

מֵאֲמַרֵי הַפְּרָשָׁה

מבית

אִסְסֵי קְלָרִינָא

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו!

"וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ". הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיך את תלמיד חכם "כעץ", ונמשיך בע"ה.

*

יש שפירשו, שהכוונה שהאיש המדובר [אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה] **מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו**. זאת כדרך שפירש רש"י (במדבר יג, כ) את הכתוב "היש בה עץ": **"אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו"**.

מהרי"ץ דושינסקיא גאב"ד ירושלים עיה"ק כותב פירוש זה בספרו על תהלים 'תהלות מהרי"ץ'^א, ושם תורף דבריו, שלמרות שכה רבה זכותו, אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים"^ב.

לעומת זאת, מהר"ש אמסלם אבד"ק מידלת כותב פירוש זה בספרו 'בני שלמה' באופן אחר: במה זכה להיות כ"עץ", שזכותו תגן על דורו כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב תחתיו, כי תמיד עוסק בתורה שנמשלה למים.

*

חשוב לציין, שלמעשה כבר נכלל פירוש זה בדברי חז"ל (תרגום, ותקוני זהר תקון יג, דף כז ע"ב), שאמרו ש"עץ" הנזכר כאן הכוונה ל"עץ החיים", ונכללת בזה משמעות שהתלמיד חכם הוא כמו עץ שמגן על דורו.

*

---

^א שם תורף דבריו שלמרות שכה רבה זכותו אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים", וראה הערה בנוגע לרמז מ"על פלגי".

^ב ענין הענוה נרמז בפסוק 'על פלגי מים' מכמה פנים, ולכשנעסוק בפסוק זה נביא מהם בע"ה.

^ג ראה זוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א): לא תשחית את עצה - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים, אילן שנותן פירות. [בימתוק מדבש' מביא ביאור: שהוא העיקר בעיר]. ובהמשך שם, על "לא תשחית את עצה": שהתלמיד חכם נותן עצות לבני העיר איך להנצל מן הדין ומלמד אותם את הדרך ילכו בה, ולחזור בתשובה, ומכין להם כלי זיין נגד השונא - שמלמד אותם את דרכי התשובה. ובהמשך: "אותם שמשתדלים בתורה הם עצים גדולים בעולם הזה".

המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים

בעוסקנו בפסוקים "כי אם בתורת ה' חפצו ... והיה כעץ שתול", נציין כי מצאנו במדרשי חז"ל בכמה וכמה מקומות שממשילים את התורה ואת תלמידי החכמים לעץ.

לעת עתה נמנה בע"ה כדוגמא בעלמא, כמה מקומות בהם המשילו חז"ל את התורה לעץ מסוים, ותן לחכם ויחכם עוד.

לזית ושמנו:

שתחילתו - קודם כתישת הזית - מר, וסופו מתוק (דברים רבה, פרשת כי תבוא ז, ג). שמביא חיים לעולם (דברים רבה שם).

שמביא אורה לעולם (דברים רבה שם, עיין ברכות נו, א [נראה תקוני זהר תקון ל, דף עה, א]).

שאינן השמן יוצא אלא על ידי כתישה, כך דברי תורה מתקיימים בצער (מדרש אגדה בובר תצוה כ, ועיין תנחומא כי תבוא ג "ומה השמן הזה נכתש וכל מה שנכתש הוא משובח, כך התורה ככל האדם מתייגע בה כך היא נעשית משובחת עבור הלומד [עי"ש הלשון, וגי' עץ יוסף "מייגע"]).

שאינו מטפטף כשמתמלא הכוס ממנו, כך דברי תורה אין מטפטפים בדברי ליצנות (שהש"ר פרשה א פסוק ג, אות ב).

שאם נופלת טיפת מים לתוך כוס מלאה שמן יוצאת כנגדה טיפה של שמן, וכן להפך, כך בלב האדם התורה מול הליצנות (שהש"ר שם).

לתאנה:

שנלקטת מעט מעט (עיין במדבר רבה, פרשת נשא יב, ט) שאין בה פסולת (ילקוט יהושע ב בשם מדרש ילמדנו) ראה דימוי נוסף במסכת ברכות (דף נו ע"ב).

לפרדס רימונים:

(עי' שמות רבה, פרשת תרומה לג, א).

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

השיתין

כי תבאו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נתן לכם. ויין לנסך רביעית ההין (טו ב-ה)

הניסוך במדבר ובמקדש

בקדושין (לז): נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל אם קרבו נסכים במדבר או לא, ואף שמצינו נסכים בקרבנות המלואים, מחלוקתן היא בקרבנות יחיד, וכן שנינו בספרי 'אמר אחד מתלמידי רבי ישמעאל, בא הכתוב ללמדך שלא נתחייב היחיד בנסכים אלא מביאתם לארץ'.

ובזבחים (קיא.) נחלקו עוד רבי עקיבא ורבי ישמעאל בדרשת הפסוק 'כי תבואו על ארץ מושבותיכם', לרבי ישמעאל הכתוב בא להורות שיש נסכים בבמה גדולה, והיינו אף שלא קרבו נסכים במדבר, הרי משבאו לארץ נתחייבו בהן בבמת צבור, ורבי עקיבא סבר שבא לחייב נסכים אף בבמה קטנה, שהרי בבמה גדולה כבר במדבר קרבו.

ובמשכנות יעקב (יו"ד סי' סז ד"ה ויש להביא) כתב, שהלכה כמ"ד קרבו נסכים במדבר, שהרי הנסכים יורדין לשיתין, ומועלים בהם עד שירדו, כי רק אחר שירדו נעשית מצוותן (מעילה יא.), והם נעשו רק תחת המזבח שבמקדש, ולא במדבר, ובהכרח שלא קרבו נסכים שם.

ולדבריו לכאורה נמצא שרבי ישמעאל הסובר שקרבו נסכים במדבר, נעשית מצוותן גם קודם שירדו לשיתין. ולאידך, לפי טעמו לכאורה אין מקום לחלק בין קרבנות ציבור ליחיד, שהלא במדבר אין מקום לשיתין. ואף כשבאו לארץ, יקשה איך יתחייבו בנסכים בבמות, הלא אף בהם לא היו שיתין. וביותר תמוה לביאורו, איך שייך חיוב על ניסוך בחוץ, הרי צריך לנסך בשיתין.

ומוכח שעצם הניסוך הוא על המזבח, ולכן היו נסכים כבר בהיתר הבמות, והמנסך בחוץ חייב, אך שלימות מצוות הניסוך הוא שירד לשיתין, ורק שם 'נעשית מצוותן', ונבא לבאר עניינם.

השיתין חלק מצורת המקדש והעולם

בסוכה (מט.), תניא, רבי יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד תהום, שנאמר 'אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו, כרם היה לידידי בקרן בן שמן, ויעזקה ויסקלה ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו', 'ויטעהו שרק' זה בית המקדש, 'ויבן מגדל בתוכו' זה מזבח, 'וגם יקב חצב בו אלו השיתין', מבואר שהמקש הוא תכלית 'כרם' העולם, ומגמת עבודתו היא להגיע אל השיתין, המשולים ליקב, בו מפיקים את היין מענבי הכרם, אשר נטעו שורק.

ועוד בסוכה שם, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שיתין מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר 'חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן', 'חמוקי ירכיך' אלו השיתין, 'כמו חלאים' שמחוללין ויורדין עד התהום, 'מעשה ידי אמן' זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה. ותנא דבי רבי ישמעאל 'בראשית' אל תיקרי בראשית אלא 'ברא שית', מבואר שבשיתין אלו כלולים כל ששת ימי הבריאה, ובבריאתם ניכרת אומנות יחודית, מי חכם ויבן אלה נבון וידעם.

ואמנם בסוכה שם אמרו 'בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למישטפא עלמא', ודן רש"י שם אם האומר כן נחלק על מה רבי יוחנן שאמר שיתין מששת ימי בראשית נבראו, או שסבר שהשיתין התמלאו עפר או צורות, ולכך הוצרך דוד לשוב לכרותן, וכל נבון תמה, כיצד יתכן קלקול טבעי ביצירת אומנותו של הקב"ה.

עת כרייתם של השיתין בששת ימי בראשית התבארה בצפנת פענח (תרומות פ"ג ה"א) שהיתה בעת בריאת האדם, שהרי גרסי' בירושלמי (נזיר פ"ז ה"ב) 'מלא תרוד עפר נטל הקב"ה מעפר המזבח וברא בו את האדם', ועל ידי נטילה זו נעשה חלל השיתין. ולכאורה נמצא שלא היתה יצירה מיוחדת לשיתין, אלא שבנטילת העפר, נוצר ממילא חלל, ואם כן מה 'אומנות' יש בהם?.

¹ ואמנם לשון הגמ' 'מעשה ידי אומנותו של הקב"ה' מדוקדקת מאד, כי כבר כתב רש"י (בראשית א כז) שהכל נברא במאמר, ורק האדם נברא בידים, שנאמר (תהלים קלט ה) ותשת עלי כפכה, נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רושם, אולם אומנות זו היא ביצירת צורת אדם מעפר האדמה, ועדיין יש לפרש מה האומנות במעשה הכריה שחל בעפר.

אכן ראה שם שזו כוונת הרמב"ם שהביא במסורת מקומו של המזבח (בית הבחירה פ"ב ה"ב) שאמרו חכמים 'אדם ממקום כפרתו נברא', ואין זה סיפור דברים בעלמא, אלא לאמור, שמקום המזבח נקבע בעת בריאת האדם, שהרי אז נוצרו השיתין, שהם השלמת עניינו של המזבח. ובזה נגלית מרגניתא תותי חספא, כי מתברר שהנטילה כוונה להעמיד חלל שיש בו תכלית, כדלהלן.

השיתין נקודת החיבור בין עליונים לתחתונים

כתב רש"י (בראשית ב ז) 'עפר מן האדמה, נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ כא) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד', וביאר מהר"ל (גור אריה שם) שהמזבח הוא באמצע מקום ישוב הארץ, ממוצע בין הקצוות, וכל דבר שהוא באמצע ואינו נוטה אל אחד הקצוות, הוא המובחר, ולכן נבחר המזבח והמקדש לעבוד שם, וכשאמרו שהאדם נברא ממקום המזבח שהוא באמצע העולם, רצו לומר שחומר האדם אינו כחומר שאר הנבראים, אלא חומר ממוצע מזוג בשיווי לגמרי, אינו נוטה אל אחד מהקצוות, וכל זה כדי שיהא לו כפרה, שאם יקרא לו חטא יהא נקל שיוסר החטא, כי החטא הוא מפני שנוטה אל אחד הקצוות, ואחר שהאדם נברא מהממוצע נקל הוא לשוב אל האמצע, למקום שנברא.

ועומק הענין הוא, כי מרכז כל נברא, בו נעוצה נקודת החיבור שיש בו אל שרשו העליון, ולכך היתה בריאת האדם ממרכז העולם, כי בהיותו נזר הבריאה, מגמת עבודתו היא לצרף עליונים ותחתונים, ולכן גם כאשר יחטא, נקל לו לשוב לשרשו, כי משם לוקח.

וזה הוא עניינו של 'חלל' בכל מקום שנוצר על ידי נטילת מילוי, כענין הצמצום, שהיא נתינת מקום לנבראים, בהם לא יתגלה רצונו השלם, אלא בגבול, כפי שכתב רמח"ל (כללים ראשונים ד) 'שגזירתו בנבראים יהיה מקום להם, ומשם והלאה יש להם לימצא, ולא קודם לכן. וכשהוא מקום לנמצאים, אז צריך שימצאו נמצאים להשלמת ענין זה, וזולתם היה המקום חלל', הרי שתכלית הצמצום היא ליתן מקום לבחירה ולעבודה, כביכול יש מציאות לנבראים מצד עצמם, ועליהם למלאה ולהעלותה. וזו האומנות ביצירת ה'חלל' במקום בריאתו של אדם, שהרי שם נוצר מקום לבחירה, ובה נעוץ שורש צירוף עליונים לתחתונים, כי רק מי שבידו לבחור אם להשתייך לשמים או לארץ, יש בידו לצרפם יחד.

חיבורי הקרבנות והאדם

אמנם עומק נוסף יש בזה, כאשר ביאר בנפש החיים (א טו) ששורש נשמת האדם. היא כביכול נשימת פיו ית"ש, שנאמר 'ויפח באפיו נשמת חיים', והמשילה לנשימת פי האומן בכלי הזכוכית בעת עשייתו, ויש בה שלשה חלקים, א. נשימת האומן כשהיא עדיין תוך פיו, קודם בואה לתוך חלל השפופרת החלולה, זו 'נשמה'. ב. כשנכנס ההבל ובא לתוך השפופרת ונמשכת כמו קו, אז נקרא 'רוח'. ג. כשיוצא הרוח מהשפופרת לתוך הזכוכית, ומתפשטת בתוכה עד שנעשית כלי כפי רצון המזגג אז מקליא רוחו ונקרא אז 'נפש' לשון שביתה ומנוחה. נמצא איפה שחלק הנשמה בגופו של אדם, בה מתגלה החיבור לעליון, ושפע זה הוא הנקרא 'חי העולמים', כי על ידו מתגלה שיש לנשמה שורש עליון, והוא ב'אלהים חיים'.

השבת האדם לשרשו, אף אחר החטא, מתגלית בעבודת הקרבנות, שיש בכוחו להעלות את הנבראים, ובעבודה זו מתגלים חלקי הנשמה, כמבואר בנפש החיים (ב ט) שהקרבנות נקראו 'קרבני לחמי', 'לחם אלקיך', ודרשו חז"ל 'רעיתי, פרנסתי, שירעו אותי בשני תמידין', כי הם כענין סעודת הבקר והערב שהן עיקר המזון. ונאמרו בקרבנות שלש דרגות, אשה, ריח, ניחוח, והן כסדר קליטתם באברי האכילה, 'אשה' בכבד, 'ריח' בלב, 'ניחוח' במוח. ומבואר שהעלאת הקרבנות היא כביכול גילוי על אכילה ונשימה בעליון, ובחלקי עלייתה היא מועילה לכפר.

והרי זו אומנות רבתי המתגלה בנטילת עפרו של אדם ממקום כפרתו, כי אף שבגוף האדם נכנסת רק הנפש, הרי יש לו קשר לכל 'נשימת האומן', וכמו שאמרו (בכורות ח:) שאמרו חכמי אתונא לריב"ח הראה לנו כלי שאינו שוה את ההפסד שהוא גורם, הביא להם מחצלת ופשט אותה, ומשניסו להכניסה לשער כשהיא פשוטה, לא נכנסה מרוב רחבה, אמר להם ריב"ח סיתרו את הכותל, כדי שתיכנס המחצלת, והרי לכם כלי שאינו שוה את ההפסד שהוא גורם. וביאר מהר"ל, שכוונתם היתה לשאול אם אכן האדם נפשו אצולה מן העליונים, למה לא נברא בשכלו כפי שעתידי להיות בפועל, אלא עיר פרא יולד נמשל כבהמות נדמה, ובקטנותו שכלו בכח בלבד. ורצו להוכיח מכך שהגוף הוא העיקר ולא הנפש, כי אילו הגוף העיקר למה התמעטה הנפש ולא הגוף. והשיבם ריב"ח, שהשי"ת נותן את הנשמה בגוף לפי הראוי לו, ואינו מגביל את שיעור הגוף במקביל למעלת נשמתו, אלא מכניסה בו כפי שהיא בכת, ואחר שהיא בגוף אזי היא גדלה ומתפשטת, כהכנסת מחצלת לבית, כי תכלית הנשמה הוא להשלים את העבודה המיועדת לה בזיכרון הגוף. הרי שזו היא אומנות יצירת הגוף, בנפיחת הנשמה כראוי לשרשו.

אומנות זו התגלתה בכריית השיתין, שכן תכליתם היה לתת באדם כח לשוב להתכפר אחר החטא, וזאת בחיבור של 'אשה ריח ניחוח', העולים לכל חלקי נשימת האומן, ואם כן בהכרח שהמקום ממנו נברא הוא מקום כפרתו, אך המעלה העליונה בכל הקרבנות, היא בנסכים, שאינם באים על חטא, אלא אדרבא הם צד התיקון והביסוס, ולכך נקבע שם מקומו של המזבח^ה.

שית - יסוד

והנה כל התארים שנאמרו בשיתין, תואמים לשפע היסוד, כי הם חלולים ויורדים, והם אף 'חמוקי' בסתר בין ירכים דנצח הוד, ובהם נכלל כל השפע בששת ימי הבריאה, ולכן נאמר 'ברא שית', ואמנם 'שית' משמעו גם יסוד, כאמור (שמאל א', ב ח) 'כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל', וכן בתהלים (יא ג) 'כי השתות יהרסון', והיינו יסוד נוק', כמו שאמרו (זו"ח שה"ש סב:): 'בשעתא דברא קוב"ה עלמא, ברא בקדמיתא שיתין עילאין, דאינון מקורא לנחתא בהון בשמים וכו' בר"א שית דא שית מקורא דכניש כל מקורין וכו' מיומא דאתברי עלמא עד דאתבני בי מקדשא הוו סתימין ולא אתפתחו כלל וכו'.

ומבואר מה שצייד רש"י שאף שבריאת השיתין היתה בששת ימי בראשית, מכל מקום הוצרך דוד לשוב לכרותן בבנין בית המקדש, מאחר שהתמלאו עפר או צרורות, והיינו כי אחר שהתקלקל העולם בחטא, אין תועלת בשיתין, עדי יהיו ראויים להעביר שפע למלכות, ולכך רק כאשר הקים דוד את המלכות, ועמה הקים גם עולה של תשובה (מו"ק טו:), אזי יכל לסלק את הקלקולים שמנעו את שפע השיתין, ולהמשיך חסדים וגבורות בנסכי יין ומים אל השיתין^ז. אכן, עד בא דוד, היה הניסוך רק על המזבח, ושם לא 'נעשית מצוות', כי לא באו אל תכליתם לחבר עליונים ותחתונים, אלא אחר שנכרו שוב השיתין, ויכלו הנסכים לתקן אף את ה'תהום'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

---

^ה ואמנם כל הקרבנות מעלים ריח ניחוח לחוטמא, כי יש בהם בירור בין פסולת לאוכל, ואילו הנסכים היורדים לתהום, ואינם עולים על האש, לכאורה אין בהם שום עליה. אך באמת עיקר הבירור הוא ע"י תשובה, ולכך כל הקרבנות שבאים לכפר, הם נבראים שהתקלקלו, ובהבאתם טעונים ויודי והעלאה לאש, אולם הניסוך, מהותו לבסם ולצרף אף מקומות הרחוקים ומכוסים ביותר, ולכן הוא בא מהשבה שבמעשי ידי אדם, מחיטים שנעשו סולת וזיתים וענשים שנעשו לתירוש ויצהר.

^י וכבר כתב הגר"א (היכלות ב) שדוד שהוא במלכות ראוי לכרותם, בסוד בתולה, ג"ן נעול גל נעול, והוא פתח אותה בסוד אבן מאסו הבונים. וביאר הגר"א חבר (סוכה שם) שכוונתו שהיה יסוד נוק' סתום ע"י ו' דיסוד, וכאשר פתחו, חזר ונעשה ג"ן, שהוא גימ' אבן, והיא אבן השתיה. וז"ל שם: ע"י יסוד דסתים פתחהו שהוא ו' נשלם לס' מג"ן, וכן מג"ל נעשה מ"ם סתומה, והוא בסוד העיבור שאז סתימא בגלותא. ובלידה היא נפתחת בסוד ח' דח"מץ דאתפתח לה' דמצ"ה, והוא מ"ש שכרה דוד שיתין ר"ל מה שהיה ג"ן סתום ע"י ו' שהיה בסוד ס' חתומה, נכרה ונתפתח על ידו, ונעשה בסוד ג"ן אב"ן.

^י בשיתין ירדו גם נסכי היין בכל הקרבנות, וגם ניסוך המים בחג הסוכות, וכתב מהרש"א (סוכה נ). שעיקר בריאת השיתין היתה לניסוך המים, ואמנם בזבחים (ק"א). אמרו שאין ניסוך המים בבמה, כי אין בו כלי שרת, והיינו כל עניינם הוא לשיתין [ומה שמצינו בירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ה) שדוד עשה ניסוך המים בבמה, אכמ"ל]. ואילו בנסכי יין יש גם צד קרבן, שהרי מצינו (זבחים צא:): שאם התנדב יין בלבד מזלפו לאישים, והמקדש דוד (יא א) דן אם נחשב ניסוך או הקטרה. והיינו כי אדמימות היין מורה על גבורות, כאמור (משלי כג לא) 'אל תרא יין כי יתאדם', ואילו המים מורים על חסדים, וכיון שהשיתין הם היסוד, לכן מנסכים בהן יין ומים, כי על עובר שפע החסדים והגבורות אל המלכות. ויורדין ליסוד נוקבא, שנקרא תהום, ולכך קרא ישעיהו לשיתין 'יקב', כי החסדים והגבורות הן ב'רכה ק'דושה, וכאשר נעשה י'חוד יסוד ומלכות באה השפעתם, וזהו יק"ב ר"ת 'יחוד ק'דושה ב'רכה.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

'חטא הדיבור', הוא חיסרון מצד עצמיות הדיבור (גם על דומם וגם אם לא אהנו מעשיו), ולכן הוא פוגם בכל האדם!

"אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְפִיר שְׁפָתֵינוּ אֲתָנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ" (תהלים יב, ה)
לשון הרע על 'דומם'

א[רש"י בתחילת הפרשה כותב: "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר".

ומקורו במדרש (במד"ר טז, ו): "מה ראה לומר אחר מעשה מרים "שלח לך אנשים"? אלא שהיה צפוי לפני הקב"ה שיאמרו לשון הרע על הארץ, אמר הקב"ה, שלא יהיו אומרים לא היינו יודעין עונש לשון הרע, לפיכך סמך הקב"ה הענין זה לזה, לפי שדיברה מרים באחיה ולקתה בצרעת, כדי שידעו הכל עונשו של לשון הרע, שאם בקשו לומר לשון הרע, יהיו מסתכלין מה נעשה למרים, ואף על פי כן לא רצו ללמד, לכך נאמר "לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם".

עוד מצינו שאמרו חז"ל (ערכין טו, ב) על המרגלים שהוציאו דיבה על עצים ואבנים: "בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן ממרגלים? ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כן, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה".

הרי שהשוו חז"ל בין לשון הרע על דומם, ללשון הרע על חבירו.

והרי בדומם בפשטות כל החיסרון הוא רק מצידו בלא שיש לאחר נזק ממנו, ואיך זה הולם את דברי הרמב"ם (פ"ז מהל' דעות ה"ה) שכותב: "אחד המספר בלשון הרע בפני חבירו או שלא בפניו, והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע". הרי שיסוד לשון הרע הוא ההזיק לחבירו, ומה זה שייך בדומם (וראה מש"כ בהערה"י).

ה החפץ חיים (הל' לשה"ר כלל ה ס"ז) מביא את דברי היראים (סי' קצא) שכותב: "ואפילו על עסקי חברו וממונו אסור להוציא דבה, כגון שרוצה לתת מתנה לחבירו ובא אחר וגינה אותו על שקר ונמצא מוציא דבה. כדאמרינן בערכין לא נחתם גזר דינם של אבותינו אלא בשביל שהוציאו דבה על הארץ כו'. ותניא כו' בא וראה כמה גדול כחו של לשון הרע מנלן ממרגלים כו'". ומבואר מדבריו, שהאיסור בדומם זה רק כשזה גורם נזק. וכן הוכיח הגרי"י פישר זצ"ל (אבן ישראל עה"ת פר' מצורע) ממה שאמרו (ברכות יט, א): "אמר רבי יצחק, כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן", ומשמע שמותר לספר לשון הרע על אבן. והקשה בספר פרדס יוסף מהמרגלים שנענוש על מה שהוציאו דבה על הארץ, ובהכרח צריך לחלק שהאיסור הוא רק כשזה נוגע וגורם היזק לאחרים, אבל כשזה נוגע רק לאבן אין בזה איסור של לשון הרע.

לשון הרע גם ב'לא אהנו מעשיו'

בן ומצינו בסוגית הגמ' בערכין (טז, א) שאמרו: שמי שחטא בלשון הרע, אם אהנו מעשיו אתו נגעים עליה, ואי לא אהנו מעשיו אז המעיל מכפר. ומבואר שיש איסור גם כשלא אהנו מעשיו.

וכבר עמד בזה החפץ חיים (כלל ג במ"ח סק"ז בהג"ה), מה החילוק בין איסור לשון הרע לשאר איסורים, למשל גנב, שאם רצה לגנוב ולא הצליח לגנוב, שלא עבר איסור, ואילו בלשון הרע גם אם לא אהנו מעשיו הרי זה בכלל "לשון הרע" וצריך כפרה. ומבאר: "משום דעצמיות הדיבור של גנות על חבירו הוא עוון בפני עצמו". ועלינו לבאר את הדבר.

יתירה מכך מצינו, ש'מוציא שם רע' משלם מאה, ואילו 'אונס' משלם רק חמישים. ושנינו על כך במשנה בערכין (טו, א): "נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שכן מצינו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים וגו'".

ועוד שנינו (שם): "כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר", שנאמר (תהלים יב, ה) "אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו".

ועוד אמרו (שם): "כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים".

וכמובן הדברים טעונים ביאור, מה כל כך חמור ב'לשון הרע', ששוה לג' עבירות חמורות, וכאילו כופר בעיקר.

גורם קטרוג על שאר כל העבירות

גן עוד חידוש שמצינו בדברי החפץ חיים (שמיה"ל ח"ב פ"ד), שלשון הרע גורם שעל ידו מתעורר המקטרג לתבוע להעניש את האדם על שאר עבירות שעשה.

ומוציא כן ממה שנאמר (שמות ב) "ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר", ופרש"י שהיה משה תמה, על מה נלקים ישראל יתר מכל העמים?! ועכשיו ראה שהם ראויים לכך.

וקשה שהרי ביחזקאל (פרק כ) מפורש, שהיה להם עוונות גדולות (עבודה זרה), ואעפ"כ היה משה תמה על צרתם, ואם כן מה מוסיף לשון הרע?

ומבאר החפץ חיים, שבלא חטא הלשון לא ניתן כח להודיע למעלה את תועבת בני אדם ולתבוע דין עליהם. ולכן גם משה ידע שיש במצרים עוונות גדולים, רק היה סבור שאין

ומבאר בחוט שני (שמיה"ל ד, ד) שהאיסור הוא כשיש תוצאה של גנאי או הפסד על האדם, כמו המרגלים שבזה נתנו גנאי על נותן הארץ לעם ישראל. (וראה לשון הח"ח (הל' רכילות א, יא) שכותב: "גינה את סחורתו כיון שעיי"ז נכניס שנאה בלבו עליו").

בהם חטא הלשון, וממילא לא יכול השטן לקטרג [וכמו שאחז"ל: דורו של אחאב אף שהיה בידם ע"ז היו יורדין למלחמה ונוצחין מפני שלא היה בהן דלטוריא כו']. אך כשראה שיש בהן לשון הרע אמר, "אכן נודע הדבר", היינו כעת נודע למעלה ונתפרסם הדבר שהוא חטא עבודה זרה, ועי"ז מגלגלין עליהם כל עוונותיהם ובשביל זה נלקים כל כך.

ושוב עלינו להבין, מה כל כך חמור בחטא הלשון, שהכל תלוי בו.

רוח ממללא

דן והביאור בכל זה, עפ"ד הפמ"ג (או"ח סי' תרפה) שכותב: "ולשון הרע חמור מכל, להיות עיקרו בנפש, "לנפש חיה" לרוח ממללא".

[וראה גם במהרש"א (ב"ב קסה, א) שכותב על מה שאמרו: "רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל בלשון הרע", ש"גזל" הוא מצד ממון, "עריות" הוא מצד הגוף, ו"לשון הרע" הוא הדיבור מצד הנשמה^ט].

והרחיב בזה החפץ חיים (שמיה"ל שער הזכירה פ"ג) לבאר מה שנאמר (תהלים לד, יג) "מי האיש החפץ חיים כו' נצור לשונך מרע", ואלו דבריו:

"כי ידוע הוא, שיתרון האדם מכל בעלי החיים הוא במה שהוסיף בו הקב"ה את נפש המדברת, כמש"כ (בראשית ב, ז) "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ותרגם אונקלוס, לרוח ממללא, וזהו רק אם הוא מתקן בכח הדבור אשר נתן לו הקב"ה. לא כן אם הוא משתמש בדבורו לרע, הוא גרוע יותר מהבהמה אשר על הארץ, כי היא איננה מקלקלת על כל פנים. וזהו שדייק הכתוב "מי האיש" וגו' דאי לאו הכי אינו בכלל איש" (וראה בהערהי מש"כ בשם החינוך).

^ט ובליקוטי תורה לרח"ו (פר' עקב) כותב: "וכמו שאדם כשהוא מדבר מוציא הבל מפיו, ואותו הבל הוא חלק חיותו, וראיה לזה שאחר שתצא הנשמה מהגוף לא נשאר בו לא הבל ולא דיבור, נמצא שאותו ההבל שיוצא מפיו בעת הדיבור הוא מחלק נשמתו, לכן נצטוינו שלא לדבר דברים בטלים שמפסיד בהם חלק נשמתו". וראה גם בגר"א (תיקו"ז) שכותב בתו"ד: "והדיבור שהוא רוחני מוליד רוחני ומכאן כמה כח הדיבור שמוליד בנים רוחניים, וזהו שאמרו "נמצא האומר בפיו כו'". וע"ע במדרש (שמו"ר יג, א) על "דברים בטלים", ובנפש החיים (א, יג) שמרחיב כמה כח דיבורו של האדם לפעול בעולמות ע"ש.

' וראה בחינוך (מצוה ע) שכותב: "ומשרשי המצוה בברכת השם, לפי שמתרוקן האדם במאמר הרע ההוא מכל טובה, וכל הוד נפשו נהפך למשחית, והנה הוא נחשב כבהמות, כי באותו דבר ממש שהבדילו ה' ית' לטובה ובו נעשה אדם, והוא הדיבור שנבדל בו ממיני הבהמות, מבדיל הוא את עצמו לרעה ומוציא עצמו לגמרי מכל גדר הדעת, ונעשה כשרץ נמאס ונאלח ולמטה ממנו, ועל כן הזהירנו התורה על זה, כי האל הטוב יחפוץ בטובתנו, וכל דיבור ודיבור הגורם מניעת הטובה ממנו יבוא כנגד חפצו ברוך הוא".

ועוד כותב (מצוה תרז) לגבי מצות וידוי מעשר: "משרשי המצוה, לפי שסגולת האדם וגודל שבחו הוא הדיבור, שהוא יתר בו על כל מיני הנבראים, שאילו מצד יתר התנועות גם שאר בעלי חיים יתנועעו כמוהו, ועל כן יש הרבה מבני אדם שיראין מלפסול דיבורם שהוא ההוד הגדול שבהם יותר מלחטוא במעשה". (מש"כ החינוך שזה ה"הוד", כנראה הביאור ע"פ מש"כ במקו"א שההבדל בין "הוד להדר" הוא, ש"הוד" זה

ומבאר בזה המהר"ל (נתיב הלשון פ"ב), שחלוק במהותו חטא הלשון משאר כל החטאים, כל החטאים נעשים באברים הגשמיים של האדם, לא כן הדיבור "ויהי האדם לנפש חיה" שהוא חטא בדבר שכלי, שהרי לבעלי חיים אין להם דיבור, והדיבור הוא הדעה.

והרחיב בזה המהר"ל (דרוש לשבת תשובה): "אבל החוטא בלשון הרע, הוא מקלקל ומתעב את כל האדם, שכשם שאלו החטאים הם בחלק אחד מן האדם, כך לשון הרע שחוטא בדבור האדם שהוא כל האדם, שהרי הכתוב אומר "ויהי האדם לנפש חיה" ותרגם אונקלוס "והוה אנשא לרוח ממללא", שיוורה זה כי גדר האדם והוא עצמו במה שהוא חי מדבר, וזהו עצם האדם אשר מתחדש מן שלשה החלקים הגוף והנפש והשכל מן הנמצא אשר הוא חי מדבר. ולכך החוטא בלשון הרע וחטא הזה הוא בדבור הוא עצם האדם, ולכך הוא חוטא בדבר שהוא כל האדם, ולכך ראוי שיהיה חטאו שקול נגד אלו שלשה חטאים שהם עבודת אלילים גילוי עריות שפיכת דמים. אשר כל אחד ואחד הוא בחלק האדם בלבד ומטמא ומתעב חלק אחד בלבד, אבל חטא לשון הרע מטמא ומתעב כח הדברי אשר כח הדברי הוא כל האדם כנזכר".

ומצינו את יסוד הדברים בדברי הרמב"ם במורה נבוכים (ג, ח) שכותב לבאר מה שאמרו (יומא כט, א) "הרהורי עבירה קשין מעבירה", ואלו דבריו: "ולי בפירושו פירוש נפלא מאד, והוא שהאדם כשימרה, אמנם ימרה מצד המקרים הנמשכים אחר החומר שלו כו' שהאדם לא יעשה מרי רק בבהמיותו, אבל המחשבה היא מסגולות האדם הנמשכים אחר צורתו, וכשיחשוב במרי ובעברה ימרה בנכבד שבשני חלקיו כו', וכבר ידעת גודל האיסור שבא אצלנו בנבלות הפה, וזה ג"כ מחוייב שזה הדיבור בלשון הוא מסגולת בני אדם וטובה גמלה השם לאדם להבדילו בה משאר בעלי חיים, כמו שאמר "מי שם פה לאדם", ואמר הנביא "ה' אלהים נתן לי לשון למודים", ואין צריך שנשתמש בטובה ההיא אשר נתנה לנו לשלמות ללמוד וללמד, בגדולה שבחסרונות ובחרפה השלמה כו'. ולי ג"כ טענה וסבה בקריאת לשוננו זה "לשון הקודש", ולא תחשוב שהוא הפלגה ממנו או טעות, אבל הוא אמת, מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא

הענין ה"פנימי" ו"הדר" זה הענין החיצוני, ולכן מאחר שהדיבור בא מה"נשמה", לכך הוא שייך ל"הוד". וע"ע מש"כ בחובת הלבבות שער הכניעה פרק ו.

עוד יש לציין לדברי הקוב"ש (כתובות אות רח) שכותב: "הנה בכל מקום שמצינו כי ברכותיהן וקללותיהן של צדיקים מתקיימות הטעם פשוט, כי רצון יראיו יעשה, אבל הכא אי אפשר לומר כן, דהא לא היה רצונו כלל שימות. ומוכח מכאן, דהדיבור של פה קדוש פועל בטבע אפילו בלי שום כונה, כמ"ש "ואשים דברי בפיך לנטוע שמים וליסד ארץ", והוא כמו הגרזן החוצב גם בלא כונה רק מטבעו, כן הוא גם דיבור האדם, אלא שאם טימא שפתיו בדיבורים אסורים הוחלש כוחו, כמו הסכין שעלה עליו חלודה הרבה שאין בכוחו לחתוך עד שיסירו החלודה ממנו".

לגוף המעשה המביא להולדה ולא לזרע ולא ליציאה, אלו הדברים כלם לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון העברי אלא ידברו בהם בשמות מושאלים וברמיזות כו".

וממילא מובן, מדוע כל כך חמור חטא הלשון, עד לכדי שחז"ל מתבטאים שמגביר עונות כנגד ג' עבירות חמורות, מאחר שכאמור שהחטא בדיבור נחשב שחוטא בכל האדם! ועפ"ז מבאר המהר"ל, שלכן המוציא שם רע נותן מאה, מאחר שהוא חטא בצורת האדם. ושלכן גם "לא נחתם גזר דין על אבותינו רק על זה".

ועפ"ז נראה גם לבאר את יסודו המחודש של החפץ חיים, שכל זמן שהאדם לא חוטא בחטא הלשון, ניתן להליץ עליו זכות, מאחר שהוא חוטא רק בגשמיות העולם הזה, ואין רשות למקטרג לקטרג על האדם כל זמן ששומר על העיקר, על הדעת, על צורת האדם. אבל אדם שהורס ומקלקל את העיקר, אז הוכיח סופו על תחילתו שיש לו קלקול בדעת, ואזי יש רשות לקטרג על הכל.

וע"פ כל האמור מובן מדוע יש איסור בלשון הרע גם אם לא אהנו מעשיו [בשונה מבשאר האיסורים], כי מלבד ההיזק שגורם האדם לשני בסיפור לשון הרע, מלבד זאת עצם הדיבור של גנות על חבירו הוא עוון בפני עצמו (לשון הח"ח).

ומובן שיש לאסור לשון הרע גם על דומם, כי החיסרון הוא מצד המספר עצמו כלפי עצמויא.

"לא תלך רכיל בעמך"

ה] עוד מצינו שחלוק איסור לשון הרע משאר האיסורים.

דהנה "רכילות" זה עוון בדיבור, ואילו התורה הגדירה את זה בלשון "הליכה", שנאמר (ויקרא יט, טז) "לא תלך רכיל".

ובפשטות הטעם כמו שפירש רש"י (שם): "על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע, הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים "הולכי רכיל"! וראיה לדברי, שלא מצינו רכילות שאין כתוב בלשון הליכה "לא תלך רכיל", "הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמיה ו, כח), ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה "מלשני בסתר רעהו" (תהלים קא, ה), "לשון רמיה" (שם קכ, ב), "לשון מדברת גדולות" (שם יב, ד). לכך אני אומר שלשון רכיל לשון הולך ומרגל כו', וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים, על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל, לשון רוגל".

---

^{יא} רק למעשה אין איסור על דומם רק כשמזיק, אבל על אדם איסור גם כשלא אהנו מעשיו, וגם כשמשער מעיקרא שלא יוכל להינזק. וע"ע בחפץ חיים (לשה"ר ח, ג) שכותב שגם על קטן האיסור הוא רק כשיוכל לצמוח מזה היזק. ומבואר שגם קטן נידון כאבן, שהאיסור בו רק מצד ההיזק בפועל. אולם בהלכות רכילות (ז, א) כותב הח"ח לא כך, וראה בספר גינת אגוז (פר' שלח) בזה.

אולם החפץ חיים (הל' לשה"ר כלל א אות א בהג"ה) מביא מה שכותב השל"ה (קדושים אות נח) חידוש רב, וז"ל: ואמר "לא תלך" לומר שנענש אף על ההליכה, הפך "וילכו ויעשו"יב (שמות יב, כח), לכך "לא תלך רכיל".

וכך מפורש בדברי החפץ חיים (הל' לשה"ר כלל ב אות יב בהג"ה) על אלו שהולכים לדרשת הרב ללגלג, שעוברים כבר משעת ההליכה שנאמר "לא תלך רגיל בעמך". ומציין מה ששנינו באבות (ה, יד) "ארבע מדות בהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו. הולך ועושה, חסיד. לא הולך ולא עושה □ רשע". ואילו בזה הוא להיפך, שמתחילה עון הליכה בידו, ואחר כך עון מעשה בידו, כי התרה הקדושה צותה "לא תלך רכיל בעמך" להורות לנו, שגם על ההליכה יש איסור מלבד עון הרכילות בעצמו.

והטעם שכבר נאסר משעת הליכה בשונה משאר האיסורים שאם הלך לגנוב ולא גנב שלא עבר איסור, מאחר שנתבאר שלשון הרע יש איסור בעצם הדיבור מצד עצמו, גם מבלי הקשר להיזק לחבירו, לכן בזה אסרה התורה כבר מעת ההליכה.

וע"ע מש"כ החפץ חיים (באמ"ח סק"ז) בשם רבינו יונה.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

יב "וילכו ויעשו" - אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה (רש"י שם; ומקורו במכילתא).

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס

'מי מנוחות', לייקווד

סיפור נפלא בענין תפילה!!

אָנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹקִים אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם. (טו, מא)
 בכל יום כשאנו קוראים קריאת שמע, אנו מקיימים מצות "זכירת יציאת מצרים". ובאמת, חובה על כל אחד לקיים מצות "זכירת יציאת מצרים" בכל בקר ובכל לילה. מיד אחר שמקיימים מצוה זו, מתפללים תפילת שמונה עשרה, כדי לסמוך גאולה לתפילה, שאמרו חז"ל "תיכף לגאולה תפילה", בענין שלא יפסיק כלל ביניהם. וביארו המפרשים טעם הדבר, משום שיציאת מצרים היא שורש האמונה והבטחון, ולא שייך להתפלל בלי אמונה ובטחון. לתועלת הענין נביא כאן סיפור פלא בענין תפילה.

מעשה נפלא

בספר 'מתוק מדבש' מביא מעשה נורא שארע בדמשק בזמן הרב ר' משה גאלאנטי ז"ל. הוא היה איש צדיק וחסיד בתכלית והיה חכם בכל ז' חכמות אשר לא היה כמוהו בדורו, זולת גוי אחד ישמעאלי שהיה חכם בכל ז' חכמות, שלם בכל. וזאת היתה יתירה להגוי מן החכם הרב האיש משה זללה"ה, שכל מי שהיה לו חולה, היה הולך אצל הגוי השי"ך הנזכר והיה מתחנן לו שיתפלל על החולה, והיה מתפלל השי"ך בהתבודדות כחצי שעה, והיה אומר זה חי וזה מת ב"מ, להבדיל, כר"ח בן דוסא. וכאשר הגיעו הדברים באזני הרב, תמה מאד על הדבר, ואמר אל לבו, הוזה הגוי יותר קדוש וטהור ממני שמתגלים אליו ספרי חיים וספרי מתים, והלא עובד את ה' אני ועוסק בתורת ה' ובמצוותיו כל היום, ומדוע לא אהיה כמו הגוי הזה, ולא תהא כהנת כפונדקית. ויגדל צערו של הרב מאד, ויבקש ללכת לבית הגוי הנזכר ולהיות מצוי אצלו, ועל ידי גלגול דברים אפשר יגלה לו באיזו סיבה זכה לכך.

ויקרא הרב את פרנס העיר ויצו עליו לאמר, לך אצל השי"ך הנזכר וכה תאמר אליו, רבן של ישראל שמע את שמעך הטוב ורצונו לבא אצלך ולהקביל פניך אם תתן לו רשות. כי היה האיש ההוא גדול מעל כל השרים, וכל השרים הגדולים הרבו לתת לו מתנות כדי 'לזכות' לקבל פניו, ובאים ומשתחווים אליו לקבל ברכתו. הוא לא היה יוצא מפלטין שלו החוצה, ולא היה מתראה להמון העם כלל. וילך פרנס העיר אצל השי"ך וידבר אליו את כל דברי הרב אשר דיבר. ויאמר אליו השי"ך, גם אני שמעתי את שמע הרב שלכם כי איש חכם הוא וחפצי לראותו, וא"כ לך אמור לו בא יבא לא יאחר. וישוב הפרנס אצל הרב ויספר לו כל דברי השי"ך. ויקם הרב ז"ל וילך שם. והיה כראות השי"ך פני הרב, נשא חן בעיניו, ויקבלהו בכבוד ובסבר פנים יפות, ויושיבהו לפניו, ושאל בשלומו. ובתוך דבריהם שאל השי"ך אל הרב ז"ל ויאמר, אני שמעתי עליך כי איש חכם אתה, היש לך ידיעה בחכמה פלונית. ויאמר אליו, אדוני, חנני אלקים מעט מחכמה זאת. והתחיל השי"ך לנסות את הרב. ויפתח הרב את פיו בחכמה, וירא השי"ך כי הוא מלא וגדוש בזאת החכמה. והוא חשב בדעתו כי אין כמוהו. וכאשר ראה חכמת הרב, קשר עמו אהבה רבה, וכה אמר אליו, אחי ידידי, דע לך כי שמחתני היום בחכמתך, כי ע"כ הנני מחלה פניך ש-אל נא תמנע מהלוך אלי לפחות פעם בשבוע כדי להשתעשע עמך בחכמתך. וישלחהו בכבוד גדול. כשעברו יומיים לא יכל לעמוד השי"ך מרוב התשוקה, וישלח אל הרב ב' עבדים, וסוס לרכוב עליו, למען יבא אליו בכבוד גדול. ויקם הרב וילך אל השי"ך, ויקבלהו בכבוד גדול ויחבק לו וינשק לו, ויאמר אליו, דע לך ידידי כי משעת פרידתך ממני, נפשי עם נפשך נקשרה ולא יכולתי עוד להמתין ולהתאפק עד ששלחתי אחריך למען תבא אלי, למען השקיט להבת התשוקה. בתוך הדברים שאל לו השי"ך היש לך ידיעה בחכמה פלונית. ויען הרב ויאמר חנני אלקים ויתן לי גם את זה. והתחילו לישא וליתן באותה חכמה, וראה השי"ך שגם בזה הרב מלא וגדוש, וישמח שמחה גדולה, ויאמר אליו, אם נא מצאתי חן בעיניך, תבא אלי בכל ב' ימים.

וכן עשה הרב, כי חפץ הוא בתכלית המבוקש, והיה בא אצלו ב' פעמים בשבוע, עד שראה השי"ך שהרב בקי בתכלית בכל ז' החכמות. ולהשי"ך היה חסר הקדמה בחכמה השביעית כי בלעדה לא יוכל להיות שלם בה, וע"ז שאל השי"ך להרב היש לך ידיעה בחכמה פלונית. ויאמר לו, תלי"ת שאני שלם בחכמה זאת. אזי נפל השי"ך לרגלי הרב ויאמר אליו, אם נא מצאתי חן בעיניך למדני נא את זאת, כי היא נעלמה ממני. אז אמר לו הרב, אדוני כשאני למדתי כל אלו החכמות, ביוקר עמדו לי ולא למדתי אותם בחנם, גם אני לא אלמד אותך בחנם. אמר השי"ך להרב, נקבה שכרך עלי ואתן כל אשר תשית עלי, מאחר שאני שלם בכל החכמות, ואם אני נותן כסף וזהב לרוב כדי להשיג זאת החכמה ולא יחסר ממני דבר, הלא מצער היא. אז אמר לו הרב, חלילה לי אם אמסור החכמה הזאת במחיר כסף או זהב, כי אם בחכמה אחרת שתלמדני. אמר לו השי"ך וכי נעלם דבר ממך, הרי כל מה שאני יודע אתה בקי יותר ממני, ומה החכמה אשר אני יודע ואין אתה יודע. אמר לו הרב, יש בכך חכמה נפלאה והיא רחוקה ממני. אמר לו, מה היא החכמה הזאת. אמר לו, מה שאתה מתפלל על החולים וספרי חיים וכו' לפניך הם גלויים, זאת החכמה היא נעלמה ממני. אם תודיעני סוד החכמה הזאת, גם אני אודיעך החכמה אשר ממך נסתרת. אז אמר לו השי"ך, הקשית לשאול, ולא יתכן שאגלה דבר זה לשום נברא בעולם. אמר לו הרב, וגם אני אי אפשר שאגלה החכמה הזאת אשר ממך נעלמה, אם לא ע"י חלופין חכמה תחת חכמה. אמר לו השי"ך, דע ידידי שאני מושבע מאבותי שלא אגלה הדבר הזה לשום אדם. אמר לו הרב, וגם אני מושבע שלא ללמד החכמה הזאת לשום נברא. אבל אני אומר, כיון שהוא לטובתי כדי ללמוד חכמה אחרת מה שאין בי, בודאי מותר לי ואין כאן שבועה. א"כ גם אתה מותר לך, מאחר שאין אתה מוכר החכמה בדמים, כי אם בחכמה אשר אתה צריך לה ובה תהיה מושלם בכל חכמה. אז אמר לו השי"ך, הן, לו יהי כדברך, אבל קשה ממך הדבר, וירא אנכי שלא תוכל לעשות הדבר אשר צריך, לדעת הסוד הגדול הזה, כי כבד ממך ולא תוכל עשוהו. אז אמר לו הרב הרי אני מוכן לקבל עלי כל דבר קשה וכל אשר תאמר אלי אעשה. אמר לו השי"ך, א"כ שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, עתה קום ולך לביתך והכן עצמך היום לעת ערב לקבל תענית ב' ימים רצופים, והזהר בסעודה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין, ואחר הסעודה התקן עצמך לבית הטבילה והלבש אותך מחלצות. ובשני ימים אלו שאתה מתענה צריך שתטבול בוקר וערב, ופשפש במעשיך, כי אדם אין צדיק בארץ כו'.

ויהי כאשר שמע הרב דברי השי"ך, נתלהב לבו ויאמר לו כן אעשה כאשר דברת. ויאמר לו לך לשלום, וביום השלישי תבא אלי ואודיעך הסוד. ויקם הרב וילך אל ביתו בלב נשבר ונדכה ויעש ככל אשר צוה עליו. ירד וטבל ולבש בגדי לבן. וכן עשה בשני ימים כאשר צוה. והוא הוסיף שלא פסק תעניתו בליל הג'. ויהי בבוקר אחר גמר תפלתו הלך אצל השי"ך, וישא השי"ך את עיניו וירא והנה הרב בא בלא כח. ויחרד לקראתו ויאמר בא ברוך ה' שמצורת פניך ניכר שעשית ככל אשר צויתך. אמר לו הרב ועדיין אני בתענית. אמר לו השי"ך יפה עשית וישר כחך, מעתה בא עמי ואראה אותך הסוד הזה. וילך אחריו אל חדר אחד שמפתח חדר הזה לא היה נמסר לשום נברא כי אם בידו דוקא. ויפתח השי"ך את הפתח, ויכנסו שניהם יחדיו, ואת הדלת סגרו לבלתי יקרב איש זר אליהם. ויצא מן החדר אל פרדס אחד נחמד למראה, ובאמצע הגן בריכה מלאה מים חיים נמשכת ממימי אמנה ופרפר, ובצד הבריכה ספסל אחד, ובו מוכנים ב' חליפות שמלות לבנות, אחת להרב ואחת לעצמו. ויאמר השי"ך להרב הבה נרדה ונעשה טבילה טרם בואינו אל מקום המקודש, וירדו שניהם אל תוך הבריכה ויעשו טבילה, ויחליפו שמלותיהם, וילכו שניהם יחדיו אל ירכתי הפרדס. והרב ז"ל משתאה ומחריש לדעת מה יהיה אחרית דבר. וישא הרב עיניו וירא בית אחד מבונה בתכלית היופי ודלתותיו כסף מזוקק ומצוייר בכל מיני ציורים נאים אשר אין כמוהו בהיכלי מלך. וכאשר קרב השי"ך לפתוח דלת הבית אמר להרב הזהר להכנס בבית הזה במורא וברעדה, וממני תראה וכן תעשה. ויפתח הדלת וירא והנה בנין מפואר לאין תכלית, ונגד פתח הבית היכל קטן בתכלית היופי, ועל גבו פרוכת מרוקמת באבנים טובות ומרגליות עד להפליא. ויכנס השי"ך אל הבית בחרדה גדולה, וישתחו ארצה שבע פעמים נגד ההיכל.

ויחרד הרב חרדה גדולה עד מאוד וחשב בדעתו שמא ח"ו יש ע"ז או צלם בתוך ההיכל, ואיך אעשה, כי השי"ך הזהירו שישתחוה. וע"כ טמטם הרב עיניו ואמר שויתי ה' לנגדי תמיד. וישתחו לאפיו ארצה כאשר עשה השי"ך, ואימה גדולה נפלה עליו. ויאמר לו השי"ך קרב אל ההיכל הזה ופתח אותו ושם תמצא מבוקשך, וזה אמר לו בקול נמוך ולב נשבר. מיד קרב הרב ופתח דלתי ההיכל, והמה היו זהב מזוקק ואבנים טובות עליו, וירא בתוך ההיכל לוח אחד בתכלית היופי וכתוב בו צורת המנורה בציור נאה עד אין תכלית, וכתוב למעלה שויתי ה' לנגדי תמיד, ואותיות של שם הוי"ה גדולות מאד. והרב בראותו זה שמח שמחה גדולה בלבו שלא השתחוה לבטלה, ופסע לאחוריו והשתחוה ויצא. ויצאו שניהם יחדיו. ויאמר לו הרב, אתה אמרת לי שם אמצא מבוקשי, והנה לא נתגלה לי דבר, זולת אשר ראיתי. אמר לו השי"ך תדע אחי שאלו האותיות גדולות אשר ראית, זה שמו של מי שאמר והיה העולם, הוא הבורא, הוא היוצר. והיה חושב בדעתו השי"ך שאין דבר זה נגלה לשום בריה. ועוד אמר לו תדע אחי כי בבוא אדם לחלות פני שאתפלל על חולה שיש לו, אני יורד וטובל, ונכנס אל הבית הזה אשר ראית באימה וביראה, ואני מתפלל שם לפני ההיכל, ואחר גמר התפלה אני פותח שער ההיכל, ואם אני רואה שאותיות השם הקדוש מאירים ומזהירים, אני יודע שהוא חי. ואם אני רואה ענן וערפל סביביו, אני יודע שהוא מת. וראה חיבתך אחי שגלית ליך מה שלא גלית לשום בריה.

וחזר הרב לביתו, והוריד כנחל דמעה, וכה אמר, אוי לנו מיום הדין. ומה גוי זה, ע"י שידע שזה שמו של הקדוש ברוך הוא, כמה כבוד גדול עשה לו, וכמה מורא ופחד עלה על ראשו בשעה שנכנס לשם, ועי"ז זכה לכל הכבוד הזה, ואנן מה נענה ומה נאמר, שיותר מזה היה ראוי לנו לעשות, ובפרט בהיותנו מזכירים שם ה' ללבוש חרדה, ע"כ המעשה הנורא.

ומעתה עין רואה ואוזן שומעת תוקף מעשה הנורא הזה, כל עצמותיו יאחזמו רעד וחלחלה, כי בעוה"ר בזכרנו את שם ה' כמוציא דברים בטלים ח"ו ואין אנו מרגישים כלל, ובפרט בעת התפלה, כמה צריך שיזעזע עצמו בזוכרו שם ה', מאחר כי עומד ומבקש מאתו ית' על המחיה ועל הכלכלה על הסליחה ועל המחילה, על הרפואה ועל הגאולה. ובאילו פנים יעמוד לשאול כמה שאלות בזה אחר זה, ומה שראוי לעשות אינו עושה, ואינו נזהר שלא להוציא שם שמים לבטלה. במה יכופר עונו אשר בא להכעיס את בוראו ולהקניט את יוצרו. מה לך נרדם, עד מתי לא תסיר מסך מבין עיניך לראות באור החיים, ע"ש.

לימוד למעשה:

ממעשה זה, יש לימוד נפלא, שאם עכו"ם, הבין שהענין בתפילה, הוא שיתפלל לאדון הכל, ק"ו בן בנו של ק"ו יהודי שמאמין בהשי"ת, יתעורר בעומק כוונתו להתפלל באמונה שלימה להשי"ת, וע"י זה יזכה שיענה השי"ת תפילתו.

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

בדין כליאת וציודת אדם בשבת

וַיִּנְיָחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֵר כִּי לֹא פָרַשׁ מֵהַ יַעֲשֶׂה לוֹ (טו, לד)

בפשטות מבואר כאן שכאשר מגיע לאדם איזה עונש מותר להניחו במשמר אף בשבת. שכן משמע מהפסוק הקודם שכתוב וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצְעָאִים אֹתוֹ מִקִּשְׁשׁ עֵצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה וְגו', כלומר שהביאוהו בשבת מיד כשמצאוהו מקושש עצים והניחוהו במשמר.

דברי הפוסקים שאין לכלוא אדם בשבת

ואולם ה'בית יוסף' (באו"ח סוף סי' רס"ג) כתב מדברי שבולי הלקט בשם רב שרירא גאון ז"ל: שאלה לרב שרירא גאון, מי שעבר עבירה בשבת, או בחול ולא נזכר אלא בשבת, ומתייראין שמא יברח למוצאי שבת, יכניסוהו לבית הסוהר [עד מוצאי שבת], או ילקוהו בשבת. והשיב, אין מלקין ואין מכניסין לבית הסוהר ביום טוב וכל שכן בשבת, דהני מילי דינא אינון, ואין דנין ביום טוב ושבת, ואם ברח אין עלינו כלום. עכ"ל. ובשבולי הלקט שם איתא דתנן (בביצה לו): אין דנין וכו'. [והבית יוסף קיצר מעט בהעתקת התשובה].

וכן הובא ברמ"א (סי' של"ט ס"ד) דמשום שאין דנין בשבת אסור גם לתפוס ולהכניס לבית הסוהר מי שנתחייב איזה עונש כדי שלא יברח, וכל שכן שאסור להלקותו דהוי בכלל דיניי. והנה מה שאין דנין בשבת מבואר בביצה (לו): שהוא משום שבות, דשמא יבוא לידי כתיבה. ומה שאין מלקין בשבת, הביא שם המ"ב (ס"ק י"ג) מדברי הירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) על מה דכתיב (שמות לה, ג) לא תבערו אש בכל מושבותיכם וגו' מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת. היינו מי שנתחייב הבערה גילתה התורה שלא יענישוהו בשבת, ומינה ילפינן לכל עונש. יעויין בזה בספר החינוך (מצוה קי"ד), וכ"ה ברמב"ם (בפכ"ד משבת ה"ז). ויעויין באבנ"ז (או"ח סי' מ"ו) שהוכיח מדברי הרמב"ם הנ"ל דס"ל שיש איסור מן התורה להעניש שום עונש בשבת, ואפילו עונש שאינו כרוך בחילול שבת.

אולם מדברי רב שרירא גאון הנ"ל מבואר שהאיסור להלקותו הוא משום המשנה בביצה דאין דנין בשבת ויו"ט, והיינו מדרבנן. [ויעויין ב'שירי ברכה' המלוקט להחיד"א (סי' של"ט) שביאר דיש לומר דלא פליג על הרמב"ם, אלא דבמלקות של זמן הזה שאינם אלא זכר לדין מלקות של התורה, לא שייך דין זה דאסור להעניש מן התורה, רק דהוא בכלל גזירת חכמים שאין דנין, ואף על פי שלא שייך בחבישה שמא יכתוב, ס"ל לרב שרירא גאון דלא פלוג רבנן, עיי"ש].

² אמנם יש לציין שבתשובות הגאונים "שערי תשובה" (סי' קפ"ב) מובא בהיפך מזה, שכתב בזה הלשון: וששאלתם אדם שעבר עבירה וניכר בשבת או ביו"ט, ומתייראין למוצאי שבת שמא יברח ויתלה עצמו ביד גוי, מהו להכניסו לבית הסוהר או להלקותו בשבת או ביו"ט. ודאי יכניסוהו לבית הסוהר ואל ילקו אותו בשבת או ביו"ט מפני חילול. ויש דברים במלקות שיש בהם חילול. ואל תחושו להכניסו לבית הסוהר שלא יהיה צואר הדינים תחת צוארו ומותר. עכ"ל. אולם כל הפוסקים נקטו הדברים כפי שהביאם הבית יוסף.

קושיא מהפסוק דידן

ומעתה הקשה ה'שבות יעקב' (ח"א סי' י"ד) על דין זה "שאינ מלקין ואין מכניסים לבית הסוהר", מהפסוק שלפנינו, שמפורש שהניחוהו להמקושש במשמר. ואם כן קשה ממ"נ, אם מה שאסור לתפוס אדם בשבת שלא יברח הוא מצד שאין עונשין בשבת, נודומיא ד'אין מלקין' דכרכו בהדדי, ועל כרחק דזהו משום דלאסור אדם בכדי שלא יברח מן העונש - הו"ל בגדר התחלת עונש, הרי שיש ראייה מכאן שמאסר כזה מותר בשבת, ואי"ז מוגדר כתחילת עונש, וכדהכא שחבשוהו בשביל לעונשו לאחר השבת. וגם אם נימא דמה שאין מכניסים לבית הסוהר הוא משום שנראה כעשיית דין ואין דנין בשבת, עדיין קשה, דהרי כל האיסור שבות דאין דנין הוי רק משום שמא יכתוב, וזה בפשטות לא שייך בחבישה בעלמא עד שיצא דינו לאחר השבת. עכת"ד של השבו"י בתוספת ביאורי.

יישובים בזה

א. תפסוהו רק לאפרושי מאיסורא

ונראה ליישב קושייתו, שבאמת תפיסת אדם כדי שלא יברח - אף אם יתכן וזה אכן מוגדר כתחילת עונש, דהוי בכלל האיסור דאין עונשין בשבת^{טו}, מכל מקום לא קשה מקרא דידן, די"ל דמה שחבשו כאן את המקושש במשמר - לא היה כלל מחשש שיברח, דלהיכן יברח במדבר^{טז}, אלא כל הסיבה שחבשוהו היה רק כדי שלא ימשיך בחילולי השבת מכאן והלאה, שכן מבואר בסנהדרין (מא.) ובספרי והובא ברש"י שדרשו הפסוק 'המוצאים אותו מקושש עצים' - שהתרו בו ועדיין הוא מקושש, [ואף שאם היה מתכוין לשם שמים בודאי היה מפסיק המלאכה מעצמו, מ"מ הרואים אותו לא ידעו מכוונתו זו וסברו שימשיך באיסור], ונמצא דתפיסתו היתה לאפרושי מאיסורא, ובאופן כזה לא דיברו הפוסקים הנ"ל לאסור כלל, דהא אין בכך לא משום עונש ולא משום עשיית דין. ושוב מצאתי סברא זו בספר 'פתח הדביר' (או"ח סי' של"ט אות ה'), וברוך שמו לעד.

ובר דין יש ליישב בעוד כמה אנפי:

ב. הניחוהו במשמר במוצאי שבת

ה'אבן עזרא' וה'רבינו בחיי' כתבו שהקריבו את המקושש למשה במוצאי שבת. וז"ל האב"ע על הפסוק "ויקריבו אותו המוצאים אותו - יש אומרים ויקריבו אותו ליל ראשון". ולפי זה הרי שגם כל ההמשך שכתוב "ויניחו אותו במשמר" היה לאחר השבת, וא"כ לא קשה מידי מכאן על האוסרים להניח אדם בבית הסוהר בשבת^{יז}.

^י ואמנם הברכ"י (בסי' של"ט בשו"ת ברכה המלוקט סק"ב) ועוד אחרונים הבינו שכוונת השבו"י להקשות מקרא דידן על עיקר הדין דאין עונשין בשבת, ועל כן תמהו על קושייתו, דהרי מאסר בשבת אינו גוף העונש וא"כ אי"ז שייך לאיסור ענישה בשבת, ומה שייך להקשות מהפסוק. וכן יש מן האחרונים שסברו שהשבו"י מקשה שמהפסוק כאן מוכח שאין בכליאת אדם משום עשיית דין בשבת, ועל כן תמהו עליו (רוח חיים להחיד"א דרוש י"ד ד"ה יתר על כן) דהרי מה שאין דנין אינו אלא מדרבנן משום שבות, ומה שייך להקשות מן הפסוק. אמנם נראה כוונת דבריו כדכתבנו, דאין כוונתו להקשות מכאן על עיקר הדין דאין עונשין בשבת, אלא שזה גם לא נחשב לתחילת עונש. ומה שהקשה שיהא מותר מצד עשיית דין, לא הקשה כלל מן הפסוק כאן, וכנ"ל.

[ולפי דברי הט"ז הידועים בכמה מקומות, שאין חכמים יכולים לאסור מה שמפורש בתורה להיתר, אפשר להקשות מן הפסוק גם על דרבנן, דאם מפורש בפסוק להיתר לא יתכן שיגזרו לאסור. וע"ע מש"כ להלן בזה].

^{טו} וכן נקט הרדב"ז (בשו"ת ח"ו ב' אלפים רי"א) שחבישה מטעם שלא יברח הוי בגדר עונש.

^{טז} ובפרט למ"ד שנתכוין לשם שמים, הרי שאדרבה היה לו ענין בכך שיענישוהו, וכמו שדייק בספר 'בשער בת רבים' שלא כתוב כאן כמו אצל המגדף (ויקרא כד, יא) 'ויביאו אותו אל משה', אלא 'ויקריבו אותו', כי בניגוד למגדף שלא היה רוצה לילך מעצמו, הרי שהמקושש הלך מעצמו ורצונו, כי נתכוין לש"ש.

^{יז} וראיתי שמוכיחים כדבריהם מלשון הפסוק "כי לא פורש מה יעשה לו", ומשמע שאם היה מפורש מה יעשה לו, היו דנים אותו ולא מושיבים אותו במשמר, ואם נימא שחבשוהו בשבת הרי ל"צ לטעם זה, כי גם אם פורש מה יעשה לו מ"מ אין מיתת ב"ד דוחה שבת וצריך לחובשו למוצאי שבת, ומכך שכתוב הטעם 'כי לא פורש' משמע שרק משום כך חבשוהו, כי היה זה במוצאי שבת (וכן כתב ראייה זו בשו"ת הרד"ד לרבי דוד דוב מיזלש אב"ד לאסק, מהדו"ב או"ח סי' כ"ד). ושמא

וכבר העירו בזה הברכ"י בשירי ברכה המלוקט שם, ובספר גן רוה עה"ת פרשת פנחס (דברי חנוך אות ד'), וכן בציץ אליעזר (חיי"א סי' ל"ג), על קושיית השבות יעקב, דנתעלמו מעיניו דברי הראשונים הנ"ל בביאור הכתוב דמה שהניחוהו במשמר לא היה בשבת, ואם כן אדרבה, יהיה ראייה מכאן לרבי שרירא גאון דאסור לחבוש בשבת, דאל"ה מפני מה המתינו למוצ"ש ולא חבשוהו בשבת. [ולהלן יבואר דיתכן לדחות דאפשר שמה שלא יכלו לחבושו בשבת היה משום איסור צידה].

אלא שב'דברי חנוך' (שבספר 'גן רוה' שם) הקשה על הרבינו בחיי' דממ"נ, אי ההכנסה לבית הסוהר חשיב כדן דין, איך עשו זאת במוצאי שבת הא קיי"ל (סנהדרין לב.). דאין דנים בלילה, ואם אין זה נחשב דין שפיר היו יכולים לעשות זאת אף בשבת ולמה המתינו עד מוצאי שבת. ע"כ. ובפשטות י"ל בזה, דס"ל להרבינו בחיי דאמנם אין זה דין מ"מ אסור בשבת מטעם דהו"ל כהתחלת עונש, וכדנתבאר. [אלא שחידוש הוא שיתכן גדר 'עונש' בלא דין, הא אם הוי גדר של עונש ע"כ שצריך לדון על זה. וצריך לומר דחבישה באה תמיד על הספק עד שיבורר הדבר, וזה גופא חשיב כעשיית עונש על צד אחד מה שאפשר שיבוא לבסוף לידי עונש בפועל].

וחתני הרה"ג ר' אלחנן פרנקל שליט"א אמר ליישב בפשיטות, שבאמת ס"ל להרבינו בחיי שההכנסה למאסר חשיב כדן דין, ומה שקשה איך דנו במוצאי שבת הא אין דנים בלילה, יש לומר שהרי כתב הב"ח (ח"מ סי' ה') דאם קיבלו עליהם לדון בלילה שרי, והכא מסתבר שהוא הסכים להתפש ובא מרצונו, וכדכתבנו בהערה, שהרי נתכוין לשם שמים.

ג. צורך שעה

בספר 'בגדי ישע' (או"ח סי' של"ט) גם כן הביא קושיית השבו"י מקרא דהכא דחזינן דשרי לכלוא אדם בשבת. וכתב דאפשר, כיון שכאן חבשוהו על עון חילול שבת דחמיר טפי שרי. ועוד, שהיה למגדר מילתא. [והיינו ד'למיגדר מילתא' שרי אפילו לעקור דבר מן התורה בהוראת שעה, וכמבואר ברמב"ם (בפ"ב מהל' ממרים ה"ד)]. וע"ע ב'מור וקציעה' (סי' של"ט) שכתב ג"כ דאם יש צורך שעה מותר לחבוש אף בשבת.

ולכאורה צ"ב בתירוץ הראשון, דמה בכך שמדובר בחילול שבת, והלא כבר נתחללה שבת על ידו. ואולי היה אפשר לבאר שכוונתו כדכתבנו לעיל שתפסוהו מיד כדי שלא ימשיך ויחלל שבת מכאן ואילך. ולפי"ז נמצא שהחבישה אכן לא היתה שייכת לא לתחילת עונש' ואף לא ל'דין בשבת', אלא למניעת חילול שבת.

אלא שאם זהו כוונת ה'בגדי ישע' שהטעם לתפיסתו היה כדי שלא ימשיך לעבור איסור, הרי שאין זה דוקא מצד החומר של איסור שבת, דהא גם בשאר איסורים באופן כזה שאם לא יכלאוהו ימשיך לעבור על האיסור - יהא מותר לתופסו. ואילו ה'בגדי ישע' כתב מצד חומר איסור שבת. וצ"ע.

ד. חילוק 'בית סוהר' מ'משמר'

בספר 'פתח הדביר' (או"ח סי' של"ט סק"ה, והו"ד ב'כף החיים' שם ס"ק כ"ו) ביאר בזה, שלשון הכתוב 'ויניחו אותו במשמר' משמע שלא היתה זו חבישה גמורה בבית האסורים, אלא שמירה בלבד, דאם היה כליאה ממש בבית האסורים - הוה ליה למיכתב כמו גבי

יתכן לבאר בדעת השבו"י ודעימיה שהיינו דפשיטה דקרא מיירי דחבשוהו בשבת, דאין כוונת התורה בכי לא פורש' שזהו הטעם היחיד על שחבשוהו, אלא שמלבד מה שאי אפשר לעונשו בשבת - גם לא היו יודעים באיזו מיתה יענישוהו.

יוסף בפרשת וישב (בראשית לט, כ) "ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר". אלא מה שכתוב 'ויניחוהו במשמר' היינו שהניחוהו בבית אחד כשאר כל אדם היושבים שם אלא ששמרו עליו שמירה בעלמא. עכ"ד. והיינו שבשלמא אם מכניסים אדם לכלא ממש היינו מאחורי סורג ובריח, יש לומר דנחשב לעונש והרי אין עונשין בשבת. אולם אם נמצא בחברת בני אדם ששומרים עליו, ולא מעכבים ממנו ללכת, אלא רק עוקבים אחריו כל העת לידע היכן הוא, זה לא יכול להיחשב כלל כעונש. [אולם בתרגום אונקלוס תרגם "ואסרו יתיה בבית מטרא", ומשמע שאסרוהו בבית הסוהר ממש].

ה. כליאה אינה מוגדרת כעונש

ב'שלמים מציון' (להגרב"צ פלמן זצ"ל) העלה לאידך גיסא, שמן התורה לתפוס אדם בבית הסוהר כאשר המטרה היא רק שלא יברח - אין זה מוגדר כלל כהתחלת עונש, שכל האיסור לענוש שלמדים מהפסוק 'לא תבערו אש' וגו' זהו דוקא כשנותנים עונש בפועל, כמיתה או מלקות, ולא כאשר התפיסה היא רק בכדי שלא יברח, ועל כן מובן שחבשוהו להמקושש, כי מה"ת זה מותר, וכל דברי רב שרירא גאון [והרמ"א] שאסור אינם אלא מדרבנן. וכמו דמפורש בדבריו דהוא מחמת התקנה דאין דנים בשבת.

אמנם לפי"ז יהיה באמת תלוי מהי מטרת החבישה בבית הסוהר, שבאופן והמאסר עצמו משמש כעונש - יתכן שיהיה אסור מן התורה לאוסרו בשבת, וכגון מה דאיתא במשנה בסנהדרין (פא:): "ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ". וכן מה שמבואר בפרשת בהעלותך במעשה דאלדד ומידד שאמר יהושע "אדוני משה כלאם" (במדבר יא, כח), ופירש"י שם "תנם אל בית הכלא", ומשמע לפי פירוש זה דהמאסר היה צריך להיות גוף העונש לפי דברי יהושע"י.

דבר המפורש בתורה להיתר

אמנם אכתי יקשה לכאורה לפי דעת הט"ז הידועים בכמה מקומות (באו"ח סי' תקפ"ח ס"ק ה', יו"ד סי' קי"ז ס"א א', חו"מ סי' ב'), שכתב שדבר המפורש בתורה להיתר - אין כח ביד חכמים לאוסרו, וא"כ קשה, איך חכמים אסרו לתת אדם בבית הסוהר בשבת בשביל שלא יברח, הלא כאן מפורש שמותר לתת אדם במשמר ובבית הסוהר בשביל שלא יברח.

והנה לפי מה שהבאנו מדברי האב"ע והרבינו בחיי שמפרשים המקרא דמיירי שהניחוהו במשמר לאחר השבת, אם כן אף אמנם שפשטות המקרא היה שהניחוהו בשבת, נוכפי שהבינו השבו"י וה'בגדי ישע' ו'פתח הדביר', מ"מ זה כבר לא נחשב שמפורש בתורה להיתר לחבוש אדם בשבת, דסו"ס אי"ז מפורש בקרא שהיה זה בשבת.

ועוד יש ליישב, לפי הצד שהעלינו שחבישת המקושש לא היתה כלל מטעם שלא יברח, אלא כדי שלא ימשיך את החילול שבת, אם כן שוב אין זה מפורש בתורה כאן שמותר לתפוס אדם כדי שלא יברח.

לתפוס גנב ומניעת עיגון

ומעתה נראה פשוט, שבאופן שתפסו גנב באמצע עיסוקו לגנוב, נוכמעשה שהיה שתפסו באיזו ישיבה ונעלוהו בחדר עד מוצש"ק עד להגעת השוטרם], מותר לתפסו בשבת, כיון

¹¹ אמנם הרמב"ן שם ביאר דמה שאמר יהושע 'כלאם' הוא כי אולי רוח שקר בפייהם או רוח רעה מבעתם וכו', ומשמע שהמאסר אינו כמין עונש אלא בכדי שלא ימשיכו ויתנבאו בשקר. אולם באוה"ח שם משמע שרצה ליתנם בכלא עד אשר יתברר מה דינם, והוי דומיא להנחת המקושש במשמר.

דעיקר תפיסתו אינה בכדי להענישו אלא כדי שלא ימשיך בגניבותיו, ואם כן אין בזה לא משום דין ולא משום עונש, ועל זה לא איירי הרמ"א כלל.

ובתשובות 'שבות יעקב' הנ"ל (ח"א סי' י"ד, הביאו בשע"ת, ומ"ב ס"ק י"ד) דן באחד שהיה רוצה בשבת לברוח ולעגן את אשתו, אם מותר לתופסו בבית הסוהר, ומקיל בזה משום עיגונא. ע"כ. ולכאורה להנ"ל אין צריך להגיע בזה לטעם דאקילו משום עיגונא, שהרי אין התפיסה בכדי לעונשו, ומאחר ואינה למטרת עונש או דין אלא כדי שיתן גט לאשתו - יהא מותר בשבת אף לכתחילה. וואילו מדברי השבות יעקב חזינן דלא פשיטא ליה להיתר, ויעויין להלן].

איסור צידת אדם

אלא שלכאורה יש לעיין מדוע שלא יהיה שייך לאסור חבישת אדם בשבת מצד איסור צידה. דהנה בספר 'קובץ' על הרמב"ם (פ"י משבת הל' כ"ב) צידד דצידת אדם הוי תולדה דצידה מדאורייתא, כדמשמע במנחות (סד). דהפורש מצודה בים והעלה תינוק הויא צידה. וכן הוכיח באבנ"ז (או"ח סי' קפ"ט אות כ"ב) מדברי התוספות דיש צידה בתינוק. וא"כ לדעת ספר הקובץ אסור מה"ת להכניס אדם במאסר משום צידה.

אולם בספר 'חמדת ישראל' (ח"א קונטרס נר מצוה, שבת אות כ"ח, סא-ד) השיג על ספר 'קובץ', שהרי אדם אין במינו ניצוד, ואם כן אין חייב בו משום צידה כמבואר בשבת (קו:). ובסוף דבריו כתב: ומ"מ אין אני מחליט בזה בענין שבויים במלחמה אם בשבת לא יתחייב משום צידה, וכן בעבד כנעני שמרד וברח ותפשו, אם אינו מחויב משום צידה, וצ"ע בכ"ז. עכ"ל. ומבואר בדבריו, דמאחר וגם האדם עשוי להיות ניצוד בשבי מלחמה, שפיר יתכן לומר דהו"ל יש במינו ניצוד.

והנה לפי מה שכתב בספר 'קובץ' הנ"ל מקשים היאך חבשו את המקושש בשבת, הרי עברו בזה על מלאכת צידה. וויקשה אף אי נימא כדכתבנו שחבשוהו בכדי שלא ימשיך את החילול שבת, דמ"מ איך הותר להם לעבור על איסור צידה].

אמנם על זה יש ליישב בפשיטות, לפי שנים מן האופנים שנתבארו לעיל: א', לפי האב"ע והרבינו בחיי לק"מ שהרי הניחוהו רק למוצאי שבת. ולעיל כתבנו שיתכן שנהגו כך משום האיסור לענוש אדם בשבת, ומעתה יתכן שנהגו כך משום איסור צידה]. ב', לפי תירוץ השני של ה'בגדי ישע' שהבאנו לעיל שהותר לחובשו למיגדר מילתא, י"ל דמשום הכי הותר גם איסור צידה.

ואולם עדיין יש לעיין בכל תפיסת אדם בשבת, דהנה מגוף דברי הרמ"א והפוסקים הנ"ל מוכח דכל האיסור בתפיסת אדם לכלא הוא רק משום דאין עונשין או אין דנין בשבת, אבל משום צידה לית לן בה. וכן הרמב"ם לא הביא דין איסור צידה באדם, ומשמע שלא שייך בו איסור צידה, ויש לעיין מדוע.

ובפשטות יש לומר משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי אינו צריך את גוף האדם [וע"ע בהמשך]. אך עדיין צ"ב דאף אם מלאכה שאין צריכה לגופה פטור, מ"מ הרי זה פטור אבל אסור, ואם כן הו"ל להרמ"א להזכיר שיש בזה גם משום איסור צידה. [והרי גם אם אין במינו ניצוד ה"ז פטור אבל אסור]. וכן צ"ע להרמב"ם שפסק כרבי יהודה שגם במלאכה שאי"צ לגופה חייב, ואפילו הכי לא הביא איסור צידה באדם. [ויעויין בספר שש"כ (פכ"ז הערה קי"ב) מה שהביא בזה ממרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאף למאן דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, הכא יפטר, דדוקא בשוטה הבורח מבני אדם ומתבודד

ביערות ומדבריות י"ל דכיון שדרכו להישמט מתחת יד אדם יש מקום לדון דאולי חשיב יש במינו ניצוד, אך אדם הנמצא בחברת אנשים ואינו מעלה על דעתו לברוח מאנשים אלא בורח רק משופטים ושוטרים, אפשר דמכיון שנמצא עכ"פ בין אנשים אין זה חשיב צידה. וכן באופן שמציל אדם מטביעה דניחא ליה להנתפס בכך - אין זה צידה. ויש לעיין בכוונתו אי בכה"ג לא הוי בגדר צידה כלל, או רק שאין במינו ניצוד ויהיה אסור מדרבנן].

וכן גם אי נימא דצידת אדם מותר מה"ת משום דחשיב אין במינו ניצוד, מ"מ הרי זה פטור אבל אסור, ואם כן, אף שמן הפסוק כאן אין קושיה, מאחר ומן התורה מותר, מ"מ במה שהעלינו שאם המאסר אינו מצד עצם העונש או דין אלא בכדי שלא ימשיך בעבירה שלו - מותר, הנה לכאורה אכתי מידי איסור דרבנן לא נפיק. ולפי"ז מובן מה ש'השבות יעקב' היה צריך להגיע להיתר תפיסת הבעל משום קולא דעגונא.

ובאמת שמצד איסור צידה יש חילוק גדול בין המקרה שתופס גנב כדי שלא ימשיך לגנוב, לבין תפיסת אדם שלא יעגן את אשתו, דגבי גנב שלא יגנוב בודאי שאין לו צורך באדם הניצוד, ואדרבה, היה עדיף לו שלא יהיה כאן כלל, ודמי לצד נחש שלא ישכנו שמבואר במ"ב שזה עדיף ממלאכה שאין צריכה לגופה, משא"כ באדם שבורח בכדי לעגן את אשתו, שם תכלית התפיסה היא כי צריך את הבעל כאן, וטפי יש מקום לומר דהו"ל צידה, ומלאכה הצריכה לגופה.

יישוב על פי ביאור בגדר מלאכת צידה

והנראה בזה, דהנה בספר 'אשר לשלמה' (ביצה סי' כ"ז) חקר בגדר מלאכת צידה, האם עיקרה הוא שלילת החירות מהדבר הניצוד, או שמא עיקרה היא כבישת הבעל חי תחת ידו. ולהצד השני יש לומר, דהחיוב הוא דוקא באופן שכאשר נתון הוא ביד האדם וברשותו הוא לכל אשר יחפוץ, דאז חשיב ניצוד, מה שאין כן כאשר גם אם הוא כבוש תחת ידו עדיין אין התופסו רשאי לעשות בו ככל אשר יחפוץ, אין זה חשיב צידה. ומעתה יש לומר, דאה"נ אף אם גם באדם שייך צידה, מ"מ זהו דוקא באופן שהוא תחת ידו לעשות בו ככל אשר יחפוץ, אבל בגוונא דמיירי הרמ"א הנ"ל שתופסים אותו בכדי לעשות בו דין מסויים, ואינו מסור בידם לכל, באופן זה אין משום איסור צידה, ורק מטעם עשיית דין הוא דאסור. [ובזה מיושב גם גבי המקושש דלא היה שייך בתפיסתו משום איסור צידה מאחר ולא נמסר ביד החובשים לעשות בו ככל אשר יחפצו].

או יתכן לומר בנוסח אחר, דאדם לעולם אינו נחשב ניצוד לגמרי, מאחר והוא חפשי בדמיונו ולעולם יש בידו את חירות המחשבה והדעת, והרי הוא במהותו בן חורין לעצמו, ועומד ברשות עצמו.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

נהג תיירים נוכל

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים (במדבר יג, ב)

מעשה שהיה בחודש תמוז תשע"ד באדם שהיה בידו כרטיס טיסה לחו"ל, והזמין מונית לשדה התעופה הנהג ידע שאין טיסות [כי חברות התעופה חששו מהטיילים שהתעופפו שם] ולא אמר דבר לנוסע. בהגיעו לשדה התעופה נודע לנוסע שנסע לריק, כי אין טיסות לחו"ל.

כשיצא משדה התעופה, הוא פגש את הנהג שהביאו לכאן, שעדיין ממתין במקום, הנהג מספר לו לפי תומו, שהוא ממתין לו כאן כדי להחזירו לביתו, כי הוא ידע שאין היום טיסות, ולכן הבין שבמוקדם או במאוחר הוא יחזור כדי לחפש מונית לחזור לביתו.

כעת התרגז הנוסע והטיח בפני הנהג, הרי ידעת שאין טיסות, למה לא אמרת לי לפני שהתחלתי את הנסיעה, והייתי חוסך זמן, כסף, ועוגמת נפש? השיב לו הנהג: וכי אני מודיעיך? אני צריך להביא פרנסה לביתי, בקשת לנוסע נסעתי, האם מגיע לנהג תשלום, על הדרך הלך וחזור?

תשובה אם הנהג לא היה יודע שנמל תעופה סגור, ורק בסוף הנסיעה היה מתברר שהוא סגור בזה פשוט שהוא חייב לשלם, שהרי הנהג עשה את עבודתו, וכן מבואר בשו"ע (חו"מ סימן שלה ס"ב) השוכר את הפועל להביא לו שליחות במקום למקום, והלך ולא מצא שם מה שיביא, נותן לו שכרו משלם. וכתב הרמ"א, דהרי עשה שליח שליחותו.

ואם כן גם בענינו חייב הנוסע לשלם על הנסיעה, כי הנהג עשה את עבודתו כראוי, והביאו לנמל התעופה, ואי ההודעה בתחילת הנסיעה אינו פוטרו מתשלום, אלא שביטל מצות השבת אבידה, ויקרא שמו רשע, כי בזבז את כספו ואת כוחו של הנוסע, והרי אנו מצווים על השבת אבידה, ואיך לא הודיע לנוסע שאין טיסות, למרות זאת מגיע לו התשלום עבור הנסיעה כי הנהג ביצע מה שהנוסע ביקש. כ"כ בחשוקי חמד יבמות צ:

ולענ"ד נראה שחלילה וחלילה להורות כן, ואינו חייב לשלם לנהג רע מעללים זה, וראיה לזה מד' השו"ע (סי' שלה ס"ג) וז"ל: שכרו להביא תפוחים לחולה, והלך והביא ומצאו שמת או שהבריא, לא יאמר טול מה שהבאת בשכרך, אלא נותן לו כל שכרו, וכן כל כיו"ב.

וכ' שם הכנה"ג (הגה"ט אות ד') וז"ל: עיין תומת ישרים (סי' כא) דמיירי כשגמר השליחות והלך למקום חפצו, אלא שלא עלתה לו כונת השליחות, אם מפני שלא מצא המשתלח אליו, אם מפני שלא מצא קונים, אם מפני שמצא לחולה שהבריא או שמת. אבל אם כשהכין לצאת לדרך, או אפילו בחצי הדרך, שמע שהמשתלח אליו מת, או שלא היו נמצאים שם קונים, או שמת החולה או שהבריא, אינו נוטל כלום, שלא גמר שליחותו. ומבואר, דכיון שידע שמת החולה או הבריא שאינו נוטל כלום, וה"ה בנ"ד.

וע"ש בכנה"ג שכ', אמר המאסף: אם מ"ש הרב ז"ל "אינו נוטל כלום" פירושו הוא, אינו נוטל מה שהתנה אבל נותנין לו שכרו כפועל בטל, ניחא. אבל אם פירושו הוא, שאינו נוטל כלל מאחר שלא השלים שליחותו, צ"ל, דאע"ג דבפרק הגוזל בתרא מחלקינן בין זו להיא דירד להציל ולא הציל אין לו אלא שכרו, ואמרינן, מי דמי, התם עביד שליחותיה הכא לא עביד שליחותיה, דמשמע דשכרו מיהא נוטל, אע"ג דלא עביד שליחותיה. היינו דוקא בירד להציל ולא הציל, שכבר ירד למקום ההצלה אלא שלא עשה השליחות, אבל כאן אפילו הליכה שלימה עשה, וה"ל כאילו לא עשה כלום. עכ"ל. ומבואר ג"כ שאינו נוטל כלום, וה"ה בנ"ד.

הכי איתמר / הרב איתמר טעף, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

גמר מצוה בחלה

ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אתה. (טו כ)

הרמב"ם (עשה קלג) מנה המצוה "להפריש חלה מעריסותינו וליתנה לכהן", והרמב"ן (שורש יב) משיג עליו, שהדברים הטובלים הם שתי מצוות, אחת היא הפרשה שנאמר "חלה תרימו תרומה" ואחת היא הנתינה לכהן שנאמר (שם) "מראשית עריסותיכם תתנו לי" תרומה". וכך בתרומה ומעשר נאמר בהם "תרימו" ונאמר בהם "תתן".

ועוד הוכיח שהיא מצוה מהחייב לברך בהפרשתם (תרומות פ"א מ"ו, תוספתא סוף ברכות הי"ט), ואם המצוה היא רק הנתינה לכהן לא היו מתקנים לברך בשעת הפרשה, דכל מצוה שעשייתה אינו גמר מלאכתה אין צריך לברך (מנחות מב:), וכיון שאמרו לנו לברך בשעת הפרשה למדנו שבהפרשה מצוה. ועוד שהרי הכהנים עצמם מפרישים תרומה ומעשרות, ומברכין גם כן עליהם, ואילו היתה המצוה הנתינה בלבד היו הם פטורים מזה. ועוד שהרי בחלה טמאה מברך בהפרשתה ואינה ניתנת לכהן אלא משליכה באור (בכורות כז.), ואם המצוה נשלמת בנתנה איך מברכים על חצי מהמצוה.

לכן מסיק הרמב"ן דראוי שנמנה שתי מצוות בתרומה וחלה, הפרשתן ונתיתן לכהן.

והנה טענת הרמב"ן מהדין דגמר מצוה צ"ב טובא, הא מה שנאמר שם הוא שאין לברך על הכנת סוכה ולולב ציצית ותפילין ומזוזות, הרי שאין הכוונה למצוה גמורה עם ב' חלקים שאין לברך על החלק הראשון, אלא שאין לברך על הכשר מצוה, הא מצוה גמורה אפשר לברך עליה אפילו אינה הפעולה האחרונה במצוה.

וממילא ע"כ שהרמב"ם אכן למד בגדר האי דינא שמברכין רק בגמר מצוה, שאין לברך על הכשר מצוה, וכן נראית דעת הריטב"א (כתובות ז:) והחת"ס בתשו' (או"ח עט) [וע"ע במהר"ם שיק על תרי"ג מצוות (מצוה קי"ז) ומצפ"א פסחים ז.]. ולכן שפיר יש לברך בשעת הפרשה אף אם יש עוד חלק במצוה, שהוא הנתינה לכהן.

אבל בדעת הרמב"ן צ"ב מה דעתו בגדר דין זה.

והנה בכתובות (ז:) כתבו הרמב"ן והר"ן והרשב"א שאין מברכין על הקידושין אע"פ שהם דבר תורה - לפי שאינם גמר המצוה. וכ"כ בתשו' הגאונים (סי' קצו) ותשב"ץ (ח"ב רעז) ורבינו מנוח (פי"א דברכות ה"ח) לענין מילה, דעדיף לברך קודם פריעה שהיא גמר המצוה. וכ"כ בשו"ת הרמ"א (סי' עו), והוסיף טעם שאין המצוה נקראת אלא ע"ש גמורה. ורבינו מנוח שם כ"כ גם לענין ניגוב דנטילת ידיים.

ועל כל זה צ"ב כנ"ל, הא כל הני הוו מ"ע מן התורה ולא הכנות למצוה, א"כ למה לא יברך עליהם ומאי מוכח מדין גמר מצוה. וכך הקשה הריטב"א בכתובות שם.

אלא שגם הגמ' יש להבין מאי קמ"ל שאין לברך על הכשר מצוה, ומאי ס"ד שצריך לברך על הכנת סוכה ולולב וכו'. וביותר תמוה דלירושלמי בברכות (פ"ט ה"ג) באמת מברכין על הכנות אלו. ויש לדקדק בכל אותם מצוות שיש הלכות בהכנתם הנלמדות מפסוקים, הרי שיש עליהם דינים בתורה, ולכך הוו כעין מצוות, עד שלהירושלמי מברכין עליהם ולבבלי ס"ד שצריך לברך.

והשתא א"ש היאך למדו משם הראשונים דגמר המצוה הוא כפשוטו ממש אע"ג דבגמ' קאי אהכנה דמצוה, דהא גם כל הני הכנות שנמנו שם במנחות הוו מן התורה חלק במצוה, א"כ שפיר ילפינן מהתם שאף על חלק מהמצוה אין לברך כל שאינו גמר המצוה. ועל דרך זו כתב בהעמק שאלה (קסט סק"א) דהכנה הכתובה בתורה יש בה מצוה. ובתשו' הגר"ד אופנהיים ז"ל שהובאה בס"ס חוות יאיר כתב ד"מ צוין ישראל לשמוע ברכת כהנים", וביאר הגר"א וואלקין זצ"ל ב'סביב ליראיו' שעל ספר יראים (טו סוף סקי"ב) "וכיון דיליף מקרא מכלל דחייב הוא", וא"כ כל הכש"מ שנלמד מהתורה חייב הוא.

לכן ס"ל לרמב"ן שאין לברך על הפרשת תרו"מ וחלה, ולא על נתינת קידושין, דאינם המעשה האחרון שבמצוה. [הגם שעדיין צ"ע, דאף שבעשיית סוכה ולולב יש דינים והלכות מן התורה, אינם מעיקר המצוה, וא"כ לא מצינו שא"מ אלא חלקי מצוה שאינם מעיקר הציווי, משא"כ תרו"מ וקידושין].

אך א"כ צ"ב למה בבדיקת חמץ ומילה וקידושין ושחיטה ונטילת ידיים, מברכים על חלקם הראשון אע"פ שאינו גמר המצוה, דאיכא שריפה ופריעה וחופה.

ואפשר בכמה אופנים, או שבבדיק"ח אין מברכין רק על הבדיקה כי אם ברכה כללית - על ביעור חמץ. וכן בקידושין מברכים בלשון כוללת "ואסר לנו את העריות" ולא רק על הקידושין עצמם. [אלא שבמנחות שם לא מצינו חילוק בין ברכה פרטית לברכה כללית].

א"נ הבדיקה אינה חלק נפרד מן הביעור אלא תחילת הביעור היא, ובס' הפרדס לרש"י (סי' קכח) הוכיח כן מלשון הכתוב "בערתי הקודש מן הבית", שעניינו הוצאה מביתו ולא שריפה. ט' [וע"ע במצפ"א ומרומ"ש (פסחים ז). שכתבו דאע"ג דאין מברכין אלא על גמ"מ, מברכין על בדיק"ח].

וכן בקידושין י"ל דקידושין וחופה תרווי' ענין אחד הם לקנות האשה, לכן לא איכפת לן שהם מעשים שונים אלא אזלין בתר קנין שהוא אחד.

ובמילה י"ל כהר"ף שהובא באשכול (ח"ב 129) ובשבלי הלקט (קפ"ז), דאף שמל ולא פרע כאילו לא מל, מ"מ העיקר היא המילה, וצריך לברך דוקא עובר לעשייתה ולא קודם הפריעה שהיא רק שיירי מצוה. וא"כ מש"ה אין מברכין עליה אחר המילה מדין גמר המצוה, דאזלין בתר העיקר. [וחולקים על הסוברים לעיל לברך קודם פריעה משום שהיא גמה"מ].

אולם ממצות שחיטה יקשה, דהרמב"ן בחולין (לא: ד"ה הוחזק) והביאו הר"ן (שם ד"ה ולענין) והרדב"ז (ח"א לד) ועוד כמה ראשונים שם סוברים ששחיטה אינה אלא הכשר מצוה. וכן מצינו גבי נטילת ידיים שאינה אלא הכשר מצוה. וא"כ למה מברכין עליהם הא אינם גמר המצוה.

ות"ל דכיון שאין שום מצוה באכילת בשר שחוטה ובאכילה בידיים טהורות, אזי המצוות היחידות שיש בהם הם השחיטה והנטילה, ומה שקראו להם הכשר זהו משום דבשעת עשייתם עדיין אינו מקיים המצוה כי אם בשעת אכילה, אשר ע"כ נקראים הכשר דעכשיו הם מכשירים להיות מצוה כשיבואו לידי אכילה. ויש לדון ולפלפל בכל הנ"ל.

---

^ט וכ"כ רש"י ומהר"ם חלאווה (פסחים ז). וראבי"ה (ח"ב סי' תלא ד"ה א"ר) ומקו"ח לבעל החו"י (כ"ה ס"ח בהגהה). והט"ז (או"ח תלב סק"ב) הביא כע"ז בשם הרא"ש, שכל עצמה של בדיקה בשביל הביעור היא.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

הפרשת חלה מקוגל אטריות בשבת

ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה פתומת גרן פן תרימו אתה (טו, כ).

הנה ידוע ומפורסם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' ל, דרך אמונה הל' ביכורים פ"ו ס"ק צב, ישא יוסף זרעים ח"ב סי' יג, דולה ומשקה עמ' רעט הע' 80, הפרשת חלה כהלכתה עמ' נג, ואשרי האיש יו"ד ח"ב פ"ע סעי' יז-יח) שצריך להפריש חלה מקוגל אטריות גם כאשר כבר יפרשו חלה מהאטריות בבית חרושת מ"מ אין הפרשה זו מועלת לאפית הקוגל שנעשתה לאחר מכן וצריך להפריש חלה שוב מהקוגל אטריות, וטעמו ביאר בהרחבה בקובץ תשובות (ח"ג סי' ל), ועי' גם בביאור דעתו בס' ישא יוסף להגר"י אפרתי (שם).

אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' קח) פסק שהפרשת עיסת האטריות בבית החרושת פוטרת את חיוב חלה בהיותו קוגל, עי"ש טעמו. ועי' מה שהעיר עליו הגר"י אפרתי (שם). והגר"מ שטרנבוך שליט"א כתב (תשוה"נ ח"א סי' תרעה) שגדולי הוראה נחלקו בדין זה והמסקנא נראה שיש יסוד למקילין באפה הקוגל לא להפריש עוד פעם חלה, אבל המהדר ומפריש יוצא בזה מכל ספק, עי"ש. אמנם כיון שהמנחת יצחק מיקל לכן נוהגים בכשרות העדה החרדית לתת הכשר לקוגל אטריות גם אם לא הופרש ממנו חלה בהיותו קוגל.

אמנם דבר זה צ"ב, דהא יש הרבה אטריות שמגיעות מחו"ל שאינן חייבות בחלה וממילא עד שזה נעשה קוגל באר"י זה לא חייב בחלה, ומאז שנעשה קוגל אין מה שיפטור אותו מחלה כי בעודו אטריות הוא היה פטור מחלה, ונפל בבירא ההתירא של המנחת יצחק, ויל"ע.

והסתפקתי לפי"ז גבי מי שנמצא בקידושא רבא בשבת שיש שם כמובן קוגל אטריות, ובעל השמחה אומר לו שהוא יודע שלא הפרישו מזה חלה אלא הקייטרינג סומך על כשרות העה"ח, ואילו הוא מחמיר כדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שזה חייב בחלה לחומרא, והשאלה אם מותר לו להפריש חלה מהקוגל בשבת.

ויסוד השאלה, דידוע מה שפסק החזו"א (תשוה"נ ח"א סי' תרעג עדות הקה"י, ודרך אמונה הל' מעשר פ"ט ציון ההלכה אות פט) שמותר להפריש חלה לחומרא בשבת, והיינו מי שקונה מהכשר מהודר שהפרישו תרו"מ שמצד הדין יכול לסמוך על הכשרות ובכל זאת הוא נוהג להפריש בביתו שוב מחשש שמא לא הפרישו כדין וכמו שנוהגים רבים מתלמידי החזו"א, הורה החזו"א שבכה"ג הוא יכול להפריש גם בשבת ויו"ט, וכ"פ הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ שם), וטעם ההיתר, דכל האיסור להפריש חלה ותרו"מ בשבת הוא משום דמחיזי כמתקן, אבל אם אינו מפריש אלא לחומרא כבר אינו נראה כמתקן שהרי מצד הדין יכול לסמוך על ההכשר, ולכן הורו שיכול להפריש בשבת. אמנם נראה שכל זה שייך רק במי שקונה מהכשר שהפרישו תרו"מ ורק הוא חושש שמא לא הפרישו כדין ולכן הוא מעשר שוב לחומרא ומשו"ה אינו נראה כמתקן דהרי מצד הדין זה מתוקן כבר, אבל דבר שיש בו מח' הפוסקים אם צריך לעשרו והוא ידוע בבירור שלא

עישרו מדבר זה והוא נוהג כדעת המחמירים, בזה לא שייך לומר דאינו נראה כמתקן, דהא דבר זה בודאות לא מתוקן לדעת המחמירים, ובזה לא מצינו שהתיר החזו"א, ויל"ע.

ויש שהציעו להפריש חלה מהקוגל בשבת בהרהור ולסמוך בזה על דעת הרש"ש (גיטין לא.) שנקט בדעת התוס' (גיטין לא. ד"ה במחשבה) שמותר להפריש תרומה וחלה בשבת במחשבה, והביאו מעשה כזה עם הגר"ש אויערבאך זצ"ל (תפארת שמואל עמ' סה ס"י) שבישיבתו נהגו לחומרא להפריש חלה מבלילה עבה שסופה להתבשל (קישקע) וכדעת הש"ך (יו"ד סי' שכט סק"ד), ופעם אחת אירע בישיבה ששכחו להפריש ונזכרו ביו"ט, ונשאל איך לנוהג, והורה להפריש בהרהור.

אמנם לא מביעיא שלהלכה נפסק שאסור להפריש תרומה וחלה בשבת במחשבה כמובא בכף החיים (סי' תנז סקט"ז) בשם כמה פוסקים, אלא אף מה שנקט הרש"ש בדעת התוס' כבר ביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (סי' הערות עמ"ס גיטין לא.) שגם התוס' לא התיר אלא בציוור דכהן או לוי המפרישין לעצמן עי"ש ביאורו, וגם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מעדני ארץ הל' תרומות פט"ז אות ד) האריך לתמוה על הרש"ש וכתב ביאור אחר בדברי התוס' וממילא אין ללמוד מזה להתיר הפרשת תרומה וחלה במחשבה בשבת.

ומכל הנ"ל נראה שאין עצה ואין תבונה אלא להפריש חלה מהקוגל אטריות בער"ש, ובכך לזכות את הרבים לאכול קוגל כשר כדת וכדין ללא שום פקפוק. אמנם באופן שהוא אינו יודע אם הפרישו מזה חלה או לא, ופעמים שגם בעל השמחה שהזמין הקוגל אינו יודע לומר אם הפרישו מזה חלה, נראה שבכה"ג שאינו אלא ספק אולי כבר אינו נראה כמתקן ויהיה מותר להפריש בשבת, וצ"ע.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת שלח

יג, ב: שלח לך אנשים.

פירש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דיבה שדיברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר. יש להקשות דיש מקום לחלק שמרים דיברה על משה רבינו שיש בו פגיעה של בין אדם לחבירו, אבל מי יימר שגם לדבר על עצים ואבנים של א"י שזה דבר דומם שאינו רואה ואינו שומע גם זה חמור כל כך. והינך רואה שרש"י סוף פרשת יתרו עביד קל וחומר ומה אבנים הללו שאין בהן דעת להקפיד על בזיון וכו' חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיון עאכו"כ אלמא אבנים קיל טפי מאדם.

ואולי יש ליישב דהנה על משה רבינו נאמר [לעיל יב, ג] והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה ופירש"י "עניו שפל וסבלן", א"כ משה רבינו לא היה מקפיד על בזיון כלל ולא נפגע מזה, ויש בו רק חיסרון בין אדם למקום שהוא בריאה של הקב"ה ואתה מדבר על בריאה של הקב"ה שעשה משהו לא טוב [וכעין דאיתא בתענית כ, ב גבי נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר... אמר לו לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשה], א"כ הרי זה ממש דומה לעצים ואבנים שהם בריאה של הקב"ה, ומצד זה אסור לדבר עליהן לשה"ר, ושפיר יש טענה על המרגלים אמאי ראו ולא לקחו מוסר. [שמעתי מהגרי"א דינר שליט"א]

*

יג, ב: שלח לך אנשים.

פירש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים וכו'.

צריך ביאור הרי מה שנכתבה פרשת מרגלים סמוך לפרשת מרים כיון שהיו סמוכים בזמן זה אחר זה. ובריעות שלמה למהרש"ל פירש דיש כאן ג' פורעניות מרים, מרגלים, וקורח, והיה צריך להיות הפסק ביניהם כדי שלא יהא בבחינת חזקה, וזהו הדרש דחז"ל הנ"ל.

*

יג, כב: וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים.

עיין רש"י אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים בנו הגדול, אלא שהיתה מבונה בכל טוב על אחד משבעה בצוען. ועיין ברא"ם דפירש שנים בפסוק זה מלשון שונים כמו ועם שונים אל תתערב, וכאילו אמר וחברון מבונה בפירות ובכל טוב שבע כפליים מצוען מצרים.

ובפירוש רבינו חיים פלטיאל כתב, קשה לפי המסקנה שחברון מבונה מכל טוב, יש [עדיין] להקשות מאחר שאדם אחד בנאן, וכי בנה היפה לבנו הקטן, והכעור לבנו הגדול. ונראה דמשום שכנען נתקלל, מתוך כך אביו חם בנה לו היפה והחזק כדי שיוכל לעמוד, וראיה [ממה שאחז"ל פסחים קיג] חמישה דברים ציוה כנען את בניו כדי שיצאו מעבדותם שנאו אדוניכם ואהבו זה את זה ואל תדברו אמת ואהבו את הגזל ואת הזימה, הכא נמי חם בנה לו החזק כדי שיצא מעבדות. ואין לומר דמשום זה בנה לו קודם, דמ"מ לגדול בונה תחילה, וגם העולם מתרצים כי ודאי בונים לגדול תחילה וגם היפה, אבל מאז מגיד לי הפסוק כי בשעת ביאתם לארץ חברון היא מבונה ומעולה כאשר אנו רואים בכמה עיירות נתיישבו במאד מאד מאז היבנותן, ואנו מוצאים כמה עיירות נחרבו מאז נבנו.

יעויין בעיון יעקב [סוטה לד] שכתב דתו לא קשיא איך נתן לבנו הקטן המובחר שבערים, כי דרכם לאהוב את בנו קטן שהוא בן זקונים לו כדכתיב ביעקב שאהב את יוסף כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים, אבל לבנות הערים שלהם בונה כסדר תולדותם. ובאור החמה עה"ת תירץ דאין הכא נמי דענין יופי כל מה שנמצא מגרעות בראשונה מתקנין אותו בשניה עכ"ל.

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

אמנם בספרי ריש עקב איתא דלפי שחברון משובחת ממצרים לפיכך נבנתה תחילה, וכן אתה מוצא בדרכי המקום שכל מי שהוא חביב הוא קודם את חבירו עיין שם. וכתב בספרי דבי רב דזה חולק על דברי הגמ' ורש"י בחומש דהקשו אילמא נבנתה ממש וכו', הרי בהדיא דקאמר דלאו נבנתה ממש עיין שם.

*

יג, כב-כג: ויעלו בנגב ויבוא עד חברון וגו' ויבואו עד נחל אשכול.

בבראשית רבה [נח, ד] ותמת שרה בקרית ארבע. ד' שמות נקראו לה אשכול, וממרא, קרית ארבע, חברון. וכתב שם ביפה תואר הנה כל המחוז נקרא בשם חברון ובתוכו היה מקום מסויים לאשכול, ומקום מסויים לממרא, ולכן אמרינן לעיל סוף פרק מב שנגלה ה' בחלקו של ממרא וגו' וזהו וירא ה' אליו באלוני ממרא כי זה היה מקום מיוחד לממרא לבדו, ולפעמים נקרא כל המחוז בשם אשכול וממרא, אבל לענר לא היה שם מקום מיוחד ולכן לא נקרא שם ענר על חברון, וזהו שאמר הכתוב ויבוא עד חברון ויבואו עד נחל אשכול כי בתוך חברון היה מקום מסויים הנקרא אשכול ביחוד.

*

יג, כה: וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום.

ברש"י תענית [כט, א ד"ה הני] מבואר שאותן מ' יום התחילו בכ"ט באייר והסתיימו בח' באב. ובודאי גם ימי השבתות בכלל, וא"כ קשה איך הותר להם לשאת האשכול ענבים והתאנים והרימונים בשבת הלא מעביר ד' אמות ברה"ר חייב. וצריך לומר דהלכו דרך גינות ופרדסים דהוי כרמלית ועדיין לא גזרו רבנן עליה.

*

יד, ו: ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם.

בספר זקני הגה"צ ר' יהושע מהורודנא זצ"ל [עמ' עא] העיר מה שהזכיר כאן 'מן התרים את הארץ' שזה לכאורה שלא לצורך, אפשר להסביר משום שיהושע וכלב העמידו לעצמם תביעה מיוחדת שמכיון שהיו בחבורה אחת עם שאר המרגלים היה עליהם להשפיע ולהניא את חבריהם מדרכם הרעה ואף שהם השתדלו להשפיע, אולי לא עשו ככל הצורך כפי חובת השעה ועל כן גם להן חלק באשמה, שיצא ממנה קלקלה גדולה וגזירה כה נוראה על כל ישראל, ולכן אמר הכתוב מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם שמתוך היותם מן התרים מן הארץ נבע צערם הגדול וקריעתם את בגדיהם עכ"ד. וכע"ז כתב באור החיים [פסוק ז] שכיון שתררו את הארץ וראו מעלתה לכן הרגישו יותר צער בדברי העם ולכן רק הם קרעו בגדיהם.

והרב האברבנאל כתב ויהושע וכלב להיותם מן התרים את הארץ וראו טובה ויופי ורשעת המוציאים דיבה עליה "קרעו בגדיהם" לפי שהיו שומעים את זקני העדה שהיו מגדפים את השם ומקללים והשומע חייב לקרוע [סנהדרין ס, א]. וכע"ז כתב במדרש לקח טוב מכאן אמרו אדם הגון שרואה פירוק המצוות חייב לקרוע עכ"ד. וצריך ביאור לפ"ז דהוי חיוב מעיקר הדין לקרוע מצד הנ"ל מה צורך בזה שהיו 'מן התרים מן הארץ' גם כן.

*

יד, יג: ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים כי העליתך בכוחך את העם הזה מקירבו.

ברוקח [שער אותיות גדולות] כתב ולמה לא הזכיר כאן זכות אבות, אלא אמר האבות חמדו בישיבת ארץ ישראל באברהם ויצאו ללכת ארצה כנען, ליצחק גור בארץ הזאת, וליעקב ונתתי לזרעך את כל הארצות האל, והזרע אינו רוצה ללכת כדי לבטל השבועה והאיך אבקש בזכות אבות עכ"ל. ורואים מדבריו דזכות אבות מועילה רק למי שהולך בדרכי אבות ולא למי שהולך בהיפך.

ובדרשות תלמיד הרא"ש [עמ' 332 ד"ה ועוד אמרו] כתב בזה"ל וגם כל ישראל נענשו בכאן יותר מעוון העגל, כי לשם הועיל להם זכות אבות כמו שמצינו שהתפלל עליהם משה זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך [שמות לב, יג], ובכאן לא זכר זכות אבות מפני שמרדו בבוראם שהיה להם לבטוח בישועתו שעשה להם כמה ניסים ונפלאות בשינוי הטבע במצרים ובים, וזהו שאמר כלב אך בה' אל תמרודו [יד, ט] כי יראתכם אינו אלא מרד בישועתו של הקב"ה כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט.

יד, יד: ובעמד ענן אתה הולך לפניהם יומם.

נכתב ובעמד חסר וי"ו. וצריך טעם.

והנה בספר שבע פתילות [להג"ר משה פרנקפורט זצ"ל דיין ק"ק אמסטרדם פתילה ג כלל ד עמ' קצו ד"ה וגם] כתב בזה"ל שהנהיגם במדבר מ' שנה מוקפים משבעה ענני כבוד, בארבעה מד' רוחות וענן חמישי על ראשיהם, להיות צל להם שלא יכם שרב ושמש, וענן השישי היה מאיר להם [שמות יג, כא] וה' הולך לפניהם יומם וגו' שלא היו צריכין למאור ולא לנר אלא לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה, והיה גם כן משוה להם הדרך וממלא הגומות ומשפיל ההרים, וענן השביעי היה הולך אחר כל המחנות לאסוף כל הנחשלים והחולים ועוברות ומניקות ויולדות וזקנים וזקנות וטף והיה נושאן הענן כאילו הולכים על גבי עגלות שנאמר [דברים לב, יא] כנשר יעיר קינו וגו' ישאהו על אברתו עכ"ל.

ולפי זה נדמה דלכך בפסוק כאן נכתב ובעמד ענן אתה הולך לפניהם חסר וי"ו דזהו הענן השישי מתוך שבעה עננים, שהולך לפניהם יומם להאיר להם.

ואגב אורחא מדבריו מוכח שלא היה ענן מגין עליהם מלמטה [שלא הזכירו כלל], אולם בספרי פרשת בהעלותך על הפסוק ז' עננים ד' מארבע רוחתם ואחת למעלה ואחת למטה ואחת מלפניהם עיין שם, הרי דלדעת הספרי היה גם ענן מלמטה, וזהו כדעת כהפמ"ג [באו"ח בא"א ריש סימן תרכה] והרא"ם שהביא שם שסברו שהיה ענן עליהם גם מלמטה, ולכן הקשו דסוכה שהיא זכר לענני כבוד יצטרכו לעשות גם סוכה מלמטה, עיין שם.

*

יד, לח: ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם ההולכים לתור את הארץ.

פירש"י מה ת"ל חיו מן האנשים ההם, אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים.

אמנם באור החיים פירש שבא הכתוב ללמד שיהושע וכלב ניצלו רק מפני שהיו מרגלים ולא נשארו עם ישראל, אבל אם לא היו מהמרגלים היו מתים במדבר אף שהיו צדיקים גמורים מפני שהגזירה היתה על כל האנשים מבין כ' שנה ומעלה ועד בן שישים שנה אפילו צדיקים גמורים.

וכן בחומש הגר"א פרשת שופטים בדברי הכהן "מי האיש אשר בנה בית וכו' ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה" וכו', כתב דלכאורה אי אפשר לעשות טצדקי נגד גזירת המקום ב"ה, אלא פעמים יש גזירה כללית על היוצאין במלחמה ולא גזירה פרטית על כל אחד ואחד, והמזל הכללי נוצח למזל הפרטי ובוה האופן מועיל שאם ישוב לביתו שינצל.

ושמעתי לבאר הטעם בזה דהרי אין צדיק אשר יעשה טוב בארץ ולא יחטא ואין מיתה בלא חטא, אלא דכשאין "דין" במקום זה הקב"ה מאריך אפים ורב חסד וממשיך לחיות, אלא כשיש "דין" על מקום זה ואותו צדיק גמור בכללם אפשר שיענש עמהם ואין זה עוול דצדיק וישר ה', דיהא נענש מטעם אין צדיק בארץ וכו' ולא יחטא והכל בצדק.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

בענין חינוך לציצית ותפילין

סוכה מ"ב ע"א, ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב, להתעטף חייב בציצית, לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין, יודע לדבר אביו לומדו תורה וקריאת שמע. תורה מה היא, א"ר המנונא "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", ק"ש מאי היא פסוק ראשון, עכ"ל הש"ס.

א. הנה בפשטות מחויב האב לחנך את בנו במצוות ציצית ע"י שיקנה לו ציצית ויחנכו בלבישתו, והנה כתב הרמב"ם (ציצית פ"ג הי"א) וז"ל: "אע"פ שאין אדם מחויב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד לפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו, ובשעת התפילה צריך להיזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והוא אינו עטוף", עכ"ל. והיינו דמדינא אין חיוב לאדם מישראל ללבוש ציצית, אלא רק אם לבש בגד ד' כנפות מחויב להטיל בה ציצית וללבושה כן, וכמש"כ הרמב"ם (שם הי"י) וז"ל: "האיך חיוב מצות הציצית. כל אדם שהוא חייב לעשות מצוה זו, אם יתכסה בכסות הראויה לציצית יטיל לה ציצית ואח"כ יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצות עשה. אבל הבגדים הראויין לציצית, כל זמן שלא יתכסה בהן אדם, אלא מקופלין ומונחין, פטורין מן הציצית, שאינה חובת הטלית אלא חובת האיש שיש לו טלית", עכ"ל. וא"כ לכאוף קשה לומר שאביו חייב לחנכו בכך שיקנה לו בגד של ד' כנפות ויטיל בו ציצית וילבשנו, גם כשאין לו בגד של ד' כנפות, שהרי כאמור בד' הרמב"ם אין חיוב מדינא לכאוף מישראל לקנות בגד ד' כנפות במיוחד כדי להתחייב בציצית, ורק ראוי לעשות כן לכל חסיד ו"לעולם ישתדל אדם להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית" ואינו מעיקר הדין. ובשו"ע (או"ח סי' כ"ד סעיף א') כתב וז"ל: "טוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום כדי שיזכור המצוות בכל רגע", עכ"ל. וא"כ חזי' דאין חיוב על כל אדם מישראל ללבוש ציצית, אלא רק אם יש לו בגד ד' כנפות ולבושו, מחויב בציצית.

ואכן כמה וכמה מרבתינו הראשונים, בספר המכתם ור"י מלוניל והמאירי (סוכה מב, א) ובשיטמ"ק (ערכין ב, ב) בשם התוס' והרא"ש, כתבו דאם יש לקטן טלית, חייב בציצית, אבל אביו אינו חייב לקנות לו טלית מצויצת.

ואמנם בתוס' בערכין (שם ד"ה אביו לוקח לו תפילין), כ' וז"ל: "וגבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח, דמסתמא טלית יש לו", ודייק האליה רבה (סי' י"ז סק"ג) דמשמע מדברי התוס' דהאב מחויב לקנות לו טלית בפועל כדי שיקיים בה מצות ציצית ולא שמחנכים אותו רק שלא לבטל מצוה דציצית, וז"ל הא"ר: "צריך ליקח וכו' ויברך. בש"ס סוף פרק לולב הגזול, קטן היודע לנענע חייב בלולב, להתעטף חייב בציצית, לשמור

תפילין אביו לוקח לו תפילין, וכתב הב"ח שם ד"ה קטן פירוש חייב כלולב לחנכו וכן בציצית, אבל אביו אין חייב ליקח לו מלבוש בת ד' כנפות, שאפילו הוא עצמו אין חייב כדלקמן סימן כ"ד ס"א, כל שכן לולב דדמיו יקרים, אלא אלולב שקונין הקהל בשותפים מברך הוא והקטן, אבל תפילין שאין דמיו יקרים צריך לקנות לעצמו, וכן צריך לקנות לקטן עכ"ל. ותמהני דאישתמיטתיה דברי תוס' ריש ערכין וזה לשונם, גבי ציצית לא נקיט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו, וגבי לולב נמי יכול לצאת כלולבו של אביו, אי נמי משום דתפילין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה, עכ"ל. ולדינא מבואר מדברי תוס' דאפילו בדברים יקרים מחויב ליקח לבנו לחנכו, ואם אין לו טלית נראה דמחויב ליקח לו טלית לחנכו. ואף להב"ח עכשיו שהוזהרו הכל לקנות לעצמן, מחויב לקנות לבנו, עכ"ל הא"ר. וצ"ע אמאי איכא חיוך חינוך בדבר שאינו מדינא.

ובפשטות היה מקום לומר דכיון דאיתא במנחות (מא, א) דמענישין על אי קיום מצות ציצית בעידנא דריתחא, ומבואר מד' הגמ' במנחות דאין זה רק מידת חסידות בעלמא אלא הנהגה הראויה לכל אדם ולכן תובעים ועונשים ע"ז בעידנא דריתחא, ולכן מחויב האב לחנך הקטן בזה, וכ"כ האחרונים.

ואולם דבר זה לכאור' אפשר להסבירו לדעת רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג) דכתב דבעידנא דריתחא מענישים אף על מי שלא קנה בגד ד' כנפות ולבשו, אמנם דעת התוס' בערכין שם אינה כן, דכתבו התוס' שם לעיל (ד"ה שאינו), דהקב"ה קפיד בעידנא דריתחא על אי קיום מצות ציצית "דוקא באותן הימים דכל טליתות היו בת ארבע כנפות, איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר, אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין, אין עונש למי שקונה ארבע כנפות", עכ"ל. ואף נוכל לדחוק ולומר דאה"נ ודין חיוב חינוך האב למצות ציצית הוא שדוקא בימיהם שכל טליתותיהם היו בני ד' כנפות, אך לא בימינו, אך דבר זה דחוק וקשה להולמו לכאור'.

והמרדכי בסוגיין גורס בד' הירושלמי בד' הברייתא "אביו לוקח לו טלית", והראב"ה (ח"ב עמוד 389) גורס בד' הברייתא "אביו לוקח לו ציצית והכי כ' המהרש"ל בסוגיין שכן איתא באלפס מדויק, וכ"כ בטור ושו"ע סי' י"ז ס"ג.

והב"ח כתב בזה וז"ל: "קטן היודע להתעטף אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו. ברייתא סוף פרק לולב הגזול קטן היודע לנענע חייב כלולב להתעטף חייב בציצית לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין פירוש חייב כלולב לחנכו וכן חייב בציצית לחנכו אבל אביו אינו חייב ליקח לו לא לולב ולא מלבוש בת ארבע כנפות שאפילו הוא עצמו אין חייב לקנות טלית בת ארבע כנפות כמו שכתוב בסמוך סימן י"ט וסימן כ"ד כל שכן לולב דדמיו יקרים אלא אלולב שקונין הקהל בשותפות מברך הוא והקטן אבל תפילין שאין דמיו יקרים צריך לקנות לעצמו וכן צריך לקנות לקטן לחנכו ורבינו שכתב כאן דצריך לקנות לקטן ציצית לחנכו הוא לפי שעכשיו הוזהרו הכל לקנות לעצמן כדלקמן בסימן כ"ד לפיכך צריך לקנות גם לקטן לחנכו כמו לעצמו דכל חנוך לקטן הוא שיהא רגיל מקטנותו לקיים המצות כאשר רואה באביו. שוב ראיתי כתוב במרדכי סוף פרק לולב הגזול (סי' תשסג) שכתב על שם הירושלמי וזה לשונו יודע להתעטף בציצית אביו לוקח לו טלית

לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך שני כנפות לאחוריו ושני כנפות לפניו ואוחז בציצית כשורה בשעת קריאת שמע. ועל פי הירושלמי כתב רבינו אביו צריך ליקח לו ציצית, "עכ"ל הב"ח. והמג"א כתב בזה וז"ל: " ציצית - פי' ליקח לו טלית (ב"ח מרדכי) וערסי' כ"ד דאינה חובה כ"כ", "עכ"ל. והמחצה"ש (סק"ג) ביאר דבריו כך: "רוצה לומר דבש"ס דידן איתא, קטן היודע לשמור תפלין, אביו חייב לקנות לו תפלין, קטן היודע להתעטף, חייב בציצית. ומדלא קתני גם כן גבי ציצית שאביו חייב לקנות לו טלית, משמע דוקא אם כבר יש לקטן טלית אביו צריך לתקן לו ציצית, אבל אין צריך לקנות לו טלית. אלא שהמרדכי הביא בשם הירושלמי (סוכה פ"ג הי"ב) דקתני שאביו חייב לקנות לו טלית, ופסק כוותיה. אלא שאם היה התלמוד שלנו חולק, לא היה לו להניח תלמוד שלנו ולפסוק כהירושלמי, ולכן כתב מ"א ועיין ריש סימן כ"ד, דאינה חובה כל כך, ורוצה לומר דתלמוד שלנו אינו חולק על הירושלמי, אלא דוקא בתפלין דהאב מחויב לקנות לעצמו תפלין, וכיון שבנו הגיע לחינוך קתני ברייתא לשון חיוב שאביו חייב לקנות לו תפלין דחייב לחנכו, שיעשה הבן מעשה המצות כמו האב. אבל בציצית דהאב גופיה אם אין לו טלית בת ד' כנפות, אינו מחויב מצד הדין לקנות לעצמו טלית בת ד' כנפות, אלא שטוב ונכון שיקנה לעצמו, וניהו דגם בבנו אם הגיע לחנוך הוא מצד היושר והטוב לקנות לו טלית, דבן שהגיע לחינוך יש לו כל דין האב. ובאמת זה כוונת הירושלמי, שאביו חייב לקנות לו טלית. היינו מצד היושר והטוב ולא מצד הדין. מ"מ הש"ס דידן לא ניחא ליה לומר על מה שאינו אלא מצד הטוב ונכון, לשון חיוב, כיון דאינו חיוב גמור. לכן קתני חייב בציצית, דודאי אם כבר יש לו טלית. יש חיוב על האב לתקן לו ציצית כמו לעצמו", "עכ"ל. וכ"ה בפרמ"ג שם.

והנראה דהראשונים נחלקו בעיקר גדר מצות חינוך, האם מוטל על האב לחנך את הקטן לקיים מה שמוטל עליו לקיים כשיגדל או שישנה חובה על האב לחנך את הקטן שיהיה ירא וחרד על דבר ה' ולהתעלות בכל ענייני התורה מלבד קיום המצוות המחויבות, ונמצא דהני ראשונים דס"ל דאינו חייב לקנות לו ד' כנפות, אלא רק אם יש לו בגד כזה ולובשו מחויב להטיל בו ציצית, סברי דחובת חינוך האב הוא לחנך בו בקיום המצוות המחויבות ותו לא, אך הני ראשונים ופוסקים דס"ל דחייב לחנכו במצות ציצית ע"י שיקנה לו ציצית וילבישנו בה, סברי שמחובת האב לחנך בנו שלא יקיים רק מה שמחויב בו מעיקר הדין, אלא שיהיה יהודי מושלם בכל מידה נכונה וגם במצוות שיכול להיפטר מהן אף בגדלותו, כגון מצוות ציצית, מחנכו שיכניס עצמו בחיובה כדי שיעשה רצון קונו גם בדבר שאפשר להיפטר ממנו. וכבר קדמוני בזה באחרונים.

ועוד נראה בזה באופן אחר, ובהקדם דברי המשנה נאמר במשנה בר"ה (ל"ב ע"ב): "אין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתעסקין עמהם עד שילמדו". והעיר בס' משנת יעקב (על הרמב"ם, הלכות שופר פ"ב ה"ז) אמאי איכא ענין ללמד הקטנים לתקוע והלא גם רוב האנשים המבוגרים אינם יודעים לתקוע בשופר. עוד יש קצת להעיר שהרי מצות שופר הינה בשמיעה ולא בתקיעה, ואנו מצאנו לכאורה מצות חינוך רק בפרטי המצוות והדינים והתקיעה עצמה אינה המצוה (אם כי ודאי אינה רק בגדר "הכשר מצוה"), וקצ"ע.

ובגמרא בר"ה (שם) אמרו שמתעסקים עם הילדים בלימוד תקיעת שופר אפילו בשבת וכ"ש ביו"ט של ר"ה. והקשו בגמ': "הא גופא קשיא, אמרת מתעסקין בהן עד שילמדו ואפילו בשבת, אלמא לכתחילה אמרינן תקעו. והדר תנא אין מעכבין, עיכובא הוא דלא מעכבין, הא לכתחילה לא אמרינן תקעו". ומתרת הגמרא: "לא קשיא, כאן בקטן שהגיע לחינוך, כאן בקטן שלא הגיע לחינוך". והראשונים ז"ל פירשו מספר פירושים בהבנת הדברים: א) לרש"י - מתעסקים ומלמדים כיצד לתקוע בשופר את הקטנים שכבר הגיעו לגיל חינוך. אך את הקטנים שלא הגיעו עדיין לגיל חינוך לא מלמדים, אך לא מעכבים אותם מלתקוע בעצמם. ב) לתוספות - לא מחנכים בשבת קטן שהגיע לחינוך כיצד לתקוע בשופר, כיון שישנו איסור דרבנן לתקוע בשבת. אך לא מעכבים אותם מלתקוע, אם תקעו מרצונם שלהם. וקטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, מותר להתעסק איתם וללמדם לתקוע בשופר, אך אין חובה ללמדם לתקוע. ג) לתוספות בערכין (ג' ע"א) מתעסקים עם קטן שהגיע לחינוך, אך לא מעכבים מלתקוע לקטן שהגיע לחינוך שמירת שבת אך לא הגיע לגיל חינוך תקיעת שופר. ד) להרמב"ם (שופר פ"ב ה"ז) אין מעכבין תינוקות מלתקוע ומותר לגדול ללמדם לתקוע, בין אם הגיעו לחינוך ובין אם לא. (והרמב"ם סתר דברי עצמו בפירוש המשניות בר"ה שם. ועיין עוד בכל זה במפרשי הרמב"ם). ודברי הרמב"ם תמוהים לכאורה. דמהו הענין לחנך וללמד ילדים שלא הגיעו לגיל חינוך כיצד לתקוע בשופר. הלא כלל לא הגיעו לגיל חינוך, וצ"ע.

והנראה בזה שישנם ב' דינים בדין חינוך: א-) חינוך פרטי הדינים והמצוות, וחיוב חינוך לזה הוא מגיל חינוך. ב-) חינוך ילדים בדרך התורה. והיינו שצריך לחנכם במסלול יהודי-שורשי, כזה שיגרום להם להתעלות בגדלותם בדרך התורה והמצוות. וחינוך זה נוהג מיום שאפשר להרגילם בכך, (וכמו שאנו מחנכים זאטוטים לנשק ספר קודש שנפל, ומלבישים אותם כיפה וכדו', למרות שלא הגיעו כלל לדעת ולהבנת הלכות כבוד ספרים וכו').

ועפ"ז מחוויר מה שאמרו בנזיר (כ"ט א') דאשה פטורה מחינוך ומ"מ אמרו ביבמות (ע"א א' וברש"י שם) שאביו ואמו הנמצאים בבית הסוהר צריכים למול את בנם. והקשו המפרשים דהלא אם אינה מחויבת בחינוך בנה, ועי' מהרש"א שם. ועפ"ד י"ל שאף שאם אינה חייבת בחינוך פרטי הדינים, מ"מ עליה לדאוג שבנה יעלה על מסלול יהודי ומשו"כ עליה לדאוג למולו. (ועיין בספר מנחת אשר וירא סי' כ"א ובמאמר דודי ידידי הגרא"ש מאיר, "מוריה" שבט תשס"ד, שפירשו כעין זה לענין ד' הגמ' בנזיר וענין דברי הש"ס בקידושין (ל' ע"א) גבי "חנוך לנער").

ועפ"ז הכל א"ש. דאכן אין בפרטי דיני שופר ללמד לידע לתקוע בשופר. וכפי שרבים מהאנשים אינם יודעים בעצמם לתקוע בשופר. אך ישנו ענין חינוך נוסף, והוא להעלות את הקטן על מסלול התורה, וא"כ אם אפשר ללמדו כיצד לתקוע בשופר, ודאי שדבר הגון הוא ומוסיף בעלייתו על מסלול קיום התורה. ובזה מובנים דברי הרמב"ם, שלמרות שמדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, מ"מ יש ענין ללמדו לתקוע בשופר, כדי להעלותו על מסלול התורה ולדאוג שיקיים מצוות בעתיד, ודו"ק בכל זה.

ועפ"ז מחוורים הדברים שפיר, דאף דאין חובה מדינא להתחייב בפועל במצוות ציצית ע"י לבישת בגד ד' כנפות, ורק מי שלובש בגד ד' כנפות מחויב ללובשו עם ציצית כשרה, מ"מ כיון שכל איש כשר מישראל לובש ציצית כדי שיזכור המצות בכל רגע ויקיים בכל רגע מ"ע דציצית, על כן צורת יהודי כוללת לבישת ציצית, וכפי משנ"ת, מלבד חובת האב לחנך בניו הקטנים במצוות ודינים, מחויב הוא לחנכו בדרך התורה והמסורה המקובלת, על כן מחויב האב לחנך בנו ע"י שיקנה לו ציצית, כדי שע"כ יתחנך בצורת היהודי המקובלת ויתלבש בבגדים המאפיינים את היהודים החרדים על דבר ה', וא"ש. ואולי יש להעמיס כן בדברי הב"ח הנ"ל שכתב שהאב חייב לחנך הקטן לנהוג "כמו שרואה באביו".

ב. יודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש. תורה מה היא, א"ר המנונא תורה צוה לנו משה וגו', ק"ש מה היא פסוק ראשון. והעירו האחרונים דהנה קטן היודע לדבר אינו מבין עדיין את תוכן הדברים אלא כמעשה תוכי בעלמא, וא"כ האיך מקיים בזה מ"ע דת"ת כאשר אינו מבין כלל.

ויתבאר בס"ד דהנה מצאנו חילוק יסודי בין לימוד תורה שבכתב, שמקיימים מצות ת"ת בלימודה גם ללא הבנה כלל. לבין לימוד תורה שבע"פ, שכל מטרתה היא הבנתה. וכן כתב הגר"ז בשולחנו הערוך (ת"ת ב, יב) וז"ל: אם מוציא בשפתיו, אעפ"י שאינו מבין אפילו פירוש המילות מפני שהוא עם הארץ, הרי זה מקיים מצות "ולמדתם" וכו'. במה דברים אמורים בתורה שבכתב. ובסעיף יג כתב שבתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' מה), השל"ה (ק"א דף י' ע"א), רבנו בחיי (בכד הקמח אות ת' תורה), משנ"ב (סי' נ' סק"ב) בשם המג"א, שו"ת ארץ צבי (סי' נ) ועוד רבים. ועי' בספר בתורתו יהגה (פרק ח) בארוכה נפלאה בזה. ועפ"ז א"ש, דמקיימים מ"ע דת"ת בלימוד תורה שבכתב אע"פ שאינו מבין הדברים ומקיים מ"ע דת"ת בעצם אמירת התיבות.

ואמנם אכתי יקשה דהא האב מחנך את בנו לקיום מ"ע דק"ש, ובזה לכאור' לא ייצא ידי חובתו כיון דקי"ל דכוונת פסוק ראשון דק"ש מעכב, וצ"ע.

ואפ"ל בזה דא"נ וחייב החינוך לקרות פסוק ראשון אינו מדין חובת חינוכו למצות ק"ש אלא מדין ת"ת הוא דאתי עלה, דהנה דעת התוספות שהאב חייב לחנך את בנו הקטן שהגיע לחינוך במצות קריאת שמע, וז"ל התוספות (ברכות כ, א): "וקטנים פטורים מק"ש - פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך. ולא נהירא דהא פ' לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי' קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחייבו יותר מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש. ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך", עכ"ל.

ואמנם דעת רש"י (ברכות שם) שגם קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו לקרות קריאת שמע, משום שאביו אינו מצוי תמיד אצל בנו כשמגיע זמן קריאת שמע. וביארו תלמידי רבנו יונה (ברכות שם) שלדעת רש"י, כוונת חז"ל שקטן היודע לדבר, אביו מלמדו פסוק ראשון, אינו על דרך חיוב, אלא עליו לעשות כן כדי להרגילו במצוות, והפני יהושע (שם) והגר"א (ביאור הגר"א או"ח סי' לז וסי' ע) ביארו שלדעת רש"י, חייב אביו ללמדו פסוק ראשון משום מצות תלמוד תורה.

הרי נתבאר לך דלדעת הפנ"י והגר"א ז"ל, חיוב חינוך הקטנים באמירת פסוק ראשון דק"ש הוא מדין חובת חינוכו לת"ת ולא לקיום מ"ע דק"ש (ואגב יש לציין דברי המשך חכמה דכתב דחובת חינוך הקטן מצינו מעיקה"ד דוקא במצות ת"ת ולא בשאר מצוות, וז"ל (בראשית יח, יט): "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וכו'. הנה חינוך מצוה לבנים במצות עשה לא נזכר, רק עשה ד"ולמדתם את בניכם", הוא בתלמוד תורה... ומקור מצות חינוך במצות עשה, מקורו בזה הפסוק מאברהם אבינו שצוה את בניו בקטנם על המצוות. קרא ד"חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב, ו) שהביא הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות [ושם לענין איסורים] הוי מדברי קבלה, אבל העיקר מאברהם, "עכ"ל ואכ"מ).

ואולם נראה לבאר בזה באופ"א, דהנה כתב השו"ע (הלכות לולב סימן תרנז): "קטן היודע לנענע לולב כדינו, אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצוות". וכתב הביאור הלכה (ד"ה כדי לחנכו): "כדי לחנכו במצות - ופשוט דצריך שיהיו ד' מינין כשרין כמו בגדול", עכ"ל. ואמנם המשנ"ב (סי' תרנח סקכ"ה) כתב גבי נתינת לולב שאול לקטן ביום א' דסוכות, וז"ל: "אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן, עכ"ל.

והביאור בזה הוא שחינוך לקטן אינו לקיים המצוה כהלכתה דווקא, אלא לחנכו לעשות את צורת המצוה, ואע"פ דאנן ידעינן שאינו קיים את המצוה בפועל, כפי שהנוטל לולב שאול ביו"ט ראשון אינו מקיים המצוה, סו"ס כיון שקיימה בצורתה ואינו יודע על החסרון הצדדי דהמצוה, נחשב האב שקיים בו שפיר מצוות חינוך.

ולהכי י"ל דהמחנך קטן לאמירת פסוק ראשון דק"ש, אע"פ שלא יצא הקטן בזה י"ח דהא לא כיון הכוונה הנדרשת, סו"ס קיים ביה מצות חינוך כיון שעשה את צורת המצוה כנדרש.

ושו"ר ד' האגר"מ (יו"ד ח"א סי' רכד) דכתב וז"ל: "והנה איכא מחלוקת בהא דאר"ז דלא ליכני אינש הושענא לינוקא ביום טוב קמא בסוכה דף מ"ו, שהמג"א סי' תרנ"ח סק"ח סובר דלא יצא הקטן וכוונתו דלכן לא יצא האב מצות חינוך ויצטרך לקנות להקטן לולב אחר כשלא יוכל להקנות לו אחר שיצא משום שצריך לו למחר שיהיה שלו מצד ספקא דיומא וזה נראה ברור במה שכתב המחבר בסי' תרנ"ז חייב לקנות לו ועיין בט"ז שדחק בזה, והמ"ב בס"ק כ"ח הביא שיש אחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול ושכן משמע במרדכי בשם ראב"ן עיין שם. ומסתבר לע"ד שטעם המחלוקת הוא בעצם מצות חינוך אם עיקר המצוה הוא בשביל להרגילו במצות כדי שיקיימם כשיגדל שלכן סגי גם בשאול דעכ"פ מתרגל בזה כיון דעשה מעשה המצוה עכ"פ אף שליכא קיום מצוה בזה. או שהחינוך להתרגל בהמצות הוא רק טעם החיוב אבל עצם החיוב הוא שחייבו להאב שיראה שיקיים גם הקטן המצוה, דהמג"א ודעימיה סברי דהוא רק טעם להחיוב אבל עצם החיוב הוא קיום המצוה להקטן ולכן צריך דוקא באופן שיש קיום מצוה דהוא דוקא כשיקנהו בקנין גמור להקטן והסוברין דא"צ להקנות סברי שהחינוך להתרגל הוא עצם החיוב שלכן

אף שליכא בזה קיום מצוה כיון שעכ"פ איכא מזה חינוך להתרגלות בהמצוה יצא האב ידי חובתו בחינוך", עכ"ל. וכע"ז בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנב).

ובזה נבין דעת הגרשז"א זצ"ל בענין חינוך הקטנים לברכהמ"ז. דהנה הב"ח (סי' קצ"ב ו') מביא נוסח "ברכת המזון הקצר" שכתב מהר"ר נפתלי, בהסכמת רבים מגדולי חכמי איטליה, בה אומרים את כל ברכת הזן, וכתב: "ואם אמר במקום ברכת הזן בריך רחמנא מרא מלכא דעלמא יהיב האי פתא, ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו חלב חיטה, בריך רחמנא דזן כולא בעתה", הרי יצא בדיעבד ולא לכתחילה כלל, כי אם לקטנים פחות מבני ח' שנה", עכ"ל. ואח"כ המשיך והביא את נוסח ברכהמ"ז הקצר, בו אומרים מעט מכל ברכה מברכות ברכהמ"ז ומסיימים כך: "וברחמיו יזכנו לימות המשיח ויעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן", עכ"ד. וכ"ד המג"א בשמו (בסי' קפ"ז ובסי' קצ"ב), שאפשר שנוסח זה נתקן רק לילדים עד גיל ח'.

והמשנ"ב (קפ"ז, ד') כתב שנראה מדברי האחרונים שניתן לחנך ילדים קטנים בנוסח "ברוך רחמנא מלכא מארה דהאי פיתא", בתוספת מעט מעט מכל ברכה, עד שיידעו לברך כל ברכה כתיקונה. (ועי' בשעה"צ אות ז'). והגרשז"א (בס' ותן ברכה במדור התשובות) כתב שעלינו לחנך את הקטנים בנוסח ברכהמ"ז המקובל, ע"י שבתחילה ילמדם לברך ברכה ראשונה כתקנה, ולאחר שהתרגלו בה ירגילם בברכה שניה, וכן הלאה, וביאר הגרשז"א (הליכ"ש תפלה פ"א ח') שלמרות שמעיקר הדין אדם יוצא ידי חובתו בברכה קצרה הכוללת את עיקר הברכה, מ"מ אנו לא נוהגים לומר נוסחאות קצרות, וגם לא ראוי להרגיל את הילדים בנוסח שונה מהנוסח הרגיל, עכתו"ד. ולהנ"ל יתבאר שפיר, דהפוסקים ס"ל דאם אפשר לחנך הקטן לקיים המצוה כהלכתה, אע"ג דיתחנכו בנוסח קצר ושונה מנוסח ברכהמ"ז, זה עדיף. אמנם הגרשז"א סבר שכיון שמצות חינוך היא לחנך הקטן בצורת המצוה ולא דווקא בקיומה למעשה, ע"כ סבר דעדיף טפי לחנכם בנוסח שאינו שונה מהרגיל, אע"פ שיחסר להם בקיום המצוה, כדי שיתחנכו בצורת המצוה ויידעו עכה"פ חלקים מנוסח ברכהמ"ז המקובל, ולא יתחנכו לנוסח שונה, אף שבנוסח השונה יוצאים י"ח ברכהמ"ז.

*

הכל טוב. טוב מאד מאד!!

יהודי מבוגר צעד למחנה ההשמדה כשעל גופו חגורת עור עם בטנה, בתוכה החביא יהלומים יקרי ערך. הוא צעד עם בנו, וכשהבחין שהנאצים ימש"ו מתכוונים לקחתו לגיא ההריגה, הספיק להוריד מעליו את החגורה ולמסור אותה לבנו. הנאצי הביט בו בדקדוק, כך שלא היה באפשרותו להסביר לבנו מה מכילה חגורתו. הוא רק סינן לו בשקט: "שמור על החגורה הזאת!! היא מאד יקרה!!" והמשיך בדרכו אל המוות.

הבן נטל את החגורה, הביט בה בתמהון ומיהר לחגור אותה מתחת לבגדיו. הוא ניצל מהתופת, היגר לארה"ב ועימו החגורה. תוהה מדוע חגורת עור פשוטה שכזו הייתה כה חשובה לאביו היקר הי"ד, שנרצח על ידי הנאצים.

חלפו שנים רבות. הבן לא הצליח למצוא לעצמו עבודה מסודרת והוא קיבץ נדבות, חי מהיד לפה, בעוני ובחוסר כל. לכל מקום שהלך, לקח איתו את חגורת העור של אביו, כשהוא עדיין משתומם, לא מבין מדוע אביו, החכם והנבון, הדגיש לו שחגורת העור הפשוטה הזאת מאד יקרה.

ואז, באחד הימים, נקרעה החגורה והבן העני גילה להפתעתו את אוצר היהלומים האדיר שאביו טמן בתוכה. הוא שמח שמחה גדולה, אך בליבו קיננה תחושה רעה על כל השנים שעבר במחסור ובחוסר כל, בשעה שחגורתו הייתה מלאה באוצר בלום. "חבל שאף אחד לא יידע אותי בכל שנות המחסור, איזה אוצר נמצא אצלי", חשב בצער.

סיפור אמיתי זה - כותב ידידי רבי דניאל צוקרמן שליט"א בספרו "קול אומרים הודו", הנמצא בשלבי עריכה - ממשיך ומחיה בפנינו כי יתכן שיש לאדם כסף רב והוא עשיר גדול, אך אם הוא לא ידע על כך שיש לו ברשותו כסף, אז הוא

יחיה כעני. וכך הוא הדבר ג"כ לגבינו. לכל אחד מאתנו יש עושר אדיר, לכל אחד יש את עצם החיים, בריאות, חכמה, משפחה, חברה, קנייני רוח וכו' וכו'. אם לא נדע ולא נשים לב מה יש לנו, אז הדבר נחשב כאילו כל הדברים הללו אינם מחוברים אלינו ואינם ברשותנו, אלא נשארים מחוצה לנו, ואנחנו נשארים עניים ומסכנים.

אך ישנו הבדל אחד ביננו לבין אותו העני, כי לו לא היה מי שיספר לו שהוא עשיר מופלג ולכן נאלץ להתבזות בקיבוץ נדבות. אך בשונה מאיתו, לנו מגלים ומבהירים כי לכל אחד מאתנו יש עושר עצום, חז"ל הקדושים מגלים לנו: "איזהו עשיר השמח בחלקו". כי בעצם לכל בן אדם ישנה עשירות, אך כדי להיות עשיר בפועל, צריך האדם לדעת ולהתחבר אל אותה העשירות הייחודית שיש לו בחייו ולשמוח בה. ואז כאשר ידע ויתחבר וישמח, יתעשר בעושר פנימי אמיתי, להביט על כל הטוב והנעים שהשי"ת העניק לו ולהקדיש פחות מחשבה על מה שעדיין חסר ולא נעים לו.

הגה"צ רבי אביגדור מילר זצ"ל, מנהלה הרוחני של ישיבת רבנו חיים ברלין בארה"ב, כותב (בספר שערי אורה ח"א עמ' קמז) שבידוע חייב האדם בחיוב גדול של הכרת הטוב להקב"ה, ועל חיוב זה מבוססת כל עבודתו של האדם להקב"ה. אמנם כדי לקיים חיוב זה, מההכרח שתקדם לו הקדמה גדולה אשר היא היסוד עליו בנויה כל הכרת הטוב. הקדמה זו היא 'שמחת חיים'.

הכוזרי (ג, יא) כותב שמידת הכרת הטוב והשבח של האדם לבורא עולם תלויים במדת השמחה שלו. זוהי הסיבה מדוע התורה כל כך מחמירה בחיוב השמחה, וכמבואר בפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ובטוב לבב" (דברים כח, מז), מכיון שרק ע"י השמחה יוכל להגיע להכרת הטוב ולהודאה לה'. ובדומה לאדם שקיבל מתנה מחברו, שרק אם הוא מכיר ויודע שקיבל את המתנה ושמח בה, אז יכול הוא להכיר טובה לנותן המתנה.

&&&

בפרשת השבוע, פרשת שלח, אנו למדים כיצד תריסר אנשים רואים את אותם המראות, מביטים באותם הפרטים, אך הפרשנות, משקפי ראייה שחורות או משקפי ראייה ורודות, משנים את כל התמונה. מצד אחד עומדים המרגלים ומדברים בלהט על 'אֶרֶץ אֲקָלָת יוֹשְׁבֵיהָ', ומולם עומדים יהושע וכלב ומספרים כי 'טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד מְאֹד'. לא היה ביניהם שום ויכוח על העובדות. אך הפרשנות, הדעה המוקדמת, ההסתכלות- הייתה שונה לחלוטין וממילא גם העובדות עצמם הוצגו באור שונה לגמרי, מ'ארץ אוכלת יושביה' ועד 'טובה הארץ', אבל לא רק טובה, אלא 'מאד מאד'!!

ארץ ישראל, ארץ אשר ה' אלוקיני עליה כל העת, בהשגחה מיוחדת, טובה מאד מאד. קמנו בבוקר בריאים ושלמים, אנו הולכים ללמוד תורה, הקמנו משפחות לתפארת, עולם תורה שלם קם כאן בארץ ישראל, פורח ומשגשג, היכלי התורה גדושים בלומדים וגם העובדים לפרנסתם מרגישים חובה וזכות לקבוע עיתים לתורה, באלפי שיעורים ומסגרות הפרוסים בכל הארץ ובכל העולם היהודי. גם מבחינה כלכלית, מעטים הם האנשים, יחסית לדורות קודמים, הרעבים ללחם. ישנו שפע גשמי גדול בס"ד, ואם כן, על מה אנחנו מסתכלים? על הדברים הכל כך טובים או על הדברים הקצת- פחות נעימים?

גם חיינו האישיים נתונים כל רגע לפרשנות ולהסתכלות. בידינו לבחור האם להסתכל על המעט החסר או על הרב הטוב והמשובח.

"מי שאין לו דעת", כותב הגר"ש וולבה זצוק"ל, "היינו שאין לו שימת לב לדברים, אצלו כל המהלך הטבעי של חיי גופו מובן מאליו: השינה והיקיצה, הנשימה והדופק, תנועת אבריו, האכילה והעיכול. בר דעת השם לבו לכל זה רואה נפלאות בחיי גופו. הוא מבין היטב מה שאמרו חז"ל "כל הנשמה תהלל י' – על כל נשימה תהלל י'". הוא מכוון היטב בברכת "רופא כל בשר ומפליא לעשות", כי הוא שם לב ומכיר בנפלאות העיכול ופעולות בני המעיים. בר דעת זה מבין היטב מה שאמר איוב "ומבשרי אחזה אלוך" (יט, כו). הרי מתוך התבוננות בחיי גופו יכול אדם להגיע לאמונה".

ואכן, מי שאינו מתבונן בכל הטוב הזה, הנמצא בגופו שלו עצמו, בבני משפחתו, בסביבתו הנהדרת, בחיי האושר היהודיים המקיפים אותו וגם את חיי הגוף והחומר המשופרים שלו, הרי מה שהוא רואה למול עיניו כל היום הוא את החסרונות, הפגמים, הקשיים והסיבוכים. אך מי שחי בתחושה מקדימה ש'שום דבר לא מגיע לי', אם כן, כל מה שיש לי, כל מה שקיבלתי בכל זאת מהקב"ה - הכל בונס....

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד'

ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בשיטת הרמב"ם המחודשת בגדר רה"ר

וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִת (טו, לב)

לחד מאן דאמר בשבת צ"ו ע"ב מקושש מעביר אמות ברשות הרבים הוה, ועל זה נידון למיתה, ואמרתי אדברה נא בס"ד בשיטת הרמב"ם בענין רה"ר (וכבר כתבתי על זה בפרשה זו לפני ד' שנים, אך מאז נוספו ונתחדשו דברים, ופנים חדשות באו לכאן): הנה רבים מרבותינו האחרונים כתבו דהרמב"ם ס"ל שכל רחוב ברוחב ט"ז אמה הוה רה"ר, מדלא הזכיר את התנאי של ס' רבוא, אך לענ"ד אחר העיון בלשון הרמב"ם נראה שיש לו שיטה מחודשת בענין זה, וגם לשיטתו יש הרבה רחובות שאינם רה"ר דאורייתא כלל, וכמו שיבואר:

כתב הרמב"ם בפיהמ"ש ריש מסכת שבת: "ואולם כי רה"ר הוא כמו המדברות היערים והדרכים המפולשין להם", וכ"כ בחיבורו הלכות שבת ריש פי"ד: "איזו היא רה"ר מדברות ויערים ושווקים ודרכים המפולשין להן, ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה ולא יהיה עליו תקרה", וכתב ע"ז ר"א בן הרמב"ם בשו"ת ברכת אברהם סי' ט"ז: "והן הן השווקים הן הן הדרכים אלא שהרחיב ז"ל בדברים".

וכ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם בקטע מספר המספיק לעובדי ה' שנדפס בקובץ בית אהרן וישראל ניסן תשע"ט עמ' ל"ד), וז"ל: "ורשות הרבים היא המדברות והיערות והשווקים והדרכים המפולשין להם, ומתנאי רשות הרבים שיהיה רוחבה שש עשרה אמות או יותר, ושתהיה גלויה למרחב, לא מקורה, ולכן כל רחוב ודרך שרחבם פחות משש עשרה אמות ואפילו באצבע, או שהם מקורים, ואפילו היה רחבם כפי שהיה אינם רשות הרבים, ואע"פ שהם מפולשים למדבר או כיוצא בו מרשויות הרבים, ומה שנקראו אלו רשויות הרבים משמעותו גלויה, לפי שהתשמיש בהן משותף לכל אחד, ואין בהן קנין ולא תשמיש לאחד זולת אחד". ולפ"ז נמצא שהרמב"ם מנה כאן רק ד' דברים שהם רה"ר, א. מדברות. ב. יערות. ג. שווקים המפולשין למדברות ויערות. ד. דרכים המפולשין למדברות ויערות.

ונראה מלשונו להדיא שדרכים ושווקים שאינם מפולשים למדברות ויערות לא הוה רה"ר כלל גם אם יהלכו בהם רבים כל היום, ורק הדרכים והשווקים המפולשים למדברות ויערות הם רה"ר, ורק על הדרכים הללו כתב הרמב"ם ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה וכו', אך לא כתב מעולם שכל דרך שיש בה ט"ז אמה הוה רה"ר.

ונראה מדברי הרמב"ם דעיקר רה"ר הוא מדברות ויערות, שהם מקומות הפקר הפתוחים לכל העולם (שזהו גדר רה"ר כמו שביאר בנו ר' אברהם), אך הדרכים והשווקים אינם רה"ר מצד עצמם ורק אם מפולשין למדברות ויערות הוה גם הם רה"ר. ולפ"ז נמצא שלשיטת הרמב"ם כל הרחובות והדרכים שלנו שאינם מפולשין למדברות ויערות אינם רה"ר גם אם מצויין בהם ס' רבוא, אמנם דרכים ושווקים המפולשין למדברות ויערות הוה רה"ר גם אם אין מצויין בהם ס' רבוא, וצ"ע"ג שלא הזכירו הפוסקים את שיטת הרמב"ם בזה.

ביאור לשון הברייתא לשיטת הרמב"ם

ולכאן שיטת הרמב"ם בזה צ"ב טובא, דהא לשון הברייתא בשבת ו' ע"א הוא: "ואיזו היא רשות הרבים סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשין", משמע דכל סרטיא ופלטאי הוה רה"ר, ואין שום רמז דדוקא אם מפולשין למדברות או יערות. ונראה ברור בס"ד דהרמב"ם מפרש ד"המפולשין" לא קאי רק על "מבואות" אלא קאי אכולהו, דהיינו שגם סרטיא וגם פלטיא וגם מבואות הוה רה"ר רק אם הם מפולשין, אך אם אינם מפולשין לא הוה רה"ר, ומפרש הרמב"ם דהיינו שמפולשין למדברות ויערות שהם מקומות השייכים ופתוחים לכל העולם, כנ"ל.

אמנם עדיין צ"ב דאם צריך שיהיו מפולשין דוקא למדברות ויערות איך כתוב "מפולשין" סתם ולא מפורש להיכן מפולשין, ועוד צ"ב טובא לשיטת הרמב"ם למה לא תני מדברות ויערות בכלל רה"ר, הא להרמב"ם הם עיקר רה"ר, ואיך הטפל כתוב והעיקר אינו כתוב. אך הנה כמו כן ממש יש להקשות גם בתחילת הברייתא שם, דתנאי: "ואיזו היא רשות היחיד חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה וכן גדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה", וקשה אמאי לא תני "בית" או "מקום המוקף מחיצות" דזה הוא עיקר רה"ר, וכתב אחד הגאונים בתשובה שהובאה בספר העיתים סי' ר"ו: "רה"ר בדין היא שהיה צריך לומר בית של יחיד וחצר של יחיד, למה? אמר חריץ עמוק יוד טפחים ורחב ד', אלא הללו שנים שיש לספקו בכרמלית, ואצ"ל בית של יחיד וחצר של יחיד, עכ"ל, למדנו מדבריו דברייתא זו לא באה לכתוב את עיקר דיני רה"ר ורה"ר דהם דברים ידועים לכל, אלא מטרת הברייתא לכתוב רק את האופנים המחודשים של הרשויות, ולפ"ז נראה פשוט דהכי נמי גבי רה"ר, לא כתוב בברייתא מהו עיקר רה"ר, דזה היה ידוע לכל, אלא כתוב רק את האופנים המחודשים, ולפ"ז ניחא מה שכתוב "מפולשין" סתם ולא כתוב להיכן, כי כיון שברייתא זו באה להוסיף דברים על עיקר דין רה"ר ממילא מובן דהכוונה שמפולשין לרה"ר, ועיקר שם רה"ר הוא על מדברות ויערות כנ"ל.

³ כן נראה דצ"ל, ובדפוס: למטה.

ביאור הסוגיא דשבת ו' ע"ב לשיטת הרמב"ם

אמנם לכאורה מהסוגיא שם ו' ע"ב משמע דלא כדברינו, דמקשינן התם "ולחשוב נמי מדבר, דהא תניא איזו היא רה"ר סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשין והמדבר", ולפי מה שנתבאר מאי פריך, הא ברייתא זו באה לבאר רק את האופנים המחודשים של הד' רשויות, אך מדברות ויערות לא כתובים משום שהם עיקר הרה"ר, ועוד קשה דלפי מה שנתבאר בדעת הרמב"ם איך נפרנס את לשון הברייתא שבה כן כתוב מדבר, דאמנם אפשר לומר שברייתא זו נקטה גם את עיקר רה"ר, אך היה צריך למנות את העיקר בהתחלה ולא בסוף, ועוד שאם הכוונה בסרטיא ופלטאי ומבואות המפולשין היא שמפולשין למדברות, א"כ כבר ידענו שהמדבר רה"ר, ולמה כתוב זאת שוב, ועוד קשה למה לא כתוב בברייתא זו יערות.

ונראה בס"ד דתרי גוויי מדבר הן, המדברות שכתב עליהם הרמב"ם שהם עיקר רה"ר הם מקומות הסמוכים למקומות ישוב או לנאות מדבר, שאפשר להתקיים שם כמה ימים, ועוברים שם מידי פעם שיירות ההולכות ממקום למקום, אך המדבר הנזכר בברייתא זו הוא כגון מה שכתוב בתורה "המדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים", שמקום זה אינו ראוי כלל להילוך הרבים, והוא בבחינת "דרך לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם", ומדבר זה אכן אינו רה"ר, ורק בזמן שישראל היו שרויין במדבר, אז גם מקום זה היה רה"ר.

ומוצא דברינו מצאנו פתר לתמיהת כל המפרשים, איך כתב הרמב"ם שהמדבר הוא רה"ר הא בגמ' שם מתרצינן "כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזה"ז", ופירש"י דבזמן שהיו במדבר היה רה"ר ובזה"ז אינו רה"ר, דלא שכיחי בו הולכי דרכים, ולכאן משמע שהרמב"ם מפרש להיפך, שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה המדבר רה"ר ובזה"ז המדבר רה"ר, אך קשה דודאי היה רה"ר במחנה ישראל, דהא כל עיקר הוצאה ילפינן משם, ולחד מ"ד המקושש נתחייב על שהעביר ד"א ברה"ר.

אכן לפי מה שנתבאר ניחא שפיר, דהכא קאי על "המדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון", ומדבר זה אכן היה רה"ר רק בזמן שישראל היו בו ולא בזה"ז.

ראיה מתשובת גאון ומפ"י רבינו פרחיה

ונראה יסוד נאמן לפירוש זה מתשובת הגאון הנ"ל שהובאה בספר העיתים סי' ר"ו, שכתב שם: "ואיזו הוא רה"ר גמורה היה לו מקום שיש בו ס' רבוא בני אדם שאין להם לא חומה ולא דלתות ונכנסין ויוצאין בלילה כמו ביום בדגלי המדבר זו רה"ר גמורה, דכל מקום שאמרו חכמים רה"ר בדרך זה אמרו, ולא אמרו סרטיא ופלטאי גדולה סרטיא שווקים גדולים שממלאין ופתוחין למקום שיש בו ס' רבוא פלטיא קורין אותו בלשון ישמעאל קיסר"א ודוגיות יש בה ושנו חכמים המוציא מחנות לפלטיא ומבואות המפולשין לרה"ר והם מקום שיש בו ס' רבוא בני"א", עכ"ל, הרי להדיא דהגאון פירש דכוונת הברייתא שהסרטיא והפלטיא והמבואות כולם הם מפולשים לרה"ר, אך עיקר רה"ר לא נתפרש כאן כלל מהו [והגאון פי' שהוא מקום שיש בו ס' רבוא, אמנם הרמב"ם מפרש דהוא מקום השייך לכל העולם כמו מדברות ויערות, כנ"ל].

ובפ"י רבינו פרחיה (שהיה תלמיד הרמב"ם) שבת קכ"ה ע"א כתב: "בריסתקא דמחוזא. בשוק מחוזא, ומפולשת לרה"ר ודינו כרה"ר", ולכאן תמוה הא שווקים הם בעצמם רה"ר ולמה הוצרך לומר דמפולשת לרה"ר, אכן לפמשנ"ת בשיטת הרמב"ם מבואר היטב, דבאמת עיקר רה"ר הוא מדברות ויערות, וסרטיא ופלטאי מצד עצמם אינם רה"ר, רק אם מפולשין לרה"ר [דהיינו למדברות ויערות] אז גם הם רה"ר.

ביאור טעם שיטת הרמב"ם

ונמצא לפי דעת הרמב"ם דבר מפליא מאוד, שמדבר ויער שהם כמעט ריקים מאדם הוה רה"ר, אולם רחוב ראשי בעיר גדולה שאינו מפולש למדבר אינו רה"ר, אף שבמשך כל היום מצויין בו רבים עוברים ושבים.

וטעם הדבר הוא כמו שהובא לעיל מדברי ר' אברהם בן הרמב"ם: "ומה שנקראו אלו רשויות הרבים משמעותו גלויה, לפי שהתשמיש בהן משותף לכל אחד, ואין בהן קנין ולא תשמיש לאחד זולת אחד", דהיינו ששם רה"ר לא נמדד לפי כמות האנשים העוברים שם כל יום או כל חודש, אלא לפי כמות האנשים אשר מקום זה עומד להילוכם ולתשמישם ויש להם רשות בו.

ובאמת גדר זה אינו דבר חדש כ"כ, כי כיוצא בדבר זה מצינו גם לרבינו הרמב"ן בחידושו לעירובין נ"ט ע"א, שכתב בדעת רש"י והבה"ג: "שהאיסרטיא שהיא כבושה חוץ לעיירות והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם אין מדקדקין בה בעוברין עליה ששים רבוא דהא דכולי עלמא הוא, אבל בתוך העיר אין שם רשות הרבים בלא ששים רבוא דתהוי כדגלי מדבר", עכ"ל, והנה ודאי מסתברא שבזמנם ברחוב של עיר שדרים בה רק נ' רבוא היו מצויין רבים הרבה יותר מבדרך העוברת מחוץ לעיירות, וחזינן מדבריו דאפילו הכי הדרך העוברת חוץ לערים הויה רה"ר והרחובות שבתוך העיר לא, משום שהדרך שהיא חוץ לעיירות "דכולי עלמא הוא", דהיינו שדרך זו עשויה עבור הילוכם של כל אנשי העולם, ולכן היא שייכת ל"כל העולם", אך דרך העוברת בתוך העיר אינה של כל העולם אלא רק של אנשי אותה העיר.

ונראה דכדבריו משמע מדברי הבה"ג והערוך שכתבו דרה"ר היא דרך המלך, שבפשוטו היא הדרך הראשית שעוברים בה מארץ לארץ כמ"ש בפ' חוקת "בדרך המלך נלך עד אשר נעבור גבולך".

הרי מבואר מדברי הרמב"ן כעין מה שנתבאר בדעת הרמב"ם ובנו ר' אברהם, ששם רה"ר לא נמדד לפי כמות האנשים העוברים שם כל יום או כל חודש, אלא לפי כמות האנשים שיש להם "רשות" במקום זה.

אמנם החילוק שבין שיטת הרמב"ן לשיטת הרמב"ם הוא, שלשיטת הרמב"ן שם רה"ר הוא על שם שמקום זה מיועד להילוכם של הרבים, וזה דוקא בדרך המלך שהיא דרך סלולה עבור הרבים, אך מדברות ויערות אינם בכלל זה, דאינם מקומות העשויים להילוך, אמנם שיטת הרמב"ם היא דשם רה"ר לא נמדד לפי כמות האנשים העוברים שם כל יום, וגם לא לפי כמות האנשים שעשויים לעבור פעם בדרך זו, אלא שיטתו היא שרשות הרבים היינו כפשוטו "רשות של הרבים", כלומר שהוא מקום הפקר העומד לרשות כל בני העולם בשוה, וכן השווקים והדרכים המפולשים למדבר או לעיר נחשבים גם הם רשות הרבים, כי בהם יצאו ובהם יבואו אל המדברות והיערות, אמנם דרכים העוברים רק בתוך העיר או בתוך המדינה אינם של כל העולם אלא רק של אנשי אותה העיר ואותה מדינה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס**ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס****בל תשחית בענפים**

וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וְאַשְׁכּוּל עֲנָבִים אֶחָד (יג, כג)

יש להבין, מדוע כרתו המרגלים זמורה מאשכול ענבים, ולא חששו הם לאיסורא ד"בל תשחית את עצה", הנאמר לפי כמה פוסקים גם בהשחתת חלק מן העץ בלבד. והנה המקור לדין בל תשחית בענפים, הוא מדברי הרב אברהם משכיל לאיתן, בהגהותיו "יד איתן" (על הרמב"ם, הל' איסורי מזבח פ"ז ה"ג, וכי היא דעת הבאר שבע, המובא במשנה למלך שם), שדייק כן מדברי התוס' והרמב"ם, וזה לשונו: "ועיין בדברי רבינו בפ"ה המשנה דספ"ד דשביעית ובדברי התוס' בברכות דף ל"ו ע"ב ד"ה אין, דיש להוכיח מדבריהם דגם בענפים איכא איסור דבל תשחית, דאל"כ לא הוי קושיא להו לגבי שביעית, דמאי דאסרינן משום הפסד פרי היינו קציצת ענפים" עכ"ל.

ביאור דבריו, כי במשנה בשביעית (פ"ד מ"י): "מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית", ודנו שם מאיזה שיעור אסור לקצוץ את אילן הפרי בשביעית, כדי שלא יגיע למצב של הפסד פירות דלאכלה, וכן שלא יגזול את הרבים שהפירות המופקדים שייכים אליהם.

והקשו התוס' בברכות שם, וז"ל: "אין קוצצין אילנות בשביעית – ואם תאמר, בלא שביעית נמי תיפוק ליה דאסור משום "לא תשחית את עצה"? ויש לומר דלא טעין קבא, דלא שייך ביה לא תשחית כדאיתא פ' לא יחפור (ב"ב דף כו.), אי נמי איירי דמעולה בדמים לעשות ממנה קורות, דאז לא שייך לא תשחית, ומיהו משום איסורא דשביעית איכא לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד" עכ"ל.

גם הרמב"ם (בפיה"מ שם) כתב שנידון המשנה הוא כאשר לא שייך איסור "בל תשחית", וז"ל: "ומותר לו לקצוץ האילן, ובתנאי שיש לו דמים כלומר לעצמו ואז מותר לקצוץ, אבל אם לא היה לעצמו דמים מרובים עד כדי שיאמרו שיותר מועיל לקצוץ מלהשאירו הרי זה אסור לקצוץ כיון שהוא עושה פירות, לפי שקציצת אילני מאכל אסורה מן התורה בכל זמן זולתי בתנאים שאמרנו, והוא מאמר ה' לא תשחית את עצה, ולענין זה נתכוון באמרו כמה היא בזית ולא יקוצנו, ר"ל ויהיה אסור לקוץ אותו בשאר שנים מפני שהוא עושה פרי" עכ"ל.

והבין הרב יד איתן, כי פשוט וברור שכל נידון המשנה מדבר רק בקציצת ענפים מתוך עץ קיים בלבד, ומתוך שהכריח כן, הבין כי מה שהוסיפו להקשות הראשונים, מדוע לא יהא שייך במשנה איסור "בל תשחית", זה עצמו מוכיח כי שייך איסור בל תשחית רק בענפים.

ואחר המחילה רבתי, דבריו תמוהים. ראשית, דהא פשט לשון המשנה אינו מורה כן, שכן לשון: "אין קוצצין האילן בשביעית", יורה על קציצת והורדת כל האילן עצמו, ולא קציצת חלק מענפיו, ולא מצאנו בלשונות חז"ל לשון "קציצת אילן" על קציצת כמה ענפים ממנו. ואדרבה, לקציצת חלק מענפי האילן קוראים בלשון גיזום, זמירה או כיסוח. וא"כ מזה עצמו שחז"ל לא השתמשו בלשונות אלה, אלא בלשונות קציצת האילן, מוכח שעיקר המשנה מדברת על קציצת האילן עצמו, ולא על קציצת חלק מענפיו, ונמצא כי הנחת היסוד שממנה בא, להכריח מסברא בלבד כי המשנה מדברת על קציצת ענפים, תמוהה וצ"ע.

ונמצא כי דברי הראשונים שהביא, הלא המה התוס' בברכות והרמב"ם, הם עצמם ראייה מפורשת שלא כדבריו. שכן אם היה מדובר במשנה רק בגיזום כמה ענפים וכיסוחם, ואז היו שואלים אותם ראשונים מדוע לא דנו משום בל תשחית, אז יש הוכחה כי שייך "בל תשחית" בענפים. אבל מכיון שדבריהם נסובים על לשון "קציצת אילן", ולא על כל שאר המשניות בשביעית שדיברו על גזימה וכיסוח, מוכח שכל הנידון של "בל תשחית" שייך רק באילנות בלבד, ולא על גזימת ענפים מתוך אילן קיים שנשאר.

וכן פשוט משאר כל מפרשי המשנה שם, שפירשו כי לשון קציצת האילן המדובר, קאי רק על קציצת אילן שלם, ולא על קציצת ענפים ממנו.

וכן מפורש בדברי המאירי (בברכות שם, כמו שהוכיח הגרי"ח סופר שליט"א בספר יחי יוסף סי' ט"ו עמ' ר"ב), שכתב להדיא: "מותר לקצוץ אילנות בשביעית קודם שיהיה בהן פרי וכו', ובשאר ימות השנה, מיהא מותר אף על פי שאין בו דין בל תשחית, ודוקא כגון שהוא מעולה בעציו יותר מפירותיו, או שאין קוצץ אלא ענפיו" עכ"ל, הרי דפשיטא ליה דבקציצת הענפים ליכא איסורא דבל תשחית.

ואדרבה מדברי המשנה בבבא בתרא כ"ז ע"ב מוכח דרשאים לקוץ את ענפי האילן לצורך כל דהו, דתנינן התם: "אילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה (קוצץ הענפים עד גובה מלא מרדע שלא יעכבוהו מלהוליך מחרישתו שם- רש"י) ובחרוב ובשיקמה כנגד המשקולת (כל מה שנוטה לתוך שדהו- רש"י)". ע"כ, ולכאורה אמאי לא חיישינן הכא לאיסור תורה דבל תשחית, אלא ודאי דאיסורא דבל תשחית לא נאמר אלא דווקא בעץ עצמו לקוצצו כולו ולא בקציצת ענפיו גרידא.

והוכחה נוספת יש לי להביא מדתנן במס' ערלה פ"א מ"א: "הנוטע לסיג ולקורות פטור מן הערלה", ואמרינן עליה בירושלמי: "מה טעמון דרבנן אמר רבי זעירא במשנה סדר נטיעתם לעצים ברוצף לקורות במשפה לסיג מקום הסיג מוכיח עליו" דהיינו דאם מוכח מעצם מעשה נטיעת העצים שאין כוונתו לצורך אכילת הפירות פטורים הפירות מערלה (ועיין חזו"א ריש ערלה היכי מיירי דלא ניחוש לבל תשחית).

ובפירושא ד"לקורות במשפה" פי' השדה יהושע ומהר"ש סיריליאו דהיינו שחותך את הענפים הדקים כדי שיגדלו שאר ענפי האילן לקורות ויתעבו ע"י שיקבלו כל יניקת האילן אליהם ע"ש, ולכאורה היכי עביד הכי הא איכא איסורא דבל תשחית, דחותך הוא ענפים העומדים לפרי, ואף לפי אוקימתת החזו"א שם דהעץ שוה לו יותר לקורות מלפרי מ"מ כ"ז שייך בשימוש הקורות עצמם ולא בקציצת הקורות הדקים שזורקם לצורך גדילת חבריהם, אלא ודאי דליכא איסורא דבל תשחית בענפים, עצמם, אלא רק כאשר קוצץ כל האילן עצמו.

וחדוש מצאתי בדברי האחרונים, הלא המה שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' קמ"ב), והדובב מישרים (ח"ב סי' מ"ב), שכתבו דאע"פ שאיסור "לא תשחית את עצה" לא נאמר אלא רק כאשר עוקר ומשחית את העץ עצמו, מכל מקום גם כשמשחית ענפים יש בזה איסור, משום חצי שיעור האסור מן התורה.

ולכאורה מהראיות שהבאנו יש להקשות על דבריהם, דמוכח שבכל קציצת ענפים ליכא איסור כלל. ובפרט דמצינו במשנה שהיו נוטלים במקדש ענפים של רימון ותאנה לצורך הקרבנות, הרי שאין כל חשש בקציצת ענפי פרי לצורך.

וגם על טענת "חצי שיעור" יש להשיב, דכל הענין של "חצי שיעור" שייך בדבר שכל מהותו היא איסור, אלא שחכמים נתנו שיעור אימתי עובר מן התורה. וזה שייך בעיקר באיסורי אכילה, דכיון שהתורה רצתה להרחיק את האדם מעצם מעשה אכילה זה, יש לומר דאף חצי שיעור יהא אסור בו לכתחילה.

אבל כאשר כל עיקר האיסור הנאמר בעץ הוא "לא תשחית את עצה וכו' כי האדם עץ השדה", הלא עיקר האיסור הוא הפסקת חיות העץ מאכל מעיקרו ומשורשו, וכמו שמפורש טעם מצוה זו בכל הראשונים. אבל בקציצת ענפים שאין שום הפסקת חיות, אפילו לא חלקית, שהרי זו דרכו של העץ שיגזמו ממנו ענפים מפעם לפעם והוא הולך ומצמיח אותם מחדש, בזה אין אפילו טענת "חצי שיעור" לאסור קציצתם.

אלא שבלאו הכי, יש לדון ולתרץ שאלה זו באופנים נוספים:

ב. לפי דברי התוס' בברכות הנ"ל, המבאר כי בכל עץ שאינו טוען שיעור קב, לא שייך איסור "בל תשחית", גם הכא יש לומר שכרתו המרגלים הגפן והזמורה מעץ שאינו נותן שיעור זה.

ג. ועוד יש לתרץ, לפי מה שביארו התוס' והרמב"ם הנ"ל, שבכל אופן שהעץ שווה לקורות יותר מאשר לפירות, אין בו דין "בל תשחית", יש לומר דגדר זה מתאים גם למעשה המרגלים כאן. שכן למרגלים עצמם היתה זמורת הגפן שווה הרבה יותר מקורות להסקה, ומתועלת שתצא מאכילת הפרי, שכן גפן זו נישאה על ידי שמונה אנשים מרחק רב, וזה מוכיח עד כמה היא היתה חשובה להם. וכיון שמדידת התועלת נמדדת לפי צרכי האדם באותה העת, גם דין "בל תשחית" מוגדר לפי גדרים וצרכים אלו, ונמצא כי צורך המרגלים גדול וחשוב הוא עד מאוד למלא שליחותם, ובזה לא שייך בל תשחית דלא גרע מקורות.

ד. ועוד יש לומר, כי שאלה זו לא שייכא הכא, שכן משה רבינו הוא זה שציוה אותם במפורש "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ", ונמצא שנטילת הפירות היתה עפ"י ציוויו ודיבורו של משה. ובמקום שיש ציווי מפורש, אין שום מקום להכניס חומרות נוספות.

שהרי מצות "לא תשחית את עצה" נתבארה אח"כ בפרשת שופטים, ואע"פ שאין מוקדם ומאוחר בתורה, עכ"פ הרי היא מיועדת לכו"ע רק לאחר שיכנסו ישראל לארץ כמבואר שם בפסוקים המתחילים ב"כי תצור אל עיר" וגו'. ולכן במקום שיש מצוה מפורשת, אין מקום להכניס חומרות ומצוות נוספות מהתורה, כל עוד שלא הגיע הזמן. וכעין מה שכתב האוה"ח הקד' בתחילת פרשת תזריע, כי כאשר נצטוו אברהם אבינו למול, לא היה מקום עבורו לדון האם מותר למול בשבת, כי על השבת עדין לא נצטוה מפי ה', ועל המילה כן נצטוה מפי ה', ואין מקום לדון האם מצוה עתידית תפריע או תדחה למצוה שנצטוה בה כעת.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו -

קנדה)

בענין עמידה בקיום מצוות

וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית (טו, לח)

כתב המג"א סי' ח' סק"ב לענין מ"ש המחבר שם דיברך להתעטף בציצית מעומד וז"ל פירוש הברכה והעטיפה שתיהן יהיו בעמידה וצ"ע דבי"ד ר"ס שכ"ח משמע דמותר לברך מיושב [בחלה] והוא משנה שלימה וי"ל דהפרשת חלה אינו מצוה כ"כ, דאינו עושה אלא לתקן מאכלו דומיא דשחיטה. עכ"ל.

והנה הק' בביאור הגר"א על דברי המג"א מהא דאסור לעשות עיסתו קבין. והכוונה להא דפסחים מ"ח: אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא אמר ליה אביי מאי דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע לה מחלה. [וכתב הרמב"ם פ"ו מהל' ביכורים הט"ז. אסור לאדם לעשות עיסתו פחות פחות מכשיעור כדי לפוטרה מן החלה. ומקור ל' האיסור מירושלמי רפ"ג דחלה. עכ"ל והרי שיש איסור להשתמט מן המצוה ונראה שחיוב גמור הוא.

וכתב רעק"א שם אף גם בציצית כל זמן שאינו לובש טלית בת ד' כנפות אינו מחוייב להתעטף בציצית. מ"מ אחר העיטוף חל עליו מ"ע לעשות ציצית ולא משום תיקון הבגד דליכא איסור על הבגד לילך בלא ציצית, אלא דמוטל עליו מ"ע לעשות ציצית ע' לקמן סי' י"ג ודו"ק.

וביתר ביאור כ' זאת רעק"א בסוכה כ"ה. והביא את דברי המג"א בסי' י"ג סק"ח דבהולך בבגד ד' כנפות בלא ציצית דאינו עובר בעשה דאין איסור על הילוך בבגד בלא ציצית, אלא כשהולך בבגד כזה מוטל עליו המצוה לעשות ציצית ובאינו עושה, מבטל המצוה בשוא"ת.

עכ"פ לענין קיום המצוה במעומד ס"ל למג"א דגדר המצוה כזאת של ציצית יש בה מעליותא לענין החיוב, שכן יש מצוות עשה לעשות. שכן מצינו ברא"ש פ"ב דכתובות דאין מברכין על מצוות לא תעשה. ולענין בחלה הגם שהיא מצוות עשה שהרי מברכין עליה עליה, אלא שלענין קיום, לכלל סוג מצוות ציצית לא בא, ולכן דקדק המג"א לכתוב דהפרשת חלה אינו מצוה "כל כך" דאינו עושה אלא לתקן מאכלו. והיינו דביחס למצוות ציצית, אינה בדרגה זו.

וביאר הפמ"ג בדברי המג"א דחלה הוה כעין נהנין שאסור לה לאכול בלי חלה ולכך מותר לישב משא"כ מצות דאין בה **כי אם קום ועשה** כמו ציצית מילה ועומר ותקיעה ושאר מצות כמוהם י"ל צריך עמידה בעשייתן ובברכותיהן, ובנהנין אין צריך לעמוד **דכל עיקרה של ברכה דליהוי נעשית המצוה** ובנהנין לא שייך זה. עכ"ל.

והיינו שבמצוה כגון ציצית שאין בה כי אם קיום רצון ד' מברכין מעומד. ויסוד דברי הפמ"ג הלא המה בדברי הב"י שכ' בשם הירושלמי דברכת המצוות מברכין מעומד ולא בברכת הנהנין. זאת ועוד באליה רבא פי' בירושלמי, דס"ל שברכת המצוות הם כעבודה והוא לכאו' עומק דברי המג"א, דדבר שבא לתקן המאכל לא דמיא ממש לעבודה.

ונמצא דעל ל"ת לא מברכים כלל, במצוות עשה גמורה מברכין מעומד, ובחלה ושחיטה שהן מצוות לתיקון המאכל ודומים לברכת הנהנין, מברכין אלא שאין צריך לברך מעומד.

ובכלל י"ל בקו' הגר"א על המג"א וכבר ראיתי מעירים על זה, דהא דפסחים מ"ח: לכאו' רק בא לומר שאסור להפקיע עצמו ממצוה ומנין לנו לומר משם שהיא חובת גברא.

*

ונחזי אנן בגדר ענין מעומד במצוות. הנה אי' בראשונים ע' כלבו כ"ב ואבודרהם ועוד דבד' מצוות דברכות שראוי המברך לברכם מעומד, ברכת העומר ברכת ציצית, ברכת לולב, וברכת מילה, וכולהו נפקא להו מגזרה שוה מספירת העומר כדכתיב מהחל חרמש בקמה, ודרשו בקומה ודרשינן לכם, כתיב בעומר וספרתם לכם **בציצית** והיה לכם לציצית **בלולב** ולקחתם לכם **במילה** המול לכם.

וע' בברכ"י כאן שכתב מצאתי בפסיקתא (לקח טוב) פרשת אמור שכתוב שם וז"ל, לכם בעמידה, שנאמר מהחל חרמש בקמה, כלומר בקומה, וממנו אנו למדין על כל מצוה שנאמר בה לכם, וכו' וכן ראיתי בפסיקתא כ"י פרשת לך לך, כלשון הזה, והוסיף שם לולב,

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

דכתיב ולקחתם לכם. וידוע דסתם הפסיקתא הוא מרבותינו ז"ל. וכמה דינים מהרמב"ם הורה גבר מרן בכ"מ דמקורן הוא מהפסיקתא. והמחבר הפסיקתא רבינו טוביהו היה קרוב לזמן הגאונים. עכ"ל.

ולכאן לפ"ז צ"ב למה הק' המג"א מענין חלה, הרי ממילא אינו בכלל אלה הנזכרים בפסיקתא. ונראה דסמך המג"א על דברי הב"י והלבוש כאן שכ' שמ"ב בקמה" ילפינן לכל המצוות. וכנראה דס"ל כפשטות דברי הירושלמי שהביא הב"י שכל הברכות מעומד על ברכת המצות קאמר. ובארחות חיים כ' להדיא שיש פלוגתא בזה, שלדעת הירושלמי הוא בכל ברכת המצוות ויש חולקין שהוא רק בד' מצוות אלה. אולם באבודרהם כ' שד' מצוות הם חיוב להדיא ובשאר מצוות הם מצוה מן המובהר.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת

מיר וראש מכון דעת סופרים

“עוז הרוח”, מסירות הנפש, של כלב בן יפונה אשתו מרים ובנם חור

כששולח משה רבינו את המרגלים לארץ, הוא מצוה אותם כמה דברים. ביניהם הוא מצוה אותם. (במדבר יג כ): “ולקחתם מפרי הארץ”. אכן, כשמגיעים המרגלים לארץ ישראל, נאמר במדרש (מדרש תנחומא פרשת שלח סימן טו: לא רצו ליטול מן פירות ארץ ישראל, אילולי כלב ששלף את הזיון, וירד לפניהם ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי, או אני אהרוג אתכם, לא היו נוטלים. ומבואר שרק בזכותו ומכוחו של כלב הביאו מפירות הארץ.

ומעצם הדבר שהיה כלב זקוק להוציא את חרב כנגד המרגלים, נראה שכבר בתחילת שליחות המרגלים, עוד לפני שחוזרים אל מחנה ישראל, כבר יש מריבה בין המרגלים בדבר קיום ציווי משה רבינו.

אמנם עיקר הדבר צריך ביאור, מדוע רואה כלב למסור את נפשו עד כדי מיתה להרג או לההרג, איזה מצוה היתה בזה שהיה צורך למסור עליה את הנפש. ובפשוטו נראה, שתכלית וסיבת יציאת מצרים, ויסוד קיום עם ישראל הוא כדי שיבואו עם ישראל אל אל ארץ וישראל ושם יהיה מקום קביעותם.

מעתה נראה אחר שראה כלב שעצם מציאות זו יכולה להתבטל, והמשמעות שיכולה להתבטל, צא וראה שאחר חטא זה הוצרכו ישראל להשאר ארבעים שנה, כזה חטא חמור היה בהם. והביאור בזה, שיסוד ישראל ענינם כאמור הוא להגיע לארץ ישראל ושם לגור.

מעתה בסיבה שנשלחו להביא מפרי הארץ, כתב הרמב"ן (במדבר יג ב): בעבור כן אמר להם שיתנו לב לדעת כן, כדי שיגידו לעם וישמחו ויחליפו כח לעלות שם בשמחה, ולכך אמר להם והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (פסוק כ), כדי שיראו בעיניהם בשבח הארץ.

וא"כ אחר שרואה כלב שהמרגלים מסרבים לקחת, וא"כ עלול להיות מחמת כן שוב לא ירצו להכנס לארץ ישראל. ונמצא שכל מציאות עם ישראל ח"ו לא תוכל להתקיים, ועל דבר זה מסר את נפשו כדי לקיים להביא את הפירות הארץ ויכנסו לארץ ישראל.

ויש להוסיף בזה עומק גדול בכל זה.

שבשעה שעולה משה רבינו לקבל את התורה אומר לזקנים (שמות כד יד): **ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אלהם וכתב רש"י: חור - בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה, שנאמר (דברי הימים א' ב יט) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים, כדאיתא בסוטה (יא ב):**

ושלשה נזכרים כאן, כלב, אפרת היא מרים וחור בנה. וצריך להבין מה ראה כאן רש"י להזכיר יחוס חור לאביו כלב ולאמו מרים, ונראה ששורש אחד לכולם וכדלהלן.

שבמדרש (שמות רבה פרשה מח אות ג ד"א) **ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור, מה ראה להזכיר כאן חור. אלא בשעה שביקשו ישראל לעבוד עבודת כוכבים נתן נפשו על הקדוש ברוך הוא ולא הניחן עמדו והרגוהו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שאני פורע לך. ומבואר שחור הוא בנו של כלב מוסר נפש על קיום עם ישראל בשעה שרוצים הם לחטא בחטא העגל ומכח זה זכה שבצלאל בנו הוא יהיה בונה המשכן.**

והנה במדרש" שם נאמר פרשה אחר כן מיד בתחילת פרשה זו. ושואל שם המדרש **"וכל השבח הזה מנין לו משבט יהודה".**

ופירש הכלי חמדה, שכונת המדרש הוא המשך הקטע הקודם "מנין לו" לחור שהוזכר בפרשה הקודמת. כלומר השבח הזה של קידוש ה' מסירות נפשו של חור שקידש חור את מהיכן היה לו את העוז הזה.

וביאור קושית המדרש מנין שאב חור את כוחו למסור את הנפש. שאע"פ שכל אדם עושה דברים על פי בחירתו, לעיתים זכות אבות מסיעתו למעשיו שלו. ותרץ שם המדרש שכוחו היה היותו משבט יהודה.

וביאר דברי המדרש על פי התוספתא (ברכות פ"ד) ושם נאמר מפני מה זכה יהודה למלכות, לפי שקידש שמו של הקדוש ברוך הוא על הים. כשבאו שבטים ועמדו על הים זה אומר אני ארד וזה אומר אני ארד קפץ שבטו של יהודה וירד תחלה וקדש שמו של מקום על הים. יהודה קדש שמו של הקדוש ברוך הוא על הים לפיכך ישראל ממשלתיו.

ומתבאר שבזכות העוז ומסירות הנפש של יהודה בזכותה זכה למלכות ישראל.

מעתה ביאר המדרש, שכוחו של חור למסור נפש היה מעצם היותו משבט יהודה שבט של מוסרי נפש, ולכך אף הוא מסר נפשו על קיום כלל ישראל.

בנותן טעם להוסיף על כך על הפסוק "היתה יהודה לקדשו", הקשה האלשיך שם על הלשון "היתה", שהיה לו לומר "היה", לשון זכר.

וכתב שבט יהודה ירש את כוחותיו מסבתו תמר, שאף היא קדשה שם שמים בכך שלא גלתה למי היתה הרה עד הושלכה לאור. וכן יהודה שורשו של שבט זה קידש שם שמים באומרו "צדקה ממני" והציל שלשה נפשות מן האור. והוא ביאור הפסוק "היתה" לשון נקבה היינו תמר. ובמילה "יהודה" לרמוז אל יהודה עצמו על מעשהו שלו. שמכח שני אלו זכה ש"ישראל ממשלותיו".

ומעתה עולה שחור שמסר נפשו שנתבאר ששורש מסירות נפש זו נובעת משבט יהודה.

אמנם היה בו בחור עוד שורש של מסירות נפש והיא אמו מרים.

שעל הפסוק בצלאל בן אורי בן חור, וכתב רש"י (שמות לה ל) חור - בנה של מרים היה: ומדוקדק שכאן הזכיר רש"י רק את מרים ולא את חור, וצריך ביאור בזה.

ובמהר"ל בגור אריה שם כתב שם וז"ל, חור בנה של מרים. יראה שפירש זה כאן, משום שמביא ראיה על שנזכר לעיל (רש"י פסוק כז) שנכתב נשיאם חסר י לפי שנתעצלו בהבאה למלאכת המשכן לכך חסר אות אחת משמם. ולפיכך "בצלאל שהוא מסר נפשו על מלאכת המשכן". ולזה ביאר שלכך נכתב ליחסו לחור שהוא בנה של מרים.

וביאור דבריו הוא שהנשיאים נתעצלו בהקמת המשכן, ומאידך בצלאל היה ההיפך לא רק שלא נתעצל אלא "מסר נפשו" על המשכן. ולכך כתב המהר"ל שחור בנה של מרים.

והביאור בזה הוא, מרים בזמן השעבוד, שפרעה גוזר כל הבן היאורה תשליכוהו, מוסרת נפש ונלחמת על קיום עם ישראל למרות גזירת פרעה.

ולזה ביאר רש"י ששורש מסירות נפשו על המשכן וכדלעיל מגיעה מהיותו של בצלאל בן חור בן מרים שרשרת של מוסרי נפש, ולכך הוא מסר נפש על המשכן.

אחר זה נבא לבאר את מעשיו של כלב בחטא המרגלים, שכאן מתבאר שאף כלב אבי חור אף הוא מוסר נפש על ארץ ישראל. חור מוסר נפש על קיום עם ישראל וכפי שנתבאר לעיל שתכלית ישראל שיכנסו ישראל אל ארץ ישראל והוא מוסר נפשו על קיום ישראל.

מעתה לא רק אמו מרים מסרה נפשה על קיום כלל ישראל. ואף כלב מוסר נפש על יסוד קיומו של עם ישראל שיביאו מפרי הארץ ובכך ישמחו בכניסה לארץ הטובה. ואחר שראה שהם המרגלים לא רוצים לעשות זאת, שוב מסר נפשו לקיום דבר זה להרג או לההרג.

והצלע השלישי לכל זה הוא חור שמסר את נפשו על ישראל בזמן חטא העגל. נמצאנו למדים ששלשה מוסרי נפש על כלל ישראל כולם בני משפחה אחת, כלב, אשתו מרים, ובנם חור, ושורש כל אלו שהיו אלו משבטו של יהודה שבט של מוסרי נפש.

מעתיב יבואר מה שהובא לעיל, שבשעה שמשא רבינו עולה לקבל את התורה הוא אומר לזקנים שאל להם לדאוג שאהרן וחור עמהם, וכתב שם רש"י חור בן כלב ובן מרים. ולעיל הקשנו מה יש צורך לפרט יחוסו של חור באותה שעה.

ונראה שהעוז הגדול שהיה לחור שורשו מכלב ומרים ששניהם הם מוסרי נפש על כלל ישראל. וממילא בשעה שהמנהיג משה רבינו לא נמצא, יכול חור למלא את החלל, להיות מוציא ומביא לכלל ישראל באותה שעה, מכח הכוחות שיש בו מהוריו למלא את חסרונו של משה רבינו לדאוג לכלל ישראל^{כא}.

עוז הרוח של כלב נשאר אף לעת זקנותו

אותו עוז רוחו שהיה בו בכלב לא פג תוקפו למען ארץ ישראל, ונשאר בו אחר ארבעים שנה אחר כן. שבשעה שנכנסו ישראל לארץ בא כלב לפני יהושע בן נון ואומר לו. (יהושע יד י □ יא): ועתה הנה החיה ה' אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר ה' את הדבר הזה אל משה אשר הלך ישראל במדבר ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה:

וממשיך הוא והוא אומר ליהושע (יא) עודני היום חזק כאשר ביום שלח אותי משה ככחי אז וככחי עתה למלחמה ולצאת ולבוא: וביאר שם המלבי"ם עודני היום חזק. בלב אביר לא יחת מפני כל, וגם בכח הגוף ככחי אז וככחי עתה. ובדקדוק הדברים ראשית הדברים הוא מדבר על עוז הרוח שיש בו, וגם אומר שגם בגוף הוא חזק ויש ביכולתו לכבוש את חברון עם הענקים אשר בתוכה.

וכבר נתבאר בכמה מקומות שהעוז הגשמי שורשו בעוז כוחות הרוח, וכן הוא מפורש כאן, שמחמתו הוא אומר כלב שביכולתו לכבוש את חברון על כל ענקיה. והנה יש להוסיף בכל זה נחמד שלשונו של כלב באותה שעה.

^{כא} ועדיין צריך דקדוק שבהקמת המשכן שם הובא שחור בנה של מרים בלבד

שדבריו הוא באותה שעה הם "ועתה הנה החיה ה' אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר ה' את הדבר הזה אל משה אשר הלך ישראל במדבר .

וצריך ביאור מה צריך הוא לומר "החיה אותי כאשר דבר". ודברים מיותרים כאשר דיבר.

ויבוארו היטב על פי דברי האור חיים בפרשתינו. שעל הפסוק (במדבר יד ו ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאתיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה וכתב האור החיים : וכתב האור החיים וז"ל: הרי הובטח בחיי ארבעים שנה מה שלא נעשה לשום צדיק בעולם: ואולי כי לזה הקדים לקרותו עבדו לומר שהגם שיודיעהו הבטחת החיים ארבעים שנה לא יזור אחור מעבודת ה' לצד שארץ יום קיצו.

והיינו דכונת דבריו שהרי הכניסה לארץ נמנעה מן המרגלים מחמת חטאם, וא"כ נמצא שאים הם ראויים. וא"כ מי מבטיח כן לכלב שלא יחטא כל הארבעים שנה ויהיה ראוי להכנס לארץ.

וע"ז אמר דכלב היתה בו מידת "עבדי" והיינו עבד ה' וזה ימנע ממנו לחטא.

מעתה נראה שהוא דקדוק דבריו של כלב אל יהושע בן נון ועתה הנה החיה ה' אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה.

"החיה אותי", "כאשר דיבר", והיינו כאשר דיבר שכלב שיכנס לארץ ולא יחטא כאשר דבר, שאשאר ראוי להכנס לארץ וכן היה ובכך הוא מספר את ההבטחה הגדולה אשר הובטח שלא יחטא ויהיה ראוי להכנס אל הארץ.

לתגובות לתגובות והערות ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים

בשכונת פסגת זאב

שלח לך - 'לדעתך'

"וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיֵּתְרוּ אֶת אֶרֶץ פְּנֵעוֹן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ פֶל נְשִׂיא בְּהֵם". (במדבר יג, א-ב).

עשרה ניסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר, ושל המרגלים קשה מכולם אבות דר"נ א, ט). וכמו שנאמר בפרשתנו: "ואולם הי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אותי אשר עשיתי במצרים, ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי. אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה". והנה יש להתבונן איך לא נמנע החטא הנורא הזה, ודבר זה קשה הן מצד השי"ת, הן מצד משה. מצד ה' שאמר למשה "שלח לך". ודרשו חז"ל 'לדעתך'. אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח. ולמה לא מנעו הקב"ה מלשלוח. [ואין לומר הלא הבחירה חופשית, הלא מצינו כבר שאמרה תורה "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבנו מצרימה". (שמות יג, יז). ובלשון רבינו (בשינוי מעט), 'עם כל מה שבחירת האדם חופשית להרע או להטיב. מ"מ הקב"ה תמיד חושב מחשבות לעשות, באופן תטה בחירתם אל היותר נקל כשאפשר'. והן מצד משה, שהקב"ה רמזו שלא כדאי לשלוח, וכ"ש לפי מה דרשו חז"ל (סוטה לד): שמשה רבינו ביקש רחמים על יהושע שלא שינצל מהמרגלים שנאמר "ויקרא משה להושע בן נון יהושע". י"ה יושיעך מעצת מרגלים. וכיון שידע שהמרגלים יחטאו קשה טובא, למה שלח אותם, ולא מנע מהם ההליכה²².

שלא יאמרו שאינה טובה

במדרש (רבה טז, ז) וז"ל: אמר רבי יהושע בן לוי למה היו דומין, למלך שזימן לבנו אשה נאה בת טובים ועשירה. אמר לו המלך זמנתי לך אשה בת טובים ועשירה, אין כמותה בעולם. אמר לו הבן אלך ואראה אותה, שלא היה מאמין לאביו. מיד הוקשה הדבר והרע לאביו. אמר מה אעשה, אם אומר לו איני מראה אותה לך עכשיו הוא אומר כעורה היא, לפיכך לא רצה להראותה. לסוף אמר לו, ראה אותה ותדע שלא התלתי בך. ובשביל שלא האמנת לי, קונם שאין אתה רואה אותה בביתך אלא לבנך אני נותנה. כך הקב"ה אמר לישראל, טובה היא, ולא האמינו אלא אמרו נשלחה אנשים לפנינו. אמר הקב"ה, אם מעכב אני עליהם מה הם אומרים, לפי שאינו טובה לא הראה. אמר הקב"ה, יראו אותה ובשבעה שאין אחד מהם נכנס לתוכה. שנאמר: "אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם, וכל מנאצי לא יראוה". אלא לבניהם אני נותנה עכ"ל.

ואמנם יש להקשות על דברי המדרש. א. שמבואר במדרש שביקשו טעם למה הקב"ה לא מנעם מללכת, וביארו שלא יאמרו שהארץ אינה טובה, ולכאורה אכתי יש להבין, שהלא נראה שהתקלה שיצא חמורה יותר ממה שהיו אומרים שהארץ אינה טובה. ב. עוד יש להבין המשל אינו דומה לנמשל, שבמשל המלך העניש את בנו על עצם מה שאמר 'שרוצה לראות את הכלה'. ואילו כאן עם ישראל נענשו רק אחרי שהוציאו דיבת הארץ.

ואכן דבר גדול למדנו מהמדרש, שאם הקב"ה היה מעכבם מללכת, התוצאה הייתה הרבה יותר גרועה, מאשר מה שהקב"ה נתן להם ללכת, שאז הגיעו לתוצאה של הוצאת דיבה, כי אף שעצם הבקשה של עם ישראל לתור את הארץ, לבדוקה אם היא טובה או רעה, הוא דבר רע לכשעצמו, שהרי הקב"ה הבטיח להם שיביא לארץ טובה עד מאוד. מכל מקום היה זה בחינה של 'קטני אמונה'. אבל אם הקב"ה היה מעכב בידם מללכת לתור את הארץ, היה מתחזק בלבם המחשבה שהארץ אינה טובה, וממילא יחשיבו להקב"ה למהפך האמת חלילה, והוא עון משולל כפרה. על הניח הקב"ה לשלחם שבוה יראו כי אלהי אמת אני ולא נפל מדברי ארצה. ולא יהיה עונש נוגע אל אמתתו יתברך חלילה, רק מאסם בארץ חמדה בלבד.

ובזה מיושב המדרש שלא הביא במשל ובנמשל, את החטא שהוציא דיבה, אלא את החטא שהבן פקפק בדבריו אביו, כי במה שהאב לא נתן לבנו לראות הכלה, נתחזק אצלו הטענה שאביו מטעה אותו, וזה הרבה יותר חמור מהטלת ספק. ומדויק הדבר ממה שהמדרש הביא הפסוק: "כי כל האנשים הרואים את כבדי ואת אותי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי. אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם, וכל מנאצי לא יראוה". כי משם ראייה שהקפידה של הקב"ה על עם ישראל הוא במה שלא האמינו לדבריו, שיש לדקדק שנראה כפילות בפסוק שאמר בתחילה 'אם יראו'. וסיים, 'לא יראוה'. ועוד שמתחיל 'שלא שמעו בקולי'. ומסיים 'מנאצי'.

²² מאמר זה זכיתי לכתוב מתוך דברי רבינו אלישיך זיע"א, ואמנם סידרתי הדברים בדרך שונה מהכתוב בספר. ולפי קוצר השגתי. כי לענ"ד יש בו הרבה נושאים מעורבים, שאפשר לערוך מהם כמה וכמה מערכות, [כי דרך רבינו לכתוב פרושו לפי סדר הכתובים, ולא לפי העניין]. וב"ה זכיתי ובב' מאמרים נוספים שכתבתי על הפרשה [א. עיקר השכר על הקושי. ב. תפילת משה י"ה יושיעך]. הבאתי הרבה מדברי רבינו זיע"א.

ואמנם ביאור הדברים שבתחילה דיבר הקב"ה על כלל ישראל שראו כבוד ה' ואתותיו שהיו צריכים להאמין לדבריו גם בלא לבקש לראות אם יצדקו דבריו, ועליהם קרא 'ולא שמעו בקולי'. ועליהם נגזר שלא יראו הארץ עוד טרם 'שניאצו' והוציאו דיבת הארץ. ואח"כ הוסיף לומר "וכל מנאצי לא יראוה". שזה חטא נוסף מלבד מה שפקפקו בדבר ה'.
בזוה מיושב שבאמת הקב"ה נותן בחירה חופשית, אמנם תמיד חושב מחשבות לעשות, באופן תטה בחירתם אל היותר נקל כשאפשר. לכן בכדי שלא יבוא לחטוא לחשוב שדברי הקב"ה אינם אמת ח"ו אשר אמר כי טובה הארץ, ותגדל רעתם, בחר בשליחותם, שאף שיצא מזה תקלה עצומה, מ"מ מנע בזוה תקלה הרבה יותר חמורה. [ויבואר להלן, מה שהוסיף הקב"ה למנוע מהם חטא גדול יותר].

ויטב בעיני - שמא ימצאו דבריו של הקב"ה בטלים

חז"ל (ילקו"ש שלח לך תשמ"ב) עמדו על השאלה למה משה רבינו לא נרמז מדברי הקב"ה, ואף אמר "וייטב בעיני הדבר". וז"ל: אמרו ישראל משה רבינו נשלחה אנשים לפנינו, אמר להם למה? אמרו לו שכבר הבטיחנו הקב"ה ואמר לנו שאנו נכנסים לארץ כנען ויורשין כל טוב שנאמר ובתים מלאים כל טוב, והרי שמעו שאנו נכנסים והם עושין בהן בתי מטמוניות, **אם מטמינים הן את ממונם ואנו נכנסין ולא נמצא כלום נמצא דברו של הקב"ה בטל**,³² אלא ילכו מרגלים לפנינו, "ויראו לנו את הארץ". אין כתיב כאן "אלא ויחפרו לנו". ילכו ויעמדו על מה שחפרו בארץ, **כיון ששמעו כן נלכד בידן**, שנאמר "וייטב בעיני הדבר". עכ"ל.
 ודברי חז"ל צריכים ביאור איך ערכו למשה רבינו דברי הבל אלו, וכי מי יעיז להכניס ראשו בחזרי משיכתם, בלא לפחד שיהרגוהו, וביאר רבינו האלשיך זיע"א: כי אותו דור דיעה היה בדרגת בטחון כ"כ עצומה שיכלו לומר דבר שמאמינים הם שאף אם יכנסו בתוך בתיהם הקב"ה יעשה להם נס שלא יראו אותם כמו שאמרו חז"ל (ילקו"ש בא קפ"ו) שהיה בזמן 'החושך' במצרים שהיו נכנסים בחזרי משכבם ראו המטמוניות של מצרים, וכמו כן טענו שיהא להם נס בארץ כנען שלא יבחינו בכניסתם למטמוניות. ואמנם דבר שקר היה בפיהם, כי באמת מטרתם היה לרגל את הארץ, ולא בשביל כבוד ה'. ולזה מדויק מה שאמר: **"שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל.. תשלחו כל נשיא בהם. וישלח אתם משה"**. שפתח בשליחות של משה לבדו, ושוב אמר שבנ"י ישלחו, וסיים שמשה לבדו שלח, ועוד יש להבין מה שאמר **"ויתורו את הארץ"** לכאורה היה צריך לומר **"לתור את הארץ"**. שזה לשון ציווי. [ולא תיאור פעולה]. וכן מה שהוסיף "אשר אני נותן". שהוא לכאורה מיותר.
 וביאור העניין שהקב"ה גילה למשה כי מה שהם אומרים שרוצים 'לחפור' המטמוניות אינו אמת אלא רצונם לנהוג כדרך מרגלים לדעת טיב הארץ, ולכן אמר "ויתורו". ולא 'לתור' שהוא לשון 'ציווי'. כי בזוה גילה למשה את כוונתם הפנימית. והוסיף "אשר אני נותן". לומר שגם דבר זה אינם צריכים, כי כל שליחת מרגלים הוא לב' סיבות. **א.** לבדוק אם היא ארץ טובה, בכדי לדעת אם שווה לכבוש אותה או לא. **ב.** לדעת חוזק העם אם רב או מעט, אם חזק או חלש. ועל שני אלה אמר הקב"ה למשה שאין צורך שהרי לדעת אם א"י טובה, שהלא מפורסם שאפילו חברון שהיא פסולת ארץ כנען, טובה היא פי שבע מצוען אשר מצרים. ואך שצוען היא מיטב כל ארץ מצרים, ומצרים מיטב כל העולם. (סוטה לד:). ועוד שהרי כל נותן מתנה, לפי כבודו הוא נותן, ולפי כבוד המקבל. והיות שהקב"ה הוא הנותן, ודאי היא טובה לפי כבודו, וגם לפי כבוד המקבל, שהיא לבני ישראל שבשבילם נברא העולם. ובכלל הדבר הוא כי בנו בכורו ישראל. ומי יתן לבנו בכורו ארץ גרועה מאשר יתן לעבדיו, הם יתר העמים. באופן שהיא טובה מכל ארצות גוים. ואם כונתם לבדוק חוזק תושבי הארץ, היה זה נכון אם היו צריכים לכבושה בחרבם ובקשתם, אך כאן הקב"ה הוא שנותן להם, ואינם צריכים למלחמה כלל.

שלח לך - להנאתך

והנה אמרו חז"ל (דברים רבה ב, ט) וז"ל: "כי לא תעבור את הירדן הזה". אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן בזכותך הן באין עמך, אמר רבי לוי למה הדבר דומה לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי, אין בריה משגחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם, והתחיל צווח ואומר האירו לי זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן, והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן, **בזכות הזהוב נתלקטו המעות** כך אמר לו הקב"ה למשה אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר "וירא ראשית לו.. ויתא ראשי עם. (דברים לג, כא).
 ובזוה יש לבאר מה שאמר הקב"ה למשה שלח 'לך', דהיינו שעתה אחר שנתבררה כוונתם, שלח אנשים צדיקים דווקא, כמו שאמרו חז"ל שכל מקום שכתב 'אנשים' הכוונה חשובים וצדיקים, שבאותה שעה היו כשרים, **כי אולי עי"ז יגרם שלא יקלקלו**, [והיה זה עוד הכנה מאת הקב"ה שלא יהא חטא גמור]. ובמה שתבחר צדיקים יהא זה **'להנאתך'** כי במה שמבקשים ישראל לשלח מרגלים ולבסוף יגרם מזה שכל דור המדבר ימותו, וממילא בגלל זה יצא שבשבילם יקבר במדבר. וזה מה אמר לו הקב"ה 'לך' כי איני חושש עליהם, רק עליך, כי על ישראל המה הסבו רעתם.
 ובזוה מבואר מה שבתחילה אמר אומרו "תשלחו" שמשמעותו שמשעה וישראל יחד ישלחום. ואח"כ אמר "וישלח אותם משה". כי היות והם ביקשו לרגל אחרי המטמוניות חשבו שיכלו לשלוח אנשים פחותים כדרך המרגלים, שדרכם לשלוח קלי עולם מפני שהם מסתכנים, אך עתה שמשעה ביקש לשלוח צדיקים דווקא כדי שבזכות זה אולי לא יחטאו, עם ישראל לא רצו לשלוח אותם כי חששו לשים צדיקים כאלה בסכנה זו.

³² לכאורה יש להעיר שהלא ע"י הצעת התגלה המטמוניות, ויתכן לומר שעדיין לא שמעו פרשת צרעת, ועוד י"ל שטענו שכולם יהיו צדיקים ולא יהא צרעת וא"כ איך יתגלו המטמוניות.

איש אחד - איש אחד

בזוה יש לבאר מה שאמר הכתוב "איש אחד, איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם". שלכאורה היה די לומר: 'איש אחד לשבט'. ולמה כפל תיבות "איש אחד". פעמיים.

וביאור העניין כי אמרו רבותינו (אבות ד, ב) 'מצוה גוררת מצוה, ועבירה גוררת עבירה'. כי מכל מצוה נעשה מלאך קדוש, הוא סניגור לעושיה, והוא הסובב ומסבב לגרור מצוה כיוצא בה. ולהפך מכל העבירה נעשה רוח טומאה, מלאך רע. הוא קטיגור לפניו יתברך, וכח ואל לו לגרור עבירה כיוצא בה. שהוא מסיבות מתהפך בעושיה ובזרעו, לגרור דומה לו. וביארו המפרשים שיש קשר בין חטא המרגלים, לחטא של מכירת יוסף, שבשני החטאים היה 'הוצאת דיבה'⁷¹.

ולפי"ז כשיבוא משה רבינו לבחור אנשים צדיקים מתוך השבטים, יעלה על לבו שכולם ראויים מלבד נשיאי ב' שבטים. א. משבט יהודה, כי יהודה הוא זה שהיה המוביל במכירת יוסף. ב. וכן משבט יוסף, כי יוסף הוא אשר הוציא דיבה על אחיו. וממילא בב' שבטים אלו יש חשש שמא העבירות של ההורים שלהם יחטיאו אותם.

ואמנם אם משה רבינו היה עושה כן, היה יוצא דבר נורא, שמכל המרגלים לא היה אפי' אחד מהם שדבר טוב על הארץ, כי יהושע משבט יוסף וכלב משבט יהודה הם היחידים שלא דיברו רע. [וגם זה הוא הכנה מאת הקב"ה שלא יהא חטא גמור]. ולזה אמר הקב"ה למשה "איש אחד, איש אחד". לומר שדווקא מתוך כל נשיאי ישראל יש שנים שהם הראויים להיות מרגלים. וביותר יש לדקדק בטעם על תיבות אלו [זקף גדול], שהוא מסמן על הרמת הקול, שבא לומר כי באמת על כל נשיא יש להרים קול לומר שאינו ראוי ללכת לרגל כי עברות אבותם יגרמו החטא, אבל דווקא ב' אלו אין סיבה לחשוש. ועדיין היה אפשר לומר שמשבטו של יוסף לא ילך כי אם אחד. כי הלא מה שיוסף נוטל פי שנים בארץ הוא מחמת בכורה. אבל לרגל יהא די בשליחת נשיא אחד יספיק ואם ככה היו עושים, היה אפשר שילך איש משבט מנשה שהוא גדי בן סוסי ולא יהושע מאפרים. בזוה היה נגרע מהשנים המביאים שמע טוב, אחד מהם, הוא יהושע. לזה חזר ואמר "כל נשיא בהם". לומר כל מי שיש נשיא בהם. למה שישלח ממנשה ומאפרים שכל אחד יש נשיא בהם, ויבא גם יהושע אתם:

⁷¹ ועי' במה שהארכנו בזה בשם רבינו במאמר עיקר השכר על הקושי.

מאחורי המועדים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים [ארגון 'והשיב', ועוד חיבורים

פרשת שלח - מה קרה פתאום...

כתוב בפרשה (שלח יג לא) "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ" וידועים דברי חז"ל במדרש (שלח טז יא) "אמר ריש לקיש הטיחו דברים כלפי מעלה" וכלשון רש"י (שלח יג לא) "חזק הוא ממנו - כביכול כלפי מעלה אמרו". ובגמרא (סוטה לה. [ע"פ רש"י]) איתא וז"ל "והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל וגו' אמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו אל תקרי [אל תקרי - לא גרס שאין הפרש קרייה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו לממנו של רבים שאומרים על עצמן] ממנו אלא ממנו [ממנו - מן הקב"ה] כביכול אפילו בעל הבית [בעל הבית - אדון העולם] אינו יכול להוציא כליו משם [אינו יכול להוציא כליו - אם הפקידם שם]".

אולם כמה פסוקים אח"כ (שלח יד מ) כתוב "וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֶּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָרָה לֵאמֹר הַנְּנוּ וְעֲלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ". הרי שהיו מוכנים וערוכים לעלות לארץ ישראל וללחום נגד ה"א מלכים".

ונשאלת השאלה – ונצטט לשון הגר"ז (סש"ב פכ"ט) – "ומאין חזרה ובאה להם האמונה ביכולת השם הרי לא הראה להם משה רבינו שום אות ומופת על זה בנתיים, רק שאמר להם איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת השם ה' לכבוש ל"א מלכים ומפני זה לא רצו כלל ליכנס לארץ". פי' מה השתנה בין הפסוק הראשון להפסוק השני. מה גרם להם לשנות האמונות והתפיסות, הרי לא היה נראה שום גורם חיצוני שהיה אמור להשפיע על דעתם ועל חוסר בטחונם. התשובה היא פשוטה ועמוקה ומדהימה, ואפילו מזעזעת. לפעמים אדם ננעל על עמדה מסוימת ובונה סביבו אמונה שלימה עם הסברים ותירוצים ובכך מתבצר בבועה של ריקנות ושטות, ובאמת כל ההסברים והתירוצים אינם אלא 'תירוצים' ולא באמת 'סיבות'. האמת הזך והטהור מורגש עמוק בנפשו, אלא שהתבלבל קצת, אבל האמת הצרופה חקוקה בלבו ובנשמתו, ואי אפשר להתנתק ממנו כלל ועיקר.

מהגורמים לאדם להתבלבל יכול להיות טראומות למיניהם שגורמים לאדם לאבד את 'שכלו' ולהתמקד רק על 'השרדות' שאז כל מנגנוני החשיבה מכובים, ורק כח השרידה – 'וחי בהם' – הוא שנשאר, ודוחה את הכל. לפעמים זה השפעות שליליות למיניהם אם זה 'שכנים רעים' 'חברים רעים' 'חומרים משפיעים', ולפעמים פשוט חוסר בשלות וחוסר התבגרות [וכמוזכר כל זה במשנה (סוטה ז.)]. לפעמים יש לאדם תפקיד מיוחד בעולם לעבור מהמצב של 'בלבול' למצב של 'יושר' [בעקבות מעשיו בגלגולים קודמים או שאר גורמים, וכמו שהארכתי בכל זה בספר 'תינוק שנשבר'].

מצאנו מעין זה [וכבר כתבנו על זה] בארבע כיתות שעמדו מול הים סוף, שכל אחד מהם נכנס לאיזה אמונה טפילה על מצבם ה'חוסר אונים' כביכול, וכל אחד הגיב בצורה אחרת, וכמוכן עם הסברים ותירוצים. אבל כל מה שהיה נדרש היה ציווי ברור 'נכנסים לים' ופתאום כולם נכנסו לים וניצלו, וכל הטענות ומענות התאדו כלא היה.

המכנה המשותף מכל הנזכר הוא 'זעזוע' – לפעמים קטן יותר ולפעמים גדול יותר – יכול להוביל את האדם להתחבר לאמת שבלבו, ואז נעלמים כל השטויות, והאדם מתיישר. [לא חסר סיפורים על אנשים שהיו מאוד רחוקים מאידישקייט ומתוך טראומה או זעזוע כזו או אחרת, ופתאום האדם משנה כיוון, וחוזר לחיק תורתנו הקדושה].

לפעמים עם 'חיבוק' אמיתי, וכל הקליפות והשטויות נמסות, ומתחיל להזהיר את הנשמה הפנימי, עד שכל האדם מתהפך לטוב. נחזור לפרשת המרגלים. באמת לא היה נדרש שום 'הוכחות' או 'מופתים'. כל מה שהיה חסר להם היה 'זעזוע קטן'. כשהקב"ה אמר להם (שלח יד כט, לב) "במדבר הזה יפלו פגריכם", מיד "ויתאבלו העם מאד" (שלח יד לט). זעזוע קטן וכבר התחרטו על השטויות שדברו לפני, ומיד יצא אור הנשמה וכל האמונה של "הננו ועלינו".

המסר הוא שאנחנו כהורים ומורים, אסור לנו להתבלבל עם התבלבלויות של הצעירים. זה לא הם באמת. גם הם יודעים את האמת. מוטל עלינו להתייחס לאותה אמת הצרופה בנפשם הטהורה. אין זה מתפקידנו לזעזע אותם, אלא רק לתת להם חיבוק אמיתי והתייחסות מפורשת [בעיקר בלב שלנו] לאמת הפנימי שבתוכם, ובס"ד זה יגרום להם לשוב לאיתנם ולחיק דתינו הנפלאה.

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב זצוק"ל: 05331 14757 או

com.gmail@haravyev

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

סוד ההצלחה בחינוך חום ואהבה

במדבר פרק יג (טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹנִי יְהוֹשֻׁעַ: (ל) וַיִּחַם כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וַיִּרְשָׁנוּ אֶתְּהָ בִּי יִכּוֹל נֹכַח לָהּ: במדבר פרק יד (כד) וַעֲבָדִי כָּלֵב עֲקָב הָיְתָה רוּחַ אֲחֵרֶת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָי וְהִבִּיאֲתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וַיִּזְרְעוּ וַיִּרְשָׁנָהּ. וברש"י: התפלל עליו משה י-ה יושיעך מעצת המרגלים.

א} והקשה החפץ חיים עה"ת מדוע התפלל רק על יהושע ולא התפלל גם על כלב? ב} ועוד הקשה מדוע בהמשך פרק יד-כד משבח הי"ת את כלב לבד "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו" וכו' ואילו את יהושע לא הזכיר? ג} עוד יש לשאול על שם הפרשה שלח לך מה המסר בשם הפרשה?

דרכי החינוך:

שאלת השאלות מהיא הדרך בחינוך הבנים והתלמידים יש הסוברים שצריך ללכת ביד קשה מאחר והמציאות שיש ירידת הדורות יש יותר חוצפה ועזות וקשה לגדל ולחנך ביד רכה בדורנו, וכן בביתו של כל אדם ישנה הדילמה הקשה כיצד לנהוג עם בן שאינו ממושמע ולא משתף פעולה ורבים הולכים ביד קשה ובתקיפות, אולם מפרשתנו נלמד את השקפת התורה כיצד צריך האדם לנהוג בביתו ובחינוך התלמידים ובהתמודדות בחברה, שיסוד היסודות בחינוך הוא דוקא חום ואהבה, ומה ששיגי בכוח ישיג עשרת מונים במוח, אלא שלא תמיד רואים את התוצאות כאן ועכשיו, כי פעמים רבות רק אחר זמן מרובה קוצרים את הפירות, וכמאמר התנא באבות פרק ב-א. איזוהי דרך ישרה שציבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. ומפרשתנו נלמד מהיא הדרך שהיא תפארת שכבר בדור המדבר דור דעה הוכרע הדבר שהדרך היותר רצויה לפניו יתברך לקרב בחום ואהבה גם את הרחוקים מדעת תורה והשקפתה ובדרך זו התוצאה יותר בטוחה כאשר נבאר להלן.

סיפור מדהים עד דמעות על חום ואהבה:

נפתח בסיפור אמיתי. שפורסם לאחרונה על משפחה שהלכה לציון האבא ביום האזכרה להר המנוחות והנה לנגד עיניהם מתגלה מחזה תמוה הגיע בחור לאיזה ציון בקרבת מקום ומוציא שטיח אדום ופרס אותו עד הקבר והדליק נרות מסביב ותלה שם איזה שלט ולאחר מכן נסע, אחד מבני המשפחה קפץ בסקרנות לראות והופתע מכל המחזה ועוד יותר מהשלט שכתוב עליו הצעת נישואין לחברתו, בעודם המומים מהמעשה שלא מצא היכן לערוך הצעת נישואין אלא בהר המנוחות והנה הגיע שוב עם הרכב ויורד יחד עם החברה שלו וצועדת על השטיח האדום עד הקבר והתפרצה בבכיות נוראות עד שנרגעה ואז הציע לה הנישואין והם היו המומים מהמחזה, והנה פתאום אותו צעיר פונה אליהם אולי מוכנים להצטרף לומר קדיש, כמובן הסכימו ובאו ולא הצליחו להבין האם לצעוק עליו שלא מצא מקום אחר או לשתוק, ואז הבחורה אמרה לו תספר להם או אני יספר ואכן היא סיפרה את סיפוריה שהיא גדלה בבית חרדי לכל דבר ולצערנו בהגיעה לסמינר התחילה להדרדר עד שתפסו אותה במעשים נוראים וסילקו אותה מהסמינר כמובן הודיעו להורים על מצבה דבר ששבר אותם, אולם לאחר לילה שבכו והתקשו לעכל היכן טעו בחינוכה שהגיעה עד הלום בבוקר ישבו איתי ושאלו אותי מה קרה לך היא ענתה להם בחוצפה שמעולם לא היו חולמים ואמרה שהיא החליטה ללכת בדרך אחרת ומשנה את כל לבושה ועוזבת את הבית, האמא נשברה ורק בכתה אולם האבא לקח אותה לטיול ואמר לה שחשבנו הרבה עליך ואני רוצה לומר לך שהחלטנו לומר לך שאנחנו אוהבים אותך כמו שאת ואת לעולם תשארי הבת שלנו ונשתדל לעזור לך במה שאת צריכה הבית פתוח לפניך, כמובן שלא עזר שום דבר אלא כבר למחרת שינתה את כל מלבושה בצורה פרוצה והיית נעלמת והולכת לכל מיני מקומות והאבא ממשך רק לשדר חום ואהבה בלי שום הערה למרות כל הביזיונות מהשכנים ומהסביבה על ההופעה שלה וגם למרות שיש עשרה ילדים בבית ומפריעה לכולם לא העירו דבר אלא השתדלו לעזור לה ושתרגיש טוב בבית כך במשך עשר שנים, והנה לאחר שעברה את כל המשבר התחילה קצת לחשוב עם עצמה על כל מה שעשתה להורים וגמרה בליבה שהיא רוצה לחזור אל המקורות אכן היועצת שלה אמרה לה שתהיה מתונה ולא תספר להורים עד שתבחן את עצמה בסתר שאכן היא כנה עם עצמה וכך עשתה ולבסוף הגיע השבת שהחליטה שבמוצי"ש היא מודיעה להורים שהיא חוזרת למקורות ולבשר אותם בבשורה הגדולה ביותר, אולם במוצי"ש כאשר חשבה לקפוץ להורים בכדי לבשר קיבלה טלפון מהאמא שהאבא קיבל התקף ואושפז ולצערנו משם לא חזר, והיא בכתה נורא ואיום יותר מכולם שלא הספיקה לשמח אותו על כל הצער שעשתה להם וכל החום והאהבה שהעניק לה ממש נזקקה לתרופות הרגעה, וברוך השם כיום היא עומדת להתחתן והבחור עלה ברעיונו שהדבר הכי יפה שיוכל לעשות לה היא להציע נישואין דוקא בקבר של האבא לשמח אותו שבונה בית של תורה, והיא מאוד התרגשה מהעניין ושוב בכתה ולאחר מכן אמרו קדיש בבכיות על האבא. כמה מרגש לראות מה כוחו של חום ואהבה.

יסוד הח"ח מחלוקת יהושע וכלב בדרכי ההנהגה:

ובזה נבא לביאור פרשתנו ומתרחץ הח"ח בהקדם שיש לחקור מה היא השקפת תורה בהנהגת האדם עם ציבור, האם כאשר הציבור אינו הולך בהשקפת תורה הדרך היא למחות בו בתקיפות ולהתרחק ממנו, או הדרך לקרב אותו ולאט לאט להשפיע עליו לטובה, והנה בכל דרך יש מעלה וחסרון, בדרך הראשון שמוחה בהן ומוכיחן יש מעלה שאין חשש שילמד ממעשיהם ויושפע מדרכם, אך יש סיכון שינזק מהם מפני שישנאו אותו, ולדרך השניה יש מעלה שאין חשש שיזיקו אותו בגופו כיון שהוא קרוב אליהם, אך יש חשש שיושפע מדרכם. ועל פי זה מפרש החפץ חיים שבזה נחלקו יהושע וכלב, יהושע סובר כדרך ראשון ולכן הביע בגלוי התנגדות לדרך של המרגלים ומחה בהן, וא"כ למרות שאין חשש שיושפע רוחנית מדרכן אך יש חשש שיזיקו אותו ויתנקמו בו, ולזאת התפלל עליו משה שינצל מהן, ואילו כלב התקרב אליהן בכדי להשפיע עליהן וממילא אין חשש

שיזיקו אותו בגופו, אך יש חשש שיושפע מדרכו והשקפתו, ולכן הלך להשתטח על קברות האבות בחברון בכדי להינצל מהשפעתם, וסיים החפץ חיים שאמנם שתי הדרכים ישרים כל שכונתם לשם שמים, אך מכל מקום הקב"ה משבח את דרכו של כלב ולכן הדגיש עקב היית רוח אחרת עימו למרות שחיצוניית הראה כאילו מצטרף לדעתם. **ולכאורה יש להעיר** על תירוצו ולהקשות עדיין מדוע משה התפלל על יהושע שינצל מחשש נזק הגוף, ולא על כלב מחשש נזק הנפש החמור יותר? ונראה כי כיון שמשה ידע כי אין חשש לנזק הנפש היות ומתוך שפועל לקירוב הלבבות לעבודת השם יתברך ממילא ברור ששומר מצוה לא ידע דבר רע ולא יכשל, משא"כ נזק הגוף שחובת האדם להישמר ממנו, אך למרות זאת הלך להתפלל בקברי האבות.

יהושע מנהיג:

עוד יש לשאול על תירוץ החפץ חיים מאחר ודרכו של כלב היא המובחרת ולכן שיבח הקב"ה את כלב, אי"כ מדוע מבואר בפרשת פינחס שכאשר משה רבנו ביקש למנות מנהיג במקומו אמר לו הקב"ה למנות את יהושע ולא כלב, כמ"ש במדבר פרק כ"ז (טו) וַיִּדְבֶּר מֹשֶׁה אֶל־יְקֹבֵקֹב לֵאמֹר: (טז) וַיִּפְקֹד יְקֹבֵקֹב אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכַלֵּב בְּיַד אִישׁ עַל־הַעֲדָה: (יז) אֲשֶׁר־צָא לַפְּנִיָּהִם וְאֲשֶׁר לַפְּנִיָּהִם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְקֹבֵקֹב כְּצֵאֵן אֲשֶׁר אִירְלָהֶם רָעָה: (יח) וַיֹּאמֶר יְקֹבֵקֹב אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־הַיּוֹשֻׁעַ בֶּרְנֹוֹן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמְכָתָ אֶת־יְדָיִךָ עָלָיו: הלא דבר הוא? **אולם נראה ליישב** עפ"י מה שחז"ל דרשו בספרי זוטא פרק כז פסוק יח איש אשר רוח בו, שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתו ועם המתונים כפי דעתו: וכן פרש"י במדבר פרשת פינחס פרק כז פסוק יח אשר רוח בו - כאשר שאלת שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד ע"כ: **ללמדנו** שהקב"ה מעיד עליו ששינה את דרכו והנהגתו לאחר שראה שהקב"ה העדיף ושיבח את דרכו של כלב עבד על עצמו עד שזכה שהקב"ה מעיד עליו שהוא איש אשר רוח בו שיודע להלך כנגד כל רוח בדרכי נועם ולא ללכת בקנאות ובזכות שהיה נוהג בעונה ושימש את רבו זכה למלא מקומו.

הנהגת שמאי והלל:

ונראה לענ"ד להוסיף בדרכו של החפץ חיים כי במחלוקת זו נחלקו שמאי והלל המבוארת **במסכת שבת דף לא ע"א** תנו רבנן {א} מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו כמה תורות יש לכם? אמר לו שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו שבכתב אני מאמינך, ושבבעל פה איני מאמינך. **גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב.** גער בו והוציאו בניויה. בא לפני הלל גייריה, למרות שביקש ללמוד רק תורה שבכתב כי אינו מאמין לחכמים, הלל לימדו אותיות לפי הסדר אל"ף ביי"ת אך למחרת החליף הסדר ביי"ת אל"ף, שאלו והרי אתמול למדת אותי הפוך, השיבו הלל מי אמר לך הסדר הנכון כך או כך אלא בהכרח אתה חייב להאמין לדברי אם כן אתה חייב להאמין לחכמים בתורה שבעל פה. {ב} שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, **אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת.** דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו מה שאתה שונה שיעשו לך אל תעשה לחברך זוהי כל התורה והשאר זה פירושו. {ג} שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש, ושמע קול סופר שהיה אומר [שמות כח] ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד. אמר הללו למי? אמרו לו לכהן גדול, אמר אותו נכרי בעצמו, אלך ואתגייר, בשביל ששימוני כהן גדול. בא לפני שמאי, אמר ליה **גיירני על מנת שתשימוני כהן גדול.** דחפו באמת הבניין שבידו. בא לפני הלל גייריה. אמר לו כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות? לך למוד טכסיסי מלכות. הלך וקרא, כיון שהגיע [במדבר א] והזר הקרב יומת אמר ליה מקרא זה על מי נאמר? אמר לו אפילו על דוד מלך ישראל. נשא אותו גר קל וחומר בעצמו ומה ישראל שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם [שמות ד] בני בכרי ישראל כתיב עליהם והזר הקרב יומת, גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה, בא לפני שמאי, אמר לו כלום ראוי אני להיות כהן גדול? והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת, בא לפני הלל אמר לו ענוותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה. **לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד, אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה.**

שמאי שורש נשמתו יהושע והלל כלב:

מתבאר מדברי הגמרא שני הנהגות של שמאי והלל, שמאי הולך יותר בתקיפות בלי פשרות וגמישות כדרכו של יהושע בראשונה, ובפרט שמבואר באר"ז ששמאי הוא גלגול של יהושע אי"כ שפיר הלך בדרכי שורש נשמתו לפני ששינה את עצמו כני"ל, ואילו הלל מתנהג יותר בחביבות ובענימות כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכדרכו של כלב, והמצאיות הוכיחה כי דרכו של הלל הצילה את שלושתן ואחרת לא היו מתגיירים.

ביאור הבן איש חי מדוע שיבחו הלל רק שנפגשו:

וכתב הב"ח בספרו בנייהו בן יהודע וז"ל שם אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטרדם מן העולם. קשה למה לא אמרו כזאת אלא רק אחר שנזדווגו שלשתם וכל אחד ידע מה שנעשה לחבריו, ומן הראוי שכל אחד יאמר כן על מעשה שלו קודם שידע מעשים של חבריו? ונראה לי בס"ד דכל אחד מהם בעת שלא ידע אלא רק מעשה שלו לא היה מחליט בדעתו שקפדנות שמאי בקשה לטרדו לגמרי, אלא יש ללמד זכות על שמאי ולומר הוא ראה שאין זה מתגייר גירות שלימה לכך דחפו והוציאו לפי שעה, כדי שאחר כך יחזור ויתחרט על דבריו ויבא אצלו מאליו, אך אחר שידע כל אחד מעשה חבריו נמצא שעם שלשתם עשה כן, ובזה מוכח שבקשה קפדנותו לטרדן, דאם עשה הדחיפה לאחד לפי שעה בלבד שחשב אחר כך יחזר אצלו מאליו, הנה כיון שראה שהראשון עשה עמו כן ולא חזר היה לו לחוש לעשות כן עוד הפעם עם השני, וכל שכן אחר שראה שעשה כן עם השניים ולא חזרו שלא צריך לעשות כן עם השלישי, אלא ודאי כוונתו היתה לטרדן לגמרי, ודע כי בשלשה גרים אלו נתקיים מאמר רבותינו ז"ל שמאל דוחה וימין מקרבת, כי שמאי שמאל והלל ימין כנודע ע"כ:

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

ואכן כך מלמדנו הלל הזקן כיצד לקרב את הבריות **במסכת אבות פרק א י"ב:** הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום **אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:** ללמדנו שבכדי להצליח לקרב את הרחוקים לתורה צריך שקודם תהיה לו מידת אהבת הבריות כי רק כאשר ידבר לאדם מתוך חום ואהבה יוכל לחדור לליבו ולהשפיע עליו לטובה, משמע מדברי התנא הלל שדרכו של אהרון יותר רצויה.

דברי חז"ל על אהבת ישראל את אהרון יותר ממשנה:

ומבואר במדרש תנחומא פרשת חקת: שישראל אהבו יותר את אהרון בגלל מידה זו שהיית בו, וז"ל והיו ישראל אוהבין יותר אהרן ממשנה, לפי שהיה משה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן היה משים שלום בין איש לחבירו ובין איש לאשתו, ואם היה שומע על אדם בעולם שרוצה לילך לדבר עבירה בלילה, היה יוצא בדרך, וכשהיה מוצאו אומר לו בני מפני מה אתה מהלך בדרך שמא יחשודך בני אדם בדברים רעים, ואתה בני איש טוב וממשפחה מיוחסת וטובה אתה, ומזהירו ומשיבו מדרך רעה, והיו כל ישראל אוהבים את אהרן אנשים ונשים, ולכך אמרו רבותינו ז"ל הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ועל כך ויבכו את אהרן שלשים יום **כל בית ישראל** (במדבר כ ט), אנשים ונשים, ובמשה כתיב ויבכו **בני ישראל** את משה בערבות מואב שלשים יום (דברים לד ח), האנשים לבד עכ"ל. **מתבאר מדברי המדרש** שאכן גם משה ואהרן היו להם שני הנהגות משה נהג יותר בתקיפות ובהעמדת הדין על תילו ואילו אהרן נהג בסלחנות ולקרב את הבריות וכן מתבאר מדברי התנא באבות כנ"ל. [ולפי דברי המדרש אפ"ל שלכן משה בירך דוקא את יהושע שהלך בדרכו בתקיפות כהשקפתו, מעין הנאמר אצל יצחק רצה לברך את עשיו שהוא מידת הדין כמבואר בזהר].

שמאל דוחה וימין מקרבת:

וכבר אמרו חז"ל במסכת סוטה דף מז ע"א, וכן במסכת סנהדרין דף קז ע"ב, תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו, ולא כיהושע בן פרחיא שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו ע"כ. ואם נתבונן שכל עולם הנצרות אשר אנו עדים למציאותו ולכל הרדיפות שסבלו עם ישראל מהן הכל בגלל שרבו של ישו דחה אותו ולא נהג כלפיו בסלחנות למרות שהתחרט על מעשיו, שומו שמים מטעות בתלמיד אחד נוצר בכיה לדורות ורדיפה וסבל לישראל. **וכבר אמר הנביא הושע פרק יא (ג) וְאֲנִי תְרַגְלְתִּי לְאִפְרַיִם קָחֶם עַל־זְרוּעוֹתָיו וְלֹא יָדָעוּ כִּי רַפְאֵתִים: (ד) בְּחַבְלֵי אֲדָם אֲמַשְׁכֶּם בְּעֵבְתוֹת אֶהְיֶה וְאֶהְיֶה לָהֶם כְּמִקְרָמִי עַל עַל לְחֵיהֶם וְאֶטְ אֶלְיוֹ אוֹכִיל: ופרש"י הושע פרק יא (ג) ואנכי תרגלתי לאפריים קחם וגו' שלחתי לפניכם מנהיג המרגלים בנחת: קחם על זרועותיו, זה משה שנאמר בו (במדבר יא) **כאשר ישא האומן את היונק: (ד) בחבלי אדם, הייתי מושכם תמיד בחבלים רכים אשר ימשוך בהם אדם את בנו כלומר במשיכת רחמים וכן ת"י.****

ואכן כך כתב הרמב"ם באגרתו הידועה (במאמר קידוש ה'), וז"ל: ואין ראוי להרחיק עוברי עבירה ומחללי שבת, ולמאוס אותם, אלא יש לקרבם ולרזם בעשיית המצות, וכבר אמרו חז"ל שהפושע ברצון כשיבוא אל בהכ"נ להתפלל מקבלין אותו, ואין נוהגים בו מנהג בזיון, וסמכו על הפסוק לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, אל יבוזו לפושעי ישראל שבאים בסתר לגנוב מצות. עכ"ל. **וכן השיב בשו"ת הרשב"א חלק ה סימן רלח כיצד לנהוג עם העוברים על איסורים**, וז"ל וזה מה שהשבתי לחכם ר' יעקב בן הכסף בעל ישיבה בטוליטולה על הנהגת המדינה זו ויסור העוברים. **דע כי לשון רכה תשובה גרם ולעולם כל מישר ומישר ופנה דרך לפני העם להסיר המכשלה את העם צריך לעלות מן הקלה אל החמורה.** וכי זהו עצתי שתפתה בלשון רכה פעם ושתים. **והרבה רעים על הרעים שמאל דוחה וימין מקרבת אולי יזכו וישבו מדרכם הרעה ורשעים עוד אינם עכ"ל.** והוסיף על כך בשו"ת יביע אומר חלק ז - **אורח חיים סימן טו וז"ל** וכל שכן שבזמנינו אנו אין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תילם. וכמ"ש בשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קסה אות ג) בשם הגאון רבי יוסף מפוזנא. ע"ש. **ועינינו הרואות שכמה מפושעי ישראל כאלה חזרו בתשובה שלימה, לאחר שקבלנו אותם בסבר פנים יפות ופנים מסבירות**, וכמאמר חז"ל (סנהדרין קז ב) לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. **וכ"כ בשו"ת לב אברהם (ס"ס יח)**, על רב גדול אחד משיקאגו וצ"ל, שפעם בא לבית מדרשו בשבת איש שהיה לו יארציטי, והחנות שלו היתה פתוחה בשבת בפרהסיא, וביקש לעלות לתורה, וציוה לקוראו בהוספת העולים, וכמה חרדים ערערו על הרב בזה, ובסופו של דבר האיש הזה נעשה בעל תשובה גמור, ונהפכו הוא וכל בני ביתו לשומרי תורה ומצות, ע"י שנתקברו אל הרב. ע"ש.

ביאור למה הפרשה נקראת שלח:

לפי זה פרשתנו מלמדת אותנו את הדרך של חנוך את הנער על פי דרכו והחכמה לגלות הבנה ולא להילחם את הנער אלא להביאו לידי הבנה בחום ואהבה, וכך נהג השם יתברך שאמר למשה רבונו כמבואר ברש"י שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבוני אלי כלכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה: ביאורם של דברים הרי פשוט וברור שהמאמין יודע שהשם יתברך הבטיח ארץ זבת חלב ודבש ומה מקום לתור ולראות את הארץ, אך למרות השיב השם יתברך למשה שלח לך לדעתך בכדי שלא יחשבו שמסתתר דבר אחר ורק כך יבינו עד כמה טעו בבקשתם, וזה הדרך לחנך ונרמז בשם הפרשה שלח לך לדעתך.

מעשה עם החפץ חיים:

ומסופר על החפץ חיים שפעם בא אחד התלמידים להתקבל לישיבה אך לאחר שהחפץ חיים תהה על קנקנו ראה שאינו מתאים לישיבה ולכן אמר לו שאינו יכול להתקבל לישיבה אך בהיותו והוא מתגורר רחוק וכבר אין לו רכבת לחזור לכן ילון הלילה בביתו של החפץ חיים כי לא הסכים שישן בישיבה ולמחרת בבוקר יסע לביתו כמובן שהסכים ואכן הכינו לו מיטה וישן בביתו של החפץ חיים בלילה בשעה מאוחרת עבר החפץ חיים ליד מיטתו וראה שהוא מתכרבל מקור הלך והביא את מעיל הפרווה שלו וכיסה אותו עם המעיל ואכן התחמם ולא הגיב למרות שהרגיש במעשה למחרת בבוקר נסע לביתו, והנה עברו שנים ואכן באמת אותו תלמיד לא המשך הרבה ללמוד אלא יצא לעסקים אולם את יוצאי חלציו הכניס לעולם הישיבות וכולם לומדי תורה, פעם נפגש עם אחד ממכריו מאותו תקופה ושאל אותו כיצד זכה שיוצאי חלציו לומדי תורה, והשיבו שעד היום הוא מרגיש את החום של המעיל של החפץ חיים וסיפר לו את המעשה שהיה איתו ומאז חדר בליבו הערך ללומדי תורה ואכן זה השפיע על יוצאי חלציו. ללמדנו כמה פועלת אהבה שאחד מעניק לחברו יכולה להקים דורות שלימים. ומאידך כמה נזק כאשר אדם פוגע בחברו לא רק כ"ד אלף תלמידי ר"ע שנפטרו על שלא נהגו כבוד אלא כמסופר שכל עולם הנצרות נוצר מתלמיד אחד שנדחה. ויש ספורים רבים כיצד בקצת חום ואהבה השפיעו לטובה והצילו רבים תן לחכם ויוסף.

מעשה חינוכי של הרב אריה לויין:

סיפר הרב בהר"ן על עצמו בהיותו לומד בתלמוד תורה עץ חיים ובאותו זמן היית הארוחה העיקרית במוסד ומידי פעם מחלקים להם קינוח פודינג אדום שזה היה כמעדן בזמננו, יום אחד מאוד השתוקק לפודינג ולאחר שקיבל מנה ראשונה ניגש וביקש פעם שניה ואכן קיבל אלא שזה לא סיפק וביקש מהטבחית פעם שלישית ותגובתה היית כיון שכבר קיבלת פעמיים ואחרים עוד לא קבלו לא שייך לתת לו עוד, ומתוך כעס שלא נענתה בקשתו הפך את קערת הפודינג, כמובן שזה עשה רעש מיד בהנהלה קראו לו ואמרו לו שמחר בבוקר יגש למשגיח הרב אריה לויין, כמובן שמרוב פחד ומתח מה יהיה איתו על מעשה הקונדס שעשה ומה ישיב על כך מחר למשגיח ממש לא ישן בלילה, למחרת הובא אחר כבוד למשגיח והוריד פניו מרוב בושה ואז פונה אליו הרב לויין שמעתי עליך שאתה מאוד אוהב פודינג כמובן שהגיב כן, ומיד אמר לו המשגיח שהביא לו צלחת מלאה פודינג לאכול, הוא היה המום מאחר וציפה במתח לתוכחה קשה על מעשה הקונדס שעשה ופתאום ראה ההיפך באיזה חביבות ונעימות מדבר אליו, הדבר הזה שהקרין עליו חום ואהבה חולל בו מהפך ונכנסה בו שאיפה לזכות להיות מחנך עם אצילות נפש כזו.

מעשה שהיה כיצד הורה מרן פאר הדור לנהוג:

ואכן נשאל בשו"ת יביע אומר חלק י - יורה דעה סימן כד ב"ה. ירושלים, ט' אייר תשל"ו. לכבוד ידידנו הדגול הרב הגאון רבי יעקב ש. קצין (שליט"א), רבה של ק"ק "שערי ציון" ברוקלין ניו יורק. אחרי עתרת החיים והשלום. נדרשתי לאשר שאלוני על דבר האיגרת שפירסם הרב משה שמאע בשבח חכמי המדע בדורותינו, והעדיף את מסקנתם על דעותיהם של רבותינו חכמי התלמוד. גם בעיני יפלא. כי בודאי אין לנו לזוז ממה שקבעו חז"ל בכל דבריהם, כי רוח ה' דיבר בם ומלתו על לשונם, וכל שכן במה שנוגע לדינא, שכדבריהם יש לנו להורות, לשעה ולדורות. ואין לנו לחוש לחכמי המדע והרפואה כשהם עומדים בסתירה לדברי רבותינו ז"ל. וכו' למרות כל האמור הנני מייעץ לכת"ר שלא להרחיק ולדחות בשתי ידיים את רבי משה שמאע, בהיות שבעבודתו החינוכית הוא מקרב בדרכי נועם ובמתק שפתים את הצעירים בניס ובנות של אחינו בית ישראל, לתורה וליראת שמים, אלא שבזה נמשך אחר דברי רבינו אברהם בן הרמב"ם הנ"ל, וכבר אמרו חז"ל (סוטה מז א) לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ולמושכו בעבותות אהבה כדי שימשיך במלאכת הקודש בשדי החינוך התורני. והאמת והשלום אהבו. ידידו הדושי"ת באה"ר עובדיה יוסף ראשון לציון הרב הראשי לישראל עכ"ל.

מעשה עם הרה"ג גרשון אדלשטיין זצ"ל:

סיפר אחד שהיה עד למעשה לפני שנים בעודו למד בתלמוד תורה חזר לבית עם חברו לכיתה בהיותם בכיתה ג' כאשר הגיעו לרחוב דסלר ביתו של חברו נפרדו ועל החבר לביתו בעודו מתעכב שם למטה פתאום שומע צעקות של אביו על חברו איך אתה מעשן מצאתי סיגריות בחדר שלך אתה לא תהרוס את החינוך בבית ולכן אתה לא תיכנס הבייתה וטרק עליו את הדלת, ותיכף אותו חבר רץ למטה בוכה ושאלו מה קרה אולם היה נחוץ להתפנות והציע לו להיכנס לבית הכנסת אהבת חסד בדסלר המתין לו ולאחר מכן היה מאוד בוכה היה שם אדם ישיש שלא הכירו אותו ופנה לילד הבוכה מה קרה ולמה בוכה ולאחר הפצרות של חברו הסכים וסיפר שאבא שלו זרק אותו מהבית שמצא אצלו סיגריות שהיו לו מפורים ושמר עליהם, נשאל היכן ביתו והלכו יחד לבית עם הישיש, הגיעו לבית דופקים בבית והאמא פתחה את הדלת ונדהמה ראתה את הרה"ג אדלשטיין בפתח ואוחז את ידו של בנם, מיד רצה לקרוא לבעלה שראש הישיבה בדלת ממש היה המום, ואז פנה אליו הרב אדלשטיין איך הוא מסוגל לזרוק את בנו החוצה, האב השיב בגלל שמצא אצלו סיגריות ויקלקל את החינוך של שאר הבנים, אמר לו הרב אדלשטיין שזה טעות גמורה ילד לא זורקים מהבית בשום מצב ההורים צריכים לפשפש במעשיהם למה הילד הגיע לכך אבל חובה לקרבו ולהחזירו בבית אפילו חזר בשאלה ואפילו מחלל שבת ויותר מכך כי רק בדרך זו אפשר להצליח בחינוך הילדים ואם אתה אינך רוצה אני יקח אותנו אלי לביתי, כמובן שהוחזר לביתו. ללמדנו שהדרך לחנך רק בחום ואהבה אפשר להשיג תוצאות ואילו בריחוק מאבדים אותה נשמה לגמרי.

מוסר השכל:

למדנו מפרשתנו את הדרך הראויה לנהוג עם הציבור ובכל בית יהודי שאבן היסוד להצלחה בחינוך ובחברה היא רק על ידי חום ואהבה, ולכן בחברה צריך לאהוב את הבריות ולקרבו לתורה בחום ואהבה, ובה אפשר להבין שהקב"ה שיבח במיוחד דרכו של כלב אשר בחר בדרך זו של קירוב הלבבות ורק כך אפשר להשפיע על השני, וכדרכו של אהרון הכהן וכאשר לימדנו הלל הזקן שרק בדרך זו אפשר לקרב את הלבבות, וק"ו בדורנו אשר רבו המסיתים וגורמים שנאה נגד תורת ישראל ברור שהדרך לקרב הלבבות ולאט לאט להשפיע לטובה ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולא בדרך קנטרנית כי על ידי זה שתוקף ולוחם מרחיק יותר ואולי אף ממאיס את התורה ולומדיה, וכן בכל בית יהודי הרוצה להצליח לגדל דור ישרים מבורך חייבים להכין עצמם נפשית כיצד להעניק רק חום ואהבה ורק בדרך זו מוצאים מסילות לליבם ובמיוחד בדורנו שיש נסיונות קשים של המדיה והתקשורת שמכלה כל חלקה טובה כמעט אין עצה ותבונה אלא בחום ואהבה יהיה אפשר להאהיב את התורה ומצוותיה על יוצאי חלצנו כי כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, וכל בית יש לו את התפקיד שלו להתמודד ולעבוד על המידות שלו כדי להתבונן ולחשוב מה הטוב ליוצאי חלצנו ולא מה טוב לעצמו, ועל ידי זה נזכה לגדל דור ישרים מבורך ברוח ישראל סבא אכ"ר.

בברכת שבת שלום ומבורך
הצב"י מרדכי מלכא אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

אחדות

וְעַתָּה יִגְדַל נָא כַח ה' בְּאֶשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאמֹר (יד, יז)
לה', יש 'כח'.

ואם ה' יסלח לעוון עמו, אז הכח הזה – יגדל'. כך לדברי הרועה הנאמן של עם ישראל.
– הדבר תמוה. עד כמה שידוע לנו, כחו של ה' יתברך – הוא אינסופי. ול'אינסוף', אין להיכן 'לגדול'. לכל מקום
שתגיע, הוא כבר שם. וגם לכל מקום שלא תוכל להגיע.
– אז מה זה יגדל נא כח ה'?

וההמשך:

'סלחתי – כדברך'.

אני סולח. כדברך. כמו שאמרת.

– אבל לא לגמרי. כל אלו ש'מנאצים' אותי – לא יראו את הארץ.

זה יקרה לאט. המוות שלהם יתפרש על פני ארבעים שנות מדבר. אבל בסוף – כולם ימותו כאן. רק הצאצאים
שלהם יראו את הארץ. יירשו אותה.

וה' אומר גם – 'חי אני, וימלא כבוד ה' את כל הארץ'.

– וזה יקרה דוקא אם 'כל מנאצי לא יראוה'.

משמע, שכבוד ה' – זה דוקא אם הוא לא יסלח.

לכאורה – הפוך ממה שאמר משה.

איך מקדשים את שמו

'ונקדשתי בתוך בני ישראל' (ויקרא כב, לב).

כשה' מתקדש, זה – 'בתוך בני ישראל'.

– ודוקא כשהם עשרה ביהוד (עי' מגילה כג:). כך אפשר להתפלל, לקרוא בתורה. לעשות 'כל דבר שבקדושה'.

היינו – לקדש את שמו יתברך.

אז אם אנחנו רוצים לקדש את שמו יתברך – וודאי שאנחנו רוצים – זה דוקא בתוך 'עדה' (עיי"ש). ו'עדה' – זה
עשרה.

– מודע.

אז תחילה:

– את מה אנחנו 'מקדשים'?

– את שמו הגדול. 'קידוש' – השם. 'השם'.

והוא מתקדש – ב'ארץ'. 'וימלא כבודי את כל הארץ'.

המילה 'ארץ', מבטאת – את ה'ארץ' העליונה. מידת המלכות. השכינה הקדושה. היא נקראת 'ארץ', כי ארץ – זה
'משל' לגילוי הזה, שנקרא 'שכינה'.

ואגב, ה'ארץ' התחתונה – ארץ ישראל – היא ה'גוף', של אותה 'ארץ' עליונה. כאן היא 'מתבטאת'.

ארץ, אין לה כלום מ'עצמה'. אם תשאיר אותה כמו שהיא – לא יגדל' כאן מאומה.

עלינו 'לזרוע' בה. להכניס בה נקודה תמציתית, שכל כולה – 'בכח'. לא 'בפועל'.

הגרעין, אוצר בקרבו הרבה מאוד – 'בכח'. אבל 'בפועל' – אין כאן לא עין, ולא ענפים, לא עלים, וגם לא פרי. כל
זה נמצא כאן, אבל רק בכח.

ה'ארץ', מקבלת את הגרעין – אל תוכה. שם הוא יכול להתפתח. ולגדול. ולצאת מהמצב של 'בכח' – אל הפועל.

כך גם ה'ארץ' העליונה. היא 'מקבלת' אליה את כל המידות העליונות, ומוציאה אותן – אל הפועל.

ואגב, כל זה (לכאורה) כתוב בפסוק 'חי אני'.

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

'חי' – זו מידת היסוד (עיי' שערי אורה, ש"ב). המידה ה'מתמצתת' את כל מה ש'מעליה' – לכדי ה'גרעין' המדובר. ו'אני', זו מידת המלכות (עיי"ש ש"א). ואם כן – 'חי אני', זהו ה'חיבור' בין יסוד – המפיק 'גרעין', למלכות – המוציאה אותו אל הפועל. וכשיש כזה 'חיבור', אז – 'ימלא כבוד ה' את כל הארץ'. – ה'ארץ', 'מתמלאת' – בכבוד ה' יתברך. ברצונו. ב'גרעין', שמוציא את רצונו – מהכח אל הפועל.

קבוצה נבחרת

משל – לאדם, שהכתירו אותו – למלך. ולאדם הזה, יש תוכנית סדורה עבור המדינה שלו. הכל ברור לו. צריך שיהיה – 'חסד'. דאגה לחלשים. למוגבלים. וגם לאלו שלא – צריך להעניק חיים. פרנסה. שפע. התוכנית שלו כוללת גם – משטרה. מישהו שיהיה אחראי לעשות 'סדר'. לעצור, לשפוט, לכלוא. להעמיד 'מחסום' חזק בפני כל פושע פוטנציאלי. האדם הזה, הוא גם מאוד – חכם. וגם את החכמה הזו, הוא היה רוצה להוציא אל הפועל. הוא רוצה שילמדו אותה. שיבינו. שיפנימו. כעת, כשהוא הפך להיות מלך, נפתחו בפניו האפשרויות להוציא את כל אלו – אל הפועל. 'מלך' – זה ברצון העם. 'מלכותו ברצון קיבלו עליהם'. העם מקבלים את מלכותו, עד כדי מסירות נפש למענו. כך נראית מלכות אמיתית. ובמצב זה – אין 'מעצורים'. הכל יכול להיעשות בדיוק כפי רצונו. כשה'מלכות' חזקה, ומי שעושה אותה חזקה – זה העם, אז המלך יכול להוציא את כל רצונותיו ותוכניותיו – אל הפועל. כמו ה'ארץ' דלעיל. ה'מוציא לפועל'. המלך דנק, יהיה חייב 'קבוצה' שתהיה איתו. 'פמליא' שכזו. שתקבל את כל מה שיש לו להציע. ובקבוצה הזו – צריך שיהיה אחד 'חכם'. שיקבל את חכמת המלך, וידע להביע אותה. צריך גם שיהיה שם 'גיבור'. שיוכל להקים משטרה חזקה. צריך שם גם אחד שיהיה עם 'לב זהב'. מישהו שמתאים לו להקים את מערכת החסד הממשלתית. מישהו שאוהב להשפיע. לתת. להעניק. וכן על זה הדרך. כנגד כל 'רעיון' של המלך – צריך מישהו שבכווחו לבצע את הרעיון הזה.

עשרה יהודים

יסוד, ומלכות, הם המידות האחרונות של ה' יתברך. קודמות להם – עוד שמונה מידות. עליונות יותר. והמידות הללו, יוצאות לפועל – על ידי המלכות. אנחנו, עם ישראל, אחוזים במלכות הזו. חלק ממנה. 'איברים' שלה. אנחנו 'מוציאים לפועל' – את מדותיו יתברך. וה', רוצה להתגלות כאן – כמלך. כמישהו שיש לו את הכח להוציא את כל 'רעיונותיו' אל הפועל. אפשר לומר, שלה' – יש עשר רעיונות כאלו. עשר מידות. עשר ספירות. וכמו מלך בשר ודם, הוא חייב את רצון העם. את קבלת מלכותו – על ידיהם. וכשיש 'תוך בני ישראל'; כשיש 'עדה' שלמה – של עשרה, אז יכול להיות 'ונקדשתי'. אפשר להגיע למצב – של 'ימלא כבוד ה' את כל הארץ'. – אפשר להוציא אל הפועל את כל רצונותיו יתברך. אלו עשר מידות עליונות – כנגד עשרה אנשים, יהודים, כאלו שמכילים במהותם את ה'מלכות' שלו יתברך. כי על כל 'מידה' כזו – צריך מישהו, שיוכל להוציא אותה אל הפועל. – וכשיש עשרה יהודים, אז הכל מושלם.

יגדל כח ה'

משה רבנו, עומד לפני אחד הנסיונות הגדולים שלו.

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

ה' כבר 'סגר' איתו את הכל. הוא הולך להיות 'אברהם' שני. אבי האומה הנבחרת. 'אעשה אותך לגוי גדול'. ומשה מסרב. רועה נאמן. להיות 'אבי אומה' - לא מדבר אליו.

ומה כן 'מדבר' אליו?

- יגדל נא כה ה'!

זה הדבר היחיד שמעניין אותו. הלא זה רצון ה'. זו מטרת הבריאה, ולשם כך הוא עצמו נוצר. אלו החיים שלו, ואין לו 'חיים' אחרים. 'ונחנו - מה'.

ובפסוק הזה, כתוב - 'אדנ"י'. 'יגדל נא כה אדנ"י'. לא 'הוי"ה'.

'אדנות', זו מידת המלכות.

וה'כה' שלה - יגדל.

- כיצד?

ה' ארך אפים. ורב חסד. נושא עון ופשע.

- י"ג מידות.

וכך 'יגדל' כה המלך.

כשיתגלו אלו הי"ג המידות העליונות, שכולם 'קבועות' בספירה העליונה - ה'כתר', אז יגדל כה ה'.

הלא אתה - ה' יתברך - רוצה לגלות ולהוציא לפועל את כל מידותיך.

- אז יש לך כאן, כביכול, 'הזדמנות' מצוינת - להוציא אל הפועל את מידת ה'כתר'. את המידה הנפלאה הזו, האוצרת בתוכה סליחה, ומחילה, ונשיאת עון ופשע.

כל זה 'יצא לפועל' דרך ה'אדנות', המלכות, וכך יגדל כוחה - כפי רצונך.

'עין' מול 'אין'

תפקידם האמיתי של המרגלים, מתבטא בהנחייתו של משה רבנו אליהם: 'זראיתם את הארץ... היש בה עין, אם אין'.

וה'הנחיה' הזו - תמוהה מאוד. משה רבנו, זה שכל כולו מכוון למטרה של 'יגדל נא כה ה'', מפקפק בהבטחתו של ה' יתברך??

אלא.

'ארץ ישראל', אינה רק 'חבל אדמה'.

- ארץ ישראל - היא 'ארץ'. וכדלעיל.

מלכות ה' יתברך - מתגלית רק בה. היא ה'גוף', והמלכות העליונה - זו ה'נשמה'.

זהו המקום היחיד, שבו יכולה 'לצאת לפועל' - מלכותו יתברך. רק כאן זה יכול לקרות.

ומאז הטאו של אדם הראשון, יש לנו בעיה רצינית: ה'טוב' וה'רע' - מעורבים זה בזה (עי' ריקאנטי פי"ג פ"ב. וע"ע זוה"ק קנח ע"ב).

וה'עירוב' הזה, משפיע - על מלכותו יתברך. לא הכל יוצא אל הפועל. יש 'מעצורים'. יש גם דברים לא 'טובים' - אפילו 'רעים' - שיוצאים לפועל. הכל 'מעורב'.

זהו ה'עין'. עין הדעת טוב ורע. טוב - ורע.

ומשה רבנו מקוה, שאפשר כבר להגיע - למצב של 'אין'. של הרצון העמוק של ה' יתברך בבריאה שלו.

- הרצון, שאין בו 'עירוב' כלל. התכלית האמיתית.

ומשה רבנו חקר - האם הארץ הזו, כבר 'נקה' לגמרי. האם אפשר כבר להתור לקראת התכלית של ה' יתברך בעולמו.

ואז קרה מה שקרה. המרגלים קלקלו, והארץ - התרחקה מהם עוד ארבעים שנה.

ה'ארץ' - התרחקה. הקלקול של המרגלים, התייחס אליה. הם הוציאו את דיבתה רעה.

וכשיש 'עדה' כזו, 'עדה רעה', ש'חוסמים' את מלכות ה' יתברך - היא עלולה באמת להיחסם. האחריות של כל יהודי היא עצומה, ואנחנו לא יודעים עד כמה.

ויתכן לומר, שאם הם, ו'תלמידיהם', יכנסו אל ה'ארץ' הזאת - זה לא יהיה 'יגדל כה ה''. זה עלול להיות המשך הקלקול הנורא הזה.

הם עצמם גרמו - לסלק את השכינה מהארץ, מבני ישראל (עי' זוה"ק קנז ע"א); כעת, אין אפשרות שהם יכנסו ל'ארץ' הזו, אין אפשרות שהם יתחברו כך בשכינה הקדושה. זה עלול להיות חיבור הרסני.

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

ואם כן, אז כשה' יעשה בהם דין - 'ימלא כבודו את כל הארץ'. אז תתגלה מלכותו - ב'גוון' הדין. כך זה צריך להיות בשעה זו.

מילים ומשפטים

יש מציאות נוספת, המקבילה למציאות הזו של 'רעיונות' - ו'מוציא לפועל'.
- מילים.

אתה הושב משהו, יש לך רעיון כלשהו; והייתי רוצה - שמישהו יקשיב לך. יבין. יפנים. כמו כל 'שיעור כללי'. כמו כל סוגיא שנלמדת על יד רב.

ה'מילים' - הם בגדר 'כלי', שמוציא את הרעיון - אל הפועל.

מילה מתחברת למילה, משפט למשפט. קטע לקטע. ובסוף - הכל נעשה 'מקשה אחת'.

לכל מילה, יש משמעות לכשעצמה. כך גם לכל משפט. אבל כשאתה 'מחבר' את הכל - זה הופך למשמעות אחת גדולה.

- כשיש מישהו ש'שומע' באמת. שלא 'מכניס' את עצמו שם, את רעיונותיו שלו. אז הוא מסוגל להבין את כוונתו האמיתית של הדובר.

וכך זה אצל יועץ. עד כמה שהוא עצמו לא 'שם' - הוא מסוגל יותר להבין את המתיעץ. כך גם בין חברים, ובעיקר - בבית. ההקשבה האמיתית, זה דוקא כשאתה לא 'שם'. אתה רק - שומע. מקשיב. מנסה להבין ולחוות את תחושותיו של השני. ויעוץ בגליון 'זהו לאחד' השבועי.

כך גם ה'ספירות'.

כל ספירה - היא סוגיא לכשעצמה. וכשאנחנו מתאספים ל'עדה', אז לכל סוגיא כזו - יש 'מקבל'! מוציא לפועל. אבל יש גם סוגיא אחת, כללית. ה'שיעור כללי' השלם. ה'כוונה' האמיתית שעומדת 'מאחורי' הדברים.

וזה יצא לפועל - על ידי כולנו ביחד.

- ביחד!!

כי אם יש אחדות, אז יש אפשרות באמת ל'זנקדשתי' - שלם, מושלם.

ואם יש 'פירוד', אז כל אחד הוא לכשעצמו. יתכן שכל אחד יוצא נקודה אחת; אבל הכונה הכללית של ה' יתברך - לא תוכל לצאת לפועל כאן.

זה כמו - קבלן, שרוצה לבנות בנין.

יש לו פועל שיודע ליצוק בטון. יש לו עוד פועל שמומחה בנתינת לבנים זו על גבי זו. השלישי, הוא טייח אומן. וכן על זה הדרך.

אז אחד יוצק בטון, והשני בונה לבנים. והשלישי - מטייח.

- כך, לעולם לא יהיה בנין.

הם חייבים להיות - מאוחדים. מטרה אחת. יעד אחד. 'לשלב כוחות'. וכך יוכל להתנוסס כאן בנין לתפארת.

זו מעלתה העצומה של האחדות. של ה'עדה' הנכונה, המאוחדת.

לסיכום:

אנחנו אחוזים במידת ה'מלכות'. המידה ש'מוציאה לפועל' - את כל המידות העליונות.

וכשאנחנו מהווים 'עדה', היינו - מניין יהודים, אז מתאפשר לנו לקדש את שמו. להוציא לפועל את רצונותיו יתברך. 'זנקדשתי בתוך בני ישראל' - זה דוקא בעשרה.

- כך כל אחד 'מקבל' מידה אחרת, מאותן עשר מידות עליונות.

ואם אנחנו מאוחדים, אז יכול לצאת לפועל גם הרצון ה'פנימי' כביכול של ה' יתברך. כך כל ה'מילים' הללו - הופכות למשפט אחד, מסודר, המביע משמעות אחת כוללת.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם י. בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

פרשת שלח

מדוע משה ואהרן לא קרעו בגדיהם בשמיעת דברי הגידוף

פרק יד פסוק ה. וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו. וַיְהִי־שָׁע בֶּן נֹון וְכָל־בֶּן יִפְנָה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ
קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם:

איתא בתענית דף י"ד ע"ב, ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה משה ואהרן בנפילה דכתיב (במדבר יד-ה) ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב (במדבר יד-ו) ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם.

מבאר רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל את פשר החילוק בין משה ואהרן ליהושע וכלב, שאלו בנפילה ואלו בקריעה. דהנה בזבחים דף ק"א ע"ב איתא דמשה רבינו היה כהן גדול, וכהן גדול אינו פורם את בגדיו (הוריות דף י"ב ע"ב) ואף את בגדי חול שלו אינו פורם דהנה ברמב"ם בהלכות טומאת צרעת (פ"י ה"ו) כתב הטעם שכהן גדול שנצטרע פורע ופורם משום דעשה דוחה ל"ת. ואף דכיון שנצטרע אינו לובש בגדי כהן גדול רק בגדי חול מ"מ נצרך לטעם דעשה דל"ת. לכן כאן ששמעו דברי גידוף לא יכלו משה ואהרן מחמת כהונתם לקרוע את בגדיהם ורק נפלו על פניהם. [מקורות: מהעתקת כת"י, (וצ"פ תרומות דף ל"ג טור ב' הפלאה דף נ"ד טור ב')]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל, רחובות

סוד ההצלחה בתורה

וַיְהִי סָבִיב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וַיְרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ (יג, ל)
הערה בעניין תשובתו של כלב

כששבו המרגלים מארץ ישראל והוציאו את דיבת הארץ טענו בתוך דבריהם "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו" (פרק יג פס' לא), וכנגדם טען כלב "עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה". ויש להעמיק בנקודת הוויכוח בין כלב למרגלים, שהמרגלים טענו שאין יכולת לבני ישראל לכבוש את הארץ, ועומק טענתם הייתה שאין ישראל ראויים לדרגתה הרוחנית הגבוהה של ארץ ישראל (יעויין רש"י ויקרא יח כח), וכלב אינו עונה ששקר בפיהם אלא "עלה נעלה וגו' כי יכול נוכל לה" ומשמע שאף שדברי המרגלים יש בהם מן האמת, בכל זאת יוכלו לצלוח ולהתגבר על כך, ויש להבין את תשובתו. עוד יש לדקדק בכפל הלשון של כלב "עלה נעלה" "יכול נוכל".

כמה הערות בעניין הדין ודברים על עסק התורה

ובספר "מי זהב" (להגרי"פ גולדווסר) ביאר זאת בהקדם יסוד גדול בעבודת ה'. בפרשת נצבים נאמר "כִּי הַמְצָנָה הַזֹּאת וְגו' לֹא בַשָּׁמַיִם וְגו' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם וְגו' כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (דברים ל יא □ יד). וביאר רש"י שפסוקים אלו עוסקים בלימוד התורה, ובא הכתוב ללמד שאין הדבר קשה אלא קל. ויש להעיר, שעל דרך הכלל אין אדם טועה אלא במעט, אולם אין מקום לטעות בין דבר גדול לדבר קטן. ומעתה, כיצד ייתכן שיהיה טעות לחשוב שדברי התורה קשים להשגה כביכול הם בשמים ומעבר לים, בעוד שלאמיתו של דבר "קרוב אליך הדבר מאוד", שבנקל אפשר להשיגם.

ובמדרש (דברים רבה נצבים ח ג) ממחיש את הפסוקים הללו במשל לכיכר לחם שהיה תלוי במקום גבוה. הטיפש טוען "מי יוכל להביאו" והפיקח טוען שאם הצליחו לתלותו, בהכרח שאפשר להורידו, והולך הפיקח ומביא סולם ומורידו. והנמשל אלו

דברי התורה, שהטיפש טוען שאי אפשר ללמוד תורה רחבה ועמוקה כל כך, והפקח כנגדו "שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה".

ודברי המדרש טעונים ביאור. ראשית, מהו הוויכוח בין החכם לטיפש אם ניתן לסיים את התורה אם לאו, והרי ניתן לבדוק כמה אפשר ללמוד בכל יום ולערוך חשבון האם ניתן לסיים את התורה בשנות חיים או לא, ומה אפוא הוויכוח. עוד יש לדקדק שלכאורה אין הנמשל דומה למשל, שבעוד במשל החכם מביא לעזרתו כלי חיצוני המסייע בעדו □ סולם, הרי שבנמשל הוא אינו משתמש בשום כלי לסייעו בלימוד התורה.

יסוד □ המשקיע כוחותיו מקבל סיוע ממרום

וביאור העניין על פי מה שייסד המאירי (משלי ח לד בשם הרס"ג) שהלומד עשר שנים אין לימודו פי עשרה מהלומד שנה אחת "אלא בראשונה ישיג מעט ובשניה כפליים, וככל שיתעסק בה עוד, תקל הבנתו וימצא לפניו נתיב החכמה דרך סלולה. ויפה לו שעה אחת, בסוף, מאורך זמן בהתחלה", כלומר שישנה סגולה נפלאה בלימוד התורה, שככל שהאדם מוסיף בלימודו כך זוכה להשפעה גדולה יותר ממרומים שיוכל להכיל ולקבל הרבה יותר מכפי שיכול היה להשיג מתחילה. וככל שמרבה בלימודו כך זוכה להשפעה גדולה יותר. וכך ביאר הגר"א את הכתוב (משלי ה טו) "שִׁתָּה מַיִם מְבוֹרָךְ וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ" "כן הוא בתורה, מתחילה צריך ליגע בה עד שיצא ממנה דבר מה לשתות [כמו בור] ואחר כך יכול למצוא בלא יגיעה רבה, ואחר כך בלא יגיעה כלל [כמו באר, שהוא מעין הנובע], והם הם דברי הגמ' (ברכות מ א) שבשונה מהאדם שרק כלי ריק יכול למלאותו בעוד שכלי מלא אין יכול להוסיף עליו, הרי שבלימוד התורה הדבר הפוך, שכלי ריק [נמי שממעט בלימודו] אינו תופס אלא מעט, אך כלי מלא [שמרבה בלימודו] מצליח ללמוד ולהוסיף רבות בלימודו.

וזה הביאור בדברי המדרש. הטיפש עושה חשבון ומוכיח שאין האדם יכול להספיק בימי חייו להקיף את כל התורה כולה, ואכן, לפי הכלים שיש לאדם בתחילת לימודו הוא צודק בחשבונו. אך החכם טוען שאם הקב"ה ציווה עלינו ללמוד את התורה סימן שהדבר אפשרי, ולכן הוא מתחיל בלימודו, ולאחר שלומד מעט זוכה לקבל

מתנה ממרומים להספיק הרבה יותר מכפי מידתו בתחילה □ ודומה הוא למשל שהחכם מביא סולם לעזרתו, שכפי שהסולם בנוי שליבות שליבות, ואי אפשר לדלג מתחילה לשליבה הגבוהה, אלא על ידי שעולים שליבה אחת ניתנת האפשרות לעלות לשליבה הבאה, כך גם בתורה, על ידי שהאדם מתאמץ כפי כוחו, זוכה לקבל סיוע ממרום ומעפיל לפסגות גבוהות בהרבה מהשגתו בתחילה. ומבואר היטב מדוע ניתן לטעות שהתורה רחוקה וכביכול היא בשמים ומעבר לים, שאכן באופן טבעי לא יכול האדם להשיג וללמוד את כל התורה, אולם לאמיתו של דבר "קרוב אליך הדבר מאוד", שכאשר לומד האדם כפי כוחו, זוכה לסיוע ממרומים ללמוד את התורה כולה.

ביאור תשובת כלב עפ"י היסוד הנ"ל

ואחר הקדמה זו יש לבאר את תשובתו של כלב □ שאכן צדקו המרגלים שבשביל לכבוש את ארץ ישראל זקוקים הם לדרגה רוחנית גבוהה יותר, וכן שהאדם בארץ ישראל נדרש לשמור יותר על טהרתו, אלא ש"עלה נעלה" ו"יכול נוכל" וביאר רש"י "עלה נעלה □ אפילו [אם] בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו", שהרי כלל רוחני הוא שאם מתחילים את העלייה ומגלים רצון אמיתי להתקדם בעבודת ה' הקב"ה עוזר מגביה ומרום הרבה מכפי מידת ההשקעה, ובפרט ללומדים בארץ ישראל שיש בה סגולות הן למידות טובות כמבואר בגמ' (נדריים כב א) שרק בבבל מתקיים הכתוב "ונתן ה' לך שם לב רגז" ולא בא"י, והן בכח לימוד התורה (כתובות עה ב; ויק"ר יג ה), ויש בה השפעה של קדושה (מכילתא בא), ולכן כלב כפל לשונו להורות שאם אנו נתחיל את העליה הרוחנית, נזכה שהקב"ה יעלנו יותר, ואם רק נחפוץ בה באמת, ממילא נקבל כוחות עצומים ו"יכול נוכל לה".

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מבט של אמונה – הצלה לאדם

במסילת ישרים פרק י"א, יתירה עליה המדת הכבוד, כי כבר היה אפשר שיכבוש האדם יצרו על הממוץ ועל שאר ההנאות, אך הכבוד הוא הדוחק, כי אי אפשר לו לסבול ולראות את עצמו פחות מחכיריו, ועל דבר זה נכשלו רבים ונאבדו. וכו' הוא שגרם לפי דעת חכמינו ז"ל אל המרגלים, שיוציאו דבה על הארץ ונרמזו מיתה להם ולכל דורם מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ, שלא יהיו הם נשיאים לישראל ועמדו אחרים במקומם, וכו' כללו של דבר הכבוד הוא הדוחק את לב האדם יותר מכל התשוקות והחמדות שבעולם, ע"ש באורך. ואאמו"ר זצ"ל נהג לקרוא דברים האלו בהתפעלות.

והנה כתיב בפרשת שלח, וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום, וברש"י, והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה, אלא שגלוי לפני הקב"ה שיגזור עליהם יום לשנה, קצר לפניהם את הדרך. עד כאן.

ולמדנו שנעשה להם נס, כדי שלא יענשו יום לשנה על שמונים יום. והקשה על זה מרן הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל, דיום לשנה היינו עונש על ההליכה, ולכאורה הרי העונש הי' צריך להיות רק על מה שאמרו, לא על מה שהלכו. ויתרין דהחטא מתחיל מהמחשבה, וכך ביאר את השורש של חטא לשון הרע, המחשבה.

והנה יש לבאר שעומק החטא הוא בהשקפה שאינה נכונה, ומחמת ההשקפה המוטעית הם הגיעו למסקנא לא נכונה שגרמה להם להוציא דיבת הארץ רעה, ובגלל זה נענשו לבסוף יום לשנה יום לשנה, על מה שהביטו על הארץ באופן מוטעה.

ובתוס' מנחות ל"ד ע"ב, כתבו חידוש גדול וזה לשונם, אי נמי נקראו [תפילין של ראש] טוטפות על שם שהם בראש בין העינים לשון הבטה, וכו' וכן ציין לשון הבטה, על שם שהוא למעלה מבין ריסי עיניו, ע"כ. ומבואר בדבריהם דתפילין וציץ שניהם נקראו כך על שם ההבטה. והנה י"ל דהכונה דהתפילין וכן הציץ צריכין לתת לאדם ההבטה וההשקפה הנכונה על מה שנעשה בעולם, ואז ילך לבטח דרכו.

וזהו אמרם, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש. וכמוכן זהו בזמן שיש יחוד הלב, וזהו הדין שבזמן שבין עיניך יהיו שנים, דילפינן מקרא וזהו לטוטפות, והיינו דהשל יד והשל ראש ישפיעו על המבט וההשקפה הנכונה, ואזי וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך. והנה אמרו אילו תפילין בראש, וכבר דקדק הג"ר ר"י מוואלאז'ין דלמה אמרו אלו תפילין שבראש ולא שעל הראש, וזהו הביאור, כי התפילין נותנים המבט.

והנה המרגלים אמרו ונהי בעינינו כהגבים וכן היינו בעיניהם, אמנם אילו היו מסתכלים כי לחמנו הם, אזי להיפך הם היו יראים מהם, ולכן כאשר שלח יהושע נמוגו כל יושבי הארץ מפניהם.

וזהו באמת מה שאנו צריכים כהיום המבט וההשקפה הנכונה, להשקיף על העולם עם מבט של יחוד השם, כי שם ד' נקרא עליך, ואז יתקיים בנו ויראו ממך.

וזהו שאמרו בסוטה בעיקבתא דמשיחה הוצפא יסגא ונערים פני זקנים ילבינו, ואין לנו לישען אלא על אבינו שבשמים, כי כאשר נשען על אבינו שבשמים, אזי יתקיים הויראו ממך, כאשר נלך בהשקפה הנכונה לקדש שם שמים.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

אם התברר שהאוכל שקנו לא היה כשר

וְנִסְלַח לְכָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל הָעָם בְּשָׁגָה

אדם מכר אוכל, והתברר שהאוכל לא היה כשר. אמנם, הקונה אכל כבר את האוכל. או שהאכיל אותו לאחרים. וכעת באים לדון לגבי התשלום על האוכל שאינו כשר. האם המוכר חייב להחזיר לקונה את הכסף שקיבל. בעיקרו של דבר, אנו אומרים שהמכירה היתה על דעת שהאוכל כשר, ואם בדיעבד התברר שהאוכל לא היה כשר, הרי זה כאילו לא היה עסקה בין הצדדים. הסכם המכירה התבטל. וכאשר ההסכם התבטל, והאוכל לא קיים כבר, ואנו דנים לגבי התשלום. הרי התשלום הוא כפי ההנאה שהקונה נהנה מהאוכל. כפי הדין של כל אדם שאכל בטעות אוכל של מישהו אחר, שמשלם כפי שנהנה. וכיון שאנו אומרים שההסכם הראשון התבטל, והתשלום הוא כפי שנהנה בפועל. הרי אם המאכל היה אסור מדאורייתא. איסור וודאי. המוכר חייב להחזיר לקונה את כל הכסף ששילם. למרות שבפועל הקונה אכל ושבע וחסך ארוחה. כיון שאנו אומרים שהקונה מצטער שאכל את האוכל האסור. והיה עדיף לו להוציא ממון על אוכל אחר, ולא להגיע לצער הזה שאכל אוכל אסור. אמנם, אם מדובר באוכל שאסור מדרבנן, והקונה אכל כבר את האוכל. המוכר אינו צריך להחזיר לקונה את הכסף. ונחלקו האחרונים בטעם הדבר. י"א שאינו צריך להחזיר את הכסף, כיון שבכל איסור דרבנן, אם אדם עבר על האיסור בשוגג, אין זה עבירה, ואנו אומרים שהוא לא עבר איסור. (נתה"מ סי' רלד סקג), והש"ך (יו"ד קיט סקכ"ז) כתב טעם הדבר, שהוא מפני שחכמים לא גזרו כדי להפסיד ממון.

והאחרונים הקשו על טעם הנתיבות (בספר שדי חמד ח"א מערכת הכללים א סי' קח האריך בזה הרבה), שאינו עובר איסור אם אוכל בשוגג דבר שחכמים אסרוהו. שהרי גם אם אינו איסור, מכל מקום האוכל הוא ערכו פחות מאוכל מותר. שמן הדין אינו יכול למכרו אלא לנכרי. ואם אנו אומרים שהסכם המכירה בטל מעיקרו, שהרי היה זה מקח טעות. והקונה ישלם כפי שנהנה, כדין אדם האוכל בטעות מאכל של אדם אחר. מפני מה ישלם כל ערכו יותר ממה שהקונה נהנה בפועל. וכלל הוא, אדם המשלם מה שנהנה, אינו אלא מפני שממונו של אחר נמצא בידו. משתרשי גביל. ולא יתכן שישלם יותר מערך הדבר שנטל, גם אם נהנה הרבה מאוד. ואפשר ליישב שערך הממון נמדד לפי ערכו בשוק, כפי מה שידוע על אותו ממון באותה שעה. ואם יש בו חיסרון שאינו ניכר ואינו ידוע, ומפני שהחיסרון אינו ידוע אותו דבר נמכר כממון שאין בו חיסרון. הרי אנו נאמר שערכו כפי שאפשר למכרו בפועל. היינו כאילו אין בו חיסרון כלל. וצ"ע בזה.

עוד הביאו ראיות על כך שיש עבירה כאשר עוברים על איסור דרבנן בשוגג (עיי' שדי חמד שם). ויש לעיין בכל אלו. ומכל מקום, פעמים שהוא שוגג קרוב קצת למזיד, ובזה וודאי צריך כפרה. אך אם היה רשאי לסמוך על המוכר, והוא שוגג גמור. בזה אין צריך כפרה.

ועל טעם הש"ך, שחכמים לא גזרו להפסיד ממון, הקשו שהרי כאשר חכמים אוסרים אוכל כלשהו, מטריפים בהמה, או שאר מיני אוכלים, הרי יש בזה הפסד ממון גדול. אמנם, יש לומר שחכמים באו לגזור לאסור אוכלים הראויים לאסורם, כל אחד לפי מה שהוא. גם אם יש הפסד ממון מפני אותו איסור. אך אם כבר אכלוהו בשוגג, לא באו חכמים לגרום הפסד ממון מפני האיסור. שלא באו אלא למנוע את אכילת הדבר ההוא. ולא גזרו שהמוכר יפסיד את הממון של אותו דבר.

אמנם אם הלוקח קנה בהקפה, ועדיין לא שילם המעות עבור האוכל שאכל כבר, לשיטת הנתיבות חייב לשלם הכל, שהרי נהנה. אך לשיטת הש"ך, יש לדון אם חייב לשלם הכל, או רק כפי ערכו בשוק אם האיסור ידוע לקונים. ובפשטות הדבר, יש לומר שחייב לשלם כפי שהתנה, וכן נראה מסתימת כל הפוסקים (הרמב"ם, והשו"ע שהביאו ביו"ד סי' קיט וח"מ סי' רלד), שלא חילקו בין אם שילם או קנה בהקפה. ומיהו החת"ס כתב שחייב לשלם רק כפי ערכו, ולא ישלם כל דמיו. כיון שחכמים לא באו להפסיד ממון, ומטעם זה, המוכר לא יחזיר מה שקיבל. אך גם הלוקח לא ישלם אם עדיין לא שילם עבור מה שאכל כבר. ומכל מקום אפשר שחייב לשלם הכל, שהרי בעיקר הדבר שאנו אומרים שחכמים לא גזרו להפסיד ממון, יש לעיין, שהרי כאשר אנו באים לדון אם ראובן חייב לשלם לשמעון, בין אם חייב לשלם ובין אם לא, אין כאן גדר הפסד ממון. שהממון אינו הולך לאיבוד. ואם אנו אומרים שבכל איסור דרבנן, חכמים לא גזרו להפסיד ממון. אין זה אלא שאנו אומרים שגם אחר גזירת חכמים לאסור את האוכל ההוא, אנו מייחסים לו את ערכו הרגיל בשוק.

עוד יש לדון, אם אדם קנה בשוגג אוכל אסור מדאורייתא, והאכילו לאורחים. וכגון לסעודת נישואין. נמצא שהקונה נהנה מהאוכל, שהרי הקונה השתמש בו לסעודה שהיה צריך. ואינו מצטער על אכילתו, שלא אכלו בעצמו. ואפשר שהוא לפי אומד הדעת, אם אנו אומדים דעתו שנהנה, או שהוא מצטער מכך שהאכיל דבר האסור מהתורה. עוד יש לדון, אם היה זה איסור מדרבנן, ואנו אומדים דעתו שלא נהנה כלל מהאוכל ההוא. ואנו רואים שהקונה בצער ויושב בתעניתו מפני האיסור שאכל. שבזה לכאול' לטעם הנתיבות, המוכר ישיב את המעות שנטל, ולשיטת הש"ך, המוכר אינו צריך להשיב את המעות. וכן איפכא, אם היה זה איסור דאורייתא, ואנו אומדים דעתו של הקונה שאינו מצטער באכילתו בשוגג, כיון שאין בו יראת חטא. המוכר אינו צריך להשיב לו המעות שנתן. וצ"ע בכל זה.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

החטא הגדול – שאינך מכיר ערך עצמך!!!

וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם (יד, לג).

על פסוק זה אומר המדרש: אָמְרוּ (במדבר יג, לג) "וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים", אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - וַתְּרַתִּי עֲלֵיהֶם [=הבלגתי], אֲלֵא (במדבר יג, לג) "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", [וכי] יוֹדְעִים הָיִיתֶם מָה עָשִׂיתִי אֲתֶכֶם לְעֵינֵיהֶם, מִי יֹאמֵר שְׁלֹא הָיִיתֶם בְּעֵינֵיהֶם כְּמִלְאָכִים (במדבר רבה טז יא).

[אמנם במס' סוטה, לה א מבואר שהמרגלים שמעו במפורש שהכנענים אמרו שהם כחגבים. עיי"ש].

בספר החפץ חיים ופעלו מובא: כך מתרחש משאובדים את האמונה ואין מכירים בערך העצמי, שסבור האדם שבעיני הזולת הוא כחגב, בעוד שהלה מחשיבו כמלאך. כשבני אדם נופלים בעיני עצמם ומעריכים את עצמם בפחות מכפי ערכם, דומה בעינינו שכך מסתכלים עלינו גם אחרים.

על מצות "לא תחמוד" (שמות כ, יד) כותב האבן עזרא: "אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו.

ועתה אתן לך משל. דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה והוא ראה בת מלך שהיא יפה - לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף השמים ולא יתכן להיות, כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו או עם אביו שהיא אסורה לו.

ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם. ואמר קהלת "ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו". ואמרו חכמים "בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא". ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד.

ואמר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו כי ידע שהשם לא רצה לתת לו. לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ובתחבולותיו. על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו. עד כאן דבריו.

אמנם בספר "אהל משה" מביא שבסלבודקה אמרו את אותו משל אבל להיפך: בן מלך אינו מתאוה לבת הכפרי כי זולה היא בעיניו... בני ישראל הם "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט ו) ו"בנים אתם לה' אלקיכם" (דברים יד א). בשבילם - בת כפרי היא דבר זול מדי מכדי לרצות אותה.

ומביא שכאשר פתח הרב ריינס ישיבה בעיר לידא, למדו בה גם לימודי חול. בני ישיבת סלבודקה רצו לצאת במחאה כדי למנוע מבני ישיבות אחרות לעבור לישיבת לידא. אמר להם הסבא: אין צורך! אני אדבר בענין גדלות האדם, וכשיכירו בגדולת מעלת גדלות האדם, ממילא לא ירצו ללכת ללמוד שם...

***

הסבא מסלבודקה היה מביא את דברי רבנו יונה (בס' שערי העבודה) כמקור לשיטת סלבודקה לחינוך לגדלות האדם, וזו לשונו: "הפתח הראשון הוא שידע האדם העובד ערך עצמו, ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו, וגדולתם וחשיבותם וחבתם אצל הבורא יתברך. וישתדל ויתחזק תמיד להעמיד עצמו במעלה היא ולהתנהג בה תמיד, וכו', וישיב לנפשו ויאמר אדם גדול וחשוב כמוני היום שיש בי כמה מעלות טובות רמות ונשאות, ושאיני בן גדולים בן מלכי קדם, איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים ולאבותי כל הימים.

ואם חלילה וחס לא יכיר מעלת ומעלת אבותיו, נקל יהיה בעיניו ללכת בדרכיו הפריצים להגלות נגלות כאחד הנבלים למלאת תאותו בחיקו כאשר אמר המשל, כל מי שאינו מתבייש מנפשו אין לנפשו ערך בעיניו, על כן האיש העובד ישתדל תמיד להשיג ערכו וערך הצדיקים והחסידים, ומעלתם חשיבותם

וחבתם לפני השם יתברך ודבקוכם, ויבין וישכיל וידע כי יוכל להשיג מעלתם וחשיבותם, כאשר יעבוד כמותם כל ימי חייו ועתותיו ושעותיו ורגעיו כפי כחו והשגתו". עד כאן לשונו.

***

ובספר צדקת הצדיק (אות קנד) כתב: כשם שצריך אדם להאמין בה' יתברך, כך צריך גם להאמין בעצמו שיש בו חלק אלוהי ממעל ושאינו עתיד ליבטל לעולם ושהקב"ה חפץ בו ובמצוותיו וכו' רק צריך להאמין כי נפשו ממקור החיים ית"ש, והש"י מתענג ומשתעשע בה כשעושה רצונו, עד כאן לשונו.

ובס' אהל משה (במדבר, עמוד תנ"ט) מביא ששמע בשם ה'פחד יצחק' שהיה אומר: היום אין יצר הרע של עבודה זרה, אבל יש יצר של מינות אחר, שאנשים אינם מאמינים בעצמם.

ראש ומייסד ישיבת לייקווד, רבי אהרן קוטלר זצ"ל, כותב (משנת רבי אהרן, ח"א, עמוד קנ"ז): וחייב אדם להתבונן ולהכיר החשיבות הגדולה שיש בו בעצמותו, ובכח שמתהווה בו בפועל עם הכרתו בחשיבות זו וכו', וזהו גורם גדול ועיקרי לתיקון המעשים יותר מכל, שהרי מצד הכרת חשיבותו לעולם יחשוב בדעתו אם פעולה כזו ראויה והגונה לו, ויימנע מכל מעשה ופעולה שאינה לפי כבודו וחשיבותו.

ובספר עלי שור (ח"א עוד קס"ח) ביאר כך את הפסוק "אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו" (תהלים מט, כא) על דרך דרוש: האדם הוא בעצם יקר = "אדם ביקר". אבל אם "לא יבין" את חשיבותו, אז "כבהמות נדמו" כמשפחת הכפריים – כי בהמה המה להם. עד כאן לשונו.

הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל, ראש ישיבת טלז, אמר שבישיבות ליטא הביקורת הייתה תמיד בנוסח: דבר זה אינו לפי כבודך (ביידיש: עס פאסט אייך נישט).

בספר "באר החסידות" (עמוד 12) מובא שאמר האדמו"ר רבי שלמה מקרלין הי"ד: החטא הכי גדול – זה שיהודי שוכח שהוא בן מלך!!!

***

היעב"ץ (ב'סולם בית א-ל" בדפוס ישן עמוד 9) כותב: כל מה שאדם נלכד במצודת היצר הרע, בא לו מחמת ששוכח יחוסו הנורא והנפלא – כי בן מלך הוא, וחושב שהוא ממשפחת הכפריים עובדי אדמה וכו', לפיכך עצה גדולה ותשובה היא מי לה' אלי, ידע ישראל כי ה' הוא המתגאה בו, ככתוב "אין כאל-ישורון רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים" ונאמר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" וכו'. ואם ישים האדם אל לבו שהמלאכים מלוין אותו לשמרו ככתוב, יראה בעין שכלו מעלתו וגדולתו, וכשיזכור זה, הלא תיקר נפשו בעיניו ותצלח עליו רוח אלקים שלא יתפעל משום התפעלות שאינה לפי כבודו, ומכל דבר מגונה ורע ישמור ידו, אז ודאי לא יהיה ליצר הרע מבוא אליו. עד כאן לשונו.

הלואי שנזכה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרפראות גימטריא / הרב מרדכי צבי סלומון

פרפראות גימטריא פרשת שלח

ידוע השאלה ששואלים הלומדים והמפרשים

רש"י הקדוש פירש כן

לדעתך אני איני מצוה לך אם תרצה שלך

הלא אחר כך כתיב וישלח אותם על פי ה'

והנה המאור ושמש מבאר

ששלח לך - לדעתך היה אחד מכל שבט

אבל צוי ה' היה אנשים

וסתם אנשים הם שנים הם יהושע וכלב

והנה :

לך אנשים = 451

אחד הדבוק בצדי' הדור = 451

ב יהושע וכלב = 451

*

פרפראות גימטריא להסתלקות רבינו הגרי"ג אדלשטיין

אבינו גדולנו רוח אפינו רבן של כל בני הגולה = 1272

ירחמיאל גרשון אדלשטיין = 1272

עמוד התורה והתפילה = 1272

המשכיל הזה הזהיר כוזהר הרקיע = 1272

לבו מלא בתורה ובמצוות = 1272

זכה הוא לכהן כראש ומנהיג בישיבה דפוניבו = 1272

עוז לדל עמד לימין קופת העיר = 1272

זכותו זו הגדולה תגן עלינו נצח = 1272

עוד:

מנשאי קופת העיר = 1272

כבודו מלא בתורה ובמצוות = 1272

באורו הוא היה משכיל וזוהר כרקיע [עם האור-הכולל] = 1272

בכח נשמתו מגן עדן עלינו יגן = 1272

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

חילול ה' - הדבר הגרוע ביותר

"ואמרו כל הגויים... מבלי יכולת ה' להביא את העם אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר" (י"ד, ט"ו-ט"ז)

משה רבינו התפלל במדבר אל הקב"ה שיציל את ישראל כדי שלא יחלל שמו יתברך, שיאמרו מצרים שאין ביכולת ה' לכבוש את השלושים ואחד מלאכים (ח"ו), ולא התפלל במצב הזה על הזכויות של ישראל, משום שידע שבחטא המרגלים שחטאו במזיד, לא עזר להם שום זכויות, וכמ"ש הרמב"ן שהזכיר כאן משה רבינו בתפילתו רק נושא עוון ופשע, ולא הזכיר חטאה, משום שידע שאין כאן חטא בשוגג אלא עוון ופשע במזיד ומרידה. ויל' שלכן גם לא יתפלל על זכות ישראל.

אבל אפשר להתפלל שניצל כדי שלא יתחלל שמו, שלא יאמרו הגויים שהקב"ה ח"ו לא יכול משהו, וכן מצינו באחאב (מלאכים א', כ' כ"ג- כ"ח) שכן הדד מלך ארם בא להילחם על שומרון, ובדך נס הצליחו להינצל, ואמר לו הנביא לך והתחזק כי ארם יבואו שוב בסוף שנה, והוסיף הרד"ק שכוונתו שיחזור בתשובה מכל הע"ז כדי שיהיו לו זכויות להינצל, אך אחאב לא חזר בתשובה, וארם חזרו לתשובת השנה, והיה ראוי אחאב ליפול לידם.

אלא שיועצי בן הדד אמרו לו, שכל מה שנצחו ישראל במלחמה הקודמת הוא משום שנלחמו נגדם בהרים, ואלוקיהם אלוקי הרים הוא, (ולכן נתן להם את התורה על הר סיני - מצודות) אבל אם נילחם איתם במישור לא יוכל אלוקיהם להצילם.

ואז בא הנביא ואמר "אמרו ארם אלוקי הרים ה' ולא אלוקי עמקים הוא, ונתתי את כל ההמון הגדול הזה בידך, וידעתם כי אני ה'", כלומר, לא בצדקתך וביושר לבבך, כי הרי לא עזבת את הבעלים אחרי הנס הקודם אלא כל הנס הוא רק בגלל שארם אמרו אלוקי הרים הוא ולא אלוקי עמקים, ולאחר הנס הזה ודאי תראו שרק מה' התשועה (רד"ק).

והנה ראינו שבגלל החילול ה' הגדול בזה שהגויים אומרים שיש איזשהו חיסרון ביכולת ה', זוהי סיבה שמגיע לא כפי מעשי ישראל אלא למנוע חילול ה'.

אך לפי"ז יש לתמוה למה במרגלים לא ניצלו לגמרי מהעונש, וקיבלו אותו בתשלומים כל ארבעים שנה. ואף משה לא התפלל אלא שהקב"ה יאריך אפו וידחה את העונש, ולכן בכל צרה שלא תבוא יש בה חלק מהעונש על חטא המרגלים, ולכן כשחזר משה ופירט לישראל את חטא המרגלים (בפר' דברים), לא אמר להם את תפילתו, מכיוון שחשש שיבואו אליו בטענות למה התפלל רק לדחיית העונש ולא לביטולו המוחלט (רמב"ן).

וקשה לנ"ל למה לא התפלל משה לבטל לגמרי את הגזרה, כדי שלא יתחלל שם שמים בפי מצרים, כשיאמרו שאין ביכולתו להביאם לארץ ישראל? ואפל' שכאן העבירה הייתה באתו חילול ה', שהרי אמרו כי חזק הוא ממנו וחז"ל דרשו כלפי מעלה אמרו (רש"י י"ג, ל"א), וע"ז הוכיחם משה כמו שמפורש בפרשת דברים, (א' כ"ט, ל"ג) שהרי ראיתם את כל הניסים ביציאת מצרים עד עכשיו "ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקיכם", כלומר שבכייחכם היא חיסרון באמונה מוחלטת ביכולת ה' המוחלטת. ובספר "המספיק" (שער הביטחון) שהטענה עליהם הייתה משום שה' הבטיחם במפורש שינצחו וא"כ היה צריך להיות להם ביטחון מוחלט שכך יהיה, משום שלאחר ההבטחה אין זה תלוי במצוות ועבירות כי דבר ה' יקום לעולם. וכיוון שחטאם היה גם מעין אתו חילול, לא היה שייך לוותר לגמרי אלא רק לדחות את העונש.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

האם טוב יותר להתפלל בקול רם או בלחש

איתא בגמ' סוטה (לב:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תיקנו תפלה בלחש (וברש"י "שיהא אדם אומר תפלתו בלחש כדאשכחנא בחנה וקלה לא ישמע") שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה".

הרי שפשטות דברי רשב"י מורה שצריך להתפלל בקול רם ולכן הוקשה לו מפני מה תיקנו תפלה בלחש, ובמהרש"א שם הקשה דמדברי רשב"י נראה דאי לאו הטעם שלא לבייש עוברי עבירה היינו צריכים להתפלל בקול רם,

ויש לדקדק דהלא בגמ' ברכות (כד:): אמרו טעמא אחרינא "המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה" ופרש"י שם "כאילו אין הקב"ה שומע תפלת לחש", ותירץ המהרש"א "ויש ליישב דודאי אם היו כולי עלמא משמיעין קולן בתפלתן לא הוה שייך ביה מקטני אמנה אלא כיון דתקנו תפלת לחש משום עוברי עבירה מאן דלא חש בהא ומשמיע קולו טפי משאר אינשי ה"ז מקטני אמנה ודו"ק":

והיוצא מדבריו שרק בשמונה עשרה צריכים להתפלל בלחש וכדברי רשב"י (סוטה שם) "שלא לבייש את עוברי עבירה המתוודים בתפלתם על עבירות שבידם", אבל בשאר חלקי התפלה וכגון פסוקי דזמרה שמשבחים ומהללים את השי"ת, תפלות אלו צריכות לאמרם בקול ולא בלחש. וכן נראה מדברי השו"ע ונושא כלים שהביאו דין זה שצריך להתפלל בלחש בסימן ק"א שהיא דיני שמונה עשרה ולא הביאה קודם לכן בהלכות ברכות השחר או בהלכות פסוקי דזמרה. הרי שהלכה זו שצריך להתפלל בלחש היא רק בשמונה עשרה ולא בשאר חלקי התפלה.

ואכן ידועים דברי הרמב"ן (סוף פרשת בא) וז"ל הזהב "וכוונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול":

וענין זה לומר פסוקי דזמרה דוקא בקול מבואר גם מדברי ספר חסידים (ס' יח) "וכן אותם הקוראים פסוקי דזמרה בקול רם ונעים ואינם יודעים הפסוקים ואומרים בטעות, תפלתם וזמירותם מתקבל כריח הניחוח וגם הקב"ה שמח עליו שמחה גדולה ואומר כמה הוא מזמר לפני לפי דעתו ועל זה נאמר ודגלו עלי אהבה". (וע"ע בזה בשו"ת הרשב"א ח"א ס' תכ"ג וערוך השולחן ס' ס"ב ס"א).

וכך כתב בספר אור זרוע (ח"ב הל' שבת ס' מב) "חובה לומר כל הקדושה בכוונת הלב ובנעימות הקול וא"ר יוסי (קיה:): יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום ואוקימנא בפסד"ז. ואני הכרתי יהודי אחד מוורמ"ש והיו קורין אותו ר' בונים והיה זקן וקובר מתים ושמעתי אל נכון ואל האמת שפ"א השכים לבית הכנסת וראה אדם אחד יושב לפני בית הכנסת ובראשו כתר של עשבים שקורין צפל ובלשון כנען קיטנ"י ויצ"ץ ונתפחד כסבור שהוא ש"ד וקראו ואמר לו וכי אינך פלוני שמת עתה וקברתיך.

ואמר לו הין, וא"ל היאך אתה באותו עולם, ואמר לו היטב עד מאוד, וא"ל מה זכיות יש לך והלא אתה היית אדם כל דהו, וא"ל רק באותו זכות שהייתי אומר ברכות בקול נעים בביהכ"נ בזכות זה הביאוני בג"ע ומכבדין אותי, וזה לך הסימן שאני הוא המדבר אליך כי תראה בית יד חילוקי שקרוע שקרעת לי כשהלבשתני התכריכין, ושאל לו מה זה שבראשך וענהו הם עשבים שבג"ע ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע מעלי של זה העולם. כתבתי אני המחבר אילו המעשים כדי שיראה ירא שמים וישים אל לבו ויאמר שבחותיו של הקב"ה בקול נעים ובכוונה ויזכה לג"ע".

והנה מה שכתב האור זרוע שיש חיוב לומר פסוקי דזמרה "בנעימות הקול" כן האריך בשו"ת בית שערים (או"ח ס' מ) וז"ל "בפסוקי זמרה נ"ל דשמם מוכיח עליהם שצריך לאומרם בקול רם דסתם זמר הוא להשמיע לאחרים בקול רם ויש לעשות סימוכין לזה (והאריך בזה והביא כמה ראיות לזה) ואם אולי יש לדחות בדוחק אבל פשוטן של דברים הכי היא וא"כ פסוקי דזמרה ודאי כשמן כן הוא לומר בקו"ר, אח"ז מצאתי ברמב"ן בחומש סוף פר' בא שכתב כן עיי"ש.

ואכן מנהג ישראל להתפלל בקול וכדהעיד באליה זוטא (ס' ק"א סק"ד) וז"ל "ולא ישמיע קולו וכו'. דהוי מקטני אמנה גם למדו מתפילת חנה ועיין באליהו זוטא מזה, ועוד כתבתי בשם מלבושי יום טוב (מבעל התוס' יו"ט) כל זה בתפילת שמונה עשרה בלחש, אבל נוהגין בכל אלו הארצות בפיוטים וכיוצא בהן שמגביהין קולם וצועקים בקול רם עד שהנכרים מלעיגין על זה. ונצטערת מימי לדעת מאין בא זה המנהג כי מנהגן של ישראל תורה היא, עד שהאיר ה' את עיני וראיתי דרמב"ן סוף פרשת בא שכתב בזה הלשון וכוונת רוממת הקולות בתפילות וכו' כמו שאמרו חז"ל ויקראו אל האלקים בחזקה מכאן אתה למד שתפילה צריכה קול, עד כאן, ועיין לעיל סימן צ"ה סעיף ג'":

ובראשית חכמה (שער האהבה פרק י) כתב "בקרוא האדם בכל יום פסוקי דזמרה ויאמר בכוונה ובקול רם ימשוך עליו דבקות, וכן יתמיד בכל יום לקרוא בספר תהלים בכוונה ובקול רם בבית הכנסת".

והנה ברמ"א (ס' מ"ח ס' א) כתב "ואומרים פרשת התמיד, וי"א סדר המערכה ורבוני העולמים אתה צויתנו וכו', ואם אי אפשר לאומרו בצבור יכול לאומרו בביתו, ולחזור פרשת התמיד לבד עם הצבור". וכתב שם המשנה ברורה "ולחזור: שמנהגם היה מקדם לומר הכל ביחד בקול רם וא"כ לא יכול לשתוק בעת שיאמרו בצבור דיהיה מנכר מלתא":

וכן כתב החרדים (פר' ס"ו אות ל) "כיון שנקראת התפלה עבודה וישראל נקראו עבדים, ראוי לטרוח בקול גדול בתפלה ונענוע כל האיברים וכוונת הלב ושמיעת האוזן עד שיהיה עיף ויגע מרוב העבודה".

מעולם לא התפלל האר"י ז"ל בקול רם

מכל הנ"ל אנו לומדים שצריך להתפלל דוקא בקול, אבל אין הדברים פשוטים כל כך, דבשער הכוונות (ריש ברכות השחר) כותב רבינו חיים וויטאל אודות הנהגת האר"י ז"ל וז"ל "מעולם לא התפלל תפילתו בקול רם אפילו סדר התפילה של מיושב כגון הזמירות וכיוצא בהם, להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת, ואמנם ביום שבת היה מרים ומגביה קולו בנעימה בתפילה דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול ואף זה לא היה עושה אלא מפני כבוד השבת".

ודבר זה הובא במגן אברהם (ס' ק"א, ג' א) "האר"י לא היה משמיע קולו אפילו בזמירות רק בשבת הרים קולו מעט".

אין לדמות עצמינו להאר"י ז"ל

אמנם המגן אברהם לא כתב שיש לנו לעשות כמו האר"י ז"ל רק שהעיד שהאר"י ז"ל היה עושה כן, ונראה מזה שמי שאינו במדרגה זאת לכיון היטב אפילו כשמתפלל כל התפלה בלחש, לא יעשה כן, וכן כתבו הרבה אחרונים שאין לנו לדמות את עצמינו להאר"י ז"ל וכלשון שו"ת אמרי אש (או"ח ס' ג) שאחר שהביא הרבה מקורות שצריך לומר פסוקי דזמרה דוקא בקול הוסיף "ואם שהאר"י ז"ל לא הרים קולו, הניחו להאר"י הקדוש כי גם לא שאג רוח ה' דבר בו וינבא".

וכך כתב החיד"א בספרו קשר גודל בדיני פסוקי דזמרה (ס' ז, ס' יח) אחר שהביא מנהג האר"י ז"ל הנ"ל, כתב בזה"ל "הירא את דבר ה' יאמר בקול שיוכל לבטא בשפתים האותיות כתקון שתי ידות דף קט. ומה שכתב המגן אברהם שהאר"י ז"ל לא היה משמיע קולו אין למדין ממנו כיון שזכה להתפשטות הגשמיות ולא היה צריך שום התעוררות לכוונה שאף בשינה היה משיג רזין על אין שלא יצויר בשכל אנושי".

וכן כתב בשולחן הטהור (ס' מט, ס' ב) וז"ל מרן האר"י היה מתפלל מלה במלה מתוך הסידור ולא על פה ולא היה כורים קולו מרוב יראתו וקדושתו זולת ביום השבת היה מרים מעט קולו בנעימות ומתיקות מפני כבוד שבת, אבל לאנשים כמונו שפילי ערך חסרי הדעת הרבה פעמים טוב להתפלל בכל כחו וקול רם וערב וטוב לו בזה ובכא ויעשה במשקל הדעת לשמא דקבה"ו אל עולם ב"ה וב"ש" עכ"ל.

וכן כתוב בשו"ת בית שערים (או"ח סימן מ) וז"ל "והגם שמג"א בסי' ק"א סק"ג הביא שהאר"י לא היה משמיע קולו אפילו בזמירות רק בשבת הרים קולו מעט יפה כתב כבוד מעלתו שאין לדמות שאר בני"א להאר"י החי שהוא היה יכול לכווין גם בלחש אבל אנן יתמי דיתמי ודאי צריכים קו"ר לעורר הכונה והלואי שיועיל".

ובשו"ת קול יהודה (ס' ז) כתב וז"ל "ואם כי רבינו האר"י זצ"ל היה יכול לכווין גם בלחש, מכל מקום אין כל אדם יכול לכווין כמותו, ואם כי נמצאו אנשים יראים המתפללים בלחש, על פי רוב יכולים לכווין יותר המתפלל בקול רם" עכ"ל.

ועל דרך זה יש ליישב גם הסתירה בדברי הרה"ק הנועם אלימלך זי"ע, והיינו הרה"ק הנועם אלימלך זצ"ל כותב בצעטיל קטן (אות יא), "ירגיל את עצמו להתפלל בכל כוחו ובקול המעורר להדבק המחשבה לדיבור ופניו אל הכותל בתוך סידור התפלה בבוקר ובערב ולא יסתכל לצדדין מתחילת התפלה עד סופה".

הצדיק שתיקן כל מעשיו יכול להתפלל בשתיקה

אבל בנועם אלימלך פר' שלח לך (ד"ה וכי תשגו) וז"ל "דהנה יש צדיק אשר כבר תיקן את מעשיו והוא זך וצלול ונקרא בשם אזרח על שם שנתיישן בצדקו, והצדיק כזה אין צריך שום סיגף ואפילו שום תנועה בתפלה שהוא מתפלל כבר תפלתו בנחת ובשתיקה ונשמע קולו בשמי מרום, ולגר הגר זה רמז להצדיק שצריך עדיין חיזוק ואימוץ רב שמתחזק ומתאמץ בכל כחו ותנועותיו ומפקפק כל חוליות שבשדרתו בתפלתו" עכ"ל.

וצריך לחלק כנ"ל שדבריו בצעטיל קטן הם לרוב העולם והם צריכים להתפלל בכל כוחם ובקול לעורר הכוונה, ודבריו בפרשת שלח לך הם רק לצדיק "אשר כבר תיקן את מעשיו והוא צח וצלול", שהוא יכול להתפלל בנחת ובשתיקה.

וכך היה נוהג הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס ח"ב עמ' סו) "הרב הצדיק וקדוש מו"ה רבי פנחס מקאריץ זצל"ה היה מתפלל בחשאי כמעט לא נראה כי אם שפתיו נעות".

וכן ידועים דברי הס"ק מרוזין זי"ע על דברי התפלה "בפי ישירים תתרום, ובשפתי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל" כי אצל ישירים אמר דירוממו "בפי" ואצל צדיקים אמר "ובשפתי", ואצל חסידים אמר "ובלשון" ואצל קדושים אמר "ובקרב". והיינו שאצל ישירים כתיב "בפי" כי כן הוא מידת הישר בהרמת קולו בתורה ובתפלה בפה מלא, כי כן הוא מידת הישר, כלבו כן בפיו, אבל מדריגת הצדיקים היא בסוד ולא ניכר מה שבלבם, כי רק שפתותיהם נעות וקולם לא נשמע, ורק על שפתותיהם ניכרת הצעקה ולזה אמר "ובשפתי צדיקים". ומדריגת החסידים עוד יותר בהעלם ובהסתור עד שאינה ניכרת אפילו על שפתותיהם, ורק "בלשון חסידים" ירחישו בדביקות נפלאה. ומדריגת קדושים גבוה מעל גבוה ואפילו בלשונם אינו ניכר עבודתם ולזה אמר "ובקרב קדושים תתהלל".

ובזה יובן מאמר חז"ל (ברכות י): "ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זכוב עובר על שולחנו, וחד אמר" וכו'. ולכאורה קשה דמאי קשיא ליה מנא ידעה הלא יהודי צדיק ניכר במעשיו שהוא צועק תפלה ולומד תורה ובודאי ראתה אותו עובד את השי"ת בתורה ובתפלה. אלא דמאחר שאמרה "ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא", שאלו הלא מדריגת איש קדוש הוא בהסתר ובהעלם, ואיך ידעה והכירה שאכן איש קדוש הוא עכ"ד הס"ק מרוזין.

ובספר אהלי יעקב (ח"ב כ"ט כסלו תשט"ו) כותב אודות חותנו הרה"ק ר' ישראל מהוסיאטין זי"ע "לפי רוב השנים הרבה להצניע, והפשטות והתמימות נתרבו, בשחרית ימיו היה מתפלל ולומד תורה בהתלהבות גדולה וגלויה לעין כל. בהוסיאטין היה מתפלל בחדר מיוחד, סגור, אבל היה לי כמה פעמים ההזדמנות להתפלל עמו יחד בחדרו וראיתיו בפסוקי דזמרה היה רץ אנא ואנא והיה ממש פורח באויר".

והנה האר"י ז"ל היה אומר פסוקי דזמרה בחשאי ואולי לכן היה הרבי מהוסיאטין מרבה להצניע במשך השנים, והיינו שמדריגת האר"י ז"ל לומר בחשאי היא רק לקדושי עליון אבל שאר העם צריכים לומר דוקא בקול, ולכן במשך השנים היה הרבי מרבה להצניע ככל אשר נתעלה יותר ויותר.

כיון שהשי"ת יודע מחשבות למה אין מתפללים רק במחשבה

ויש להסביר עוד טעם גדולים הנ"ל שכתבו שאין לנו להתפלל בלחש כהאר"י ז"ל, שבגמרא ברכות הנ"ל איתא "המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה" ופרש"י שם "כאילו אין הקב"ה שומע תפלת לחש" ולפי זה יש לשאול שהיה לנו להתפלל רק בלחש דכיון שהשי"ת יודע מה שבלב כל אדם ושומע תפלת הלחש אפילו אם יתפלל בקול רגיל ולא בקול רם גם יש חשש של מקטני אמונה, דהרי תפלה נקראת "עבודה שבלב" שעיקרה בלב ולא בדיבור, ומשום שהשי"ת יודע כל מחשבות שבלב היה לנו להתפלל רק במחשבה, ואפילו בלחש לא היה להתפלל.

וכך שאל החיד"א בספרו צוארי שלל (הפטרות פר' ויקרא) וז"ל "אמרו המפרשים בשם רבינו האר"י ז"ל בכוונת הפסוק 'שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו', דיש לחקור דהקדוש ברוך הוא שהוא בוחן לב וחוקר כליות למה אנו מתפללים אליו בקול הלא טוב שנתפלל אליו בלב ומחשבה לבד והקב"ה רואה כליות ולב ועושה בקשתו והיה קידוש ה' ואם אינו ראוי לעשות בקשתו גם כי יזעק וישווע סתם תפלתו.

ואחת מהתשובות שיש בזה הוא שאם היה כך שילכו העם לבית הכנסת ויהיו דוממים שתקו יחדיו וכל אחד יחשוב בלבו שאלתו ובקשתו, הרבה היו הולכים לבית הכנסת ובמקום שיאמרו דברי שיר ושבח וריצוי ובקשה היו חושבים שבעה ושבעים תועבות ואומרים שכבר התפללו ולזה צריך כל אחד להוציא בשפתיו דברי שבח ותהלה ותפלה וזה שאמרו 'שומע תפלה' (תהלים ס"ה ג') זה שאתה שומע תפלה שמתפללים בפיהם בביטוי שפתים ולא סגי במחשבה, הטעם 'עדיך כל בשר יבואו'."

ומעתה י"ל דאותו חשש שייך גם כן במי שמתפלל רק בלחש דאם אינו משמיע התפלה לאזניו יש חשש גדול שהוא רק ממלל המילות בלי שום כוונה. ולפי זה מבואר למה דברי רבי חיים וויטל בשם האר"י ז"ל אינם נחלת הכלל, ואדרבה שמדברי האר"י ז"ל הנ"ל המובאים בצוארי שלל אנו רואים איך שאנו צריכים ליזהר להוציא בשפתיו דברי שבח ותהלה ותפלה.

שיטת המשנה ברורה

אבל במשנה ברורה שם (ס' ק"א סק"ז) כן מביא הנהגת האר"י ז"ל כהוראה לכל אחד ואחד, והוא כותב בשם הפרי מגדים "ואפילו בפסוקי דזמרה טוב שלא להרים קול כי הקב"ה שומע בלחש, לא כאותם המגביהים קולם יותר מדאי, ומיהו בשבת שנוהגים שאחד אומר פסוקי דזמרה בקול רם שפיר דמי".

והנה הגם שכל האחרונים הנ"ל כתבו להדיא שאין לנו לדמות את עצמינו להאר"י ז"ל בזה, אבל מדברי המ"א והפרמ"ג והמשנה ברורה שכן הביאו הוראת האר"י ז"ל לא משמע כדבריהם וצריך ביאור.

וגם יש לשאול דהלא המשנה ברורה בהלכות ברהמ"ז (סי' קפ"ה ס"ג) כתב וז"ל "ויש שכתבו דטוב לעולם לברך בקול רם כי הקול מעורר הכונה", וכפל המשנה ברורה את דבריו בס' תרמ"ג (סק"ה) בשם השל"ה הק' "וראוי לומר ברכה דסוכה בקול במשיכה בניגון כשאר ברכות דקידוש וה"ה בכל שאר ברכות ירגיל לומר בקול רם כי הקול מעורר הכונה". וכן כתב בסימן מ"ח (ס"ג) "שמנהגם היה מקדם לומר הכל ביחד בקול רם". ואם כן צ"ב למה לגבי פסוקי דזמרה כתב דטוב יותר לא להרים קול.

ונראה לומר כשנדייק לשון הפרי מגדים והמשנה ברורה, הם לא כתבו שיש להתפלל בלחש אלא ש"טוב שלא להרים קול", כלומר שאין להתפלל בקול רם וגדול יותר מדאי, וזהו המשך דברי המשנה ברורה "לא כאותם המגביהים קולם יותר מדאי" כלומר שבא לאפוקי מהמנהג שהביא האליה רבה "שמגביהין קולם וצועקים בקול רם עד שהנכרים מלעיגין על זה".

ונמצא שמה שהביאו הפרי מגדים והמשנה ברורה דברי האר"י ז"ל אין זה כדי שנלמוד ממנו להתפלל בלחש כמו שהוא היה עושה, דאין אנו במדריגת האר"י ז"ל, אלא שבא לומר לנו שלכל הפחות נלמוד מדברי האר"י ז"ל שאין לצעוק בקול גדול בעת התפלות.

וכן מובא בספר רמתים צופים' (ירושלים תשס"ג עמ' שי אות ל) מתלמיד הרה"ק מקאצק שתיאר את תפלת רבו וז"ל "הנה ידוע כי לא היה לו שום יגיעה בתפלתו רק היה מתפלל כדרך שהאדם משיח עם חבריו בלי יגיעה ובלי הרמת קול וגם לא בחשאי וכן כל הברכות לא היה רק בדיבור מפורש כמו שמשוחין בני אדם חוץ משמונה עשרה".

ועוד יש להעיר שהגם שהמגן אברהם והפרי מגדים והמשנה ברורה הביאו דברי האר"י ז"ל שטוב שלא להרים קול בפסוקי דזמרה, יש לציין לדבר פלא שלא הביאו דברי האר"י ז"ל בסימן נ"ג בהלכות פסוקי דזמרה, ומי שמעיין שם לא ימצא שם הלכה זה, והביאו את דבריו שלא במקומו כחמישים סימנים לאחר כן בסימן ק"א.

לחלק בין פסוקי דזמרה ושאר התפלה

ועוד יש ליישב הסתירה במשנה ברורה בין דבריו לגבי פסוקי דזמרה לדבריו לגבי שאר ברכות, דיש לתת טעם למה דייקא בפסוקי דזמרה יש סיבה יותר שלא לאמרה בקול גדול. והיינו שהמשנה ברורה (ס' נד סק"ה) הביא בטעם תקנת אמירת פסוקי דזמרה וז"ל "והאליה רבה כתב בשם מטה משה שהקליפות מבטלים לעלות התפלה וע"י פסוקי דזמרה מכריתים אותם".

וכן איתא בספר סדר היום שכתב שפסוקי דזמרה מלשון וכרמך לא תזמור לשון חתוך, דהיינו שפסוקים אלו חותחין כל המקטריגים והמזיקים המעכבים את התפלה. וכך הובא בספר לקוטים יקרים מהמגיד ממעזריטש זצ"ל צריך ליזהר מאד בפסוקי דזמרה לאמרה בכוונה ושמחה גדולה ולזמר הקליפות שהוא מלשון לא תזמור כידוע.

ומעתה יש לומר שהגם שטוב להרים קולו בברכות ושאר חלקי התפלה, אולם בפסוקי דזמרה יש טעם שיתפלל דוקא בלחש כהוראת האר"י ז"ל מכיון שפסוקי דזמרה בא להשתיק המקטריגים לכן יש חשש יותר להרים קולו מבשאר חלקי התפלה.

חשש שליטת החיצונים

ויסוד זה כתב בעל הפלא יועץ בספרו חסד לאלפים (ס' ק"א סק"ג) וז"ל "האר"י זכרוננו לברכה לא היה משמיע קולו אפילו בזמירות, רק בשבת הרים קולו מעט (מג"א שם ס"ג), שאין שליטה לחיצונים. ולפי הנראה שהיה חושש על אחיזת החיצונים, מה יעשו אזובי קיר, ראוי ליזהר ביותר לומר בלחש, כולי האי ואולי. (או אפשר שאין החיצונים חוששים כל כך עלינו, ואין להם חשק להאחז בתפילתנו כמו בתפילת קדושים)".

וכדבריו איתא בהקדמה לספר אמרי יוסף מהרה"ק בעל חקל יצחק מספינקא זצ"ל וז"ל "שמעתי מכ"ק אמו"ר (בעל אמרי יוסף) בשם רבינו הגה"ק מהר"ש מבעלזא זצ"ל שדקדק דמצינו 'שואגים הושענא' דמשמע דצריך לשאוג בקול רם והא אמרינן 'וכל מאמינים שהוא עונה לחש' דמשמע דדי להתפלל בלחש אלא החילוק הוא דכשאינן פחד מהמקטריגים טוב לשאוג וכשיש חשש קטרוג טוב להתפלל בלחש עכדה"ק".

ובגמ' ברכות (סא.) איתא "אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין לפני הקדוש ברוך הוא שנאמר אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים", וביאר שם הבן יהודע "אם יאריך בתפלתו לבקש פרטים רבים, יתקנאו בו המקטריגים לומר זה מבקש חשבונות רבים, נראה כי בוטח הוא במעשיו שהוא ראוי לכל הכבוד הזה, נראה מה מעשיו אבל בעת רצון דאין בו קטרוג הייתי חושב דלית לן בה, לכך בא ר' מאיר לחדש לעולם אפילו בעת רצון יהיו דבריו של אדם מועטין לפני הקב"ה, ונראה לי דכל זה איירי אם יתפלל בדיבור גלוי, אך אם יתפלל בלחש לית לן בה, כך נראה לי" עיי"ש עוד.

הרי דכשאוברים תפלה שבא לבטל כח המקטריגים יש ליזהר ביותר לא לאמרה בקול רם, ולכן דייקא בפסוקי דזמרה שאומרים אותה להכרית הקליפות כנ"ל, יש לחשוש ביותר לקטרוג החיצונים ועל תפלה כזו נאמר וכל מאמינים שהוא עונה לחש.

והנה דברי חסד לאלפים הם חידוש, דנתן טעם חדש להנהגת האר"י ז"ל להתפלל בלחש "שהיה חושש על אחיזת החיצונים", הלא רבי חיים וויטאל נתן טעם אחרת "להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת". ונראה שדייק כן חסד לאברהם מהמשך דברי רבינו חיים וויטאל שכתב שם "ואמנם ביום שבת היה מרים ומגביה קולו בנעימה בתפילה דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול, ואף זה לא היה עושה אלא מפני כבוד השבת", והנה אם כל טעם האר"י ז"ל שלא להרים קול היה "להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת", טעם זה שייך בשבת כמו בימי החול. ומזה נראה שיש עוד סיבה אחרת למה האר"י ז"ל לא היה מרים קולו בימי חול וטעם זה לא היה נוגע בשבת, וזהו מחשש אחיזת החיצונים.

ותניא דמסייע לסברא זו מצאתי בסדר היום של הרה"ק ר' שלום מפרוהיבשט זי"ע שכתב טעם שבשבת קודש אנו מוסיפים עוד מזמורים לפסוקי דזמרה, שימי החול הם זמן התגברות הקליפות והחיצונים וא"א להתגרות בהן, אבל ביום השבת אומרים יותר שירות ותשבחות מפני שאינו ירא מן החיצונים.

ואכן אם טעם האר"י ז"ל שלא להרים קול היה רק מחמת הטעם "להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת", למה כתבו כל הפוסקים והספרים הנ"ל שאין לנו לדמות את עצמינו בזה להאר"י ז"ל ואנו צריכים להתפלל דוקא בקול, והלא אם אינו נכון להתפלל בקול כדי להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת, זה שייך גם לנו, ואם האר"י ז"ל היה צריך להראות הכנעה ק"ו שאנו צריכים להיזהר בכך ואין לנו רשות לפתוח את פינו.

סליחות ופיוטים ותהלים צריכים לומר בקול רם

והנה הגם שדברי האר"י ז"ל מובאים במגן אברהם ובפרי מגדים ומשנה ברורה, אבל השו"ע הרב לא הביא דברי האר"י ז"ל וכנראה שהיה סובר כשיטת שאר הפוסקים שאין לנו לדמות את עצמינו בזה להאר"י ז"ל. וכן נראה מדברי ערוך השולחן (ס' ק"א סק"ח) שהגם שבסוף סעיף ז הוא כתב "האר"י ז"ל לא היה משמיע קולו אף בפסוקי דזמרה, ורק בשבת הרים קולו מעט", אבל מיד אחר זה כתב הערוך השולחן "מה שהעולם אומרים סליחות ופיוטים בקול רם, אין קפידא. ודווקא בתפילת שמונה עשרה יש קפידא, שהוא כעומד לפני המלך. אבל שארי תפילות ותחנונים - לית לן בה. ואדרבא, כדי לעורר הלבבות הוא טוב יותר, כמו שכתב הרמב"ן בנימוקי חומש סוף פרשת "בא", וזה לשונו, וכוונת רוממות הקולות בתפילות כמו שכתבו רבותינו ז"ל, "ויקראו אל אלהים בחזקה" - מכאן אתה למד שתפילה צריכה קול. עיין שם. וכל שכן שירות ותשבחות שאומרים בקול רם מפני השמחה, דשפיר דמי. ותהלים יש לומר גם כן בקול, וכמו בשלהי מגילה (לב.), כל הקורא בלא נעימה, ושונה בלא זמרה, עליו הכתוב אומר, עיין שם":

בעת צרה יש להתפלל דוקא בקול רם

ויש להוסיף עוד על דבריו שהמבי"ט בספרו בית אלקים (שער התפלה פר' ו) אחר שהאריך שיש להתפלל דוקא בלחש, הוא שואל שאלה גדולה וז"ל "ויקשה לזה ממה שמצאנו בכמה מקומות ענין תפלה בלשון צעקה שהוא הרמת קול, כמו שמצאנו למשה (שמות ח') ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים וגו', (במדבר י"ב) ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה, ובישראל (שמות י"ד) ויצעקו בני ישראל אל ה', (במדבר כ') ונצעק אל ה' וישמע קולנו, ובשופטים ד' פעמים ויצעקו בני ישראל אל ה', וכן שמואל (שמואל א' ט"ו) ויצעק אל ה' כל הלילה, וכן בכמה מקומות בתהלים, זעקתי אליך ה'":

ונוכל לומר בתירוץ זה כי התפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה, הוא שאין ראוי לאמרם בקול, כיון שהוא יכול לכוין בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער, אי אפשר שיתפלל אותם האדם בנחת מצד צערו ולכן הוא צועק בקול רם, להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער שהוא בו, ואין מי שיצילהו כי אם הוא ית', וכן היתה תפלה משה על דבר הצפרדעים, כי כשאמר לו פרעה העתירו אל ה' וגו' ואשלחה את העם וגו', מה שלא אמר עד עתה שישלחם, נראה לו היות יציאת ישראל ממצרים תלויה בהסרת הצפרדעים, ולכן צעק אל ה'.

וכן בהיותו מצטער על אחותו לא היה יכול להתאפק ולהתפלל בנחת ובלחש כי אם בצעקה אל נא רפא נא לה, וכן כל הצעקות שצעקו בני ישראל אל ה' היה בעת צרתם, שלא היו יכולין לכוין את דעתם כי אם בהרמת קול, וכן בתפלת עזרא ראו הצרה קרובה מיצר הרע של ע"א ובקשו רחמים שימסר בידם כמו שדרשו ביומא (ס"ט:) ולכן צעקו בקול גדול.

וכן כל זעקה וצעקה שבתהלים הוא בעת צרה, כי אין לב האדם פנוי לכוין בתפלה אם לא בקול רם במרירות נפשו, והרי הוא כמי שאינו יכול לכוין בלחש שמתפלל בקול רם בינו לבין עצמו, ולכן כתוב בד' שצריכים להודות ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם, כי גם שהם מרימין קול בצעקה, מצד שהוא בעת צרה הוא יתברך מושיעם. ואמר בצר להם וממצוקותיהם, כי כשהם צועקים אליו ית' כשהוא צר אותם, כלומר שמכירים שמאתו באת להם הצרה הזאת והם צועקים אליו, אז מן המצוקות שלהם שהם גרמו אותם באולתם, גם כן מושיע אותם, וזהו הנרצה באומרו ממצוקותיהם, ולא אמר ממצוקות יושיעם" עכ"ל לשון המבי"ט:

וכאורה זהו כוונת האבן עזרא עה"פ (במדבר יב, יג) "ויצעק משה אל ה' א-ל נא רפה נא לה" וז"ל האבן עזרא "ויצעק משה זה יורה שהיה בצער על אחותו".

ובזה מבואר המעשה המובא בספר ברכת אהרן (עמ' רח) שאחד מחסידי קאצק שאל להרה"ק הבית אהרן מקרלין זי"ע למה הוא צועק כל כך בתפלה וכי לא ניחא להתפלל בלחש, ומתחת להשיבו נתן לו הבית אהרן א קניפ, וצעק החסיד, שואל לו

הבית אהרן מפני אתה צועק וענה לו מפני שכואב לו, ואז אמר לו הבית אהרן "גם אנו צועקים מפני שכואב לנו". ויש להבין תירוצו לפי יסוד המבי"ט דכאשר האדם מרגיש שצר לו אז צריך לצעוק בתפלה. והצדיקים היו צועקים על כבוד השכינה ועל כבוד כלל ישראל ולא היו יכולים להתאפק.

וכך כתב החפץ חיים בספרו חומת הדת (סוף פר' יד) וז"ל "אנו בזמננו צריכים להתחזק בתפלה וצעקה לה", כי אחרי שהקב"ה מבקש שנתפלל לפניו למה נחשה בעת הזאת, וכן משה שכתוב וישמע ה' את קולנו ולא כתיב את תפלתנו, **משמע שאין די בתפלה בלחש כמו שאנו מתפללים בכל יום, אלא צריכים להתאסף ביחד ולצעוק לה'**, כגון באמירת אבינו מלכנו וכיוצא בזה, עד שישמע ה' צעקת עמו וישלח ישועתו".

הסוברים שיש לצעוק בלחש

אמנם הגם שהמבי"ט והחפץ חיים נקטו כדבר פשוט שמותר לצעוק בקול רם בשעת צער וצרה ואין הוא נכלל בהגדרת המגביה קולו הרי הוא מקטני אמנה, אבל הדבר עדיין צריך תלמוד, דאיתא במדרש ילקוט וז"ל ויזעק זעקה גדולה ומרה אותו שעה נתן אפר על ראשו והלך לשער פלטרין של מלך וחזר בו כי אין לבוא אל שער המלך וגו' **וכי הדיוט היה מרדכי שהיה צווח וכי אין הקדוש ברוך הוא שומע לחישות אלא צווחות**, חנה הרהרה בלבה ושמע הקב"ה את לחישתה שכן הוא אומר וחנה היא מדברת על לבה וגו' (ש"א יג) ומה כתיב שם ואלקי ישראל יתן את שאלתך (שם שם יז). אלא היה מרדכי צווח ואמר יצחק אבי מה עשית לי, הצווחה שצווח עשו לפניך שמעת קולו וברכת אותו, והרי אנו מכורין להריגת חרב לכך נאמר ויזעק זעקה גדולה ומרה":

הרי שמדברי המדרש יוצא דגם בעת צער צרה אין לאדם לצעוק וגם אז צריך להתפלל רק בלחש, וכן איתא בפלא יועץ (ערך צעקה) וז"ל "כמה גדול כחה של צעקה לבטל הגזירה כדכתיב פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם צעקו וה' שומע, וכן בארבעה שצריכין להודות כתיב ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותים יצילם והנה פשט תיבת צעקה הוא שירים קול בתפלה מתוך קירות לבו.

אמנם הלב מהסס בזה שהרי אמרו המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר ולפום מאי דילפי לה מחנה דכתיב וקולה לא ישמע משמע דאפילו בתפלה פרטית שמתפלל על צרתו צריך שלא ישמע קולו, והחמירו בזה הקדוש ואמרו שהמשמיע קולו בתפלתו אין תפלתו נשמעת במרום אבל יש מקומות אחרים בזה"ק משמע דירים קליה בצלותיה.

ונראה ליישב קצת פשר דבר שהיותר טוב שלבו למ"ו א"ב, **יצעק צעקה גדולה ומרה והקול יהיה נמוך רק שפתותיו נעות וקולו לא ישמע**, אמנם אם אש תוקד בקרבו ולא יכול להתאפק מלצעוק בקול גדול מתוך צרתו גם זה חשוב מאד ועושה פרי למעלה, ומה גם אם הוא ש"צ העובר לפני התיבה שמוכרח לצעוק צעקה גדולה ועיקר הצעקה תלויה בלב והקול בינוני קול בוכים כצועק ובוכה ומתחנן ובזה ישמע אל ויענם כי שומע צעקת עמו ברבים" עכ"ל הפלא יועץ:

וכן מובא בספר שמעיה תפילתי (עמ' כ"ה) ממרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל שמה שמצינו בכמה מקומות שהתורה מציינת שצעקו בתפילה כגון ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים (שמות ח' ח') ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה (במדבר י"ב י"ג) ועוד כמה וכמה מקראות והרי אמרו חז"ל (ברכות ל"א.) שאסור להגביה קולו בתפילתו שנאמר וקולה לא שמע אולם י"ל שצעקה אין הכוונה דוקא שמרים קולו אלא הוא סוג מסוים של תפילה והוא אחד מעשר לשונות של תפילה שנוכרו במד"ר פרשת ואתחנן וכן הנאמר על שמואל ויזעק אל ה' כל הלילה, וכי יכול אדם לזעוק בקול לילה שלם אלא שהזעקה היא סוג מסוגי התפלה ונקראת כן כי היא באה ממעמקי הלב אבל אין הכוונה שנאמרה בהגבהת קול דווקא". וא"כ ה"ה צעקה שבאה ממעמקי הלב ולא צעקה בקול רם.

וכן האריך בזה הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל בספרו שערים בתפלה (ערך צעקה) שהביא לשון זוה"ק (שמות דף כ) "צעקה ושועה במאי אתפרשן, א"ר יצחק אין לך שועה אלא בתפילה שנאמר שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אליך ה' שועתי שועתי אליך ותפאני צעקה שצועק ואינו אומר כלום אמר רבי יהודה הילכך גדולה צעקה מכולן שצעקה היא בלב הח"ד צעק לכם אל ה' צעקה וזעקה דבר אחד הוא וזה קרובה להקב"ה יותר מתפילה ואנחה דכתיב כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו. ת"ר האי מאן דצלי ובכי וצעיק עד דלא יכיל למרחש בשפוחיה האי צלותא שלימתא דהיא בלבא ולעולם לא הדרא ריקניא".

הרי שגם בעת צער וצרה אין להתפלל בהרמת קול אלא שיצעוק ממעמקי לבו, ומה דכתיב בפסוקים "ויצעק" הכוונה שיצעק צעקה גדולה אבל הקול יהיה נמוך ולא יצעק בקול גדול. וכזה מסופר בספר בנר ישראל (חל' ג' עמ' תתס"ה) שפעם באו קבוצה של חסידי קרלין לסאדיגורא ובעת התפלה צעקו בקול גדול כדרכם בקודש, ולאחר התפלה אמר להם אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זי"ע שפעם באו מחסידי סטערליסק אל אביו הס"ק מרוזין, והם גם התפללו בקולות ואמ' רלהם הס"ק מרוזין "וועגיין וואס דארף מען שרייען הויך מ'קען דאך שרייען שטילרעהייט" (בשביל מה צריכים לצעוק בקול רם, הלא אפשר לצעוק בלחש). וכן מסופר בתולדות הרה"ק רבי ישראל מסאדיגורא (נדפס סוף ספר אור ישראל עמ' שלב) ששאל פעם לזקנו הבית אהרן למה הוא צועק בתפלה והשיב לו כשכואב צועקים, ושוב שאלו "זיידעניו מ'קען דאך שרייען שטילרעהייט" (הלא יכולים לצעוק בלחש).

ובהשקפה ראשונה נראה הדבר כצחוק דאיך יתכן לצעוק בלחש, דאם הוא צועק אין זה בלחש והוא מתפלל בלחש אין זה צעקה. ולפי הנ"ל מבואר "שהזעקה היא סוג מסוגי התפלה ונקראת כן כי היא באה ממעמקי הלב אבל אין הכוונה שנאמרה בהגבהת קול דווקא".

וכך מובא בספר חיים וחסד מהרה"ק ר' חיים חייקא מאמדור זי"ע (כללים נוראים אות כד) בשם רבו הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע וז"ל "מי שהוא אדם חכם ביראה מאוד ומחשבתו תמיד איך לעבוד הש"י אדם זה הוא שלום ככל מעשיו וכן בעבודת התפלה יכול לעבוד השי"ת שלא יהא עבודתו נראה בפני ב"א כלל, שלא יעשה שום תנועה באברים רק בפנים ונשמתו יהיה בוער בלבו אהבת השי"ת, ויצעק בלחש מחמת התלהבות גדול בענין שיהיה עבודתו בפנים יותר משתהיה עבודתו נראה באברים" עכ"ל.

אמנם יש לציין שעבודה זו "לצעוק בלחש מחמת התלהבות גדול" יכול להיות עבודה יותר קשה מלצעוק בקול גדול, וכן השיב אדמו"ר הזקן מסאדיגורא לאשתו הרבנית כאשר היא אמרה לפני שהיא דואגת על בריאות גופו של בנם הרה"ק ר' שלמה שהיה ידוע בגודל עבודתו בהתלהבות גדול וקולות כדרך זקנו הבית אהרן, והשיב לה אדמו"ר הזקן מסאדיגורא "פון וואנעט ווייסטו אז שטילרעהייט איז לייכטער" ! (מאיפה את יודעת שלצעוק בלחש היא קל יותר).

והיוצא מזה דכו"ע מודה שצריך האדם להתפלל בהתלהבות ובצעקה וכל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, והשאלה היא רק אם זה התלהבות צריך להיות כולו פנימי בבחינת "בקרוב קדושים תתהלל" שצועקים בלחש, או שהתלהבות צריכה לצאת החוצה עד שצועק בקולי קולות, וכל הלבבות דורש את ה'.

התפילה צריכה להיות מתפרצת ונזעקת מאליה

ולסיומא דמילתא מסופר מהאדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל, שקרא פעם שאחד מחסידי קרלין בא לבית מדרשו של הרבי ביום רביעי, וביקש רשות מהגבאי להתפלל לפני העמוד בשבת הבאה, מאחר שיש לו ייארצייט. הגבאי נכנס לשאול הרבי שהסכים על תנאי שיתפלל במתינות ובקול דממה דקה כדרך בית רוזין ולא בקולי קולות כמנהג בית קרלין.

היהודי הסכים לדבר, והגיע ליל ש"ק והלה רצה לצעוק וכו' אבל התאפק יען והרבי לא הרשה לו. הגיע תפילת שחרית ורצה לצעוק ושוב התאפק, אמנם במשך התפלה התלהב יותר ויותר וכשהגיע לנשמת שם כבר לא יכול היה יותר להתאפק ואז פרץ בקולות וברקים. אחרי התפלה זכר מה שהסכים והתחרט מאד על שעבר על דעת רבינו ונכנס לבקש מחילה מהרבי.

אמנם מה מאד גדלה תמיהתו כאשר הרבי הודה לו על תפלתו והוסיף שנהנה לשמוע בקולו. היהודי הזה לא הבין דברי הרבי, ושאל, הלא הרבי אמר לפני כמה ימים שזה מפריע לו כשמתפללים ככה.

הרבי הסתכל עליו בתמהון וענה "וכי יהודי שמתפלל בהתלהבות צריך להתנצל על זה? ולמה לא תבין כשבאת ביום רביעי און די ביזט גאקומען באשטעלין א געשרייעכץ ליום השבת, והן אמת אז א באשטעלע געשרייעכץ אינני סובל, (כשבאת ביום רביעי ובאת להזמין צעקה ליום השבת, זה אני לא סובל כשמזמינים הצעקה) אבל כשבאת בשבת קודש והתחלת להתפלל ונתלהבת וצעקותיך באו מעצמם, האם על זה צריכים להתנצל!"

וכאשר סיפרו מעשה זו לפני הגר"ח קניבסקי זצ"ל (הובא בספר שמעה תפילתי הנ"ל) הוסיף ואמר שבזו יש לפרש מה שאמרו חז"ל (ברכות לב:) "גדולה תפלה יותר מן הקרבנות", והנה לענין מצות תפילה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם היא מצוה מן התורה או מדרכנן ובקרבנות הרי יש כמה וכמה מצוות עשה מן התורה, וא"כ מדוע התפילה גדולה יותר מן הקרבנות. אלא הביאור הוא כי התפילה צריכה שתבוא מאליה מזעקת עומק הלב לאבינו שבשמים, אבל כשהתפילה באה מחמת שמצווים עליה להתפלל אין זו תפילה שנאמר עליה שהיא גדולה מן הקרבנות.

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

תפוס החבל בידך □ להחזיר עטרה לישנה

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְכַבֵּדְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם (טו, לט)

👉 אחד מושלך למים – הושיט הקברניט את החבל

איתא במדרש (יז, ו): "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי. משל לאחד מושלך לתוך המים. הושיט הקברניט את החבל ואמר לו, 'תפוש חבל זה בידך ואל תניחהו, שאם תניחהו אין לך חיים'.

אף כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לישראל, 'כל זמן שאתם מדובקין במצות – ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום'. וכן הוא אומר (משלי ד) 'החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך'."

המשל לכאורה מפליא. קברניט הספינה רואה אחד מושלך במים ועומד להיטבע חס ושלום. מדוע הקברניט מושיט לו חבל? שיקפוץ למים ויציל את הטובע!

👉 הקברנית איננו קופץ לתוך המים כדי להציל

אך לא! אילו הקברניט היה קופץ אל תוך המים ספק אם היה מציל את הטובע. מה שבטוח, הוא היה מסתכן בעצמו. זה היה יוצר מצב של סכנה לטביעה כפולה. הקברניט היה עלול לטבוע יחד עם האדם שהיה מושלך למים.

אשר על כן, הקברניט עומד על מקומו, במקום בטוח ויציב על סיפון הספינה. משם הוא משליך את החבל אל האדם שמושלך לתוך המים. כך הקברניט מושך אותו אליו, אל מקום בטוח. אך אל לו לקברניט להסתכן בקפיצה אל תוך המים ובהתקרבות לאדם הטובע.

👉 "למשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה"

ממדרש זה למדתי יסוד גדול בקירוב רחוקים. הרמב"ם כותב אודות "תינוקות שנשבו" (הלכות ממרים פ"ג): "ראוי להחזיר בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה". אבל כיצד היא הדרך לסייע לאותן תינוקות שנשבו? חלילה לא להתקרב אליהם. אם מתקרבים אליהם זה יוצר סכנה שבמקום להציל אותם, הם יטביעו את ה"מקרב" יחד עם רח"ל.

העצה הוא ש"המקרב" יעמוד במקום בטוח ויציב, ומשם ישליך "חבל" אל הרחוק – אותו תינוק שנשבה, וכך יש "למשכם" אליו "בדברי שלום" – על ידי שילמד אותם דברי תורה שנקראים "שלום" (וכפי שביארנו באורך במקומות אחרים). אך חלילה להתקרב לרחוק – זו סכנה של טביעה כפולה!

👉 הוראות אנשי כנסת הגדולה כיצד להחזיר עטרה ליושנה

ואנשי כנסת הגדולה כבר רמזו לנו ענין זה: "אֲנָשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהִעֲמִידוּ תְלֵמִידֵי הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג לְתוֹרָה" (אבות פ"א).

מי היו אנשי כנסת הגדולה? הם החזירו "עטרה לישנה" (יומא דף סט ע"ב). והיה זה כאשר הם "עלו מהגולה עם עזרא, שראו שהנבואה פוסקת ואין גודר גדר ועומד בפרץ" (תפארת ישראל).

נראה איפוא שבמשנה זו התוו אנשי כנסת הגדולה דרך כיצד לקרב רחוקים, והורו לנו שלש שיטות שיש להשתמש בהן.

👉 הוו מתונים בדין

[א] "הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין": כאשר הנך פוגש אדם הרחוק מיהדותו אל תמהר לדונו כרשע וככופר, או כמי שהוא "בכלל האפיקורוסין"

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

אודותיהם כותב הרמב"ם (שם) ש"מיתתו בכל אדם", ו"מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה מורידין אותו ולא מעלין... אינם בכלל ישראל... אלא כל ההורג אחד מהן עשה מצוה גדולה והסיר המכשול". לא! יתכן ואדם זה הוא בכלל התנוקות שנשבו ו"אינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס, ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי וראה היהודים ודתם, הרי הוא כאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם" (שם).

אל תמהר לדון רחוקים כאפיקורסים. שמא הם כתינוקות שנשבו! זהו השלב הראשון, ומעתה לשלב השני שלימדו אנשי כנסת הגדולה:

העמידו תלמידים הרבה

[ב] "העמידו תלמידים הרבה": כאשר תפגוש אנשים כאלו אל תזניח אותם. כעת יש עליך חיוב "להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה" (שם). והדרך להחזירם בתשובה היא על ידי שְׁתַּלְמֵדָם תורה – אותו חלק מהתורה המכונה "דברי שלום". וזה עד שיחזרו "לאיתן התורה".

הדרך לקרב יהודים שנתרחקו היא אך ורק על ידי לימוד התורה: "בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין" (קידושין דף ל ע"ב). "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב" (איכה רבה פתיחות ב). הוראת התורה ולימודה היא הדרך היחידה לקרב רחוקים אל שמירת תורה ומצוות. מי שיתאמץ להחזיר יהודים לכור מחצבם בדרך אחרת כלשהי, דומה לאדם הטורח להרים משא כבד בכוחו הגשמי והפיזי, כאשר משא כה כבד אפשר להניף רק באמצעות מנוף מכני רב עוצמה. לחלוטין לא יתכן שאדם ישאף אל קרבו את העוצמות הנדרשות בכדי לחיות חיי תורה ושמירת מצוות על ידי תעמולה ליהדות בלבד. העוצמה הפנימית הנדרשת בכדי לחיות חיים יהודיים אמיתיים, יכולה להווצר אך ורק על ידי מילוי עצמי בלימוד תורה.

הרמב"ם ב"אגרת תימן" מבאר שהתורה היא "תורת חיים" – כפשוטה. כלומר, כח חיוני בעלת אנרגיה עצמית, שאין לו תחליף. כל מלה ומלה של תורה, הן של תורה שבכתב והן של תורה שבעל פה – בתנאי שהיא תורה אמיתית טהורה – נותנת רוממות רוח בעלת עוצמה אדירה לכל יהודי שנחשף אליה. יתכן ואין לכך הסבר הגיוני, אבל המציאות מוכיחה את אמיתת הקביעה הזאת שוב ושוב. [עיינן באורך באגרת תימן, ובתוך דבריו כתב: "...הדת האלהית האמיתית, חכמתה בפנימיותה, ואין לה שום צווי ולא אזהרה שאין בפנימיות שלה דברים המביאים תועלת בשלמות האדם, ומרחיקים ממנו נזק שמונע ממנו השלמות ההיא, ויגיעו לו בהם מעלות המדות ומעלות הדעות להמון כפי יכלתם וליחידים כפי השגתם..."].

ומעתה שאנשי כנסת הגדולה כבר סללו את הדרך כיצד לקרב רחוקים, הם מוסיפים אזהרה חיונית:

עשו סייג לתורה

[ג] "עשו סייג לתורה": קיימת סכנה! שמא ואולי במקום שתקרב את הרחוקים אל התורה הם ימשכו אותך אל שאול תחתיה רחמנא ליצלן.

כיצד נישמר מפני סכנה זו? מוכרחים לעשות לעצמנו סייגים וגדרים, ולהשתמש באמצעי זהירות כדי למנוע סכנה זו. והאמצעי הוא מה שהתבאר על פי המדרש בתחילת הדברים: "הושיט הקברניט את החבל ואמר לו, 'תפוש חבל זה בידך ואל תניחהו'". חלילה להתקרב לרחוקים אפילו פסיעה אחת. עלינו לעמוד במקום בטוח ויציב, ומשם להשליך את חבל ההצלה אל הרחוקים כדי למשוך אותם אלינו.

חבל ההצלה – "ואתם הדבקים בה' א-לויכם חיים כולכם היום"

מהו חבל הצלה זו? גם זה מבואר במדרש הנ"ל: "אמר לו הקדוש ברוך הוא לישראל, 'כל זמן שאתם מדובקין במצות – ואתם הדבקים בה' א-לויכם חיים כולכם היום'. וכן הוא אומר (משלי ד) 'החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייד'". ה"חבל" הוא דבקות בה' על ידי לימוד תורה ומוסר. רק כך אפשר לקרב רחוקים – וכמו שנתבאר. זהו ה"חבל" שהרמב"ם מורה להשתמש בו: "למשכם – על יד חֶבְלֵךְ זה – בדברי שלום, עד שיחזרו לאיתן התורה".

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת

'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס,

אלעד

בגדר מלאכה שא"צ לגופה ובענין מקושש עצים

איתא במדרש [ומובא בתוס' ב"ב (ק"ט): ד"ה אפי'] שהמקושש היה צלפחד והתכוון לשם שמים, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהם שלא להכנס לא"י ע"י חטא המרגלים א"כ שוב אינם מחוייבים במצוות, ולכן עמד וחילל שבת ונהרג כדי שיראו אחרים וייראו, ובתרגום יב"ע [במדבר טו, לד] הביא לבאר באופ"א שהתכוון לשם שמים בזה שלא ידעו מהו עונשו של המחלל שבת, ואע"פ ש"נא" מחלליה מות יומת" לא ידעו בני"א איזה סוג מיתה מתחייבים, ולכן עמד וחילל שבת ללמד מהו סוג ההענשה.

ונחלקו בגמ' בשבת (צו): האם עבר על תולש, מעמר, או מעביר ד"א ברשה"ר. ויש להקשות למ"ד שהעביר ד"א ברשה"ר הרי המדבר לא חשיב רשה"ר אלא כרמלית, ותיריך האוה"ח (שם) עפ"מ"כ בגמ' שבת (ו): שישאל היו שרויים במדבר חשיב רשה"ר, ומדוקדק נפלא בפסוק ש"נא" "ויהיו ישראל במדבר" וכו', וקשה מאי אתא לאשמועינן דהא ידעינן שהיו במדבר, ולפ"מ"נ א"ש שכאשר בני"א היו שרויים במדבר חשיב דין רשה"ר.

והנה גם למ"ד (שם) שהמקושש היה מעמר תיקשי שהרי בעינין שיהיה במקום גידולו לכמה מדעות הראשונים, ועיי' במנ"ח מצוה ל"ב מעמר [אות ב'] שהקשה כן, וכן תיקשי כיצד היה מלאכת זורע וחורש וכו' במשכן שהרי במדבר הוי עפר שאינו מצמיח, ועיי"ש באוה"ח [ד"ה ויתבאר] שיישב עפ"מ"כ התוס' בחולין (פח): [בד"ה אל] שבזמן שישאל היו במדבר היו זורעין ומצמיחים [וכך מבואר במדרשה רבה י"ט, כ"ו], ולפי"ז נמצא שבמדבר היה הנהגה מיוחדת לשעתו שהמדבר היה מצמיח, וז"כ בפסוק "ויהיו ישראל במדבר" ולפ"מ"נ התורה מציינת בזה שהיתה הנהגה מיוחדת של גדילת צמחים, וכמ"נ.

ולפי"ז יש לבאר את מנהג ישראל המובא ברמ"א [אור"ח סי' תצ"ד ס"ג] שנוהגים לשטוח עשבים בשבועות בביהכ"ס ובבית זכר להר סיני שגדלו סביבו עשבים, עכ"ל. וקשה שבמדבר לא גדלו עשבים ובפרט לא ירוקים ולא פרחים, ולפ"מ"נ בדברי המדרש והתוס' בחולין (שם) א"ש שבמדבר היתה הנהגה מיוחדת שגדלו עשבים וצמחים לשעתו, וד"ק.

והקשה המהרש"א בב"ב (שם) בשם התוס' ישנים כיצד התיר לעצמו צלפחד לחלל שבת כדי להורות לכלל ישראל, ועיי"ש שתי' דהוי כמלאכה שא"צ לגופה וכדין חופר גומא וא"צ אלא לעפרה שפטור לר"ש, וגם בנדו"ד לא היה צריך לעצם המלאכה אלא כדי להורות לכלל ישראל באיזה מיתה מתחייבים. אלא שהקשה על זה דא"כ מדוע הב"ד הרגוהו, ועל דא תירץ שהיה מחוייב בדיני אדם ע"י עדים והתראה, ומה שהתכוון לש"ש והסתיר כוונתו מהעדים ומהמתרה הוי דברים שבלב, וב"ד דנים אותו ע"פ דין תורה של עדים והתראה, עכ"ל. [ועל עצם שאלת המהרש"א תירץ הקוב"ש בב"ב [אות ש"ס], דהוי בגדר של חלל עליו שבת אחת כדי שלא יחלל שבתות הרבה, וכדפסק השו"ע בסי' ש"ו סעיף ט"ז, לגבי נערה שרוצים להמיר דתה ועיי"ש.

אלא דאכתי תיקשי אמאי מעשה דמקושש הוי מלאכה שא"צ לגופה, שהרי מבואר בראשונים בשבת (צד): דמלאכה שא"צ לגופה הוא שברצונו לא היתה באה לו, וכדין הוצאת המת שאין רצונו בהוצאה אלא כדי לסלק את המת מהחדר, וכן חופר גומא וא"צ אלא לעפרה, וכן צידת הצבי כשאינו צריך את העור, אולם בנדו"ד המקושש התכוין לבצע "מלאכה גמורה" על כל פרטיה ודקדוקיה למען יראו וייראו וא"כ הוי מלאכה הצריכה לגופה, וצ"ע.

והנראה לבאר את דברי המהרש"א בהגדרת מלאכה שא"צ לגופה, דבעינן שתהא "דומיא" דמלאכת המשכן, ובמלאכת המשכן צורת המלאכה היתה לצורך כצידת תחש וצבי לצורך עורם וכו', אולם באופן שיש לו מטרה צדדית כהכא שרצה ללמד את כלל ישראל מהו דין המלאכה וכו', הוי מלאכה שא"צ לגופה דסו"ס לא הויא דומיא דמלאכת המשכן. ואע"פ שכלפי מעשה המלאכה היה לו כונה גמורה שהרי התכוין לעבור על מלאכת שבת, בכ"ז כיון שהיה לו גם רצון ללמד את האחרים בכה"ג לא הוי מלאכה הצריכה לגופה. [ואכתי דברי הת"י מחודשים דלפ"מ"נ בכל מלאכה שיש לו תוספת מטרה צדדית יחשב מלאכה שא"צ לגופה, וצ"ע].

ונפק"מ בגדר דין זה במה שדן הפנ"י בשבת (עב): [בד"ה הניחא], באופן שמחלל שבת כדי לסלק מעליו ייסורים שנחלקו בהא רבא ואביי אם חשיב מלאכה, דהוי מחלל שבת "מיראה" [ולא איירי שהגיע למצב של פיקו"נ, דאי הוי פיקו"נ הרי קי"ל שיעבור ואל יהרג]. וצידד הפנ"י דבכה"ג לא הוי מלאכה הצריכה לגופה, כיון שכוונתו היתה רק כדי להנצל מהייסורים, ועיי"ש שציין שהמקור לפסק זה הוא התוס' ישנים דידן דבכה"ג לא הוי מלאכה הצריכה לגופה.

ויש להוסיף על דברי הפנ"י שיש להקל יותר במחלל כדי להסיר מעצמו את הייסורים יותר ממקושש, דיש חלק שלא דמי גדר מקושש שהיה לו רצון וכוונה גמורה לבצע ולהתחייב במלאכת שבת על כל פרטיה ודקדוקיה, ולעבור על הלאו כדי ללמד את כלל ישראל, משא"כ במחלל שבת כדי לסלק מעליו את הייסורים יש יותר להקל דמעיקרא אין לו רצון להתחייב במלאכה על כל פרטיה.

אלא דאכתי תיקשי לן קושיית הקוב"ש בב"ב [אות ש"ס] על דברי המהרש"א, שהרי נא' בפרשה (שם) "ויאמר ה' אל משה מות יומת האיש", וא"כ משמים נפסק עליו שחייב מיתה, ותיקשי הרי בשמים ידעו דהוי מלאכה שא"צ לגופה והתכוון לשם שמים וכיצד הקב"ה פסק למשה שהמקושש יומת, וצ"ע.

והנראה לבאר בענין זה דיתכן שתהיינה ב' הנהגות הסותרות זא"ז, והיינו שכלפי שמיא המקושש יקבל שכר עצום בעוה"ב על זה שמסר נפשו ללמד את כלל ישראל, ומאידך כלפי ב"ד של מטה הרי הוא רשע וחייב מיתה שאין לדיין אלא מה שענינו רואות וכמ"ש"נ במהרש"א, וכדמוכח בדברי הר"ן בדרשותיו [דרוש ז', ודרוש י"א] וע"ע בהקדמה של הקצה"ח בהרחבה על הפסוק "השליך אמת ארצה", שניתן לב"ד של מטה את כח ההחלטה וההכרעה כפי ראות עיניהם, ואפי' שכלפי שמיא גליא איפכא, וכדאיתא בב"מ (פו). לגבי ספק אם קדמה בהרת לשיער לבן דהקב"ה אמר טהור. וכולהו מתיבתא אמרי טמא והלכה כדעת חכמים שאומרים טמא נגד מתיבתא דרקייעא, [ומצינו הרבה מקורות שלחכמים ניתן את כח השליטה וההכרעה בדיני התורה ועל כל מציאות הטבע, ואכמ"ל].

תבונות שורש □ הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד מלוא כל הארץ כבודו

כלי מתמלא וכלי שאינו מתמלא | 'גם הנפש לא תמלא' | ימי המלואים | המעבר מהמצרים שאינם מתמלאים לרחבות המתמלאות | פחד המעבר | העבדות ההכנעה והעוז המבטלים את הפחד | ה'סובב' המאפשר את בחינת 'מלא' | 'עקב – תשמעון'

ועתה יגדל נא פח אדני פאָר דברת לאמר (יד, יז). ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ (שם, כא). ועבדי קלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחריו והביאתיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה: (שם, כד)

בפירוש מה שאומר הכתוב 'וימלא כבוד ה' את כל הארץ' עיין במפרשים שביארו לשני צדדים הפוכים זה מזה:

פירוש אחד הוא ש'כבוד ה' ימלא את הארץ' בזה שלא יתחלל שמו של ה' במיתת הדור, כי ימית אותם לאט לאט, ובניהם יכנסו לארץ, וממילא לא יהא החילול שיאמרו מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישקטם במדבר, כי יראו שיכול ה' להכניס לארץ, ולא ירגישו שהאחרים נשחטו במדבר.

ופירוש שני הוא שבזה שהדור שלא האמינו ימותו – ימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי יראו שאין לכופרים מקום בארץ.

וצריך להבין כיצד מתקשרים ב' פירושים הפוכים בפסוק אחד.

וכן יש לדקדק שהנה משה מבקש 'יגדל נא כח אדני', ולכאורה הרי 'מלא כל הארץ כבודו' ואם כן כאשר יגדל כח אדני לכאורה יהא זה מצב שכבוד ה' יהא גדול יותר מ'מלא כל הארץ', ומה זה שה' אומר לו 'וימלא כבודי משמע שאינו מסכים ליגדל נא'.

ועוד יש לתת לב שהיות ואחר שמודיע על עונש הדור מסיים ש'עבדי קלב' כן יכנס לארץ מחמת הענין של 'וימלא אחרי', נראה קצת שמילוי כבוד ה' הוא במה שכלב כן יכנס לארץ, ועל כן נקדים לברר את השורש 'מלא' והמסתעף מזה.

ובעזרת ה' יתבררו יסודות עמוקים ודקים בענין החמדה של האדם [שעסקנו בה בשבוע העבר] יתברר כיצד מבררים ומסלקים מהלב את חפץ המותרות המיותרים, וכיצד על ידי זה מתדבקים בה' אשר מלא כל הארץ כבודו.

מלא

הפסוק אומר 'ותמלא כדה', ומשמע שכאשר משהו שיש לו יכולת קיבול, מקבל את כל מה שיכול לקבל זה מכונה ש'התמלא'.

אבל באמת זה שיצר את הכלי עשה אותו במדה מסוימת, ויש אחר שעשה כלי עם מדה יותר גדולה, ואותו כלי אינו 'מתמלא' בכמות של הכלי הראשון, ורואים ש'מילוי' אינו מה שממלא את יכולת הקיבול, כי תמיד יתכן כלי קיבול גדול יותר שאינו מלא במה שהתמלא הראשון, אלא ענין ה'מילוי' הוא שנקבע כבר לפני מה הרצון או היכולת לקבל, וכאשר זה מתבצע, נעשה 'מילוי'.

והפסוק אומר 'וגם הנפש לא תמלא' (קהלת ו, ז), והיינו, שהנפש יש לה יכולת לקבל ללא סוף, גם כאשר קבע לעצמו איזה שלמות מסוימת, וגם השיג אותה, מיד הנפש כבר רואה את היכולת הגדולה יותר, חומדת לאותה גדולה, ולכן אינה יכולה להתמלא, תמיד הכלי שלה גדול יותר.

ולכן, אם מישהו רוצה להרגיש 'מלא', הרי זה רק כאשר יכיר בחוסר יכולתו להשיג יותר, כך יהא ברור לו מהו מדת הכלי שלו, וכאשר המדה הזו תתמלא, יוכל ליהנות מ'המילוי'.

ומצינו שיש 'ימי המלואים' ו'איל המלואים', והם הימים שאהרן ובניו התחנכו לכהונה ועבודה על ידי קרבן האיל, ונראה בביאור הענין שכאשר אדם קובע לעצמו את מקום עבודתו יש לפניו זמן שבו לומד להכיר מה רוצה לקבל מעבודתו ומה אכן מקבל, והאם זה מרצה אותו, וכאשר מסכים למצב המסוים הזה, הריהו מרגיש שהעבודה ממלאה אותו, ולכן הכהנים שעזבו את עבודת עצמם ומסרו עצמם לעבודת ה', כאשר הקריבו גם 'איל מלואים' שהוא שלמים והוא נאכל גם לבני ביתם וחוף לקלעים, בזה השלימו להכיר מה הם משיגים מהעבודה הזו, וכאשר מתרצים לכך, זהו ה'מילוי' שלהם.

המלחמה

ויש בעולם מלחמה בין ה'נפשי' שאינה מתמלאה, לבין הרצון הרגוע המבקש להתמלאות ולחיות בשלוה. כי תמיד הרצון הרגוע קובע לעצמו איזה מדה שמשער שיוכל להשיג את אותה השאיפה, ולעומת זאת יש את תנועת הנפש המתרברבת ואינה מוכנה להירגע ולהרגיש את המילוי.

וזהו החילוק בין 'ארץ מצרים' לארץ טובה ורחבה, ארץ מצרים היא ארץ של שאיפות בלי סוף, ולכן תמיד האדם מרגיש ב'מיצרים' אינו משיג את מה שקיווה, זהו 'בית עבדים' מקום שאין לאדם אף פעם את ההנאה של 'בן חורין' שנפשו מתמלאה ומרוצה במה שהשיג, אלא הריהו תמיד 'עבדי' כלפי ההצלחה הגדולה יותר שאין בכוחו להשיגה.

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

אבל 'ארץ טובה ורחבה' היא ארץ שאדם אומר שאין סוף להצעות שלה, לא שייך לנסות להשיג את הכל, מוכרחים להחליט על חלק ונחלה מסוימים שאפשר להשיג ולהתרצות בזה, ולכן הכינוי הראשון שלה הוא 'ארץ כנען', ארץ שנכנעים בה למה שה' הכין לנו.

והנה כל המתבונן מעט רואה שהאמת היא שצריך לצאת מארץ מצרים ולהיכנס לארץ כנען, אבל משום מה היצר מדמה בעיני האדם שההכנעה הזו היא מוות, ובפרט הרי סוף סוף יש מסביבי עולם עם אנשים בעלי שאיפות ללא גבול, ואם אני מתייצב לפניהם עם השאיפה הקטנה והגבולית שלי, כולם יבלעו אותי...

וזה נרמז בפרש של המרגלים להיכנס לארץ, רואים הם אנשים ענקים – אנשים בעלי שאיפות אדירות, ואנו לעומתם כ'חגבים' המשתלטים על פרי קטן ופונים לחתוך ממנו חתיכות קטנות, נו, הרי בדריכה אחת הענקים יחסלו אותנו, ועל כן אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה' עדיף לחיות חיים שאפתניים עם שאיפות שאינם מתמלאות, מאשר לחיות חיים רגועים ומתמלאים שעצם ההסכמה להם נותנת טעם מוות ופחד מוות.

ממלא וסובב

והנה הפסוק אומר 'מלא כל הארץ כבודו', ומבואר מזה שיש גבול לארץ כמה ביכולתה להרגיש את כבוד ה', והגבול הזה אכן מתמלא עם כבוד ה', וכן נאמר 'את השמים ואת הארץ אני מלא נאום ה'.

ולעומת זאת נאמר בתפלת שלמה (מלכים א, ח, כז): 'הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְיִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יִכַּלְלוּךָ אֶף פִּי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי, מְבוֹאֵר שֶׁהַן הַשָּׁמַיִם וְהַן כֹּל מְקוֹם אַחֵר בְּאֶרֶץ אֵינּוּ כְּלִי הַיְכוּל לְהַכִּיל אֶת כְּבוֹד ה', וְאִם כֵּן כִּיצַד מִתְמַלֵּא כֹל הָאָרֶץ מִכְבוֹדוֹ?

אך לפי המבואר מובן מאד, שמצד ה' אין יכולת להשיג אותו, וכמה שהכלים של השמים והארץ יהיו גדולים יותר לא יוכלו להשיג את כבוד ה', אבל מצד הכלים שלהם עצמם, דהיינו, מצד מה שקובעים לעצמם להגיע לאיזה בחינה והשגה בכבוד ה' – היעד הזה יכול להתמלאות, וגם יתמלא, כי ה' לא מותיר את הארץ ריקנית מכבוד ה' – 'ימלא כבודי את כל הארץ'!

*

נו, הכלים שלנו עדיין מרגישים מרוקנים מהבנת הענין המשתקף כאן לכאורה, אך היות ואמרנו שהכלים הללו בודאי יתמלאו, צריך להמשיך להתבונן בזה.

והנה מסתבר שיש מהקוראים התמהים על כל הנאמר, שהרי ידוע מהתניא ועוד ספרים קדושים ש'מלא כל הארץ כבודו' הכוונה שכל העולם מבוטל כלפי אור ה', וכאילו אין כלל מקום לארציות בתוככי אור ה' שהיה עוד לפני שאמר והיה עולם, והיינו, שלמרות שהעולם נברא, בכל זאת כלפי המציאות שלו – כולא קמיה כלא חשיב – כאילו אין ערך לעולם הזה, כאילו שאינו תופס מקום כלל.

אולם גם בספרים הקדושים עצמם נאמר שיש בחינות של 'סובב כל עלמין', ויש בחינה של 'ממלא כל עלמין'.

ולפי המבואר אפשר לומר כך, שמצד ה' אין יכולת להשיג אותו, ואין שייך שיהא שום בחינת כלי היכול להשיג אותו, ולכן כל מציאות של כלי אין לו שום ערך ומשמעות, כמו מישחו העושה קופא דמחטא בשביל להכניס שם פיל, שהכלי הזה אינו כלל בגדר כלי, כי מצד הגדלות לא יתכן להיכנס בכלי אפילו המעט שהוא כן מחזיק, כך ממש היא כל הארץ והדרים עליה עם שכלם ודעתם וכו', שאין להם שום יכולת תפיסה והשגה במהות גדלות האין סוף, אבל מצד המצב של הארץ שברא ה', עשה ה' שיהא בחינה של גילוי בתוך הארץ שבה ימלא כבודו את כל הארץ, והיינו, שכל כלי יוכל לקבל את ההשגה שלו במלואה.

ומבואר מזה ששורש המלחמה הנזכרת בין הנפש שאינה מתמלאה לבין הרצון המתמלא הוא מחמת שגם כאשר יש רצון המתמלא, זהו רק מחמת ההגדרה של הכלי שלו, ואילו מצד הגדלות האמתית לא התמלא הכלי כלל, אינו יכול להתמלאות ואין לו כלל גדר כלי, כלא חשיב.

המבט הפשוט והמציאותי

ועדיין הדברים מופשטים, ולכן נפנה להאיר אותם מתוך דוגמאות פשוטות ומצויות בעולם הארצי שלפנינו.

ולמשל אדם זכה בזכות למלאות עגלת קניות בעשרה דקות מכל מה שרוצה, מצד הזכיה הזו נראה שיש לו זכיה של משהו בלי גבול, אבל כאשר למעשה נראה את העגלה שהתמלאה, יעשו חשבון ויראו שהרוויח כמה מאות שקלים וזהו, ואז, לא יאמרו שהרוויח משהו בלי גבול, אלא יאמרו שהרוויח סך כך וכך, והיה יכול לתפוס דברים יותר יקרים, ואותם רק הפסיד...

ורואים שמצד הרצון להשיג דברים בלי גבול, האדם תמיד יוצא רק נפסד, מפסיד הרבה הרבה יותר ממה ששיג, כל רגע של חיים הם הפסד של מה שהיה יכול להרוויח עוד יותר, כל רגע של חיים אדם מוותר על הרבה יותר ממה ששיג, אם הרוויח מאה שקל בדקה, הרי לעומת זאת לא הרוויח אלף, אם למד משנה אחת הרי לעומת זאת לא למד מאות משניות אחרות...

והנה אם העבד של בעל החנות יזכה בזכות הזו, כמה שימלא לא ירוויח ולא יפסיד, כי במילא מה שיזכה חוזר רבו וזוכה בו, והוא עצמו רכוש אדונו כמו כל המוצרים שבחנות.

ולכן מצד המבט הבלתי גבולי, האדם הוא חלק מהרכוש העולמי של ה' הארץ ומלואה, הוא אינו משהו האמור להשיג, אלא הוא כמו עבד החושב שקונה נכסים לעצמו, ומה שקנה באמת קנה רבו, גם הוא חלק מהרכוש, וכלפי יכולת ה' אין לכל הרכוש הזה שום ערך, כי ה' יכול להכפיל את המציאות הגשמית ללא סוף, ויכול גם למחוק את הכל, והאדם עומד ומדמה בעצמו שהרוויח משהו, והיות וחושב שמרוויח ממילא גם יכול להבחין שבאמת מפסיד הרבה הרבה יותר ממה שמרוויח.

אבל בשעה שאדם מתעלם מכל הפילוסופיה הזו, ומקשיב לעצמו, ומרגיש שרוצה להשיג מדה מסוימת, ומשתדל ומשיג אותה, מרגיש שנעשה 'מלא'.

וכאשר ה' ברא את האנושות הארצית, רצה שיהיו בה ברואים כאלו שאכן 'יתמלאו', ויאמינו וירגישו שה' מילא אותם.

אבל הנפש הרי חמדנית ואינה מתמלאה, וכיצד נוכל לעשות שאנו נתמלא, ונמלא בכך את רצון ה' הרוצה לתת לנו את המילוי הזה?

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

התשובה היא, שדוקא אחר שמביטים על האמת הקודמת, ורואים שמצד הרצון להשיג יכולים אנו רק להפסיד, ומצד המציאות האמתית איננו יכולים כלל להרוויח, כי גם אנו לא שייכים לעצמנו אלא לה', אז, הנפש נרגעת, מבינה שכל המציאות שלנו הינה כמו 'עבד שרבו רוצה לעשות לו קורת רוח', רוצה לתת לו הרגשה שהרוויח משהו, ומודיע לו שהנה אתן לך משהו פלוני, והעבד מתחיל לשאוף לאותו משהו ותו לא, וכאשר מקבל אותו זוכה להתמלאות.

למעשה

כך גם כל יהודי צריך להביט על עצמו בהכנעה, להקשיב כלפי משהו שמרגיש חסרון או צמאון כלפיו, ולבקש למלאות רק את המחסור הזה, להבין שאת המילוי הזה שמרגיש חסרון מתוך עצמו כלפיו, זה מה שה' רוצה למלאות אותו, ובודאי הענין הזה יתמלא, אך כל זה טוב ויפה כאשר לא יביט על המבט הבלתי גבולי ויחמוד למשהו לא מוגדר, משהו ללא סוף, אלא אדרבא אם מוצא שהמבט שלו מביט כלפי שם, מיד ישאב משם הכנעה וביטול, יאמר לעצמו שם אני יכול רק להפסיד, ואף מה שאני ירוויח כאילו לא הרווחתי כלל, וזה יחזק אותו להתמקד רק במילוי החסרון המוגדר.

וכלפי מה הדברים אמורים, שאדם מתחיל ללמוד איזה מסכת או לימוד מביט על ההצלחה שתהא לו כאשר ידע את כל המסכת, ואולי כאשר ידע גם את כל התוס' והמפרשים וכו', כך מרחף בדמיונו בדברים שאין להם קצבה, ואז, הוא יכול תמיד להתאכזב יותר ממה שיהנה, כי אם למד דף בחצי שעה, הרי אילו היה עליו היה לומד בזמן זה שלש דפים וכו' וכו', ואם ינחם עצמו שסוף סוף קיים את רצון ה', וה' היה לו נחת רוח מלימוד דף גמרא, בזה הרי מחק לגמרי את המציאות שלו ואת יכולת ההנאה העצמית שלו, הוא לא כלום בעולם, יש רק ה' הוא הנהנה כביכול מההתפתחויות שבעולם, והנה מצד האמת לא נתן כלום לה', ה' כבר יודע את הדף גמרא הזה, ובסך הכל רק הטריח את האדם לעמול בלימוד הדף, והרי זה חלילה כמעבד את עבדו בפרך שאומר לו לעדור תחת הגפן בשעה שאינו צריך לעידור הזה.

אבל האמת היא להיפך שכביכול גם ה' אין לו הנאה ממצב פרך כזה, יכול לברוא אנשים-רובוטים שיודעים כבר את הדף הזה... רצון ה' הוא שיהיו בעולמו בריות 'בעלי רצון עצמי', והוא יגמול עמם חסד וימלא את רצונם, זה מה שכביכול נותן לו קורת רוח.

ה' רוצה שאדם ירגיש את הרצון האמתי הרוחש בו ונותן לו הרגשת חסרון, שימלא את הרצון הזה, בזה ימלא כבוד ה' את כל הארץ, זהו כבודו.

והנה למעשה זהו הכיוון שצריך ללוות את כל מעשינו, לחפש לגלות מהו הרצון המצוי בנו, הרצון השקט והמוגדר שיכול להתמלאות, ובעולם המבולבל שאנו מצויים בו קשה לגלות את השקט הזה, ובהכרח שלוקח זמן ללמוד לכוון את הדברים כראוי, אבל בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ויזכה להיות במצב שיכול רק להתמלאות, ואף עד שיזכה להגיע למצב הזה, סוף סוף הרי יחפש איזה הגדרה מצומצמת לחפצי לבו, ויבחין מתי מרגיש שלא התמלא לגמרי ומתי מרגיש שלא התמלא כלל, נותר מרוקן כבראשונה, ויתפוס שכאשר עשה משהו ומרגיש מרוקן לגמרי וכגון שבזבז זמן על חדשות ופרשנויות, זהו סימן שפעל מתוך הרצון הבלתי גבולי, וזהו הרצון לדעת חדשות, זהו רצון לא מוגדר ללא סוף, ואם ביקש לדעת משהו מוגדר הנחוץ לו, בודאי ירגיש מילוי מסוים, אך אם עדיין ירגיש מרוקן קצת, זהו סימן שההגדרה היתה מועטת ממה שה' רצה לתת לו... ואם יראה לו שבחר הגדרה מאד מועטת, אך בכל זאת ירגיש מלא ומרוצה ורוגע, סימן הוא שה' רצה לתת לו לגבי הענין הזה, רק את המעט הזה.

אלא שיש בעולם פחד לעבור מהמצב של 'ארץ מצרים' למצב של 'ארץ רחבה', וכמו הפחד של המרגלים, אבל לכך צריך יהודי להתמלא בעוז, שאנו עבדי ה' ולא עבדי פרעה! כלומר, כאשר אדם הינו 'עבד פרעה' הריהו מרגיש משועבד ומחוייב להשגה הבלתי גבולית, משום מה מרגיש כפוי תחתיה, מרגיש את החיים שלו בתשוקה והמרוצה [המאכזבת] כלפיה. וכאשר מחליט ומסכים לצאת לחירות של 'עבדי ה'', הריהו משעבד עצמו כלפי המשהו הפשוט והמושג של הרגעים הבאים לפניו, מבקש להתמלאות בהצלחה שהכין לו ה' לרגעים הללו. צריך להעיז לעבור את הפחד הזה, להאמין שלא יקרה כלום, עלה נעלה וירשנו אותה, כל הפחד הוא כמו פחד מ'צל', סר צלם מעליהם.

ביאור הפסוקים ורמזי ה'עקב'

משה אמר לה' ועתה יגדל נא כח א'דני, שה' יגלה את מדות רחמיו, ויראו כמה אינו מוגבל בגבולות של העונש על חטאים, אלא ביכולתו לרחם ולתקן את הדור ולהחזירם בתשובה שלימה לפניו.

ואמר לו ה', שאכן מצד היכולת הבלתי גבולית 'סלחתי כדברך', אבל למעשה החטא של המרגלים עצמם היה שרצו להישאר בחיים השואפים למשהו שאין לו סוף, וחיים כאלו אינם חיים, זהו ביטול החיים –

ואולם חי אני וימלא כבודי את כל הארץ, כלומר, אני אמנם חי, והחיים שלי אין להם גבול, אבל הרצון שלי הוא ש'ימלא כבודי את כל הארץ', שאנשים יכנסו לעולם מוגבל ומוגדר, יבקשו שם את הצלחתם, יתמלאו, וזאת היא הבחינה שכבודי מלא את כל הארץ.

ולכן, זהו כבודי שאנשים שרוצים חיים בלי גבול, יתבטלו מן העולם, אך 'עבדי כלבי' שהרגיש שהוא 'עבדי השייך לי, וממילא אין לו שייכות עם רצונות בלי גבול - עקב היתה רוח אחרת עמו - לא היה לו את הרוח השאפתנית של המרגלים, אלא 'וימלא אחרי', היה לו רק רצון מוגדר שאפשר למלאותו – והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה... יקבל את חברון שהוא המקום המוגדר בעבורו, והוא אשר יוריש אותה ואף יורישנה לזרעו אחריו.

*

והנה התורה משתמשת כאן בלשון 'עקב', והלשון הזה נזכר גם לגבי ביאת המשיח שיש זמן של 'עקבות משיחך', והביאור בזה הוא שיש לאדם 'מוח ושכל' ויש לו 'לב רוגש', ויש לו גם 'עקב', והם שלשה דרגות: ה'לב' הוא החומד והרוגש להשיג דברים בלי גבול. לעומת זאת ה'שכל' הוא המבין שצריך להגדיר משהו מצומצם. וה'עקב' הוא בשר יבש כמעט ללא הרגשה עצמית, התנועה שלו נעשית מתוך הכוחות המניעים שמעליו, וכאשר הוא מופעל על ידי הלב, הריהו מוטרד לרוץ ולרכוש וכו', ונעשה מוטרד ולחוץ, ולמעשה הוא חסר הרגשה אין לו שום הנאה ממה שהשיגו, וגם מאכזב את מפעילו מחמת הגבלת כוחו... אך כאשר העקב משרת את השכל ולוקח משהו מוגדר לפי כוחו – כאשר משיג את הקנין, כל הגוף מרגיש מנוחה וריצוי, מרגיש אושר, וזה מורגש גם ב'עקב' המתמלא במנוחה, שאינו מרגיש את הרעש המטרוד של הלב.

מאמרי הפרשה - פרשת שלח תשפ"ג

אפשר לעשות נסיון: לעצור ולמקד את המחשבה במה אני מרגיש ב'עקבי שלי, ומיד ירגיש שמהו רועש שם... וכאשר יחליט שבאמת כל הגוף שלי הוא כביכול 'עקבי של ה', אני רוצה לעשות רק את התנועות שה' מורה לי לעשות, ירגיש את הרגיעה של עולם השלוח של ימות המשיח, וזהו 'עקבות משיחך' להרגיש את העקבות המזוככות הללו, והם הנרמזות במה שנאמר 'עקב עונה יראת ה'', שכאשר אדם רואה את הביטול שלו כלפי ההשגות שאין להם גבול, ומתלבש בעונה, מוותר על הכל, מבקש רק את חלקו באמת, נעשה כולו בחינת 'עקבי, ואז ההפעלה שלו הינה לא מתוך חשק אנוכי מטעה, אלא מתוך יראת ה' טהורה עומדת לעד, יראה המסגלת לחוש את השמחה והאהבה.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת שלח

[א] ש. פ' שלח. כתב במסילת ישרים פי"א וז"ל, הוא שגרם לפי דעת חכמינו ז"ל אל המרגלים שיוציאו דבה על הארץ וגרמו מיתה להם ולכל דורם מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ שלא יהיו הם נשיאים לישראל ויעמדו אחרים במקומם עכ"ל, היכן נמצא המקור לזה.
ת. זהר שלח קכ"ה א'.

*

[ב] ש. בהנ"ל. לכאורה דברי חז"ל הק' אלו צ"ב, שהרי בפשוטו הנשיאים היו נחשון בן עמינדב וכו' כמפורש בפ' נשא, ולא המרגלים היו הנשיאים, ואם הכונה משום הא דכתיב (ר"פ שלח) שלח לך אנשים וגו' כל נשיא שבהם, לכאורה אדרבה הא גופא קשיא שהרי הנשיאים היו נחשון וכו' וכו"ל. וצ"ב הכונה.
ת. לא הי' ממש הנשיאים אבל היו ראשים.^{כ"ה}

*

[ג] ש. י"ג ח'. למטה אפרים הושע בן נון. יש לשאול למה כתוב בחומש יהושע ורק אחרי זה מגלים לנו שקראו לו הושע.
ת. תני והדר מפרש.^{כ"ו}

*

[ד] ש. שלח י"ג כ"ב. ויעלו בנגב ויבא עד חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק וגו'. (וכן כתיב בפ' דברים א' כ"ח וגם בני ענקים ראינו שם, וכן נזכרו בס' יהושע י"ד י"ב – ט"ו ובס' שופטים א' י' – כ'). ולהלן פסו' ל"ג כתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפלים וגו' ופרש"י שם וז"ל הנפילים ענקים מבני שמחאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש עכ"ל, ומכל זה מבואר דעד פטירת יהושע עדיין היו חיים וקיימים הבנים והצאצאים של שמחאי ועזאל. ולכאורה צ"ב דהא הנפילים היו לפני דור המבול וכדכתיב בסוף פ' בראשית (ו' ד') הנפילים היו בארץ בימים ההם וגו', והא כתיב (נח ז' כ"ג) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם וגו' וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר אתו בתבה, וא"כ מהיכן הגיעו אחימן ששי ותלמי בזמן המרגלים ועוד היו חיים וקיימים עד שהרגום שבט יהודה אחרי פטי' יהושע כמבואר בס' שופטים שם, והרי המבול מחה את כולם. [ולכאורה דוחק לומר שכולם צאצאי עוג שנשאר].

ת. יתכן שהם צאצאי עוג.

*

*

[ה] ש. בהנ"ל. איתא בילקוט [בראשית סי' מ"ד], שאלו תלמידיו את ר' יוסף מהו עזאל א"ל כו' מיד עמדו שני מלאכים שמחאי ועזאל כו' א"ל רדו ותדורו עמהם מיד קלקלו עם בנות האדם כו' מיד שגר מטטרון שליח לשמחאי וא"ל עתיד הקב"ה להחריב עולמו ולהביא מבול לעולם מיד עמד בבכי והיה מצטער על

^{כ"ה} שו"ר הא דאיתא בתדא"ר פכ"ט, דבר אחר שלח לך כו' שיגר משה מהם עשרה נשיאים, ויהושע וכלב עמהם כו' יעו"ש, ושם להלן מיניה, מעיד אני עלי שמים וארץ שלא היה בדעתנו של הקב"ה להמית עשרה נשיאים הללו מישראל אלא משום שהיו רצים אחר משה ואהרן לרגום אותם באבנים כו' יעו"ש. וחז"י גם התם דהיו נשיאים, ולכאורה ק' כנ"ל בשאלה, וצ"ל גם בזה כמ"ש מרן בתשובה. [יש להוסיף, דמהלשון בתד"א הנ"ל חז"י דעכ"פ יהושע וכלב לא היו בכלל אותם נשיאים, ויל"ע].

^{כ"ו} ע"ע לפרשת שלח בתשובות למסכת מגילה י"ג א' אמר הקב"ה יבא כלב כו', יעו"ש.

^{כ"ז} התשובה היתה בעל פה.

העולם ועל בניו מה יעשו בניו ממה יאכלו אם העולם חרב שכל אחד ואחד היה אוכל בכל יום אלף גמלים אלף סוסים ואלף שוורים בלילה ראו כו' כיון שנערו עמדו בבהלה ובאו אצל אביהם אמר להם עתיד הקב"ה להביא מבול ולא ישייר אלא את נח ואת בניו כיון ששמעו כך היו צועקין ובוכין אמר להם אל תצטערו ששמותיכם לא יכלו מן הבריות שכל זמן שגוזר גזירות או מעלין אבנים או ספינות שמותיכן הן מזכירין היווא והייא מיד נתקרו דעתן כו' ע"כ, והנה מזה ששמחתי בכה והצטער על בניו מה יאכלו ולא בכה על זה שהם ימותו במבול לכאו' משמע שבאמת הם לא מתו [ולפי"ז יש ליישב השאלה הקודמת הנ"ל], אמנם מאידך ממה שאמר לבניו אל תצטערו ששמותיכם לא יכלו מן הבריות משמע שאמר להם דנהי שתמותו במבול מ"מ ששמותיכם לא יכלו [ולפי"ז א"א ליישב השאלה הקודמת הנ"ל כי באמת מתו]. (ועצם הסתירה אם מתו או לא, זה גופא צ"ב).

ת. יתכן שמתו לפני המבול.

*

[ו] ש. בהנ"ל. במה שאמר 'שכל אחד ואחד היה אוכל בכל יום אלף גמלים ואלף סוסים ואלף שורים', מה שהוצרכו לאכול כ"כ הרבה בפשוטו הוא משום שהיו ענקים, אך צ"ב איך בכלל אכלו גמלים סוסים ושוורים שהרי לפני המבול עדיין לא הותרו לאכילה כל הבעלי חיים.

ת. אולי אכלו את המתים.

*

[ז] ש. שלח י"ג כ"ב. ויעלו בנגב ויבא עד חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק. שאלנו את מרן שליט"א בס' תשובות הגר"ח תשובה קמ"ט אהא דכתיב בפ' שלח ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק, דמהיכן הם הגיעו ועוד היו חיים עד זמן יהושע כמבואר בספר שופטים, שהרי בסוף פ' נח מבואר דכל הנפילים מתו. והשיב מרן שליט"א: יתכן שהם צאצאי עוג.^כ והנה לכאורה יש לשאול מהא דכתיב בס"פ חוקת (כ"א ל"ה) ויכו אתו 'ואת בניו' ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד וגו', וכיון שכן, האך יתכן שהם צאצאי עוג. ולכאו' צ"ב בכוונת מרן שליט"א.

ת. בניו שהיו שם במלחמה.^{כט}

*

[ח] ש. שלח י"ג ל'. ויהס כלב את העם אל משה וגו'. כתב מרן שליט"א בטעמא דקרא פ' שלח וז"ל, ויהס כלב. בספרים אחרים הס' רבתי כמו שהביא במנחת שי, וי"ל טעם משום שהשתיק את המרגלים שגבהן ס' אמה כדאי' במדרש מובא בהדר זקנים מבעה"ת ר"פ שלח עכ"ל, יש לשאול האם גם יהושע וכלב הי' גובהן ס' אמה שהרי גם הם היו עם המרגלים, ולכאו' מדברי מרן שליט"א הנ"ל משמע שכלב לא הי' גבוה כמותם, אמנם יהושע לא נתבאר.

ת. כן.

*

[ט] ש. בהנ"ל. שאלנו את מרן שליט"א, להא דאיתא בטעמא דקרא בשם הדר זקנים מבעלי התוס' שהיו המרגלים ס' אמה היאך קיימו יהושע וכלב מצוות סוכה שהרי למעלה מכ' אמה פסולה^{לא}, ועוד

^כ הנה שו"ת זה הביאוהו בספר דעת נוטה פרשת שלח תשובה ל"ב, וע"ש הערה 48 מה שביארו בזה בתשובת מרן צ"ל.

^{כט} היינו דמש"כ ואת בניו וגו' עד בלתי השאיר לו שריד היינו שמכל בניו שהיו עמו במלחמה לא השאיר שריד מבניו [ומכל מי שהי' במלחמה] אבל בניו שלא היו במלחמה נשארו חיים ומהם נשארו עד זמן יהושע. [לו"ד מרן שליט"א (אם זהו באמת כוונת מרן שליט"א) הי' לומר דלכאו' דוחק הוא לומר כן והיינו כי לכאו' פשוטו של מקרא עד בלתי השאיר לו שריד היינו שלא נשאר ממנו כלום כלל וכלל בשום מקום גם במלחמה וגם שלא במקום המלחמה ולכאו' קצת צ"ב].

^ל ועי' בזה עוד בתשובה לעיל חיי שרה כ"ג ח', יעו"ש.

^{לא} ועי' עוד חידושים בענין זה בתשובות לעיל פ' בחוקותי עה"פ ואולך אתכם קוממיות יעו"ש ודו"ק.

כי צד נכנס יהושע באהלו של משה כמפורש בפ' כי תשא, ועוד למה הוצרך כלב לרדת מהחלון ע"י חבל אצל רחב ביריחו (כמ"ש בלמכסה עתיק).

והשיב מרן שליט"א^{לב}: **רק בארץ ישראל היו גבוהים ס' אמה אבל כשחזרו למדבר חזרו להיות רגיל כמו כולם.** והוסיף מרן שליט"א: **שהרי כתיב ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם.**^{לג}

ושבו שאלנו: האם הי' זה מעשה ניסים שנהיו גבוהים ואח"כ נמוכים. והשיב מרן שליט"א: **כן.**

ומה שהוסיף מרן שליט"א שהרי כתיב ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם, לא זכיתי להבין הכוונה, כי אם הכוונה להסביר בזה למה נעשה נס זה, אזי אדרבה מפסוק זה הי' ללמוד שהמרגלים היו קטנים ועכ"פ לא יותר גבוהים מהרגיל.

ושבו חשבתי שאולי כוונת מרן שליט"א לומר, שהנס שנעשו גבוהים ס' אמה הי' כדי להראות כמה היו ענקים הענקים בני ענק והיינו שאפילו שהמרגלים היו ס' אמה אפ"ה עדיין היו כחגבים לעומת הענקים. והאם זו באמת הכוונה.

ת. נראה להם כדי שיבהלו ולא יגעו בהם.

*

[י. ש. בהנ"ל. הנה [אם זו הכוונה] לכאן צ"ב ממ"ש בבעל הטורים פ' נח (ו' י"ג) שהענקים היו גבוהים מאה אמה, והיינו, דכיון שהיו המרגלים ס' אמה איך היו כחגבים לעומת מי שהוא ק' אמה.

ת. חגב גדול.

*

*

[יא. ש. בהנ"ל. **בעצם** דברי הבעה"ט בפ' נח שם לכאן יש לשאול מהא דאיתא בפרק בתרא דברכות שקרסולו של עוג הי' שלושים אמה, דלפי"ז נמצא שהי' בעל מום, כי אין יחס בין הגובה של ק' אמה אם הקרסול לבד הי' ל' אמה. (ושמא אה"נ עוג הי' בעל מום).

ת. בלא"ה הי' בעל מום.

*

[יב. ש. בהנ"ל. **איתא** שעוג עמד מחוץ לתיבה עליה, והנה גובה התיבה הי' ל' אמה, ונמצא שכל גובה התיבה הי' רק הקרסול שלו, והיאך לא נתהפכה התיבה (ושמא שכב עליה מלמעלה).

ת. הקב"ה שמר עלי'.^{לד}

*

[יג. ש. שלח ט"ו י"ד. וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדרתיכם וגו'. יש לשאול למי כוונת הכתוב באמרו 'או אשר בתוכם לדרתיכם'.

ת. שנמצא אצלכם לדורות.^{לה}

---

^{לב} לעיל פ' כי תשא יעו"ש.

^{לג} בתחילה מרן שליט"א השיב: **הם דחפו הרגליים בפנים האדמה.** ואח"כ שאלתי איך יהושע למד באהל של משה רבינו כי אף שמשה רבינו היה גבוה י' אמות מ"מ יהושע היה גבוה כפול שש ואיך ישב שם. ואז השיב מרן שליט"א התשובה הנ"ל: זה היה רק כו'. ועי' פרשת בחוקותי שמרן שליט"א אמר: **לעתיד לבא זה יהיה הנאה להכניס הרגלים באדמה, יעו"ש.**

^{לד} היינו דודאי עוג עמד ע"ג התיבה מבחוץ כמ"ש בגמ' ולא שכב על התיבה מלמעלה, ואף שעוג הי' גדול מהתיבה בעוד שבעים אמה מ"מ התיבה לא התהפכה כי הקב"ה שמר עליה על התיבה. והיינו דאה"נ לא היה זה מדרך הטבע.

ועי' בזה עוד בתשובות למדרש נח בד"ה מדרש נח עמוד כ"ו, יעו"ש.

^{לה} הנה שו"ת זה הביאוהו בספר **דעת נוטה** פרשת שלח תשובות פ' פ"א, וע"ש הערה 110, 111 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל.

*

[יד] ש. בהנ"ל. יש לשאול האם כוונת מרן שליט"א דכוונת התורה לומר, או אשר בתוככם לדרתיכם היינו גר שהוא כבר גר שנים רבות או שהאבות שלו התגירו והוא צאצא של גרים. ואם זה באמת הכוונה יש לשאול מה ראתה התורה הקדושה לומר זאת דוקא כאן, וממה נפשך אם צריך לומר כן א"כ שזה יאמר בכל מקום שנזכר גר, ואם אי"צ לומר כן א"כ למה דוקא כאן האריכה התורה לומר זאת. ושמה ה"ז סודות התורה.

ת. במקום א' צ"ל. ל'י

*

טו] ש. שלח ט"ו מ"א. אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם. עלה ברעיוני בס"ד כך, אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ס"ת מצרים.

ת. יפה.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com
בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

לחתום על תעודת הפטירה?

ירושלים שנת תפ"ד, לפני 399 שנה, מודיעים לרבנית כי פלגתה יושבת על המשבר, יש סיבוך... צריך תפילות דחופות! הרבנית ממחרת ומוצאת את המיילדת עמלה להצלת חיי היולדת. "מה שלום הילוד? הנה בן או בת?". במקום להשיב, החוותה המיילדת לעבר חבילה מושלת בפניה... "הרבנית, תתפללי! הלוואי ואזכה להציל, לפחות, את האם...". הרבנית הצטמררה. אבוי! שרה הצעירה, יתומה מהוריה, לידה ראשונה... ולרגליה 'חבילה' המיועדת להר הזיתים... היא פותחת לבה לפני בעל הרחמים... המיילדת פועלת להצלת היולדת, הקמות מתפללת. תוך כדי תפילה מרימה את 'החבילה' וחובקה אל ליבה, זועקת ממעמקים, דמעתה על לחיה. לפתע, ננערת וזועקת "אני חשה פעימות לב! התינוק חי!"... ב"ה האם ובנה שרדו לחיים טובים. אביו הג"ר רפאל יצחק זרחיה אזולאי קרא שמו בישראל 'חיים יוסף דוד'.

מיוחד בין המאורות הגדולים היה רבינו החיד"א. מושלך היה 'לאחר יאוש'! מענקי הדורות, העשירנו ביותר ממאה ספרים נפלאים בכל חלקי התורה, עטוף היה במגבת בלוגיה ומיועד לקבורה. חיבוק חם מסבתא אוהבת ומתפללת חשף כי יש בו רוח חיים! יש מה להציל! לא המשפחה לבדה זכתה לנס זה, אלא עם ישראל כולו נהנה מ'חיבוק' זה.

ומה קורה בימינו? נערים ונערות רבים, עטופים אמנם בסחי ומאוס, אך מכריזים עליהם 'כבר אין מה לעשות', 'זה מקרה אבוד'. כאשר נחבקם ונקרבם, נרגיש המיית לבם, נעתיר בתפילה, נגלה כי נר אלוקים טרם נכבה! אין מקרה אבוד, 'הנס' ממתין להתגלות אם רק נשיל מעלינו ערלת-לב קשיחה של אגו, חשש מ'מה יאמרו', להכיל כולם באהבה.

חטא המרגלים רשום ככתם מכוער בתולדות עמנו. התורה לא ניתנה לנו כי נשפוט את אבותינו אחרי אלפי שנה, אלא מלמדת אותנו, תורת חיים, ספר הנחייה נצחי. יש לנו ללמוד ולהשכיל ממעשה המרגלים. רבינו יצחק עראמה מגדיר את חטאם בספרו עקידת יצחק "בזה הדבר הגדילו רשע ואשמה רבה, שהוציאו עצמם מכלל מרגלים - ונכנסו בכלל יועצים". המרגלים נשלחו לתור את הארץ, לראות ולמסור דיווח. הם עשו עצמם 'יועצים', מומחים, ונתנו פרשנות מוטעית. לא התייחסו כראוי לדבר ה' "שִׁלַח לָךְ אַנְשִׁים וַיְתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". אין בכלל שאלה האם יכולים או לא, האם כדאי לנו או לא, הנצליח או ניכשל, הרי הקב"ה הודיע: אָנֹכִי נִתֵּן לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל!

הקב"ה מסר בידינו תלמידים, נשמות טהורות העתידים להאיר את העולם בתורה ומעש"ט. מהם תימשך שושלת הקודש עד משיח צדקנו. אף אחד לא מינה אותנו לקבוע ולחרוץ גורלות, 'אין לו סיכוי', 'אין לו מקום בקרבנו', איננו יועצים של הקב"ה! מקסימום מותר למלמד המתקשה להחליט בעד עצמו 'אני איני מצליח איתו. אני מתקשה'. 'העפת' תלמיד היא 'דיני נפשות', יש להושיב 'סנהדרין גדולה', לשמוע, לשקול, לדון לכף זכות, עד שגוזרים דין. מעשה שבא מחנך לפני הג"ר יהודה צדקה לקבל 'אור ירוק' לסילוק תלמיד "הרב! עשיתי הכל למענו!". שאלו הרב "הכל? ישבת עליו תענית? רבני הסנהדרין היו צמים לקראת הכרעה בדיני נפשות!". רק לצוות רחב, מיומן ושקול יש זכות להרחיק תלמיד לצמיתות - וכמובן: הסכמת 'גדול' מובהק. שומעים את כל הצדדים, מעריכים השלכות ומחליטים.

מבהיל לשמוע שרפ"ה כיתה ב' קובע 'זה ילד חי"מ'. הוא מומחה, שהרי השתתף בקורס... מחנך בכיתה ד' מוסר להורים 'סל תרופות' עבור בנם, מנהל מכריע 'תלמיד אוטיסט', 'ADHD...ODD'... הפתרון רק RPG...! הורים בוכים מול 'מומחים' החוטאים ש"הוציאו עצמם מכלל מרגלים - ונכנסו בכלל יועצים". בסמכותך לתאר מצב, למלא שאלון, להעביר דיווח, אבל להחליט? לקבוע? לגזור דיני נפשות?! ומי אמר שהאמת היא כי "לתלמיד אין מקום אצלנו"? שמא למלמד המתקשה אין מקומו בשדה החינוך? אולי הוא עצבני, עייף, סחוט, מוסח, נרתע מילדים 'בעלי-אופי' ורואה בהם 'נפילים בני הענק' והמלמד חש עצמו מבוהל, 'זְנִיחַ בְּעֵינָיו כְּחַגְבִּים'... במקום לשלוח מחצית מילדי הכיתה ל'טיפול' ולשיעורי עזר - שמא כדאי שהמלמד יישלח לסדנת משמעת והכוונה, יעוץ והנחייה! ולמה שלא ינסה 'פרנסה' אחרת?

עם ישראל עטוף יתמות עם פטירת ראש ישיבת פוניבז' הג"ר גרשון אדלשטיין זצ"ל. בהיותו איש אמת, נקי וצדיק, דרש שוב ושוב 'חינוך רק בדרכי נועם, ננהג עם ילדינו בידדות, כפייה אינה חינוך, עיקר המחנך במידותיו הטובות'!

נאזין לכלב בן יפונה: 'עלה נעלה', נצליח עם כל ילד, פִּי יָכוֹל נוֹכַח! כלב קיבל אדמת טרשים קשה, חברון עיה"ק! הוא האמין כי גם בסלע קשיח טמונים מטמוניות. אדרבא! הקושי מוכיח שיש באחוריו אוצר גדול! צריך מומחיות לגלותו.

וְהַיָּמִים יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים - נשנן לשונו הזהב של הרבי הק' מפּיאסצנא הי"ד (מבוא לחובת התלמידים) "צריך המלמד והאב לדעת שאת בני ה' וגדולי ישראל עליהם לחנך ולגלות, והנערים אשר לפנייהם יראו לנשמות גדולות אשר עוֹדֵן בְּאֶבֶן, ועליהם להצמיחן ולהפריחן. ואף אם יראה בהם נערים אשר לפי הכרתו מרי נפש הם ומדות רעות להם, ידע שזה טבע גרעיני הנשמות ובוסר המלאכים, מרים הם בחניטתם ומלאים עסיס בגדלותם!".

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא

יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

טיול בדרום פחות מוצלח
מהליכה על שפת הים צפונה
אבל הם התחילו שם את המהלך
ובמערב היו באחרונה

העיניים והלב תיירים ומרגלים

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: סדר הליכת המרגלים בארץ

הדרום הוא חלק הפסולת של ארץ ישראל

רש"י יג, יז

*

בהמשך הלכו על שפת הים לכיוון צפון

רש"י יג, כא

*

אבל הם התחילו בדרום ע"פ ציווי משה רבינו

רש"י יג, כא - כב

חידה מיוחדת / הרב יצחק קלונימוס פריד, קריית

גת

חידה לפרשת שלח

חיה בכלל חשבונו
חיה מכלל חברונו
נשמת שבט בעיבורו
נשמת משבט בעבורו
ניצל מריב לשונות
ניצל בריב לשונות

פיתרון:
כלב בן יפונה.

קִיָּה בְּכָל־לַיְלָה חֲשַׁבְנוּ – "חיה בכלל בהמה", בהמה גימט' כלב.
קִיָּה מְכַלֵּל חֲבֵרוֹנוֹ – חי מתוך כלל חֲבֵרֵינוּ, בזכות תפילתו בְּחֲבֵרוֹנוֹ.
נִשְׁמַת שֶׁבֶט בְּעִיבוֹרוֹ – אוה"ח עה"פ רוח אחרת עמו מבאר שנשמת השבטים התעברה במרגלים לסייעם, מן האחרים נסתלקה מחמת החטא, ואצלו נשארה.
נִשְׁמַת מִשְׁבֵּט בְּעִבוֹרוֹ – נשמת מהעונש בזכות סיוע נשמת השבט.
נִיצַל מְרִיב לִשְׁנוֹת – הן מלה"ר דמרגלים, והן מעונשם שנשתרבה לשונם וכו'.
נִיצַל בְּרִיב לִשְׁנוֹת – ניצל ע"י ריב לשנות את אמירת המרגלים, ע"י ויהס כלב את העם על משה, שחשבו שגם רוצה להתרעם בריב.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף כד. וכי מטית התם שוי שליח להולכה. ולפי תי' ב' היא עושה הבי"ד השליח להולכה למסור לה הגט ועי' בתוד"ה אימר דלפי תי' א' בגמ' היא אומרת בפנ"ח בשעה שהשליח מוסר לה אבל לתי' ב' היא אומרת לפני שהיא מסרה לבי"ד, ובכת"ס ביאר דלפי תי' א' הוי השליח של האשה שהבעל אמר לה שהיא תמנה שליח [דמסר לה להחליט מי שהיא רוצה] וכיון ששלוחו של אדם כמותה אז הוי כאילו שהיא השליח ונאמנת לומר בפנ"ח אבל לתי' ב' הבעל מינה הבי"ד שימסרו לה הגט ומש"ה צריכה לומר קודם שמוסרת לבי"ד שלאח"כ יהא נפקע שליחותה ולא תהא נאמנת, ולפ"ז מבואר שהגם שהבעל מינה הבי"ד שיהיו שליח שלו בעינין שגם האשה תהא שליח של הבעל דאל"כ יהא כטלי גיטיך מע"ג קרקע מכיון שאין כאן נתינה מהבעל להשליח, ועי' ברא"ש שהביא מהבה"ג אם אפשר לשלוח גט עם גוי עם מכתב שממנה שם יהודי פלוני שיהא שליח שלו שכיון שהוא שליח הבעל אז הגט בא מהבעל לאשה [ונ"מ אם אפשר לשלוח גט בדואר לשליח שגר בעיר של האשה שימסור לה הגט] והצד שלא מהני היינו משום דלא סגי שבא ליד האשה מכח הבעל אלא בעינין ונתן מיד הבעל ליד האשה ובעינין דבשעה שיוצא הגט מיד הבעל יהא ליד האשה, וכן מבואר לפי דברי התוס' דצריך שהאשה יהא שליח למסור לבי"ד הגם שהם שלוחי הבעל, ומדברי הרא"ש מבואר שגם לאלו שמכשירים לא מהני רק אם סברי כר"א דע"מ כרתי וראיתי לבאר דרק לר"א שהגט אין עליו שם גט כל זמן שליכא ע"מ א"כ מוכח שלא בעינין שהגט ייצא מיד הבעל לאשה בשעה דהא עדיין אין עליו שם גט ורק לשי' ר"מ דע"ח כרתי ויש עליו שם גט איכא למימר דבעינין שייצא הגט מיד הבעל.

דף כה. ור' יוחנן אמר אף אחרון נמי אינו פוסל. ופרש"י דאין ברירה, והנה ידוע מ"ח הראשונים [עי' בזה באריכות ברעק"א] בדין אין ברירה אם הפשט דלא חל בכלל [וכדברי הר"ן בנדרים ריש פ"ה דלא שייך לעשות חלות על דבר שאינו מבורר] או שבעצם חל אלא דא"א לברר איזה חל דלא אמרי' הוברר הדבר מעיקרא למפרע, וכן הוא שי' רש"י בחולין דף יד. בשני לוגין שאני עתיד להפריש דלמ"ד אין ברירה לא הוי טבל אלא חולין ותרומה מעורבין זה בזה, והרעק"א הקשה מדברי הגמ' לקמן שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים ומבואר דהוי טבל והאחרונים כתבו לתרץ דזהו למ"ד דיש ברירה ולדבריו מכיון שהתנה שני לוגין שאני אפריש, ולבסוף לא הפריש הוי טבל אבל למ"ד אין ברירה הכוונה שני לוגין שעומד להפריש עכשיו ורק אין אנו יודעים איזה שני לוגין היו עומד להפריש ואינו תלוי בהפרשה שהיה בסוף, והנה להנך שי' שחל מספק רק א"א לברר צ"ב למה לר"י אינו פוסל בכלל והא הוי ספק ובמשנת ר' אהרן איתא דלשמה היינו שמיוחד לה ואם הוי ספק אז חסר בהיחוד לשמה ומש"ה אינו פוסל, והנה גם להנך שי' דאם אין ברירה לא חל בכלל אבל בירושה למ"ד לקוחות בודאי מודה דהוי ספק דאולי הגיע חלקו מכיון שאינו חלות שאדם עושה אלא נופל מעצמו ורק שא"א לברר ולומר ע"י חלוקה שנתברר למפרע שזה נפל אבל ספק ודאי מיהת הוי.

דף כו. צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם. וזהו דוקא אם המשנה אתיא כר"א דלדבריו צריך להשאיר התורף מצד דין לשמה בגט וממילא כל מה שמעכב בגט צריך שיהא לשמה, אבל אם המשנה אתיא כר"מ דאין צריך הכתיבה לשמה רק החתימה אז א"צ להניח מקום הרי את מותרת וכמבואר ברש"י לקמן בעמוד ב', והנה מה שצריך להשאיר מקום הזמן לשי' ר"א אפשר לומר שזהו ג"כ מכיון שזהו מעכב בגט צריך שיהא לשמה וכן כתב הרעק"א, וכן מדויק מדברי רש"י במשנה ד"ה צריך שהסביר דבשאר שטרות צריך להניח מקום הזמן מצד מוקדם ובגיטין לא כתב הך טעם וע"כ כשם אפשר לפרש שזהו מצד דצריך שיהא לשמה, וכן מדויק מדברי רש"י בעמוד ב' ד"ה ור"מ שכתב

דהא דצריך להשאיר הזמן היינו משום שלא יהא מוקדם דזהו דוקא אם מוקמינן המשנה כר"מ דליכא דין לשמה אבל לר"א הטעם הוא משום דצריך שיהא לשמה, וכמו כן בארוסה למ"ד משום פירי דבעצם ליכא תקנת זמן בארוסה ליכא דין לשמה ורק מצד חשש פגם המשפחה שלא יאמרו גיטה קודם לבנה צריך שישאיר מקום הזמן וכ"כ הפנ"י.

דף כז. מתני' מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אם מכירו כשר. ופרש"י מצאו בחפיסה ויש בו סימן, ואם מכירו היינו או מכירו בטביעות עין, והנה הגם שמבואר לקמן דמספקא לן אם סימנים דאורייתא או דרבנן, וגם בטביעות עין לא מהני רק בצורבא דרבנן מבואר בתוס' לקמן דף כח. שזהו מצד שיש חשש משקר אבל הכא שהשליח בעצמו אבד הגט ומצאו בעצמו אין כאן חשש משקר דהא היה יכול לומר שלא אבדו בכלל אז סמכינן אסימנים אפילו אם הוי רק דרבנן, ומבואר לפ"ז שהצד דסימנים הוא רק מדרבנן היינו רק מצד חשש משקר, וכן מה שע"ה אינו נאמן בטביעות עין אינו רק מצד חשש משקר וכאן מכיון שליכא חשש משקר ואין צריכים רק לידע שזהו אותו הגט ולא נפל מאחר לכו"ע סומכים אטביעות עין או אסימנים, ובזה אפשר לבאר דברי רש"י לקמן במעשה דרבה בר בר חנה דכתב דהיה שליח והקשו למה לא כתב שהיה הבעל [עי' ברעק"א וברש"י ש"ו ומהר"ם שיף] ולפי הנ"ל ניחא דבעל ליכא חשש משקר דהא בידו לגרשה וכמבואר בתוס' לקמן, וא"כ הוי סמכינן אסימנים אפילו אם הוי רק מדרבנן או על טביעות עין אפילו של ע"ה ומש"ה הוצרך לפרש דהיה שליח שנאבד ממנו דהכא יש חשש משקר ומש"ה לא מהני רק אם סימנים דאורייתא או על טביעות עין של צורבא דרבנן ועי' בתו"ג, אלא דאכתי צ"ב למה יהא נאמן צורבא דרבנן דאינו אלא ע"א בדבר שבערוה ובקוה"ע סי' עז' כתב דכיון דאינו אלא לברר אם זהו אותו גט שאבד אין זה נחשב לדבר שבערוה אלא כאיסורין ורק מכיון שיש חשש משקר שלא עשה שליחותו מש"ה צריך שיהא צורבא מדרבנן.

דף כח. מתני' נותן לה בחזקת שהוא קיים. ופרש"י שזהו מצד חזקה דכל התורה כולה דילפי' בחולין דהעמד דבר על חזקתו, והנה הש"ש האריך דבעצם חזקת חיים הוי חזקה העשויה להשתנות דאין לה דין חזקה, והחמדת שלמה כתב לבאר דיש שני סוגי חזקות חד שמכריע במקום ספק ועוד דבמקום שאין לנו מה שמעורר לנו לספק אז הדין הוא דאל תוציאנה מחזקתו ולא נתחיל בכלל לספק, וממילא בודאי היכן שיש ספק א"א להכריע עם חזקת חיים דהוי ספק העשויה להשתנות אבל כל זמן שאין לנו מה שמעורר לספק אז לא נספק בכלל אפילו אם עשויה להשתנות [אבל מדברי רש"י משמע שזהו מצד דין חזקה דכל התורה כולה] ובזה מובן שבגוסס מכיון שרוב גוססים למיתה אז יש לנו מה שמעורר לספק וממילא כבר א"א להכריע עם חזקת חיים מכיון שעשויה להשתנות, והנה רש"י כתב דלא חיישינן שמא מת ובטל שליחות ומשמע שהחסרון הוא מצד שנתבטל השליחות [ועי' בקצות סי' קפח מ"ח ר"מ וטור אם שלח שליח ונשתטה המשלח אם השליחות בטל אבל במת אולי לכו"ע בטל שליחות דאין כאן משלח] והנה לעיל דף ט: ויג. כתב רש"י דאין מתנה לאחר מיתה משום דפקע רשותו ונכנס כבר בכלל רשות היורשין, וכאן כתב מצד דבטל השליחות ובבית מאיר כתב דכיון שזקוקה ליבום ורש"י לומד שנשאר קצת מאישות הראשון [ועי' בב"ב קלח. וברשב"ם ובהגהות הב"ח שם] מש"ה הוצרך שהשליחות בטל אבל צ"ב דלקמן דף סו. כתב רש"י דאין גט לאחר מכיון שהזקקה ליבם ומשמע שזהו מצד שנפקע רשותו ונכנסה לרשות יבם, ועי' לקמן כט: דהגמ' מביא ראיה בשליח שעשה שליח דמהא דאם מת הבעל שבטל כל השליחות דמוכח דכולם הוי שליח דראשון.

דף כט. מילי לא מימסרן לשליח. פרש"י אין בדברים להיות חוזרים ונמסרים ומשמע דשייך למנות שליח על מילי ורק אין בכח להיות חוזר ונמסר לאחר ועי' ברעק"א בזה [ומה"ט שייך למנות שליח לבטל חמץ] ובזה מובן דבאומר ג' תנו דעשאן בי"ד שהדרך שהם מוסרם לאחרים אז הוי כאומר אמרו המבואר לקמן סו: דמהני לש"י ר"מ וביאר הרעק"א דשם מינה אותו שליח על הך אמירה משא"כ הכא דמינה אותן שהם יכתבו דהוי עכשיו רק מילי ואין בכוח למסור אותו מילי לאחר [ועפי"ז כתב החת"ס

לבאר דברי הגמ' לקמן עמוד ב' במעשה דאבא בר מניומי דכיון דהוי שליח שלא ניתן לגירושין אז הוי רק כמילי ואינו יכול למנות שליח אחר אבל לאבא בר מניומי היה יכול למסור דהוי כאומר אמרו] ורק שצ"ע דהא לר"מ לא בעינן כתיבה לשמה וביותר קשה על דברי הגמ' איכא בינייהו שליח מתנה, דליכא טעם דבזיון ועי' ברשב"א דלא היה הדרך שהנותן כותב בעצמו, אבל מילי לא מימסרן לשליח שייך גם במתנה, ולכאן צ"ב דהא ליכא שום דין על כתיבה [ועי' נתיבות רמד' מ"ש] והאחרונים כתבו לבאר דרק בעל השטר יש לו הכח לאשוויה שטרא דאל"ה הוי סתם נייר בעלמא וצריך למסור לו אותו כח של אשוויה שטרא ואם רוצה למסור אותו כח מוסר רק מילי בעלמא, משא"כ אם מסר לו גט דהוי מעשה שמוסר לשליח אחר.

דף ל. ואף על גב דלא אתו לידיה. מדברי רש"י מבואר שיש כאן שני קושיות חדא היאך זכי הכהן בזה שיכול לפרוע החוב ושייך לכל שבט כהונה, ועוד קושיא דהיאך מקיים הישראל בזה מצות נתינה, וע"ז מת' הגמ' או מכירי כהונה ופרש"י שהכהנים מתייאשים וממילא הוי כאילו שיש רק חד כהן בעולם ואז שייך לו [עי' בקה"י] ומבואר שאז מקיים גם מצות נתינה דהמצוה הוא שיעשנו ממון פרטי של כהן, ולפ"ז מובן מה שהוצרך הגמ' להדין דעשו כזוכה ולא סגי בהפקר בי"ד, דכדי שיתקיים מצות נתינה בעינן שיהא נעשה ממון פרטי של הכהן, והנה לקמן עמוד ב' בישראל שאמר ללוי כור מעשר לך בידי דמבואר דבן הלוי יכול לעשותו תרומת מעשר ומדברי רש"י מבואר שלא זכה הלוי עוד בו ומה שיכול לעשותו תרומת מעשר צ"ל כמו דאיתא בשטמ"ק בב"מ דף מט. דכיון שהישראל יכול לעשות אז הוי כנותן רשות לבן הלוי לעשותו תרומת מעשר והוי כשלוחו, אלא שצ"ב דאם לא זכה הבן הלוי א"כ היאך קיים הישראל מצות נתינה על המעשר ועי' במהר"ם שיף ובביאור שם דמשמע שצדדו שכיון שהישראל נתן מעות להלוי כדי שיהא יכול להחזיק המעשר אז מקיים בזה מצות נתינה דמה לי הן מה לי דמיהן משא"כ בסוגין שהלוה לו קודם שהפריש לא שייך לקיים בזה מצות נתינה.

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק י"ד - "מה עדיף גרושה או אלמנה?"

הבהרה תמציתית של המארג המפותל:

הסיפור עומד בעת על שלושה קודקודים:

הקודקוד הראשוני והעיקרי הוא כמובן גיבור הסיפור: דודי סטוויצקי בן 24 בחור עילוי מיוחד שנקלע למערבולת קשה ביותר, בשגגה הוא פולש למקום שלא היה צריך להיות שם, בעת שנעשה כנושא ונותן בישיבה באופן לא רשמי, הוא נכנס עם כל "הברען" שלו לתפקיד, עד שנעשה "מטאור" (כוכב לכת) כתוצאה מכך שני הנושאים ונותנים הקבועים של הישיבה נדחקים לצד, הדבר לא מוצא חן בעיני בחור בעל תכונות אספרגר (סוג של אוטיסט) בשם שלום צימר שלא מוצא חן בעיניו כי בחור שלא מבוגר ממנו בהרבה נוטל את העטרה לראשו, הוא מחליט לצאת כנגדו ע"י שישים אותו ללעג, הוא בא לשאול אותו שאלה ברעק"א תוך כדי הויכוח נוצר חיכוך, כאשר דודי מבטל מכל וכל את השאלה שלו, שלום מגיב על כך בחריפות רבה, תוך כדי שהוא מציג את דודי כעקום לחלוטין, דודי מגיב בדרך משלו והאש מתלקחת.

שלום מנצל את חוליו של דודי כאשר נאלץ להתאשפז בבית חולים איכילוב בשל דלקת ריאות קשה שקיבל, המשפחה עושה כל מאמץ להסתיר את דבר המחלה כדי שחלילה וחס לא ינסו להוציא עליו שם של בחור חולני, שלום הנחש עלה על כך ובאישון לילה הכהו בסתר כאשר החל לפזר פתקים בישיבה על מחלתו הקשה. בשיטתיות ערמומית החמיר את מצבו עד שהדבר הגיע כדי שינוי השם, דודי נעשה ל"רפאל דוד בן ברוריה" הוא פיזר שמועות מאחורי הקלעים כי בבית כנסת "ישועות יעקב" עשו לו שינוי השם, איש לא בא להכחיש שמעשה כזה לא היה ולא נברא, ראש הישיבה נכנס לעובי הקורה, הוא מברר עם המשפחה שמכחישה את כל הסיפור וטוענת שיש כאן גורם עלום שמעוניין להרוס את שמו הטוב של דודי. **אך הם כבר איחרו את הרכבת**, הסיפור נקלט בתודעת הציבור שמשוכנע כי יש כאן סוד על מחלה קשה שמנסים לטשטש. בעקבות זאת יורדים המניות של דודי עד לקרקעית, שידוכים של גרושות ואלמנות בלי ילדים מתחילים להגיע לאזני המשפחה שמתפלצת.

קודקוד שני נמצא הרחק מעבר לים, קהילת "נר תמיד" בלוס אנג'לס מתמודדת מול בית כנסת בשם "יאנג יזרעאל" שגונב ממנה מאות חברים, עד מתעורר חשש כבד שיצטרכו לסגור את שערי בית הכנסת הוותיק. אל העניין נכנס עו"ד אורי גרינשפן יורד ישראלי פלפלי מאד שמנסה לגייס את הגבאי הראשי של יאנג יזרעאל לטובת נר תמיד, תמורת משכורת עתק של עשרת אלפי דולרים, משא ומתן קשוח מתנהל בין הצדדים, המשא ומתן

נתקע באמצע, פרזידנט פיליפ מייזעס כועס על הצבת התנאים של פסח שולביץ הגבאי מיאנג יזרעאל שמנסה לתת צביון חרדי יותר לבית הכנסת.

קודקוד שלישי מרצה מבני ברק בשם רב שלמה שרפשטיין מתחיל קריירה חדשה בקירוב רחוקים, הוא מתקבל בהערצה מופלגת בין קהל היעד, אנשים מתחילים לזרום לשעורים שלו עד שצריכים לשכור מרצים נוספים שיעזרו לו לעמוד במטלות, אל הקהל מצטרפת מאזינה חדשה שתתפוס בהמשך מקום מרכזי.

*

ודרשת וחקרת היטב:

הגאון רבי יואל צימר חזר ממושב בי"ד (הוא משמש כסגן אב"ד) למרות עייפותו הרבה [אחרי מושב מתיש עם כמה מחשובי הרמאים שבירושלים שמנסים להונות אך אינם יכולים, בשל חריפתו הרבה שמוצאת פירכא לכל טענה שלהם] הוא רץ להתפלל מנחה גדולה בזמן, הוא אינו מוותר על מניין כזה לפני ארוחת הצהריים. בדרכו לבית הוא מתפלל בבית כנסת "ישועות יעקב" המקום אהוב עליו מאד, כי תמיד יש שם מודעות מעניינות מאד ודרכו בקודש לסקור את כל המודעות שתולות, לא אחת הן באות לו לידי שימוש.

לפני שנכנס לבית הכנסת הוא רואה מכתב מעניין שמושך את תשומת עיניו, הוא נדהם לגלות את הצהרתו של ד"ר נתן שוסטר ראש מחלקה פנימית באיכילוב שמטהר את שמו של דודי סטוויצקי מכל ההלעזות שיצאו על דבר מחלתו המסתורית.

הסיפור נראה לו מוזר מאד, מאימתי יוצא ד"ר שוסטר מגדרו עם הלוגו שלו, כפי שאף רופא אינו כותב מכתבים, גם הנוסח נראה לו משונה מידי ולא אמיתי. כחבר בי"ד כבר נתקל בכל מיני מכתבים שדומים להיות אמת והופרכו על ידו ועל ידי חבר הדיינים יש לן טביעת עין חזקה שמזהה את השקר בכל מעשה אונאה כדוגמת זה.

הוא מלמל לעצמו "סיא שמעקט נישט גוט- זה לא מריח טוב".

למזלו הטוב פגש את "רוח סערה עושה דברו" הלא הוא חיים עקיבא בתים מאכער, אמנם חיים עקיבא אינו בתפקידו בתים מאכער, הוא מצטיין בכל מיני מאכעריי (עיסוקים) אחרים שאולי קשורים לידיים אבל יש ידיים ויש ידיים וד"ל.

אבל מה לעשות שסבו בחר לעצמו את השם הזה על שם עיסוקו ובנו הלך אחריו בעסק הקדוש ולא שינה את השם וכבר הוחזק השם ואין לשנותו, אפילו שהוא עצמו מלבד להניח תפילין אין לו כל שייכות עם עסק קדוש זה. גם איש לא זוכר אותו בשם משפחתו אלא כחיים עקיבא, אמרת חיים עקיבא אינך צריך לתת שום הוספה, כי זהו סימן מובהק ביותר שניתן להתיר בו עגונה ללא כל חשש ופקפוק.

רב יואל וחיים עקיבא שתי דמויות הפכיות הנה, אך דווקא בשל השוני הם נמשכים זה לזה, אין יום שאין הם משוחחים על כל סוגיות החיים, רב יואל אוהב לשמוע את דעתו של חיים עקיבא ממזג האויר ועד המתחולל בארצנו, עם ציונים ובלי, כדי לומר לו תמיד:

איפכא מסתברא טפי עדיף.

גם עתה קודם שהתאסף מניין, היה לו די זמן לעשות שמועס מעניין בסוגיא.

"נו חיים קיבע (כך קוראים לו בקיצור כל אוהביו ושונאיו) וואס זאגסטע אויפ דעם פרישן מעלדונג וואס איז אויפגעקלפט אויפן טאוועל-מה אתה אומר על ההודעה הטריה שהודבקה על לוח המודעות?"

"סיא זעהט אויס א'ליצנות, פון ווען האן שרייבט א'דאקטער בלשון חז"ל? זה נראה ליצנות, מאימתי רופא כותב בלשון של רבנים"

"זייער גוט דיא מאהל בעהן איך מיט דיר 'שוויים בדעה'-טוב מאד הפעם אני מסכים עמך ומשתווה לדעתך". [צריכים לציין זאת בספר השיאים שלאחר 15 שנות ויכוחים סוערים הייתה הסכמה ראשונה].

השניים נפרדו במחשבה, לחקור ולדרוש בטיב המודעה שנתלתה בבית הכנסת, מה מקורה ומה האמת בה.

כשחזר לבית פגש את התכשיט'ל שלו יושב בבית עם גמרא גדולה וחוזר על לימודו, גם זה לא נראה לו טוב, בנו יקירו לא אהב ללמוד על דרך ההמעטה, היו לו הרבה עיסוקים שבעיניו הם חשובים מאד. הוא הסתמך על ראשו הגאוני שמשיג יותר מהר משל אחרים. בשל זה היה לו פנאי רב לעשות הרבה שטויות.

בשבועיים האחרונים לא רצה ללכת לישיבה מטעמים הכמוסים עמו, הוא התלונן על מיחושים שונים וקיבל "סיק" שנהיה לסיק נוסף בשל מחלה מסתורית שהרופא בקריצת עין רמז להורים המבוהלים שקשה לרפא אותה עד שהחולה עצמו מחליט שהוא בריא.

עתה נדמה לו שהוא יודע את הסיבה לסיק הכפול, אך נזהר שלא לדרוך על הפצעים המדממים, לאחר שקיבל הדרכה מפורטת מגדולי המטפלים איך להתנהג עם תופעה זו שבנו ניחן בה.

"באיזו סוגיא אתה עוסק? שואל האבא את בנו בשיא הרצינות.

"בסוגיא ד"אשו משום חיציו" יש לי שם הרבה חידושים, לכל הפחות שתי מערכות, אני כבר יכול להגיד לך עליהן גג על גג, מאיגרא רמא עד בירא עמיקתא, אם אתה רוצה לשמוע אוכל לומר לך אותן בחצי נשימה".

"טוב מאד, בשמחה רבה הייתי מטה לך אוזן, אבל זמני קצר, יש לי בעוד רבע שעה פגישה דחופה עם שני בעלי דינים שלקחו אותי כבורר ואפילו שאני עייף עלי לרוץ לשמוע אותם, כדי לקיים את הדין "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" אם היית משקיע את הראש שלך כמוני בתורה, יכולת גם אתה להיות דיין מומחה ולא רק משכין שלום בין יונים לחתולים.

אבל לגופו של עניין, אולי את המשך הסוגיא תלמד בישיבה, כבר זמן רב לא היית בישיבה ותקופת ה"סיק" מזמן נגמרה, האם לא יותר טוב ללמוד בכותלי הישיבה? בפרט עתה שכבר טוהר שמו של דודי לחלוטין?"

שלום קלט בו במקום שאביו ראה את מכתבו של הד"ר, הוא מכיר את מנהגו של אביו לקרוא כל מודעה חדשה שנתלית בבית הכנסת, קשה להאמין שדילג על מודעה חשובה זו, השאלה שניקרה בראשו, האם יודע הוא מי היה אשו ומי היו חיציו, הוא סקרן לבחון את תגובתו של אביו החכם, אבל מאידך פוחד שיאמר לו דברים חריפים אודות הזיוף.

"אדרבה מזה גופא אני חושש, עכשיו הוא יחזור לישיבה, הוא יפגוש אותי שם ויקרע אותי לגזרי גזרים, אני ממתין עוד כמה ימים כדי לוודא שהוא יושב ברוגע ולא מחפש אותי"

***

לשקר אין רגליים:

שני הבחורים יוסי ומיכאל שביקשו משלום צימר לעשות את הכל כדי לטהר את שמו של דודי ולהפריך את כל השמועות הרעות, פגשוהו יום אחד באחת מסמטאות מאה שערים, שבוע שלם עבר מאז הבטחתו לעשות הכל כדי לטהר את שמו של דודי, אך אין זכר ממנו, עתה ביקשו לעשות עמו שיחת בירור, מפני מה לא קיים את הבטחתו.

"שלום רב לאוהבי תורתך, פתחו בשיחה הלבבית, איכה, לאן נתעלמת? האם נמצאת במערת אליהו?"

"לא ולא, אני שוכן במצודתי ושקוע בסוגיא בעומק העיון."

"הפלא ופלא, אז אתה לומד נזיקין הלכה למעשה. אפשר לדעת באיזו סוגיא אתה שקוע? מתעניינים הם, האם בסוגיא דמבעה או הבער, או אולי סתם בגדרי אדם המזיק ברמ"ח איבריו ומתיז צרורות לכל עבר"

"לא, אני נמצא בסוגיא ד"אשו משום חיציו" יש לי על זה שתי מערכות שאפשר לעורכן על גבי המזבח."

"נפלא מאד... ואיה אשו משום חיציו שהבטיחה לקיים את דברה ולטהר את דודי מכל סירכא ופגם?"

"מה השאלה? ברור שקיימתי את דברי, ע"י אישי משום חיציו, חלילה לי להפר הבטחתי."

"מה פשר דיבוריך המשונים? אנחנו נמצאים בישיבה ולא ראינו את כף רגלך מאותו יום עד עתה, א"כ מתי קיימת את ההבטחה?"

"אלו קלאץ קאשעס (קושיות הבל) אתם מערימים עלי? האם לא העמקתם בדבריי שעשיתי זאת ב"דרך חיציו" דייקא ממש, האם לא שמעתם שד"ר שוסטר רופאו של דודי הוציא מכתב לטהר את שמו, מי חשבתם בישראל זאת כ'בן דרוסאי' שהרופא יצא מגדרו לכתוב מכתב מיוחד, אם לא אני שבאתי בתחנונים לרופא שיפריך את העניין, עתה מה זה משנה לכם, שמו של דודי טוהר כתכלת שברקיע, מעתה איש לא יוכל לטעון שהוא חולה, שהרי מסמך רפואי מעיד על כך."

"ולמה לא עשית את הדבר הפשוט שביקשנו לעמוד באמיצות לב ולהפריך את הדברים, זה היה הרבה יותר חזק ואפקטיבי מאשר מכתב של הרופא?" מקשים הבחורים שמתלבטים, איך לקבל את הרעיון של שלום.

"פשוט ביותר, אתם הרי לכאורה למדנים מופלגים, א"כ עליכם לדעת שעדותי אינה שווה כקליפת השום, כי ישנה הלכה "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד" ממילא איש לא היה שומע לדברי, לחזור בי ממה שאמרתי [ועשיה בכלל אמירה] כשזה לאחר כדי דיבור, אבל ברגע שהגיע מסמך של רופא מומחה לרבים זה כבר משהו אחר בכלל, איש לא יוכל להתכתש עם מסמך שכתוב בו שחור על גבי לבן שמודיע שלא היו דברים מעולם".

"אתה גאון נפלא, אבל עדיין אנו שומעים שישנה מחלקת עצומה בדבר, אנשים לבם חלוק מלהאמין אפילו למסמך של רופא, אינו דומה עדות שבכתב לעדות על פה ממנו גופא, היינו מעדיפים לשמוע זאת מפיו של הרופא שיבוא ויכחיש את כל השמועות, אנחנו צריכים שהרופא עצמו יבוא ויאמר קבל עם ועדה, כי דודי הוא "בריא אולם" ואין כל חשש להשתדך איתו, זה כבר יעשה את הרושם הנכון לתקן את הפגם לחלוטין".

"טוב אנסה לבקשו, קצת קשה לי להאמין שיצא מגדרו עד כדי כך, אבל לנסות אוכל בתוך כדי דיבור" סיכם שלום את דבריו.

***

ברם יוסי ומיכאל פקפקו אם שלום יעשה את הדבר, גדול הוא בדיבורים וקטן מאד במעשים, הם גם היו מאד מסופקים שעל סמך בקשת שלום יצא הרופא מגדרו, הם נטו יותר להאמין שהמשפחה הפעילה לחץ אדיר על הרופא שיעשה את למענם ושלום מנסה לקטוף את פירות הניצחון ולנכס זאת לעצמו.

לפנות ערב החליטו השניים לדבר עם הרופא, אולי כשישמע שהדבר חשוב ביותר יעשה השתדלות נוספת עבור דודי שתבהיר את הנושא ותפריך את חששות הספקנים.

הם הזמינו תור לרופא, כביכול על איזו מיחוש שהם חשים בו, כשהגיע תורם ביקשו שניהם להתקבל למרות שאין הדבר מקובל, אך הבהירו ששניהם צריכים למלווה ודבר זה מותר על פי החוק.

כשנכנסו שניהם סיפרו לרופא את כל הנעשה בישיבה ועל השמועות הרעות שיצאו על דודי עקב מחלתו המסתורית, הם הודו לו מאד על פרסום המכתבים שלו במקומות מרכזיים, אבל טענו לו שעדיין הספק מקנן בלב עשרות אנשים שחוששים שדודי מסתיר מחלה קשה מאד וזה עלול לפגוע בסיכויו לשידוך.

הם ביקשו שיתן בידם עדות נאמנה שיוכלו להעיד בשמו שדודי בריא ואפשר להשתדך איתו.

הרופא היה בהלם, הוא לא "ידוען" שמוציאים מסמכים רשמיים בשמו, בין אם אמר ובין אם לא.

חרה לו הדבר מאד שישנם זייפנים שמתמשים בו כדי לטהר את שמו של דודי, אמנם דודי צריך הבהרה ברורה ממי שטיפל בו שאכן אין לו שיירי מחלה והוא כאחד האדם, אבל לא בדרך השקרית שנקטו.

"אני מכחיש מכל וכל שהוצאתי מסמכים, כדי לטהר את שמו של דודי, אמנם האמת היא שהוא בריא ככל אדם ואין לחוש לשום מחלה מסתורית, אבל איש לא פנה אלי מטעם המשפחה שאוציא מכתב עבורם, גם אם היו פונים לא הייתי עושה זאת, אין זה מקובל שרופאים משתמשים בלוגו שלהם לצרכים לא רפואיים, על כן אני מודיע מראש שהכל שקר וכזב, לא התבקשתי משום גורם לתת הבהרה.

אבל לגופו של עניין, אני מוכן להצהיר בפניכם כי דודי הוא בחור בריא ושלם אין לו שום שרידים מהמחלה, מעולם לא נזקק להוספת שם, כי לא היה בסכנת חיים מוחשית, אף שמחלתו הייתה לא קלה, אני מסכים שתוכלו לפרסם שדיברתם עם הרופא האישי שלו והוא הודיע שמי שרוצה לשאול עליו שיתקשר אליו.

דבר שני אני מבקש ממכם שתמהרו ותורידו את המסמכים, אני לא מוכן שהם יסתובבו ברשות הציבורית, אשמח מאד אם תביאו לי לכל הפחות עותק אחד".

יוסי ומיכאל הודיעו שיעשו כדבריו, הם מיהרו בזריזות להוריד את כל הפתקים והביאו אותם לרופא שסקר אותם בעיון רב.

"אני המום, מדובר כאן בזייפן מומחה שהצליח לזייף את הלוגו ואת הכתב שלי עד שאם לא הייתי יודע את העניין אני עצמי הייתי טועה בזה. אני מבקש ממכם לברר עבורי מי הוא הנוכל שעשה שימוש נבזי בי, אני חייב ליידע את המשטרה על כך, יש בכך עוון פלילי ואיני מתכוון לשתוק על כך".

יוסי ומיכאל קלטו כי שלום הוא הנוכל שזייף את המסמכים באומנות רבה, אבל החליטו לא לעשות מזה עניין, עדיף לא להתכתש ולא לבייש, איש אינו מרויח מהקטטה המיותרת, מה עוד שהם עלולים לגרום למאסרו, אף אם לא, יש כאן לישנא בישא, הם אינם בקיאים בכל הלכות לשה"ר, אימתי זה לתועלת, עדיף לנקוט בשב ואל תעשה, שלום כבר לא יעז בלאו הכי לעשות שוב ומותרה ועומד הוא על כל העניין.

למחרת הוציאו את העדות שלהם עם הרופא, הם סיפרו שדיברו עם הרופא, הלה הצהיר בפניהם שדודי לא היה בסכנת חיים ממשית, הוא חוזר למצבו לחלוטין, איש לא היה אמור להוסיף לו שם וכל הפתקים נעשו על ידי פרחח או כמה פרחחים, שחמדו להם לצון.

***

לזרות מלח על הפצעים:

אבל ההד שעשו דבריהם היה חלש למדי, ראשית לא היה מי שישמיע זאת בכל רחבי העיר, את הפרסום עשה שלום ביעילות יתר בכל שכונות מא"ש והסביבה ואילו ההכחשה הייתה רק בישיבה, גם בישיבה עצמה נטו הרוב להתעלם מדבריהם, התברר לכולם בפעם המי יודע כמה, כי ברית כרותה ללשון הרע שמתקבלת על הלב, אמנם היו שקיבלו ברצינות

את ההכחשה הגורפת, אך רוב הבחורים סברו שהיו דברים, אולי דודי לא היה ממש "שכיב מרע" אבל כנראה שהוא מסתיר מחלה מסתורית ויש מאד להישמר מלעשות עמו שידוך. את התוצאה ספגה המשפחה כאשר לפתע החלו להגיע שיחות שממש הבהירו להיכן משייכים אותם.

ברוריה לא תשכח את השיחה שקיבלה מגב' נחמה מלר שכונתה בשם "דיא בומבער" לא בכדי נתכנתה זו בשם זה, כי ידעה לתת את המכות שלה בנחיתה כבידה, כך גם הפעם המחישה את היכולות שלה.

"שלום גב' ברוריה היקרה, יש לך כמה דקות פנאי בשבילי?"

"כן גב' נחמה, תמיד אני מוכנה ומזומנת לך. אשתדל שאמצא כמה דקות פנאי שבאמת אין לי אותן, אבל עבורך בס"ד יש לי.

"הסכימתי ושמעי אלי באוזן כרויה לחלוטין, יש לי עבורך שידוך לעילא ולעילא, מששת ימי בראשית עוד לא הייתה כזו אחת. לדעתי תשמחי עם מה שאני עומדת להציע לך".

"הבה נשמע באוזן כרויה מה יש לומר לי" הסתקרנה ברוריה למרות שהטילה ספק בהצעות של אותה גב'.

"נודע לי על ציפי שיינדלזון הבת של ר' מאיר וזהבה ששוב היא עומדת בשוק השידוכים, את יודעת ציפי היא מושלמת בכל המעלות, אחת לאלף אולי תמצאי רק דמוי, אך לא כמותה באמת".

"לא מבינה מה את אומרת ציפי שוב עומדת, על מה את מדברת?"

"מה לא שמעת? ובכן התברר שהרשעים כרו באר שחת לבחורה העדינה הזאת, ממש שבוע אחרי השבע ברכות היא רצתה לכבס את הטלית של הבעל החמוד, היא החליטה לעשות לו הפתעה, בלי ליידע אותו לקחה את הטלית והחלה לנקותה, אלא שתוך כדי כך חשכו עיניה, היא מצאה קופסא של כדורים מוחבאת בתוך הטלית, הייתה לה דודה רוקחת גדולה, היא רצה אליה בנשימה טרופה וסיפרה לה על הכדורים שמצאה, הרוקחת ביקשה ממנה שתאמר לה את השם, נחמי אמרה את השם מתוך הזיכרון. הרוקחת כמעט השתבצה, היא אמרה לה להחזיר את הטלית למקום ולא לכבס אותה. ובמקום זה לארוז מזוודה גדולה ולקחת את כל הבגדים החשובים ולבוא אליה תיכף בלי להודיע לאיש על הבריחה הפתאומית.

כשהגיע מבולבלת לדודתה אמרה לה: תדעי לך שחתנך היקר חולה במחלת האפילפסיה (מוכרת בשם מחלת הנפילה) זו מחלה חשוכת מרפא, אפשר לעזור לחולה לחיות את חייו בטוב ובנעימים, אבל זו מחלה גנטית שעוברת בתורשה, עלולים להיוולד לך ילדים בעלי מומים קשים ביותר. עלייך לעשות עושה שלום בו ברגע, אפילו אם תפסידי את הדירה ואת הכל, רק לא להיות איתו עוד רגע אחד נוסף".

"נחמה אני לא מבינה אותך, את זו את באת להציע לבחור המושלם שלי?! איך את לא מתביישת לך?"

"ברוריה אל תעמידי פנים! גם את מסתירה מחלה מסתורית קשה שבנך עבר, הלוואי ונדע בדיוק מה יהיה איתו, תאמיני לי שלא הייתי מציעה לך כזו בחורה נפלאה, כי אולי היא "נופלת מן הפח אל הפחת".

אבל רק בגלל ההערכה שלי אליך הצעתי אותה, כי אני בטוחה שהבחור שלך השתקם וחזר אל עצמו, אבל תשמחי שאני המציעה ולא יונטי דבורקין, היא סיפרה לי שעומדת להציע לך גם כן אלמנה צעירה בשם איילה שלומקין שבעלה הסתלק לפני חצי שנה, בלי להותיר לה זרע של קיימא, בנס שהיו לו רק אחיות כך נחסך ממנה לעבור תהליך של חליצה לא נעימה.

אז מה עדיף גרושה שבקושי עברה שבוע עם בעלה והיה גט בזק, או איילה שלומקין שחייתה שלוש שנים עם בעל, רק שגם לה אין ילדים, לדעתי גרושה טריה עדיפה על פני אלמנה שגם מבוגרת יותר, הלא תסכימי איתי.

בפעם הראשונה טרקה ברוריה את הטלפון בפני המציעה ולא נפרדה ממנו בצורה מכובדת כפי שנהגה עד לאותו יום.

***

הצעה מרעישה:

רב אברהם סטוויצקי הינו אברך בכולל החשוב "דעת זקנים" לא לחינם נקרא הכולל בשם זה, ראש הכולל רב שלום בער הלפרין החליט להחליף את שם הכולל 'יד אפרים' לדעת זקנים, כשנשאל ע"י אחד הנדיבים בחו"ל לסיבת השינוי, הצטחק באומרו אתה מוזמן לבקר אצלנו בכולל, תראה שלמעלה ממחצית האברכים כבר מתקרבים לימי הזקנה, יש לי אברכים נוספים, מיעוטם אברכים מספר שנים אחרי הנישואין, אך מרביתם לומדים אצלי עשר או עשרים שנה, הם בשנות הארבעים והחמישים, לכן חושבני שמה שייחד את הכולל הוא השם דעת זקנים שמביע את המיוחדות של הכולל".

רב אברהם היה בקו האמצע, הוא כבר עבר את שנת החמישים זה מספר שנים, זקנו עדיין אדום זהוב, הוא מאד צעיר ברוחו כאברך בן עשרים וחמש, אבל דעתו נחשבת מאד בכולל, הוא מוסר הרבה שיעורים וחבורות הרבה מעבר למה שאחרים מוסרים.

שקיעותו בתורה מבהילה, הוא מגיע לכולל עשר דקות לפני הזמן ורגע כמימרא הוא כבר בתוך הגמ', החברותא שלו קצת מאחר, זה נותן לו מרווח זמן להכין את החומר שהם לומדים ופעמים אף לעשות חזרה מהירה, מעולם הוא לא משוחח עם החברותא או עם אחר, על מצב הבית על הקשיים בשידוכים ובפרנסה, הוא ממית את עצמו באוהלה של תורה כפשוטו ממש.

החברותא שלו ר' ישראל מאיר ברנר מאד מעריך את החברותא שלו ולפיכך הוא לא קוטע אותו מעולם עם איזה מעשה או נייעס, וודאי שלא מתחקר אותו באיזה נושא שנוגע

לביתו וכו', דומה שהוא לא יודע כלל מה שנעשה בביתו של רב אברהם, ולא היא, הוא מעודכן היטב במצב ולבו כואב על הצער שעובר החברותא, קשה לו להבין איך שוכח רב אברהם מכל מה שמסביבו בעת שהוא נמצא בגמ', אבל איך אפשר לקטוע אותו מהלימוד. אבל פעם אחת הייתה לן סיבה ששקל אותה היטב משך מספר ימים, עד שהגיע למסקנא שהוא חייב לדבר עם רב אברהם על העניין.

לאחר שגמרו ללמוד בחברותא, נוהג היה רב אברהם ללמוד סדר מוסר באחד מספרי היסוד של בעלי המוסר, הפעם לפני שהביא את הספר של רב ירוחם ממיר, עצר אותו ר' ישראל מאיר כשפניו מאירות בצורה לא רגילה.

"רב אברהם, אני חייב לומר דבר חשוב ביותר ואני מבקש שלא תכעס עלי. יש לי בן דוד בשם ר' נפתלי ברנר, הוא אדם עשיר מאד בלי עין רעה, יש לו כמה עסקים והוא יכול להחזיק שנים או שלושה כוללים על חשבוננו. יש לאברך הזה בת שהגיעה לפרקה, שמה הוא חדווה, היא בעלת מידות תרומיות וגם יש לה קלסתר פנים שמעטות זוכים לה, הם מאד מתעניינים בכם. הם כבר ביררו עליכם מספר פעמים ומעוניינים לגשת לשידוך, אם תאמרו את הכן.

רב אברהם נותר פעור פה, הוא מכיר היטב את משפחת ברנר המדוברת, המשפחה כלל לא זרה לו, הוא יודע שמה שאומר החברותא אינו נוטה להגזמה בכי הוא זה, הלואי שהשידוך הזה יתבצע, אולי על זה חיכו כל כך הרבה שנים.

"אני צריך לדבר עם אשתי, בלי נדר אחזיר לך תשובה בעוד מספר ימים" השיב בשמחה עצומה.

"אני לא רוצה לגנוב דעת, מגיב החברותא, כוונת רב נפתלי היא לא על בןך בכורך דוד היקר, הוא שם את עינו על הבן הצעיר יותר נחומי, הוא כבר בירר עליו זמן רב ולפני יומיים אמר לי להציע את בתו עבור הבן הזה".

ר' אברהם חש כי תהום נפערת תחתיו, רק זה לא, לשמוע לנחומי לפני דודי, זה כהודאת בעל דין כי יש לדודי האומלל בעיה רפואית, עתה יש אישור לכל השמועות, איך אפשר לעשות זאת לדודי, האם לא עבר די עד שצריכים לכרות לו קבר ולבקש ממנו להיקבר במו ידיו?

ר' ישראל קלט מיד את הלבטים, הוא לא נרתע לאחוריו.

"אני יודע היטב את הדאגה שלך, אבל לענ"ד עליך לפתוח פתח בשק של השידוכים.

ידוע הסיפור שמספרים בשם אחד מגדולי הצדיקים זי"ע שהגיע אליו חסיד שהייתה לו שיירה ארוכה של בנים ובנות כולם תקועים בשיירה בפקק אדיר, לפתע הגיע שידוך לאחד הבנים אף שמעליו יש שתי אחיות רווקות זקנות, האבא האומלל בא לשאול את דעת הרבי, האם לשמוע או לסרב ולהפסיד הזדמנות.

אמר לו הרבי: כשיש קשר שסוגר את פי השק אי אפשר ליהנות מהאוכל שנמצא שם, פעמים שאין ברירה צריכים לעשות חור מלמטה כדי שהאוכל יצא, כך לבסוף האוכל כולו יאכל ואפילו אם זה לא לפי הסדר והנמשל מובן מאליו.

רב אברהם אין לך ברירה, עליך לעשות חור בשק ואם בעל אמונה אתה, השידוך של בנך יגיע בזכות הויתור שלו לנחומי, הוא יראה בזה גדלות נפש עצומה ומידת הדין תקרע, אני בטוח שזה יקרב את הקץ וזה יהיה ממש במהרה.

רב אברהם שמע את דבריו אך שתק, הוא השקיע את ראשו בספר המוסר לפניו. אסור לו לוותר על סדר המוסר. הוא התפלל שבזכות הלימוד יפתחו לו שערי הדעת והבינה איך לנהוג בעניין.

סיפור / מתוך המדור "מעדני מלך" באספקלריא

הנוכחי

מעשה עם הרה"ג גרשון אדלשטיין זצ"ל

סיפר אחד שהיה עד למעשה לפני שנים בעודו למד בתלמוד תורה חזר לבית עם חברו לכיתה בהיותם בכיתה ג' כאשר הגיעו לרחוב דסלר ביתו של חברו נפרדו ועל החבר לביתו בעודו מתעכב שם למטה פתאום שומע צעקות של אביו על חברו איך אתה מעשן מצאתי סיגריות בחדר שלך אתה לא תהרוס את החינוך בבית ולכן אתה לא תיכנס הבייתה וטרק עליו את הדלת, ותיכף אותו חבר רץ למטה בוכה ושאלו מה קרה אולם היה נחוץ להתפנות והציע לו להיכנס לבית הכנסת אהבת חסד בדסלר המתין לו ולאחר מכן היה מאוד בוכה היה שם אדם ישיש שלא הכירו אותו ופנה לילד הבוכה מה קרה ולמה בוכה ולאחר הפצרות של חברו הסכים וסיפר שאבא שלו זרק אותו מהבית שמצא אצלו בחדר סיגריות שהיו לו מפורים ושמר עליהם, נשאל היכן ביתו והלכו יחד לבית עם הישיש, הגיעו לבית דופקים בבית והאמא פתחה את הדלת ונדהמה ראתה את הרה"ג אדלשטיין בפתח ואוחז את ידו של בנם, מיד רצה לקרוא לבעלה שראש הישיבה בדלת ממש היה המום, ואז פנה אליו הרב אדלשטיין איך הוא מסוגל לזרוק את בנו החוצה, האב השיב בגלל שמצא אצלו סיגריות ויקלקל את החינוך של שאר הבנים, אמר לו הרב אדלשטיין שזה טעות גמורה ילד לא זורקים מהבית בשום מצב ההורים צריכים לפשפש במעשיהם למה הילד הגיע לכך אבל חובה לקרבו ולהחזירו בבית אפילו חזר בשאלה ואפילו מחלל שבת ויותר מכך כי רק בדרך זו אפשר להצליח בחינוך הילדים ואם אתה אינך רוצה אני יקח אותו אלי לביתי, כמובן שהוחזר לביתו. ללמדנו שהדרך לחנך רק בחום ואהבה אפשר להשיג תוצאות ואילו בריחוק מאבדים אותה נשמה לגמרי.